

Θεωρητικό

Πόσο μεγάλος είναι ο αγώνας να σπάσει ο άνθρωπος τον γερό αυτό δεσμό και να ελευθερωθεί από τη λατρεία της ύλης και να αποκτήσει την έξη των καλών! Χρειάζεται πράγματι γενναία και ανδρεία ψυχή για να ξεμακρύνει από την ύλη. Εκείνο που φροντίζομε δέν είναι μόνο η κάθαρση άπρ τά πάθη, γιατί αυτό δέν είναι κυρίως αρετή, αλλά προπαρασκευή αρετής. Χρειάζεται έκτος από την κάθαρση των κακών συνηθειών, και ή απόκτηση των αρετών. Κάθαρση της ψυχής είναι, για μέν τό λογιστικό μέρος της, ή απαλλαγή και τέλεια εξάλειψη των γήινων και ασταθών στοιχείων, εννοώ των βιοτικών φροντίδων και θορύβων και κακών κλίσεων, δηλαδή των αμαρτωλών συνηθειών για δέ τό επιθυμητικό, τό να μή κινείται καθόλου προς την ύλη, μήτε να αποβλέπει στην αίσθηση, αλλά να είναι πειθήνιο στο λογικό. Για τό θυμικό, ακολούθως, τό να μήν ταράζεται ποτέ για δσα συμβαίνουν. Μετά την κάθαρση αυτή και τή νέκρωση ή διόρθωση των χειρότερων δυνάμεων, χρειάζεται και ή ανάβαση και ή θέωση. Γιατί πρέπει, άφοϋ αφήσει κανείς τό κακό, να πράξει τό αγαθό¹⁰⁸, κι ακόμη να απαρνηθεί πρώτα τον εαυτό του και άφοϋ σηκώσει τό σταυρό του, να ακολουθεί τόν Κύριο¹⁰⁹ προς τήν υπέρτατη κατάσταση της θεώσεως.

Ποιά είναι ή ανάβαση και ή θέωση; Για τό νοϋ, ή τελειότατη γνώση των όντων και Εκείνου που είναι πάνω από τά δντα, δσο αυτό είναι εφικτό στην ανθρώπινη φύση. Για τή βούληση, ή ολοκληρωτική και συνεχής τάση και κίνηση προς τό Πρώτο Καλό. Για τό θυμικό, ή πολύ δραστήρια και πολύ πρακτική κίνηση προς τό ποθητό, ή ακούραστη και ανυποχώρητη, που δέν τήν ανακόπτει καμιά δυσκολία που παρουσιάζεται, αλλά προχωρεί παράφορα και χωρίς επιστροφή. Τόσο πιο σφοδρή πρέπει να είναι ή προς τά καλά κίνηση τής ψυχής, από τήν κίνηση προς τά κακά, δσο ανώτερα είναι τά νοητά κάλλη από τά αισθητά. Και τόσο μόνο να ενδιαφέρεται για τή σάρκα, δσο φτάνει για τή συντήρηση της και τόν πορισμό των αναγκαίων για τήν ύπαρξη, ώστε να μήν καταστραφεί βίαια τό ζωντανό σώμα. Αυτά να τά αποφασίσει κανείς είναι ευκολότατο* να τά πράξει δμως, πολύ πιο κοπιαστικό. Γιατί δέν ξεριζώνονται χωρίς κόπο οί δυσκολοκίνητες εκείνες έξεις τής ψυχής, ουτε βέβαια ή απόκτηση τής γνώσεως γίνεται χωρίς ιδρωτα. Άλλά και τό να ατενίζει κανείς και να τείνει διαρκώς προς τήν μακάρια θεία φύση, κατορθώνεται μέ πολλούς κόπους και σέ πολύ χρόνο, μέχρις δτου να συνηθίσει ή βούληση να ακολουθεί αυτή τήν τάση. Και χρειάζεται πολλή αντίσταση του νοϋ στην αίσθηση που τόν τραβά προς τά κάτω, και αυτή είναι ή πάλη και ή μάχη προς τό σώμα, ή οποία δέν έχει διάλειμμα

108. Ψαλμ. 33, 15.

109. Ματθ. 16, 24.

ώς τό θάνατο, και άν ακόμη φαίνεται διτι λιγότεψε από τό μαρασμό τοῦ θυμοῦ και τῆς επιθυμίας και τήν υποδούλωση της αίσθήσεως στην υπέρτερη γνώση τοῦ νοῦ.

Πρέπει δμως να σημειωθεί τοῦτο· διτι ἡ ψυχή πού δέν φωτίστηκε με τό βάπτισμα, επειδή δέν είναι φυσικό νά βοηθεῖται από τό θεό, οὔτε να καθαρθεῖ γνήσια μπορεί, οὔτε προς τό θείο φως νά υψωθεί, δπως είπαμε. Γιατί δσα ειπώθηκαν, πρέπει νά θεωρούμε διτι ειπώθηκαν γιά τούς πιστούς. Ἄλλα γιά μεγαλύτερη διασάφηση τους, πρέπει νά πούμε λίγα γιά τή διαφορά τῆς γνώσεως.

Ἡ γνώση είναι κατά φύση και υπέρ φύση. Και ἡ δεύτερη θά γίνει φανερή από τήν πρώτη. Κατά φύση λέμε τή γνώση πού αποκτά ἡ ψυχή περί τῆς κτίσεως από τήν έρευνα και τήν αναζήτηση, μεταχειριζόμενη τά φυσικά μέσα και τις δυνάμεις, δσο δηλαδή είναι εφικτό στήν ψυχή πού είναι δεμένη μέ τήν ὕλη. Γιατί δπως έχει λεχθεί στά περί αἰσθήσεως και φαντασίας και νοῦ, αμβλύνεται ἡ ενέργεια τοῦ νοῦ λόγω τῆς ενώσεως και αναμίξεως μέ τό σώμα. Ἐνεκα τούτου δέν μπορεί νά έρθει σ' επαφή μέ τά νοερά, ἀλλά γιά νά νοήσει έχει ανάγκη από τή φαντασία, τῆς οποίας ὁ χαρακτήρας είναι εικονιστικός και ανήκει στήν υλική διάσταση και τήν πυκνή υφή. Χρειάζονται λοιπόν στό νοῦ πού είναι μέσα σε σώμα, ἀνάλογες εικόνες γιά νά μπορέσει νά τά εννοήσει αυτά. Ὅση λοιπόν γνώση λάβει ένας τέτοιος νους μέ τή μέθοδο τῆ φυσική, πού τοῦ είναι οικεία, αυτή τή γνώση τή λέμε φυσική. Υπερφυσική δμως είναι ἡ γνώση πού έρχεται στό νου πέρα από τή φυσική του μέθοδο και δύναμη, δταν δηλαδή τά νοούμενα υπερβαίνουν τις δυνατότητες τοῦ νοῦ πού είναι ενωμένος μέ σώμα, ὡστε νά είναι γνώση πού αρμόζει σέ νοῦ χωρίς σώμα. Αυτή ἡ γνώση δίνεται μόνο από τό Θεό, δταν βρει τό νοῦ νά είναι πολύ καθαρμένος από κάθε υλική προσκόλληση και νά κατέχεται από θείο έρωτα.

Δέν διαιρεῖται κατ' αυτόν τόν τρόπο μόνον ἡ γνώση, ἀλλά και ἡ ἀρετή. Ἄλλη είναι ἡ ἀρετή πού δέν υπερβαίνει τή φύση, ἡ οποία και λέγεται φυσική, και ἄλλη ἡ ἀρετή ἡ οποία πραγματοποιεῖται από τό Πρώτο Καλό και ἡ οποία είναι πάνω από τή φυσική δύναμη και κατάσταση, και τήν οποία είναι πρέπον νά ὀνομάσομε υπερφυσική. Και τή φυσική γνώση και ἀρετή μπορεί νά τήν έχει και ἀφώτιστος (ἀβάπτιστος) ἄνθρωπος, ενώ τήν υπερφυσική, διόλου. Γιατί, πώς νά τήν έχει, ἀφοῦ είναι ἀμέτοχος τοῦ αιτίου πού τήν πραγματοποιεῖ; Ὁ φωτισμένος δμως μπορεί νά τις έχει και τις δύο. Ἡ μάλλον τήν υπερφυσική ἀρετή δέν μπορεί διόλου νά τήν ἀποκτήσει άν δέν ἀποκτήσει πρωύτερα τή φυσική. Νά μετέχει δμως στήν υπερφυσική γνώση, χωρίς νά έχει τή φυσική, δέν υπάρχει κανένα εμπόδιο. Ἄλλά πρέπει νά γνωρίζομε και τούτο* διτι, δπως αίσθηση και φαντασία έχουν και τά ἄλογα ζῶα, και τις έχει και ὁ ἄνθρωπος τις δυνάμεις αυτές, πολύ καλύτερες και ὑ-

ψηλότερες, έτσι και τις φυσικές αρετές και γνώσεις τις έχουν και οἱ δύο, ἀλλὰ ἀπειρώς καλύτερα και υψηλότερα τις έχει ὁ φωτισμένος ἀπό τον ἀφώτιστο. Ἀκόμη ἢ φυσική γνώση πού αναφέρεται στις αρετές και τις ἀντίθετες μέ τήν αρετή συνήθειες, είναι και αὐτή δύο εἰδών ἢ μία εἶναι ψιλό ὄνομα, δταν αὐτός πού φιλοσοφεῖ γι' αὐτά, δέν ἔχει πείρα ἀπό τις καταστάσεις αὐτές, και ἢ ὁποία μερικές φορές διστάζει· ἢ ἄλλη εἶναι ἐμπρακτική και —νά πῶ ἔτσι— ἐμπυχη, δταν ἢ γνώση βεβαιώνεται ἀπό τήν πείρα. Αὐτή εἶναι σαφής και ἀξιόπιστη, χωρίς δισταγμό και ἀμφιβολία. Ἐπειτα ἀπό αὐτά, τέσσερα εἶναι ἐκεῖνα πού ἐναντιώνονται στο νοῦ σχετικά μέ τήν ἀπόκτηση τῆς αρετῆς. Πρώτο, ἢ συνήθεια τῶν κακῶν ἐξεων, ἢ ὁποία ἔχει λεχθεῖ διτι ἐπιχειρεῖ νά τόν πείσει μέ τή μακρά συνήθεια νά φέρεται προς τά γήινα. Δεύτερο, ἢ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως, ἢ ὁποία φανερόνεται στά αἰσθητά κάλλη και σύρει μαζί της και τό νοῦ. Τρίτο, ἢ ἐξασθένηση τῆς νοερῆς ἐνέργειας, τήν ὁποία ἔχει πάθει λόγω της ἐνώσεως του μέ τό σῶμα. Γιατί δέν ἀναποκρίνεται ὁ νους στό νοητό δπως ἢ δράση στό ορατό και γενικῶς δπως ἢ αἰσθηση στό αἰσθητό· λέγοντας νού ἐννοῶ τό νοῦ τῆς ψυχῆς, ἢ ὁποία βρίσκεται ἀκόμη στό σῶμα. Ἐπειδή οἱ ἄυλοι Νόες ἐντονότερα ἀντιλαμβάνονται τά νοητά ἀπό διτι τά ἀνθρώπινα μάτια τά ορατά. Ἄλλὰ δπως ἢ ἐλαττωματική δράση δέν ἀποτυπώνει σαφή και καθαρὰ εἰδῶλα ἀπό τά ορατά, ἀλλά συγκεχυμένα και ἀσαφή, ἔτσι και ὁ νους μας ἀντιλαμβάνεται τά νοητά. Καθώς δέν μπορεῖ νά παρατηρεῖ καθαρὰ τά νοητά κάλλη, δέν μπορεῖ οὔτε νά τά ποθεῖ —γιατί κατά τό μέτρο τῆς γνώσεως εἶναι και τό μέτρο τῆς ἐπιθυμίας—, και ταυτόχρονα παρασύρεται πρὸς τά αἰσθητά κάλλη, γιατί τά βλέπει μέ μεγαλύτερη διαύγεια· ἐπειδή εἶναι ἀνάγκη νά εἶναι γεμάτος πάντοτε ἀπό ἓνα πού τοῦ φαίνεται καλό, εἴτε εἶναι δντως καλό, εἴτε δχι. Τέταρτο, ὁ ἐπηρεασμός ἀπό τους ἀκάθαρτους και μισάνθρωπους δαίμονες, οἱ ὁποιοί στήνουν παγίδες —δέν μπορούμε νά ὑπολογίσουμε πόσες και ποιου εἶδους— ἀλοίμονο, σέ δλα τά σημεῖα τοῦ δρόμου, γιά τις ψυχές, μέ κάθε μέσο και τρόπο, μέ τις αἰσθήσεις, μέ τά λόγια, μέ τό νοῦ, μέ δλα δσα υπάρχουν, μπορούμε νά ποῦμε. Ἀπό αὐτούς, ἄν Ἐκεῖνος πού σήκωσε στον ὦμο Του τό πλανώμενο πρόβατο¹¹⁰ δέν ἔκανε μέ τήν ἀπειρή φροντίδα Του ἀνώτερου ἐκεῖνους πού βλέπουν πρὸς Αὐτόν, δέν θά διέφευγε ποτέ καμιά ψυχή.

Γιά νά ἀποφύγομε λοιπόν δλα αὐτά, χρειαζόμαστε τρία πράγματα. Πρώτο και μέγιστο, νά βλέπομε ολόψυχα πρὸς τό θεό, και ἀπό Αὐτόν νά ζητοῦμε βοήθεια, ἀφοῦ Τοῦ ἀναθέσουμε δλη τήν ἐλπίδα μας, πιστεύοντας ἀπολύτως διτι ἄν Ἐκεῖνος δέν βοηθήσει, ἀναπόφευκτα θά μάς πάρουν αὐτοί πού τραβούν ἀπό τό ἄλλο μέρος. Δεύτερο, τό ὁποιο νομίζω προξενεῖ και τό πρώτο, εἶναι ἢ συνεχῆς τροφή τοῦ νοῦ μέ γνώση. Γνώση ἐννοῶ τή θεωρία δλων τῶν δντων, αἰσθητῶν και νοητῶν, πῶς εἶναι αὐτά καθ' ἑαυτά και

πώς σχετίζονται με την πρώτη Ἀρχή, καθώς από αυτήν προέρχονται και σ' αυτήν αναφέρονται και επιπλέον τή θεωρία τοῦ Αἰτίου τῶν δντων δπως τήν αποκτούμε, δσο μας είναι δυνατό, γνωρίζοντας τις ενέργειες και τις ιδιότητες Του. Είναι πρόξενο πολλής καθάρσεως τό νά ξετάξομε μέ μεγάλη επιμέλεια τις φύσεις τῶν δντων και αυτό μάς απαλλάσσει από τήν εμπαθή πρὸς αυτά διάθεση και τήν άπατη πού είναι γύρω άπ' αυτά και μάς ανυψώνει πάρα πολύ πρὸς τήν Ἀρχή τῶν δλων, και από τά ώραία και θαυμαστά και μεγάλα, μάς κάνει νά βλέπομε σάν σέ καθρέφτη τό Κάλλιστο και Θαυμαστότατο και Μέγιστο ή μάλλον Εκείνο πού υπερβαίνει κάθε κάλλος και θαυμασιότητα και μέγεθος. Όταν πάντοτε ή διάνοια ασχολείται μέ αυτά, δέν είναι δυνατό νά μήν ποθήσει τό δντως αγαθό* γιατί δν {Ελκεται από αυτό πού τής είναι ξένο, πολύ περισσότερο θά πάει πρὸς τό οίκεϊο. Και δταν τ' αγαπήσει αυτά ή ψυχή, πὸς θά ανεχθεί νά ασχολείται μέ επιμονή μέ τά γήινα και μ' εκείνα πού τήν αποτραβούν από τό άγαπώμενο; Ἄλλ' άκόμη και αυτή ή ζωή θά τής φαίνεται δυσάρεστη γιατί αποτελεί εμπόδιο για τά καλά. Γιατί κι δν, δπως είπαμε, ό νους ό συνδεδεμένος μέ τήν υλη θεωρεί αμυδρά τή νοητή καλλονή, ωστόσο τά νοητά αγαθά είναι τέτοια και τόσο μεγάλα, ώστε και μία μικρή σταλαγματιά και μία θαμπή φανέρωση τοῦ ώκεανου εκείνου κάλλους, μπορεί νά πείσει τό νοῦ νά πετάξει πάνω άπ' όλα τά αισθητά και πρὸς τά νοητά μόνο νά στραφεί και νά μή δέχεται νά αποχωρεί από τήν απόλαυση τους, ό,τιδήποτε λυπηρό και δν τοῦ συμβεί. Τρίτο, πρέπει νά υπάρχει επιπλέον ή νέκρωση τοῦ σώματος πού είναι συνδεδεμένο μαζί του. Ἄλλιώς είναι αδύνατο νά δέχεται τις φανερώσεις εκείνες σαφείς και ευδιάκριτες. Τό σώμα νεκρώνεται μέ τή νηστεία, τήν αργυπνία, τή χαμαικοιτία, μέ σκληρά τά απαραίτητα ενδύματα, μέ τούς πόνους και τούς κόπους. Ἐτσι νεκρώνεται ή σάρκα, ή μάλλον συσταυρώνεται μέ τό Χριστό* και γίνεται λεπτή και καθαρή και έλαφρή και ευκίνητη και έτσι ακολουθεί εύκολα τις κινήσεις τοῦ νοῦ και δέν εναντιώνεται, αλλά ανυψώνεται μαζί μέ τό νοῦ πού πετά ψηλά* ώστε χωρίς τή νέκρωση αυτή, κάθε επιμέλεια είναι μάταιη.

Αυτή ή σεβάσμια τριάδα, δταν συγκροτηθεί μέ τήν αρμονική συνύπαρξη τῶν τριῶν πού αναφέρθηκαν παραπάνω, γεννά μέσα στήν ψυχή τόν κύκλο τῶν μακαρίων αρετῶν. Γιατί είναι αδύνατο σ' εκείνους πού είναι στολισμένοι μέ αυτά τά τρία, ή νά βρεθεί ίχνος κακίας ή νά απουσιάζει κάποια αρετή. Ἄλλά ίσως νά θλίβει τό λογικό ή απόρριψη τῶν χρημάτων, ή ή περιφρόνηση τής δόξας, γιατί έως δτου είναι ή ψυχή δεμένη μέ αυτά, πληγώνεται από πολλά πάθη. Και έγώ βεβαιώνω επιμόνως δτι είναι αδύνατο νά πετάξει ψηλά ή ψυχή πού είναι προσηλωμένη στόν πλούτο και στή δόξα. Ούτε και είναι δυνατό νά επιμένει σ' αυτά ή ψυχή, δταν έχει αλληθεί αρκετά στά τρία πού είπαμε, ώστε νά τής γίνουν συνήθεια. Γιατί δν ή ψυχή γνωρίζει δτι

τίποτε δέν είναι πραγματικά καλό, εκτός από τόν ύψιστο Θεό* κι είναι πεπεισμένη διτι από τά άλλα, δσο πιό δμοιο είναι κάτι μέ τό Πρώτο Καλό, τόσο ωραιότερο είναι, πώς θά αγαπήσει ή θά δεχτεί άργυρο ή χρυσό ή κάτι άλλο γήινο; Τά ίδια λέω και για τή δόξα.

Άλλά δέν εξαιρούνται από τό λόγο και οί φροντίδες, οί όποιες κυρίως κρατούν κάτω τόν άνθρωπο. Για ποιό πράγμα θά φροντίσει εκείνος πού δέν παθαίνεται για κανένα γήινο και δέν στρέφεται σ' αυτά; Γιατί τό νέφος τών φροντίδων σχηματίζεται από τις αναθυμιάσεις, ας πούμε, τών βασικών παθών, εννοώ τή φιληδονία, τή φιλαργυρία και τή φιλοδοξία: ώστε ό ελεύθερος από τά πάθη αυτά, είναι και ξένος από φροντίδες. Άλλά ούτε ή φρόνηση, πού θεωρείται συμπλήρωμα τής σοφίας και είναι ή πιό ισχυρή δύναμη από δσες σηκώνουν τόν άνθρωπο προς τά επάνω, λείπει άπ' αυτά πού είπαμε. Γιατί στή γνώση τών αρετών συμπεριλαμβάνεται και ή ακριβέστατη διάκριση του καλού και του κακού, για τά όποια απαιτείται προπαντός φρόνηση. Τούς τρόπους της χρησιμοποιήσεως και τής πάλης, θά διδάξει ή πείρα και ή εναντίον του σώματος πάλη.

Δέ θά παραλείψομε νά κάνομε λόγο και για τό φόβο. Όσο μεγαλύτερος είναι ό θεός έρωτας, τόσο μεγαλώνει μαζί και ό φόβος. Γιατί δση είναι ή ελπίδα νά έπιτύχομε τό Αγαθό (ή οποία κεντά τους πληγωμένους από τό θείο έρωτα περισσότερο από τις απειλές μυριών κολάσεων, γιατί τό νά έπιτύχομε τό Αγαθό προξενεί μακαριότητα), τόσο είναι και ό φόβος νά τό χάσομε, πράγμα πού είναι αθλιότατο. Για νά συνεχιστεί ό λόγος μας, άς έξετάσομε τό σκοπό. Γιατί θεωρείται διτι στο κάθε τί, ό σκοπός του είναι πού καθορίζει και τή διαίρεση τών επιμέρους στοιχείων και τήν διάταξη αυτών. Σκοπός λοιπόν τής ζωής μας είναι ή μακαριότητα, ή οποία ταυτίζεται μέ τή βασιλεία τών ουρανών ή του Θεού. Αυτό σημαίνει, διχι μόνο νά βλέπομε τήν βασιλικότητα, άς πούμε, Τριάδα, αλλά επιπλέον νά δεχόμαστε τήν έκχυση τής θείας χάρης και νά πάσχομε, κατά κάποιο τρόπο, τή θέωση και διτι ελλιπές ή ατελές έχομε μέσα μας, νά αναπληρώνεται και νά τελειοποιείται μέ τήν έκχυση τής χάρης. Και αυτό είναι ή τροφή τών νοερών υπάρξεων, ή αναπλήρωση τών ελλείψεων μέ αυτή τήν έκχυση τής χάρης. Και είναι ένας κύκλος αιώνιος πού αρχίζει από ένα σημείο και καταλήγει στο ίδιο. Γιατί δσο κανείς νοεί, τόσο και επιθυμεί: και δσο επιθυμεί, τόσο απολαμβάνει και δσο απολαμβάνει, τόσο περισσότερο νοεί και αρχίζει πάλι τήν ακίνητη κίνηση, ή αλλιώς τήν ακίνητη ακινησία. Αυτός είναι ό σκοπός μας, δσο μάς είναι εφικτό νά έννοήσομε: άς έξετάσομε πώς θά φτάσομε σ' αυτόν.

Στις λογικές ψυχές πού είναι νοερές ουσίες και λίγο μόνο κατώτερες από τους αγγέλους, ό παρών βίος έχει δοθεί ως αγώνας και τόπος δπου γίνεται προσπάθεια για τή νίκη. Έπαθλο είναι ή θεία κατάσταση πού αναφέρα-

με, δώρο αντάξιο τής θείας αγαθότητας και δικαιοσύνης, από τή μία, γιατί φαίνεται δι' από τους κόπους του κερδίζει κανείς αυτά τά αγαθά, κι από τήν άλλη, γιατί ή άφθονοπάροχη θεία δύναμη υπερνικά κάθε κόπο. Άλλωστε και τό νά μπορεί κανείς και τό νά πράττει τό αγαθό, είναι δώρο τού Θεού.

Ποιος λοιπόν είναι ό έδώ αγώνας; Η λογική ψυχή έχει ενωθεί μέ σώμα όμοιο μέ τών ζώων, πού έχει τήν ύπαρξη από τή γή και στρέφεται προς τά κάτω. Και έχει τόσο ενωθεί ή ψυχή μέ τό σώμα, ώστε νά γίνει ένα από αυτά τά δύο τελείως αντίθετα, χωρίς μεταβολή —προς Θεού— ή σύγχυση τών μερών, αλλά από τά δύο φυσικά μέρη νά γίνει μία υπόσταση μέ δύο τέλειες φύσεις. Έτσι λοιπόν σύνθετος από δύο διαφορετικές φύσεις ό άνθρωπος, ενεργεί εκείνα πού ανήκουν στήν κάθε μία φύση. Και τού σώματος αρμόδιο είναι νά αποβλέπει πρός τά δμοιά του. Ό έρωτας αυτός προς τά δμοια είναι φυσικός στά δντα, γιατί δήθεν βοηθείται από αυτόν ή ύπαρξη τους μέ τή συμβίωση και τή συναναστροφή μέ αυτά και ή απόλαυση αυτών μέ τήν αίσθηση. Ακόμη επειδή είναι βαρύ τό σώμα, αγαπά τήν άνεση. Στή ζωώδη φύση, αυτά είναι κατάλληλα και αγαπητά. Στή λογική δμως ψυχή, επειδή είναι νοερή ουσία, φυσικά και επιθυμητά είναι τά νοητά και ή απόλαυση τους μέσω τής νοήσεως. Προπάντων ό έρωτας προς τό Θεό είναι έκ φύσεως ριζωμένος μέσα της. Και θέλει νά απολαμβάνει τό Θεό και τά άλλα νοητά, δέν μπορεί δμως νά τό κάνει αυτό ανεμπόδιστα.

Ό πρώτος άνθρωπος (ό Αδάμ) μπορούσε ανεμπόδιστα νά εννοεί και νά απολαμβάνει τά νοητά μέ τό νοϋ, όπως και τά αισθητά μέ τήν αίσθηση. Είχε δμως χρέος νά ασχολείται δι' μέ τά χειρότερα, αλλά μέ τά ανώτερα. Καθώς μπορούσε νά κάνει και τά δύο, στο χέρι του ήταν νά βρίσκεται είτε μέ τά νοητά μέσω τού νοϋ, είτε μέ τά αισθητά μέσω τής αίσθήσεως. Δέ λέω δι' ό 'Αδάμ' δέν έπρεπε νά χρησιμοποιεί τήν αίσθηση (γιατί δέν έφερε μάτια τό σώμα)· λέω δι' δέν έπρεπε νά προσκολλάται στά αισθητά, αλλά βλέποντας τήν ομορφιά τους, νά οδηγείται πρός τό Δημιουργό τους. Και στό έξής νά απολαμβάνει τό Θεό μέ θαυμασμό, έχοντας διπλές αφορμές νά θαυμάζει τόν Κτίστη. "Όχι δμως νά προσκολληθεί στα αισθητά και αυτά νά θαυμάζει και δι' τό Δημιουργό τους, παραμελώντας τό νοητό κάλλος. Τέτοιος λοιπόν πλάστηκε ό Αδάμ. Αφού δμως έκανε κακή χρήση τής αίσθήσεως, θαύμαζε τό -αισθητό κάλλος· τού φάνηκε ό καρπός ωραίος στήν δράση και καλός στή γεύση¹¹¹, έφαγε άπ' αυτόν και άφησε τήν απόλαυση τών νοητών. Γι' αυτό ό δίκαιος Κριτής, κρίνοντας τον ανάξιο, αφάισε από αυτόν τή θεωρία εκείνων πού καταφρόνησε, δηλαδή τού Θεού και τών δντων, και έβαλε σκότος για νά τού αποκρύψει τόν εαυτό Του¹¹² και τις άυλες ουσίες. Γιατί δέν έπρεπε νά αφήνονται τά άγια ατούς βέβηλους. Και εκείνα τά

111. Γεν. 3, 6.

112. Β' Βασ. 22, 12.

όποια πόθησε, αυτά τοῦ ἄφησε νά απολαμβάνει, δηλαδή νά ζει με τήν αἴσθηση και μέ ελάχιστα ἴχνη των θεῶν στο νοῦ του.

Ἄπό τότε ὁ αγώνας μας γιά τά γήινα ἔγινε βαρύτερος, γιατί δέν ἔχομε τήν εξουσία νά ἀπολαμβάνομε τά νοητά, ὡπως τά αἰσθητά μέ τήν αἴσθηση, ἄν και μέ τό βάπτισμα βοηθοῦμαστε πάρα πολύ, επειδή καθαριζόμαστε και υψωνόμαστε. Ἄλλά, ὅσο εἶναι δυνατόν πρέπει νά ασχολούμαστε μέ τά νοητά και ὄχι μέ τά αἰσθητά, και ἐκεῖνα νά θαυμάζομε και νά θέλομε. Ἄπό τά αἰσθητά, κανένα νά μή θαυμάσομε καθ' ἑαυτό, οὔτε νά θελήσομε νά ἀπολαύσομε. Πραγματικά, καμιά αξία δέ φαίνεται νά ἔχουν σέ σχέση προς τά νοητά. Ὅσο πιό θαυμαστή εἶναι ἡ οὐσία τῶν νοητῶν ἀπό τήν οὐσία τῶν αἰσθητῶν, τόσο και τό κάλλος τῶν νοητῶν εἶναι πιό θαυμαστό ἀπό τό κάλλος τῶν αἰσθητῶν. Νά ποθῆσει κανεῖς τώρα πιό πολύ τό χειρότερο ἀπό τό ωραιότερο και τό ατιμότερο ἀπό τό τιμητικότερο, ποιά παραφροσύνη δέν υπερβαίνει; Και αυτά γιά τά αἰσθητά και νοητά δημιουργήματα. Ἄλλά τί θά ἔλεγες ὅταν και ἀπό Εκείνον πού εἶναι πάνω ἀπό αυτά, προτιμοῦμε τήν ἀμορφη καί χωρίς κάλλος δη;

Αὐτός λοιπόν εἶναι ὁ αγώνας, νά προσέχομε τούς εαυτούς μας μέ πολλή ακρίβεια, γιά νά ἀπολαμβάνομε πάντοτε τά νοητά, υψώνοντας πρός αυτά τό νοῦ και τήν επιθυμία, καί ποτέ νά μήν εξαπατηθοῦμε ἀπό τά αἰσθητά, ὡστε νά παρασυρθοῦμε ἀπό κάτι αἰσθητό μέσω της αἰσθήσεως και νά τό θαυμάσομε αὐτό καθ' ἑαυτό. Ἄν εἶναι κάτι πού πρέπει νά χρησιμοποιήσομε και τήν αἴσθηση, αὐτό εἶναι γιά νά αντιλαμβανόμαστε τόν Κτίστη ἀπό τά κτίσματα, βλέποντας μέσα σ' αὐτά Εκείνον, ὅπως βλέπομε μέσα ἀπό νερό τόν ἥλιο. Επειδή υπάρχουν στά ὄντα εἰκόνες τοῦ Πρώτου Αἰτίου ὧν ὅσο εἶναι δυνατόν σ' αὐτά. Αὐτό λοιπόν εἶναι τό κατόρθωμα. Ἄς σκεφτοῦμε πῶς θά τό κατορθώσομε. Εἶπαμε λοιπόν ὅτι τό σῶμα επιθυμεῖ νά απολαμβάνει τά συγγενή μέ αὐτό, μέσω τῆς αἰσθήσεως, πράγμα πού εἶναι ἀντίθετο μέ τήν πρόθεση τῆς ψυχῆς, και ὅσο πιό πολύ δυναμώνει τό σῶμα, τόσο περισσότερο επιθυμεῖ. Γι' αὐτό & φροντίζει ἡ ψυχή νά βάλει χαλινό σέ ὄλες τις αἰσθήσεις, γιά νά μήν ἀπολαύσομε τά αἰσθητά. Επειδή ὅταν εἶναι πιό ρωμαλέο τό σῶμα, περισσότερο ὀρμά· και περισσότερο ὀρμώντας, γίνεται ἀκράτητο· γι' αὐτό ἡ ψυχή· δύσκολα φροντίζει νά τό νεκρώσει μέ νηστείες, ἀγρυπνίες, ὀρθοστασίες, χαμαικοιτίες, ἀλουσία και μέ κάθε ἄλλη κακοπάθεια, ὡστε νά καταμαράνει τή δύναμη του γιά νά τό ἔχει ἡμερο και πειθήνιο στις νοερές πράξεις της. Αὐτό εἶναι πού ἔχομε νά κατορθώσομε. Επειδή ὅμως αὐτά εἶναι εὐκολότατο νά τά υποσχεθοῦμε, δύσκολο ὅμως νά τά ἐφαρμόσομε, και εἶναι πολύ περισσότερο τά σφάλματα ἀπό τά κατορθώματα ἀκόμη και ἄν προσέχει κανεῖς πάρα πολύ, γιατί συχνά ἡ αἴσθηση εξαπατά, γι' αὐτό ἔχει ἐπινοηθεῖ και τρίτο φάρμακο, ἡ προσευχή και τά δάκρυα.

Ἡ προσευχή περιέχει ευχαριστία γιά ὅσα καλά μάς ἔχουν δοθεῖ, και αἰ-

τηση συγχωρήσεως των αμαρτημάτων και ενισχυτικής δυνάμεως για τό μέλλον γιατί χωρίς τή θεία βοήθεια, όπως προείπαμε, τίποτε δέν μπορεί να κατορθώσει ή ψυχή. Επίσης, οδηγεί στην ένωση μέ τον ποθούμενο Θεό και τήν απόλαυση Του, και τήν ολοκληρωτική κλίση της βουλήσεως πρός Αυτόν τό να πείσομε τή βούληση νά επιθυμεί αυτά όσο τό δυνατόν πιο πολύ, είναι τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ κατορθώματος. Και τά δάκρυα πάλι έχουν μεγάλη δύναμη. Γιατί ξιλεώνουν τόν Κύριο γιά τά σφάλματα μας και μάς καθαρίζουν από τις κηλίδες πού αποκτήσαμε από τήν αισθητή ηδονή και δίνουν φτερά πρός τόν ουρανό στην επιθυμία μας. Και αυτά έτσι είναι. Τό κατόρθωμα λοιπόν είναι ή θεωρία τών νοητών και ό τέλειος πόθος τους. Γιά νά τό πετύχομε αυτό, χρειάζεται ή δουλαγωγήση τοῦ σώματος, μέρη της όποιας είναι ή νηστεία, ή σωφροσύνη και άλλα, πού γίνονται δλα γι' αυτό τό σκοπό. Και γιά νά πετύχομε αυτά, και μαζί μ' αυτά, χρειάζεται ή προσευχή, και τό καθένα από αυτά μοιράζεται σέ πολλά μέρη* γιατί όπως αυτά χρειάζονται γιά άλλα, έτσι και γι' αυτά χρειάζονται άλλα.

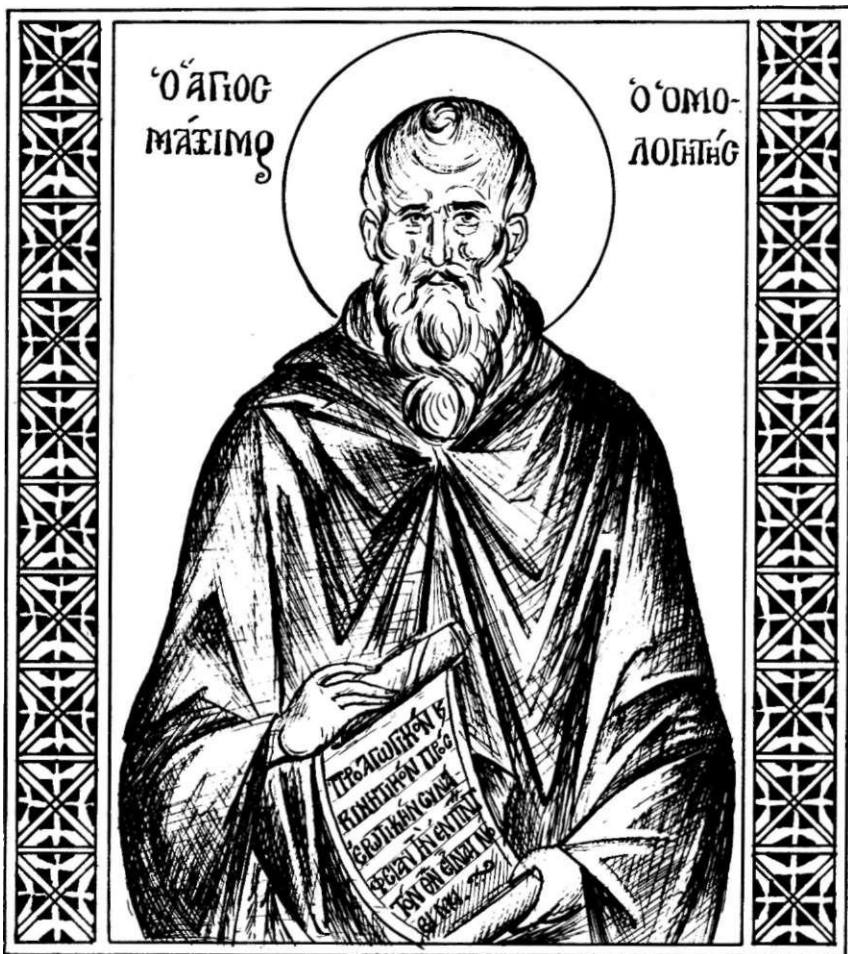
Κανείς νά μή νομίζει διτι ή φιλοδοξία και ή φιλαργυρία αφορούν στο σώμα. Μόνον ή φιληδονία άφορα στό σώμα, ή οποία βρήκε κατάλληλο φάρμακο τήν κακοπάθεια τοῦ σώματος. Οί άλλες δύο κακίες πού είπαμε, είναι γεννήματα τής άγνοιας. Γιατί ή ψυχή υιοθετεί τά νόθα από έλλειψη εμπειρίας τών πραγματικά καλών και από άγνοια τών νοητών. Μέ τόν πλούτο νομίζει διτι παρηγορεί τή φτώχεια· συγχρόνως όμως ό πλούτος επιδιώκεται γιά φιληδονία και γιά φιλοδοξία, και καθ' εαυτόν, σαν νά ήταν κάποιο καλό. Αυτό συμβαίνει από άγνοια τών πραγματικά καλών. Ή φιλοδοξία δέν οφείλεται στην ανάγκη τοῦ σώματος —γιατί δέν εξυπηρετεί διόλου τό σώμα— αλλά στην απειρία και τήν άγνοια τοῦ Πρώτου Καλοῦ και της αληθινής δόξας· αιτία αυτής και γενικά ρίζα όλων τών κακών, είναι ή άγνοια. Γιατί δέν γίνεται εκείνος πού εννόησε σωστά τή φύση τών πραγμάτων, από πού προήλθε τό καθένα και πού καταλήγει, κατόπιν νά περιφρονήσει τό σκοπό του και νά στραφεί στά γήινα· γιατί ή ψυχή δέν επιθυμεί εκείνο πού φαινομενικά είναι καλό. Και άν τυραννείται από τή συνήθεια, μπορεί κάλλιστα νά νικήσει και τή συνήθεια. Άλλά διταν ακόμη υπήρχε ή συνήθεια, ξεγελιόταν από τήν άγνοια. Επομένως πρέπει νά φροντίσει γιά τό πρώτο-πρώτο αγαθό, και νά αποκτήσει, όρθή ιδέα περί τών δντων, και ακολουθώντας νά δώσει φτερά στή βούληση γιά νά πετάξει πρός τό Πρώτο Αγαθό, νά καταφρονήσει δλα τά παρόντα και νά πληροφορηθεί γιά τή μεγάλη ματαιότητα τους. Γιατί, τί μάς βοηθούν στό σκοπό μας;

Και γιά νά συνοψίσω, ένα μόνο είναι τό έργο τής λογικής ψυχής μέσα στό σώμα, νά επιθυμεί τόν τελικό της σκοπό. Και επειδή ή ενέργεια τής βουλήσεως, χωρίς νόηση, είναι ακίνητη, γι' αυτό προσλαμβάνομε τή νοερή ενέργεια. Ή νόηση είναι είτε γιά χάρη τής βουλήσεως, είτε και γιά τόν έαυ-

τό της καί γιά τή βούληση· πράγμα πού φαίνεται πιο σωστό. Γιατί ή μακαριότητα, τής όπο.ίας οχι μόνον πρόξενος, αλλά καί τύπος είναι ή εδώ ζωή τοῦ αγωνιστή, έχει καί τις δύο ενέργειες, καί τή νόηση καί τή βούληση, δηλαδή αγάπη καί πνευματική ηδονή. Εἴτε λοιπόν καί οἱ δύο ενέργειες, εἴτε ή μία είναι ή κυριότερη, ας φιλοσοφήσουν οσοι θέλουν. Πρός τό παρόν δεχόμαστε καί τις δύο ενέργειες. Καί τή μία τήν όνομάζομε θεωρία, ενώ τήν άλλη, πράξη. Καί είναι αδύνατο νά συναντάται ή μία χωρίς τήν άλλη, δταν μιλάμε γιά τις υψηλότατες αυτές ενέργειες. Σ' εκείνες πού είναι χαμηλότερες καί έρχονται υστέρα από αυτές, είναι ενδεχόμενο νά συμβαίνει αυτό. Όσα εμποδίζουν τις ενέργειες αυτές ή οδηγούν στά αντίθετα, τά όνομάζομε κακίες. Όσα βοηθούν ή μάς απαλλάσσουν από τά εμπόδια, τά όνομάζομε αρετές. Τις ενέργειες τών αρετών τις όνομάζομε κατορθώματα. Τις ενέργειες τών κακιών τις όνομάζομε παραπτώματα καί αμαρτήματα. Χαρακτηριστικό κάθε ενέργειας, εἴτε προς τό χειρότερο, εἴτε προς τό καλύτερο, είναι ό τελικός σκοπός προς τόν όποιον αποβλέπει οποιός ενεργεί, καί ό όποιος είναι ενέργεια σύνθετη από νόηση καί βούληση.

Σύντομη βιογραφία

Ο άγιος πατέρας μας Μάξιμος ο Όμολογητής έζησε τόν καιρό τής βασιλείας τον Κωνσταντίνου /Ιωργονάτου, κατά τό ετος 670 μ.Χ. και ήταν ό κύριος εξολοθρευτής τής κακόδοξης αίρέσεως τών Μονοθελητών. Αατ' αρχάς διακρίθηκε ατά βασιλικά ανάκτορα και τιμήθηκε μέ τό αξίωμα τον Άρχι-

γραμματέα, υστέρα ὁμως ἄφησε τις κοσμικές ἐξουσίες και ἐπιδόθηκε στους ασκητικούς αγώνες. Πλησίασε τό στόμα του στήν πηγὴ της σοφίας και πίνοντας ἀδιάκοπα ἀπό τις πηγές τῶν θείων Γραφῶν πού ρέουν ζωὴ, ἔκανε πραγματικά ν' αναβλύσουν ἀπό τήν κοιλιὰ του ποταμοὶ θείων δογμάτων και συγγραμμάτων πού πλημμύρισαν τά πέρατα της οἰκουμένης.

Ἀπό αὐτά κι εμεῖς, τό γλυκό νερό πού ἀνασταίνει και νεκρούς, μέ τά παρόντα κεφάλαια τό διοχετεύσαμε σ' αὐτό ἐδώ τό βιβλίο και τό βάλουμε μπροστά σ' ἐκείνους πού κατέχονται ἀπό τήν καλή δίψα της σοφίας, γιά νά πίνουν ἀπ' αὐτό μέ ἀφθονία και νά μή διψάσουν ποτέ. Γιατί σ' αὐτά φιλοσοφείται ἡ γνώση και ἐργασία της ιερῆς καί θεοποιοῦ ἀγάπης: ἀποδεικνύεται ἀναντίρρητα ἡ χωρίς σφάλματα ορθότητα τῆς υψηλῆς Θεολογίας: ἀναπτύσσεται εὐσεβῶς τό μυστήριο της Οἰκονομίας τοῦ Λόγου· διασαφηνίζεται ἡ πρακτική θεωρία τῶν θεοειδῶν ἀρετῶν καί στηλιτεύεται ἡ σιχαμερὴ συμμορία τῶν παθῶν καί κακιῶν, τῶν ἀντιθέτων προς τις ἀρετές. Καί μέ δύο λόγια, μέσα σ' αὐτά τά κεφάλαια διαλάμπει ἡ διευθέτηση τῶν ἠθῶν καί εἶναι συγκεντρωμένες πολλές καί διάφορες ψυχοφελεῖς διδασκαλίες, μέ τις ὅποιες εὐκόλα μπορεί κανεῖς, ἀφοῦ ἀπαλλαγῆ ἀπό κάθε κακία καί ἀποκτήσει συνήθεια στήν ἀρετή, νά γίνει πολίτης τοῦ οὐρανοῦ καί νά ἐπιτύχει τῆ θεία δόξα.

Στά κεφάλαια αὐτά προσθέσαμε καί τήν ἐρμηνευτικὴ ἀνάλυση τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», ἐπειδή εἶναι πολύ ἀνώτερη ἀπό τις ἄλλες ἐρμηνείες καί προξενεῖ μεγάλη ὠφέλεια.

Τό θεῖο τοῦτο πατέρα τον ἀναφέρει καί ὁ σοφός Φώτιος (ἀνάγνωση 191): «Ὡς προς τό ὕφος, ἔχει περιόδους σχοινοτενεῖς, ἀγαπᾶ τά ὑπερβατά σχήματα ἔναι δυνατός στις παραβολές και δέν τον ἐνδιαφέρει νά κυριολεκτεῖ... Ἄν ὠστόσο κανεῖς ἀγαπᾶ ν' ἀνυψῶναι τό νοῦ του μέ πνευματικές ἐξηγήσεις καί θεωρίες, δέν μπορεί νά πετύχει πιο ποικίλες και πιο μελετημένες ἀπό αὐτές.»

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ «γιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής εἶναι μια μεγάλη μορφή τῆς Ἐκκλησίας και ἐπέδρασε ἀποφασιστικά τόσο στή διαμόρφωση τῆς θεολογίας, ὅσο και στήν πορεία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός τόν ὀνομάζει «θεοπρεπὲς τῆς φιλοσοφίας και σοφόν ἐνδιαίτημα», «τῶν ἱερέων κρηπίδα, βᾶσιν τῶν δογμάτων, σάλπιγγα τῆς σοφίας, Μαρτύρων ἀκρότητα».

Φλεγόμενος ἀπό τόν πόθο τοῦ ἡσυχαστικοῦ-μοναστικοῦ βίου, ἐγκαταλείπει τήν αὐλική θέση του και κείρεται μοναχός σέ μιά μονή τῆς Χρυσουπόλεως στήν ἀντίπεραν δχθη τοῦ Βοσπόρου. Ἀργότερα μονάζει στό μοναστήρι τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Κυζίκου, ὅπου γράφει τις τέσσερις ἑκατοντάδες «Κεφαλαίων περί ἀγάπης» καί ἀργότερα ἄλλα ἔργα, μεταξύ τῶν ὁποίων τά «Κεφάλαια περί -θεολογίας» καί τήν «Ἐρμηνεία στό Πάτερ ἡμῶν».

Υπάρχει μία εκδοχή, δι τὰ «Κεφάλαια περί αγάπης» τὰ ἔγραψε γιὰ τόν εαυτό του σάν ἀντίδοτο τοῦ φθόνου πού εἶχε σηκωθεί ἐναντίον του ἀπό μοναχοῦς. Γι' αὐτό και.κέντρο και περιφέρεια τοῦ δλου ἔργου του ἀποτελεῖ ἡ Ἀγάπη. Ἡ καθαρὴ ψυχὴ του πού φωτιζότανε ἀπὸ τις ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνεκάλυψε τὴν αγάπη τοῦ θεοῦ πρὸς τὰ δντα και τὼν δντων πρὸς τόν θεό, πού ἔλκονται ἀπὸ τὴν αγάπη Του. Ἡ βαθύτατη αὐτὴ ἐμπειρία τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἀποτελεῖ τὴ βάση ο-λοκλήρου του θεολογικοῦ και πνευματικοῦ Ἰργου του.

Σέ δλα τὰ Ἔργα του κυριαρχεῖ ἡ αἴσθησις της ἀμεσης και κατ' ἐνέργειαν σχέ-σεως τοῦ θεοῦ με τὰ λογικὰ δντα, γεγονός πού πιστοποιεῖ σιωπηλὴ ἀναγνώριση της ἀδιάλειπτης ἀκτιστης ἐνέργειας. Στὴ θεολογία τὼν ἁγίων Πατέρων ἀνακνώριση πτεται μιὰ θεωματοπὴ ἐνότητι. Ὅλοι οἱ θεολόγοι Ἄγιοι με τὴν πνευματικὴ τους δ-ράσι εἶδαν σέ δλη τὴν κτίση τοὺς πνευματικούς λόγους πού ἔβαλε ὁ θεός σέ αὐτὴ. Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν εἰκόνες τὼν θείων ιδιοτήτων, διὰ τὼν οἰοῦν ἀνεβαίνει ὁ νους στόν θεό. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀκολουθεῖ τὴν μυστικὴ πνευματικὴ παράδοση, κατὰ τὴν οἰοῦα, προηγεῖται ἡ κάθαρση τοῦ νοῦ και της ψυχῆς (λογιστικό, θυμικό, ἐπιθυμητικό) με τὴν πρακτικὴ ἀγωγή (ἐργασία θείων ἐντολῶν), ὁ νους εἰσέρχεται στό χώρο τὼν φυσικῶν θεωριῶν, ἀποκτὰ αγάπη, με τὰ φτερά τῆς οἰοῦας κινεῖται σέ περιοχές «τὼν ἀσωμάτων». Στὴ συνέχεια τοῦ δίδεται ἡ χάρις τῆς θεολογίας, ο-πότε ὁ νους βλέπει τόν εαυτό του (αὐτοόραση) κι ἔτσι βρῖσκειται σέ συνθήκες υπερ-φυσικῶν θεωριῶν. Στὴ συνέχεια ἐρευνα δχι τὴν οὐσία τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ «τοὺς περὶ αὐτόν λόγους», δηλαδὴ «τοὺς περὶ ἀ'ιδιότητος, ἀπειρίας τε και ἀοριστίας, ἀγαθότη-τος, σοφίας και δυνάμεως δημιουργικῆς, προνοητικῆς και κριτικῆς τὼν δντων».

Ἡ κίνηση τοῦ νοῦ ἐναλλάσσεται μεταξὺ καταφατικῆς θεολογίας (θεωρία τὼν πνευματικῶν λόγων πού εἶναι στὴν κτίση) και ἀποφατικῆς (στέρηση τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε νόημα, κατὰ τό χρόνο πού παρίσταται μπροστά στόν θεό «κωφός και ἀλα-λος»). Ἀποκορύφωμα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς καταστάσεως εἶναι «τό πάσχειν τὰ θεία». Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ γνωρίσματα τῆς ο-ποῦας «θεός οἶδε και οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι».

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀποφαίνεται δι χωρὶς αγάπη ἡ σωτηρία εἶναι προβληματι-κὴ. Σέ δλα τὰ ἔργα τοῦ Ὁμολογητοῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει στοιχεῖα μυστα-γωγικά και ἐρωτικά, κυρίως δμως στις «ἐκατοντάδες περὶ θεολογίας». Ἐδὼ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, δι ἡ ἀμοιβαία ἐρωτικὴ ἔλξη θεοῦ και δντων δέν ἀπο-τελεῖ προσωπικὴ ἀνακάλυψη τοῦ ἁγίου Μαξίμου. Ἄλλὰ με τὴν ἰδιάξουσα χαρισμα-τικὴ θεολογικὴ δράση του, κατόρθωσε νὰ σταθεῖ ἀπερίσπαστα σ' αὐτὴ τὴν ἀγγελι-κὴ ἐμπειρία, ὡστε ν' ἀποτελέσει τό ἀγαπητό του θέμα και τό κέντρο τῆς θεολογίας του.

Ὅπως στὰ 400 «Κεφάλαια περί αγάπης», στις ἐπτὰ ἐκατοντάδες «Κεφαλαίων περὶ θεολογίας» και Ὁπὸ «Περὶ Ἀποριῶν», ἔτσι και στὴν ἐρμηνεία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς χρησιμοποιεῖ, ὁ μέγας θεολόγος, με ἐπιμονὴ τοὺς δρους φύση, γνώμη, γνωμικό, αἴσθησις, κατὰ λόγο, γένεσις, παρά φύση, φυσικὴ θεωρία, κατὰ φύση, υ-πέρ φύση, αἴτιος, πρόνοια, κρίσις, στάσις, λόγοι δντων, δπως και δρους πού ἀναφέ-ρονται στόν θεό, στὴν οὐσία, στις υποστάσεις, στὴν τριαδικὴ ἐνότητι και ἀντίστρο-φα, στὴ μοναδικὴ Τριάδα. Οἱ παραπάνω, πλὴν ορισμένων, ἀποτελοῦν κοινὴ μεταξὺ τὼν φιλοκαλικῶν Πατέρων ορολογία.

Ὁ δρος φύση ἰσοῦται μέ τήν ἀδιάφορη προπρωτική φύση τοῦ ἀνθρώπου, πού ἔχει ἀναγεννηθεῖ ἐν Χριστῷ. Παρά φύση εἶναι ὁ ἀρρωστημένος ἀνθρώπος, πού ἐνεργεῖται ἀπό τά ψεκτά πάθη. Ὑπέρ φύση βρῖσκεται ὁ κατά φύση ἀνθρώπος, πού δέχεται τις ἀκτιστες ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κι ἔτσι ἔχει υπερβεῖ τά φυσικά μέτρα και γίνεται «ὑπέρ ἀνθρώπος ἀνθρώπος».

Ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἐλευθερία να θέλει, γιατί κάθε λογική φύση ἔχει φυσικό θέλημα, δηλαδή τήν ἐφεση ἢ τό θέλημα της ορέξεως, πού ἀποτελεῖ ουσιαστικό στοιχεῖο της φύσεως. Πλήν τοῦ φυσικοῦ θελήματος, ἔχει και προσωπικό θέλημα, γιατί ὁ ἀνθρώπος εἶναι και φύση και πρόσωπο. Τό προσωπικό θέλημα ονομάζεται ἀπό τον ἅγιο Μάξιμο γνωμικό, πού σχετίζεται μέ τήν προαίρεση ἢ τήν ἐλευθερία ἐκλογής.

Στό περιορισμένο αὐτό εἰσαγωγικό σημεῖωμα εἶναι ἀδύνατον νά περιληφθεῖ ἐστω και ἐν συνόψει ἡ θεολογία τοῦ ἁγίου Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, καί μόνο μερικά στοιχεῖα μπορούμε ἀκόμα νά παραθέσουμε.

Ἀπό τή χρήση τοῦ γνωμικοῦ θελήματος ἐξαρτάται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, πού καλεῖται νά συντηρήσει ἔλλογα τήν ἐνότητα της κοινῆς φύσεως μέ τήν ἀγάπη προς τοὺς ἀνθρώπους. Τό ἔλλογο ἀνήκει στήν ἀρετή, τό ἄλογο, στήν κακία καί τά πάθη. Καί «ὁ μέν λόγος ἐστι τῶν διεστώτων ἐνωσις, ἡ δέ ἀλογία τῶν ηνωμένων διαίρεισις».

Παρά τήν προσωπική του ἀποφατική ἀνάβαση, ἐδίδαξε τήν ἀναγωγική μέθοδο διὰ τῆς κτίσεως. Στήν κτίση εἶδε δ,τι προϋποθέτουν τον Θεό: τήν ἀρχική αἰτία τῶν δντων καί τήν πρόνοια. Τό πρώτο τεκμηριώνεται μέ τήν ὑπαρξη τους, τό δεύτερο μέ τήν ἀέναη κίνηση τους. Κι ἔτσι σάν μέ κλίμακα ἀνεβαίνει ὁ νοῦς στήν πρώτη Αἰτία. Ἀνάλογα δμως μέ τή «διαβατικότητα» τοῦ νοῦ, δηλαδή τήν καθαρότητα του, ἡ βλέπει τόν θεό διὰ τῶν συμβόλων-κτισμάτων ἀναλογικά μονάχα, ἢ τον βλέπει νοητικά, ἀποφατικά ἢ ὑπεροχικά, μέσα στό «γνόφο τῆς ἀγνωσίας... ἐνθα τά ἀπλά, καί ἀπόλυτα, καί ἀτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια...» κατά τόν Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη. Κυρίως δμως βλέπει τά μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ διὰ μέσου τῶν λόγων τῆς ἐνσαρκῆς Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ-Λόγου, πού υπερβαίνει διὰ τά μυστήρια τοῦ Θεοῦ, κατά τόν θεῖο Μάξιμο. "

Ἐδῶ θά πρέπει νά παρατηρήσουμε, διτι μέ τήν ἀναγωγή τοῦ νοῦ στον θεό διὰ τῆς κτίσεως, συνδέεται καί τό θέμα τῶν λόγων τῶν δντων. Ὑπάρχουν δύο εἶδη λόγων τῶν δντων. Εἶναι οἱ «ἐνιαίως προῦφεστάτες συναΐδιοι μέ τόν θεό λόγοι» καί οἱ φαινόμενοι λόγοι στήν κτίση. Οἱ πρώτοι εἶναι οὐσιοποιοί, δημιουργικοί καί ποιητικοί τῶν οὐσιῶν. Οἱ δεύτεροι ἀποτελοῦν τις οὐσίεσ τῶν δντων καί ἔχουν παρραχθεῖ ἐν χρόνω ὡς ποιήματα καί ἀποτελέσματα τῆς δημιουργικῆς θελήσεως τοῦ θεοῦ.

Οἱ ἀκτιστοι καί συναΐδιοι μέ τόν θεό λόγοι δέν ταυτίζονται οὔτε μέ τις αἰώνιεσ πλατωνικῆς ἰδέεσ, οὔτε εἶναι τό ἴδιο μέ τις οὐσίεσ τῶν δντων, ὁπότε τά δντα θά ἤσαν αἰώνια. Ἄλλά οὔτε καί αὐθύπαρκτοι μπορεῖ νά εἶναι οἱ λόγοι, γιατί ἀντί γιά δημιουργία θά εἶχαμε πλατωνική ἀπορροή. Εἶναι σαφῆς ἡ διατύπωση τοῦ ἁγίου Μάξιμου: «οὐδέν γάρ τό παράπαν ἐστί τῶν δντων ου μὴ παρά τω θεῷ πάντως ὁ λόγος προένεστιν...» (Περί Ἀποριῶν, Ρ.Ο. 91, 1329).

Ἄλλά πού ἔχουν τήν ἀρχή τους οἱ λόγοι; Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀπαντᾷ στή σοφία, τή δύναμη, τήν ἀγαθότητα καί τή θέληση τοῦ θεοῦ. Καί ἐπειδή οἱ φυσικοί

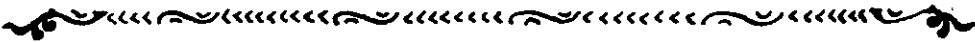
λόγοι, πού φαίνονται στά κτίσματα, είναι αποτελέσματα και εικόνες και παραδείγματα τών έν τω Θεώ άκτίστων λόγων, εκείνοι πού έχουν τήν ψυχική καθαρότητα, ατή θεώρηση της κτίσεως —φυσική θεωρία— βλέπουν τούς ούσιουμένους λόγους τής σοφίας, τής δυνάμεως, τής άγαθότητος, οπότε γνωρίζουν αναλογικά τόν θεό και θαυμάζουν και αγαπούν και ευγνωμονούν...

Άφοϋ όμως οί λόγοι τών όντων αποτελούν μέσα αναγωγής, είναι πρόδηλο δι ό νους, οδεύοντας προς τόν θεό, αφήνει πίσω του τά μέσα, όπως ήδη είπαμε, και κατευθύνεται προς τήν επικτητή γνώση τού θεού, χειραγωγούμενος από τό Άγιον Πνεύμα, όπως συνέβαινε μέ τόν μεγαλώνυμο Μάξιμο, πού, παρά τούς μακρούς χριστολογικούς αγώνες του, ζούσε εγγύτατα στό θεό και τή βασιλεία Του.

Ός προς τή σημασία τής βασιλείας τού θεού, πού αναφέρει στήν «ερμηνεία τού Πάτερ ημών», ό αναγνώστης θα μπορούσε νά προσφύγει στή β' εκατοντάδα του «Περί θεολογίας» στά κεφ. 88-93, όπου τήν αναπτύσσει μέ τήν καταπληκτική ερμηνευτική του, χρησιμοποιώντας μεθόδους αναγωγικές, πρακτικές, γραμματικές, θεωρητικές, αλληγορικές και συμβολικές.

Συνοψίζοντας τις παρατηρήσεις μας στά σχολιαζόμενα έργα τού θεοπνεύστου θεολόγου Μαξίμου, θα λέγαμε δι αποτελείουν εκτεταμένες άσκητικοθεολογικές πραγματείες, διατεταγμένες ιεραρχικώς, ώστε, ένώ υποδεικνύεται ή αγάπη προς τόν θεό και τόν άνθρωπο ως μοναδικός χαρακτήρας τών μαθητών τού Χριστού, χωρίς τήν οποία ή σωτηρία είναι προβληματική, όμως δέν παύει νά τήν θεωρεί ως τό τελευταίο σκαλοπάτι τής κλίμακος τών παθών και τών αρετών, χωρίς τήν υπέρβαση τών πρώτων και τήν οίκείωση τών δευτέρων, κάθε προσπάθεια άνυψώσεως προς «τών εφετών τό άκρότατον», τόν Χριστό, απολήγει μέ μαθηματική ακρίβεια σέ μύριες αστοχίες, πλάνες και αιρέσεις.

Πρόλογος τῶν κεφαλαίων περι ἀγάπης

Πρὸς τὸν πρεσβύτερο Ἐλπίδιο

Μαζί μέ τό λόγο περι ασκητικῆ βίου στέλνω στήν ὀσιότητά σου, πάτερ Ἐλπίδιε, καί τό λόγο περι ἀγάπης· εκτείνεται σέ ἰσάριθμες μέ τά τέσσερα ευαγγέλια εκατοντάδες κεφάλαια, κι εἶναι ἴσως ἔργο ἀνάξιο τῆς προσδοκίας σου, δχι δμως κατώτερο ἀπό τήν δύναμη μου. Ἄς γνωρίζει δμως ἡ αγιοσύνη σου, ὅτι καί αὐτά δέν εἶναι καρποί τῆς διάνοιας μου, ἀλλά ἀφοῦ μελέτησα τούς λόγους τῶν αγίων Πατέρων, καί ἀφοῦ διάλεξα ἀπό ἐκεῖ τά νοήματα πού συντείνουν στό θέμα μας, συγκεντρώνοντας μέσα σέ λίγα, πολλά, γιά νά εἶναι ευσύνοπτα καί νά μπορεῖς νά τά θυμάσαι εὐκολότερα, τά στέλνω στήν ὀσιότητά σου. Σέ παρακαλώ νά τά διαβάξεις μέ καλή διάθεση καί ν' ἀναζητεῖς τήν πνευματική ωφέλεια πού περιέχουν, παραβλέποντας τήν ἔλλειψη τῆς λεκτικῆς ομορφιάς, καί νά προσεύχεσαι γιά τή μετριότητα μου, πού εἶμαι ἔρημος κάθε πνευματικῆς ωφέλειας. Σέ παρακαλώ καί τούτο* μὴ θεωρήσεις ἐνόχληση τά παραπάνω, γιατί ἐκτέλεσα διαταγή. Καί τό λέω αὐτό, ἐπειδή ἐκεῖνοι πού ἐνοχλοῦμε μέ λόγους, εἴμαστε πολλοί σήμερα, ἐνώ ἐκεῖνοι πού διδάσκουν ἢ καί διδάσκονται μέ ἔργα εἶναι πάρα πολύ λίγοι. Ἐσύ δμως, ὄσο πιο φιλόπονα μπορεῖς πρόσεξε κάθε κεφάλαιο. Γιατί δέν εἶναι σέ δλους, νομίζω, εὐκόλα κατανοητά δλα, ἀλλά τά περισσότερα χρειάζονται μεγάλη ἐξέταση καί σύγκριση μεταξύ τους, ἀν καί φαίνεται ὁ λόγος τους ἀπλοστερος. Ἴσως μέσα σ' αὐτά ἀνακαλύψεις τίποτε χρήσιμο στήν ψυχῆ* καί θ' ἀνακαλύψει πάντως, μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος πού διαβάξει μέ ἀδολες σκέψεις καί μέ φόβο Θεοῦ καί ἀγάπη. Εκείνος δμως πού δέν μελετά γιά πνευματική του ωφέλεια, εἴτε αὐτά τά κεφάλαια εἴτε ἄλλο ὀποιοδήποτε βιβλίο, ἀλλά κυνηγά τις λέξεις γιά νά κακολογεί τόν συγγραφέα, γιά νά παραστήσει ἀπό οἴηση τόν εαυτό του σοφότερο δήθεν ἀπό αὐτόν, αὐτός τίποτε ποτέ καί πουθενά δέν θά ἀνακαλύψει ωφέλιμο.

Πρώτη εκατοντάδα τών κεφαλαίων περί αγάπης

Η αγάπη είναι μια αγαθή διάθεση τής ψυχής, ή οποία τήν κάνει νά μήν προτιμά κανένα από τά δντα περισσότερο από τή γνώση τοῦ Θεοῦ. Είναι δμως αδύνατο νά φτάσει ν' αποκτήσει σταθερά αυτή τήν αγάπη δποιος έχει κάποια εμπαθή κλίση σέ κάτι από τά γήινα.

2. Τήν αγάπη τή γεννά ή απάθεια· τήν απάθεια τή γεννά ή ελπίδα στό Θεό· τήν ελπίδα, ή υπομονή και ή μακροθυμία. Αυτές τις γεννά ή καθολική εγκράτεια· τήν εγκράτεια, ό φόβος τοῦ Θεοῦ* τό φόβο τοῦ Θεοῦ τόν γεννά ή πίστη.

3. Εκείνος πού πιστεύει στον Κύριο, φοβάται τήν κόλαση. Κι εκείνος πού φοβάται τήν κόλαση, ἐγκρατεύεται από τά πάθη. Εκείνος πού ἐγκρατεύεται από τά πάθη, υπομένει δσα θλίβουν. Εκείνος πού υπομένει δσα θλίβουν, θά αποκτήσει τήν ελπίδα στό Θεό. Ἡ ελπίδα στό Θεό απομακρύνει τό νοῦ από κάθε εμπαθή κλίση πρὸς τά γήινα. Καί δταν χωριστεί από αυτήν ό νους, θά αποκτήσει τήν αγάπη πρὸς τόν Θεό.

4. Εκείνος πού αγαπά τό Θεό, πάνω από δλα τά κτίσματα Του προτιμά τή γνώση Του κι αδιάλειπτα μέ πόθο τήν προσμένει.

5. Ἄν δλα τά δντα ἐγιναν από τό Θεό και γιά τό Θεό, και ό Θεός είναι καλύτερος από τά δημιουργήματα Του, εκείνος πού εγκαταλείπει τό Θεό και στρέφεται σά χειρότερα, φανερώνεται διτι προτιμά περισσότερο τά δημιουργήματα από τό Θεό.

6. Εκείνος πού έχει προσηλωμένο τό νοῦ του στήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, καταφρονεί δλα τά ορατά, και τό σώμα του ακόμη, σάν νά είναι ξένο.

7. Ἀφοῦ ή ψυχή είναι ανώτερη από τό σώμα, και ἀσυγκρίτως ανώτερος από τόν κόσμο ό Δημιουργός Θεός, εκείνος πού προτιμά τό σώμα από τήν ψυχή και τόν κόσμο από τό Θεό πού τόν δημιούργησε, αυτός δέ διαφέρει διόλου από αυτούς πού λατρεύουν τά είδωλα.

8. Εκείνος πού χώρισε τό νοῦ του από τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ και τή θεωρία, και τόν έχει δεμένο σέ κάποιο από τά αισθητά, αυτός είναι πού προτιμά τό σώμα από τήν ψυχή και τά κτίσματα από τό Θεό πού τά δημιούργησε.

9. Ἄν ή ζωή τοῦ νοῦ είναι ό φωτισμός πού δίνει ή πνευματική γνώση, κι αυτόν τόν γεννά ή αγάπη πρὸς τό Θεό, ὀρθά έχει λεχθεί πώς δέν είναι τίποτε πιο μεγάλο από τή θεία αγάπη.

10. Ὄταν μέ τόν ἔρωτα τής αγάπης ό νους μεταβαίνει πρὸς τό Θεό, τότε δέν έχει διόλου αίσθηση γιά κανένα από τά κτίσματα. Καθώς καταφωτίζεται από τό θείο και ἀπειρο φῶς, γίνεται αναίσθητος γιά δλα τά κτίσματα, δπως τά μάτια δέν βλέπουν τά ἀστρα δταν ανατέλλει ό ἥλιος.

11. Ὅλες οἱ ἀρετές βοηθοῦν τό νοῦ για να ἀποκτήσει τον θεῖο ἔρωτα, περισσότερο ὁμως ἀπ' ὄλες ἡ καθαρὴ προσευχή. Γιατί μέ αὐτήν ὁ νοῦς παίρνειΓ φτερά και πετά πρὸς τό Θεό, και βγαίνει ἔξω ἀπό δλα τά δντα.

12. Ὅταν ὁ νοῦς ἀρπαχθεῖ μέσω τῆς ἀγάπης ἀπό τῆ θεία γνώση, και ἀφοῦ βρεθεῖ ἔξω ἀπό τά δντα, αισθάνεται τὴν ἀπειρία τοῦ Θεοῦ- τότε, δπως συνέβη στον Ἥσαία, ἀπό τὴν ἐκπλήξη ἐρχεται σέ συναίσθηση τῆς μηδαμινότητάς του και λέει μέ κατάνυξη τά λόγια του προφήτη: «Ὡ ἐγώ, ὁ ἄθλιος, τί συντριβὴ νιώθω! Ἐγώ, ἕνας ἄνθρωπος πού ἔχω χεῖλη ἀκάθαρτα, και ἀνάμεσα σέ λαό πού ἔχει χεῖλη ἀκάθαρτα κατοικῶ, εἶδα μέ τά μάτια μου τον Βασιλέα, τόν Κύριο Σαββαῶθ»¹.

13. Ὅποιος ἀγαπά τό Θεό, δέν μπορεί νά μήν ἀγαπήσει και κάθε ἄνθρωπο σάν τόν εαυτό του, αν και τόν δυσαρεστούν τά πάθη ἐκείνων πού δέν ἔχουν ἀκόμη καθαριστεῖ. Γι' αὐτό και χαίρεται μέ ἀμέτρητη και ἀνέκφραστη χαρά για τῆ διόρθωση τους.

14. Ἀκάθαρτη εἶναι ἡ ψυχὴ πού εἶναι γεμάτη ἀπό κακοὺς λογισμούς, ἀπό ἐπιθυμία και μίσος.

15. Ἐκεῖνος πού βλέπει και ἴχνος μόνο μίσους μέσα στήν καρδιά του, πρὸς οἰοιοδήποτε ἄνθρωπο για οἰοιοδήποτε φταιξιμο του, εἶναι ἐντελῶς ξένος ἀπό τὴν ἀγάπη πρὸς τό Θεό. Γιατί ἡ ἀγάπη πρὸς τό Θεό δέν ἀνέχεται διόλου τό μίσος κατὰ τοῦ ἄνθρωπου.

16. «Ὅποιος μέ ἀγαπά —λέει ὁ Κύριος— θά τηρήσει τις ἐντολές Μου². Και ἡ δικὴ Μου ἐντολή εἶναι νά ἀγαπάτε ὁ ἕνας τόν ἄλλο³». Ἄρα λοιπόν ἐκεῖνος πού δέν ἀγαπά τόν πλησίον του, δέν τηρεῖ τὴν ἐντολή τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖνος πού δέν τηρεῖ τὴν ἐντολή, οὔτε τόν Κύριο μπορεί νά ἀγαπήσει.

17. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού μπορεί νά ἀγαπήσει κάθε ἄνθρωπο στον ἴδιο βαθμό.

18. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος πού δέν προσηλώνεται σέ κανένα πράγμα φθαρτό ἡ πρόσκαιρο.

19. Μακάριος ὁ νοῦς πού προσπέρασε δλα τά δντα και ἀπολαμβάνει συνεχῶς τὴν θεία ωραιότητα.

20. Ἐκεῖνος πού φροντίζει για τῆ σάρκα, πῶς νά ικανοποιεῖ τις ἐπιθυμίες της, και για πρόσκαιρα πράγματα ἔχει μνησικακία πρὸς τόν πλησίον του, αὐτός λατρεύει τὴν κτίση ἀντί τοῦ Δημιουργοῦ⁴.

21. Ἐκεῖνος πού διατηρεῖ τό σῶμα του γερό και μακριά ἀπό ἠδονές, τό ἔχει σύνδουλό του για νά υπηρετεῖ τά πνευματικά.

22. Ὅποιος ἀποφεύγει ὄλες τις κοσμικὲς ἐπιθυμίες, κάνει τόν εαυτό του ἀνώτερο ἀπό κάθε κοσμικὴ ὑλικότητα.

23. Ὅποιος ἀγαπά τό Θεό, ἀγαπά δίχως ἄλλο και τόν πλησίον του. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος δέν μπορεί νά φυλάει χρήματα· τά διαχειρίζεται κατὰ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ και τά μοιράζει σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη.

1. Ἥσ. 6, 5.

2. 1ω. 14, 23.

3. 1ω. 15, 12.

1. Ρωμ. 1, 25.

24. Όποιος κάνει ελεημοσύνη μιμούμενος τό Θεό, δέν κάνει διάκριση καλού και κακού, δικαίου και αδικού στά απαραίτητα της ζωής, αλλά μιράζει ίδια σέ δλους κατά τις ανάγκες τους, άν και προτιμά για τήν αγαθή του προαίρεση τον ενάρετο από τόν κακό.

25. Ό Θεός, έκ φύσεως αγαθός και απαθής, όλους τούς αγαπά εξίσου ως δημιουργήματα Του, αλλά τόν ενάρετο τόν δοξάζει επειδή αποκτά και τή γνώση, ενώ τόν κακό άνθρωπο, τόν έλεεί λόγω τής αγαθότητας Του, και παιδεύοντας τον σ' αυτόν τόν κόσμο, τόν φέρνει σέ μετάνοια και διόρθωση. Έτσι και ό καλοπροαίρετος και απαθής άνθρωπος, δλους τούς ανθρώπους τούς αγαπά εξίσου. Τόν ενάρετο και για τήν ανθρώπινη φύση του, και για τήν καλή του προαίρεση· τόν κακό τόν έλεεί και σάν συνάνθρωπο του, και από συμπάθεια, επειδή ως ανόητος βαδίζει στο σκοτάδι.

26. Η διάθεση τής αγάπης δέν διαπιστώνεται μόνο μέ τήν παροχή χρημάτων, αλλά πολύ περισσότερο μέ τή μετάδοση λόγου και μέ τή σωματική διακονία.

27. Εκείνος πού απαρνήθηκε ειλικρινά τά κοσμικά και υπηρετεί μέ αγάπη απροσποίητη τόν πλησίον του, ελευθερώνεται γρήγορα από κάθε πάθος και μετέχει στή θεία αγάπη και γνώση.

28. Εκείνος πού έκανε κτήμα του τή θεία αγάπη, δέν κουράζεται νά ακολουθεί συνέχεια τόν Κύριο του⁵, δπως λέει ό θείος Ιερεμίας, αλλά υπομένει μέ γενναιότητα κάθε κόπο, κακολογία και ίβρη, χωρίς νά σκέφτεται τό κακό πού τοῦ έκανε οποιοσδήποτε.

29. Όταν σέ προσβάλει κανένας ή σ' εξευτελίσει σέ κάτι, τότε φυλάξου από τούς λογισμούς τής οργής, μήπως μέ τή λύπη σέ χωρίσουν από τήν αγάπη και σέ μεταφέρουν στή χώρα τοῦ μίσους.

30. Όταν αισθανθείς πόνο επειδή κάποιος σέ πρόσβαλε ή σέ ντρόπιασε, νά ξέρεις διτ ωφελήθηκες πολύ* μέ τό ντρόπιασμα βγήκε από μέσα σου ή κενοδοξία.

31. Όπως ή μνήμη τής φωτιάς δέν ζεσταίνει τό σώμα, έτσι πίστη χωρίς αγάπη δέν φέρνει στήν ψυχή τόν φωτισμό τής γνώσεως.

32. Όπως τό φώς τοῦ ηλίου ελκύει τό υγιές μάτι, έτσι και ή γνώση τοῦ Θεού τραβά φυσικώς τόν καθαρό νοῦ στον εαυτό της μέ τήν αγάπη.

33. Νούς καθαρός είναι ό νους πού απομακρύνθηκε από τήν άγνοια και καταφωτίζεται από τό θείο φώς.

34. Ψυχή καθαρή είναι εκείνη πού ελευθερώθηκε από τά πάθη και ευφραίνεται ακατάπαυστα μέ τή θεία αγάπη.

35. Πάθος άξιοκατηγόρητο, είναι μιá κίνηση τής ψυχής παρά φύση.

36. Απάθεια είναι μιá ειρηνική κατάσταση τής ψυχής, κατά τήν οποία ή ψυχή δύσκολα κινείται πρós τήν κακία.

37. Εκείνος πού απόκτησε τούς καρπούς τής αγάπης μέ τό ζήλο του,

δέν χωρίζεται ἀπό αὐτή, ἀκόμη κι ἀν υποφέρει μύρια κακά. Ἄς σέ πείσει γι' αὐτό ὁ Στέφανος ὁ μαθητής τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ ὄμοιοί του, πού προσευχόταν γιὰ κείνους πού τον φόνευαν καὶ ζητοῦσε νὰ τοὺς συγχωρήσει ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἐνεργοῦσαν ἔτσι ἀπὸ ἀγνοια⁶.

38. Ἄν ἰδίωμα τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ μακροθυμία καὶ ἡ χρηστότητα⁷, τότε ἐκεῖνος πού θυμομανιάζει καὶ ἐνεργεῖ δόλια, εἶναι φανερό διὰ τοῦ ἀποξενῶνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Κι ὁποῖος εἶναι ξένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη, εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη⁸.

39. «Μὴν πεῖτε, λέει ὁ θεὸς Ἱερεμίας, διὰ εἶστε νὰός τοῦ Κυρίου»⁹, καὶ σὺ μὴν πεις διὰ «ἢ ἀπογυμνωμένη ἀπὸ ἔργα πίστη στὸν Κύριο μας Ἰησοῦ Χριστό μπορεῖ νὰ μέ σώσει». Αὐτό εἶναι ἀδύνατο, ἀν δέν ἀποκτήσεις καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς Αὐτόν μέ τὰ ἔργα. Ἡ γυμνὴ ἀπὸ ἔργα πίστη δέν ὠφελεῖ, ἀφοῦ καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουν καὶ τρέμουν¹⁰.

40. Ἔργο ἀγάπης εἶναι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ολόψυχη εὐεργεσία καὶ μακροθυμία καὶ υπομονή, καὶ ἡ χρῆση τῶν πραγμάτων μέ ὀρθό λόγο.

41. "Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ Θεό, δέν λυπεῖ κανένα, οὔτε λυπάται ἀπὸ κανένα γιὰ πρόσκαιρα πράγματα. Μιά μόνο λύπη προξενεῖ καὶ δοκιμάζει, τὴ σωτήρια λύπη, τὴν ὁποία ὁ μακάριος Παῦλος καὶ δοκίμασε καὶ προξένησε στους Κορινθίους¹¹.

42. Εκείνος πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ζεῖ ἀγγελικὸ βίῳ πάνω στὴ γῆ· νηστεύει καὶ ἀγρυπνεῖ, ψάλλει καὶ προσεύχεται, καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο σκέφτεται πάντοτε καλὰ.

43. Ὅ,τι ἐπιθυμεῖ κανεὶς, ἐκεῖνο ἀγωνίζεται ν' ἀποκτήσει. Κι ἀπὸ δὺα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπιθυμητὰ, ἀσύγκριτα πιὸ ἀγαθὸ καὶ ἐπιθυμητὸ εἶναι ὁ Θεός. Πόση λοιπὸν ἐπιμέλεια ἔχομε χρέος νὰ καταβάλομε γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὸ φύσει ἀγαθὸ καὶ ἐπιθυμητό;

44. Μὴ μολύνεις-τὴ σάρκα σου μέ ἀισχρὲς πράξεις καὶ μὴ λερῶνεις τὴν ψυχὴ σου μέ πονηροὺς λογισμοὺς. Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ θὰ ἔρθει σ' ἐσένα καὶ θὰ φέρει τὴν ἀγάπη.

45. Νὰ καταπονεῖς τὸ σῶμα σου μέ νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ ν' ἀσχολεῖσαι ἀκούραστα μέ τὴν ψαλμωδία καὶ τὴν προσευχή· καὶ θὰ ἔρθει σ' ἐσένα ὁ ἀγιασμός τῆς σωφροσύνης καὶ θὰ φέρει τὴν ἀγάπη.

46. Εκείνος πού ἀξιόθηκε νὰ λάβει τὴν θεία γνώση καὶ ἀπόκτησε διὰ μέσου τῆς ἀγάπης τὸ φωτισμό της, δὲ θὰ παρασυρθεῖ ποτέ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας. Εὐκόλα δὲμως παρασύρεται ἀπὸ αὐτὴν ὁποῖος δέν ἀξιόθηκε τὴ θεία γνώση. Ἄλλὰ ἀν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σέ κάθε τί πού πράττει ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα του στο Θεό, μέ τὴν αἴσθησι διὰ δὺα τὰ πράττει γι' Αὐτόν, εὐκόλα μέ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν κενοδοξία.

47. Ὅποιος δέν ἀπόκτησε ἀκόμη τὴ θεία γνώση, πού ἐκδηλώνεται μέ

6. Πράξ. 7, 60.

8. Ἀ' Ἰω. 1, 8.

10. Ἰακ. 2, 19.

7. Ἀ' Κορ. 13, 4.

9. Ἰερ. 7, 4.

11. Β' Κορ. 7, 8-11.

τήν αγάπη, έχει μεγάλη ιδέα για όσα έργα κάνει σύμφωνα με τό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Εκείνος όμως πού αξιώθηκε και τήν απόκτησε, λέει με βαθιά συναίσθηση τά λόγια πού είπε ὁ πατριάρχης Αβραάμ δταν εἶδε τό Θεό: «Ε-γώ εἶμαι χῶμα και στάχτη»¹².

48. Εκείνος πού φοβάται τόν Κύριο, έχει πάντοτε σύντροφο του τήν ταπεινοφροσύνη, και μέ τις ενθυμήσεις πού αυτή προκαλεί, φτάνει στή θεία αγάπη και ευχαριστία. Φέρνει στό νοῦ του τή ζωή πού ἔκανε πρωύτερα στόν κόσμο, και τά διάφορα αμαρτήματα καί τούς πειρασμούς πού αντιμετώπισε ἀπό τόν καιρό τῆς νεότητάς του, καί πώς ἀπ' ὅλα εκείνα τόν γλύτωσε ὁ Κύριος, καί τόν μετέφερε ἀπό τήν ζωή τῶν παθῶν στόν κατά Θεόν βίο* και μαζί μέ τό φόβο, αποκτά και τήν αγάπη, ευχαριστώντας πάντοτε μέ πολλή ταπεινοφροσύνη τόν Ευεργέτη και Κυβερνήτη τῆς ζωῆς μας.

49. Μή λερῶσεις τό νοῦ σου ἀνεχόμενος λογισμούς επιθυμίας και θυμού, για νά μή ξεπέσεις ἀπό τήν καθαρή προσευχή και περιπέσεις στό πνεῦμα τῆς ἀκηδίας.

50. Τότε ὁ νοῦς χάνει τήν οικειότητα πού έχει μέ τό Θεό, δταν δέχεται πονηροῦς ή ἀκάθαρτους λογισμούς νά παραμένουν.

51. Ὁ ἀνόητος, πού τόν οδηγούν τά πάθη, δταν αναστατώνεται ἀπό τό θυμό, βιάζεται νά φύγει ἀσυλλόγιστα μακριά ἀπό τούς ἀδελφούς. Ἄλλοτε πάλι, δταν καίγεται ἀπό τήν επιθυμία, μετανοιωμένος τρέχει νά τούς συναντήσει. Ὁ φρόνιμος όμως, και στις δύο περιπτώσεις κάνει τό αντίθετο. Στήν περίπτωση του θυμού, ἀφοῦ κόψει τις αιτίες τῆς ταραχῆς, απαλλάσσει τόν εαυτό του ἀπό τή λύπη πρὸς τούς ἀδελφούς· στήν περίπτωση τῆς επιθυμίας, συγκρατεῖ τόν εαυτό του ἀπό τήν παράλογη παρόρμηση για συνάντηση ἄλλων.

52. Στόν καιρό τῶν πειρασμῶν μήν εγκαταλείψεις τό Μοναστήρι σου, ἀλλά υπόμενε μέ γενναιότητα τά κύματα τῶν λογισμῶν, και μάλιστα τῆς λύπης και τῆς ἀκηδίας. Ἐτσι ἀφοῦ δοκιμασθεῖς κατά θεία οικονομία μέ τις θλίψεις, θά ἀποκτήσεις βέβαιη ἐλπίδα στό Θεό. Ἄν όμως τό εγκαταλείψεις, θά φανείς ἀνάξιος, ἀνανδρος και ἀστατος.

53. Ἄν θέλεις νά μήν ξεπέσεις ἀπό τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, μήτε τόν ἀδελφό νά ἀφήσεις νά κοιμηθεῖ στενοχωρημένος ἀπό σένα, μήτε σύ νά κοιμηθεῖς στενοχωρημένος ἐναντίον του. Συμφιλίωσου μέ τόν ἀδελφό σου και τότε πῆγαινε και πρόσφερε στό Χριστό μέ καθαρή συνείδηση τό δῶρο τῆς αγάπης¹³, μέ ἐνθερμη προσευχή.

54. Ἄν εκείνος πού έχει ὅλα τά χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος, και δέν έχει αγάπη, δέν ωφελείται τίποτε σύμφωνα μέ τόν θείο Απόστολο¹⁴, πόση ἐπιμέλεια πρέπει νά καταβάλουμε για νά τήν ἀποκτήσουμε;

55. Ἄν ή αγάπη δέν κάνει κακό στόν πλησίον¹⁵, εκείνος πού φθονεῖ τόν ἀδελφό και λυπάται για τήν προκοπή του και μέ ειρωνείες προσπαθεῖ

12. Γεν. 18, 27.

13. Ματθ. 5, 24.

14. Α' Κορ. 13, 2.

15. Ρωμ. 13, 10.

νά κηλιδώσει τήν υπόληψη του ἢ μέ ὁποια κακοήθεια τον επιβουλεύεται, πώς αὐτός δέν αποξενώνεται ἀπό τήν αγάπη και δέν κάνει τον εαυτό του ἐνοχο γιά τήν αἰώνια Κρίση;

56. "Ἄν ἡ αγάπη εἶναι τό πλήρωμα τοῦ νόμου¹⁶, ἐκεῖνος πού ἔχει μνησικακία γιά τόν ἀδελφό και κάνει δόλια σχέδια ἐναντίον του και τόν καταριέται και δοκιμάζει χαρά γιά κάθε πτώση του, πώς δέν καταπατεῖ τό νόμο και δέν εἶναι ἄξιος γιά τήν αἰώνια κόλαση;

57. "Ἄν ἐκεῖνος πού κατηγορεῖ και κρίνει τόν ἀδελφό του κατηγορεῖ και κρίνει τό θεῖο νόμο¹⁷, καί ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ αγάπη, πώς δέν ξεπέφτει ἀπό τήν αγάπη τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνος πού καταλαλεῖ, καί δέν προξενεῖ ὁ ἴδιος στόν εαυτό του τήν αἰώνια κόλαση;

58. Μήν παραδώσεις τήν ἀκοή σου στους λόγους οἰοῦ καταλαλεῖ, οὔτε τούς δικούς σου λόγους στήν ἀκοή ἐνός φιλοκατήγορου, μιλώντας ἢ ἀκούγοντας μ' ευχαρίστηση κατά τοῦ πλησίον σου, γιά νά μή χάσεις τή θεία αγάπη καί βρεθεῖς ἀπόκληρος ἀπό τήν αἰώνια ζωή.

59. Μή δέχεσαι κατηγορίες κατά τοῦ πνευματικοῦ σου πατέρα, μήτε νά διευκολύνεις ἐκεῖνον πού τόν προσβάλλει, γιά νά μήν ὀργιστεῖ ὁ Κύριος γιά τά ἔργα σου καί σέ ἐξολοθρεύσει ἀπό τή χώρα τῆς ζωῆς¹⁸.

60. Κλείνε τό στόμα ἐκεῖνου πού κατηγορεῖ τόν ἄλλον, γιά νά μήν ἀμαρτάνεις μαζί του διπλή ἀμαρτία* καί συνηθίζοντας ὁ ἴδιος σέ καταστρεπτικό πάθος, καί μή σταματώντας ἐκεῖνον πού φλυαρεῖ κατά τοῦ πλησίον.

61. «Ἐγώ ὁμοῦ σάς λέω, εἶπε ὁ Κύριος, ἀγαπάτε τούς ἐχθρούς σας, ἐνεργετεῖτε ὄσους σάς μισοῦν, προσεύχεσθε γιά ὄσους σάς βλάπτουν»¹⁹. Γιατί τά διέταξε αὐτά; Γιά νά σέ ἐλευθερώσει ἀπό τό μίσος, τή λύπη, τήν ὀργή και τήν μνησικακία καί νά σέ ἀξιώσει νά λάβεις τό μέγιστο ἀπόκτημα, τήν τέλεια αγάπη, πού εἶναι ἀδύνατο νά τήν ἔχει ὁποῖος δέν ἀγαπά ἐξίσου ὄλους τούς ἀνθρώπους, κατά μίμηση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀγαπά ἐξίσου ὄλους τούς ἀνθρώπους και θέλει νά σωθoύν και νά λάβουν πλήρη γνώση τῆς ἀληθείας²⁰.

62. «Ὅμοῦ σάς λέω νά μήν ἀντισταθεῖτε στόν πονηρό, ἀλλά ἄν κανεῖς σέ χτυπήσει στό δεξί μέρος τοῦ προσώπου, γύρισε του και τό ἄλλο· και σ' αὐτόν πού θέλει νά σέ πᾶει στό δικαστήριο γιά νά σοῦ πάρει τό χιτῶνα, ἀφησε του και τό ἱμάτιο* και ἄν σέ ἀγγαρεύει κάποιος γιά ἓνα μίλι, πήγαινε μαζί, του δύο»²¹. Γιατί λέει αὐτά ὁ Κύριος; Γιά νά φυλάξει κι ἐσένα χωρίς ὀργή, ταραχή και λύπη, και νά διδάξει κι ἐκεῖνον μέ τήν ἀνεξικακία σου και τούς δύο πάλι, σάν καλός Πατέρας, νά σάς φέρει στό ζυγό τῆς αγάπης:

63. Τῶν πραγμάτων, μέ τά ὁποῖα κάποτε μάς ἔδενε κάποιο πάθος, ἐχομε μέσα μας τις ἐμπαθεῖς φαντασίες. Ὅποῖος λοιπόν νικά τις ἐμπαθεῖς φαντασίες, καταφρονεῖ ὁποσδήποτε και τά πράγματα πού αὐτές ἀπεικονί-

16. Ρωμ. 13, 10.

18. Δευτ. 6, 15.

20. Α' Τιμ. 2, Α.

17. Ἰακ. 4, 11.

19. Ματθ. 5, 44.

21. Ματθ. 5, 39-41.

ζουν. Γιατί ό πόλεμος εναντίον τών ενθυμήσεων είναι τόσο χειρότερος από τόν πόλεμο εναντίον τών πραγμάτων, όσο είναι πιο εύκολο νά άμαρτάνει κανείς μέ τή διάνοια από τό νά άμαρτάνει μέ Ιργα.

64. Άλλα από τά πάθη είναι σωματικά κι άλλα ψυχικά. Τά σωματικά έχουν τις αφορμές τους από τό σώμα, τά ψυχικά από τά εξωτερικά πράγματα. Και τά δύο αυτά είδη παθών τά αφανίζουν ή αγάπη και ή εγκράτεια· ή πρώτη τά ψυχικά, ή δεύτερη τά σωματικά.

65. Από τά πάθη, άλλα ανήκουν στο θυμικό μέρος τής ψυχής, άλλα στό έπιθυμητικό. Και τά δύο αυτά είδη κινούνται διά μέσου τών αισθήσεων. Και κινούνται τότε, όταν ή ψυχή βρίσκεται έξω από τά όρια τής εγκράτειας και τής αγάπης.

66. Τά πάθη τοῦ θυμικού μέρους τής ψυχής είναι πιό δυσκολοπολέμητα από τά πάθη τοῦ έπιθυμητικού. Γι' αυτό και δόθηκε από τόν Κύριο εναντίον τών παθών τοῦ θυμικού δυνατότερο φάρμακο, τό όποιο είναι ή εντολή τής αγάπης.

67. Όλα τά άλλα πάθη, ερεθίζουν είτε τό θυμικό μέρος τής ψυχής, είτε τό έπιθυμητικό, είτε τό λογιστικό, όπως είναι ή λήθη και ή άγνοια. Ή άκηδία όμως, κυριαρχώντας σ' όλες τις δυνάμεις τής ψυχής, κινεί όλα μαζί τά πάθη. Γι' αυτό και είναι τό πιό βαρύ από όλα τά άλλα πάθη. Καλώς λοιπόν ό Κύριος, δίνοντας τό αντίδοτο της, λέει: «Μέ τήν υπομονή σας, κερδίστε τις ψυχές σας»²².

68. Μήν προσβάλεις ποτέ κανένα αδελφό, και μάλιστα χωρίς εύλογη αιτία, μήν τυχόν επιστρέψει στόν κόσμο μή μπορώντας ν' αντέξει τή θλίψη, και έτσι δέ θά αποφύγεις τόν έλεγχο τής συνειδήσεως πού θά σοῦ -προξενεί πάντα λύπη στην προσευχή και θά αποδιώχνει τό νου από τήν παρηρησία προς τόν θεό.

69. Μήν ανέχεσαι τις υπόνοιες ή και τούς ανθρώπους πού σοῦ μεταφέρουν σκάνδαλα άλλων. Γιατί εκείνοι πού παραδέχονται σκάνδαλα μέ οποιοδήποτε τρόπο για εκείνα πού συμβαίνουν προαιρετικά ή άπροαίρετα, δέν γνωρίζουν τό δρόμο τής ειρήνης, ή οποία οδηγεί τούς εραστές της διά μέσου τής αγάπης στη γνώση τοῦ Θεού.

70. Δέν έχει τέλεια αγάπη εκείνος πού αλλάζει διάθεση προς τούς ανθρώπους ανάλογα μέ τό χαρακτήρα τους: τόν ένα π.χ. τόν αγαπά και τόν άλλον τόν μισεί, ή τόν ίδιο άνθρωπο άλλοτε τόν αγαπά και άλλοτε τόν μισεί για τις ίδιες αιτίες.

71. Ή τέλεια αγάπη δέν διαχωρίζει κατά τις διαθέσεις τών επιμέρους ανθρώπων τή μία και κοινή ανθρώπινη φύση, αλλά αποβλέποντας σ' αυτήν, αγαπά εξίσου όλους τούς ανθρώπους. Αγαπά τούς ενάρετους ως φίλους· τούς κακούς τούς αγαπά ως εχθρούς, και τούς ευεργετεί και μακροθυμεί και υπομένει άν τή βλάψουν, χωρίς νά λογαριάζει διόλου τό κακό, αλλά και

πάσχει για χάρη τους, άν τό καλέσει ή περίσταση, για νά τούς κάνει και αυτούς φίλους, άν είναι δυνατόν. Άν δέν τό κατορθώσει, δέν αλλάζει τή διάθεση της, αλλά φανερώνει τούς καρπούς της αγάπης εξίσου πρός δλους τούς ανθρώπους. Γι' αυτό και ό Κύριος μας και Θεός Ιησούς Χριστός, δείχνοντας την αγάπη Του σ' εμάς, έπαθε για χάρη δλης της ανθρωπότητας και χάρισε σέ δλους εξίσου την ελπίδα της αναστάσεως —άν και καθένας κάνει τόν εαυτό του άξιο είτε για δόξα, είτε για κόλαση.

72. Εκείνος πού δέν καταφρονεί τή δόξα και τήν έξουδένωση, τόν πλούτο και τή φτώχεια, τήν ηδονή και τή λύπη, δέν απόκτησε ακόμη τέλεια αγάπη. Γιατί ή τέλεια αγάπη δέν καταφρονεί μόνον αυτά, αλλά και τήν πρόσκαιρη ζωή και τό θάνατο.

73. Άκουσε τί λένε εκείνοι πού άξιωθήκανε νά έχουν τήν τέλεια αγάπη: «Ποιος θά μάς χωρίσει από τήν αγάπη τού Χριστού; Θλίψη ή στενοχώρια ή διωγμός ή γυμνότητα ή κίνδυνος ή μάχαιρα; Καθώς λέει ή Γραφή, για χάρη Σου θανατωνόμαστε δλη τήν ήμερα· θεωρηθήκαμε ως πρόβατα για σφαγή. Άλλά σ' δλα τούτα βγαίνομε νικητές μέ τή βοήθεια Εκείνου πού μάς αγάπησε. Πιστεύω απόλυτα δι ουτε θάνατος, ουτε ζωή, ουτε άγγελιοι, ουτε Αρχές, ουτε Δυνάμεις, ουτε τωρινά, ουτε μελλοντικά, ουτε ύψωμα, ουτε βάθος, ουτε καμιά άλλη κτίση θά μπορέσει νά μάς χωρίσει από τήν αγάπη τού θεού πού εκδηλώνεται μέ τόν Ιησού Χριστό, τόν Κύριο μας»²³.

74. Άκουσε πάλι τί λένε για τήν αγάπη πρός τόν πλησίον: «Λέω αλήθεια, μάρτυς μου ό Χριστός, δέν ψεύδομαι· ή συνείδηση μου, πού φωτίζεται από τό Άγιο Πνεύμα, μαρτυρεί κι αυτή, δι έχω μεγάλη λύπη και πόνο» αδιάκοπο στήν καρδιά μου για τούς ομοεθνείς μου Ιουδαίους, θά ευχόμεν νά χωριστώ έγώ από τό Χριστό για χάρη τών αδελφών μου, τών φυσικών συγγενών μου, οϊ όποιοι είναι Ισραηλίτες κλπ.»²⁴. Παρόμοια είπαν και ό Μωυσής²⁵ και οϊ άλλοι άγιοι.

75. Εκείνος πού δέν καταφρονεί τή δόξα και τήν ηδονή, καθώς και τή φιλαργυρία πού συντελεί στήν αύξηση τους και για χάρη τους υπάρχει, δέν μπορεί νά κόψει τις αφορμές τού θυμού. Εκείνος όμως πού δέν τις κόβει, δέν μπορεί νά επιτύχει τήν τέλεια αγάπη.

76. Η ταπείνωση και ή κακοπάθεια ελευθερώνουν τόν άνθρωπο από κάθε αμαρτία, καθώς κόβει ή μιά τά πάθη τής ψυχής και ή άλλη τά πάθη τού σώματος. Αυτό έκανε και ό μακάριος Δαβίδ και προσευχόταν στό Θεό λέγοντας: «Δές τήν ταπείνωση μου και τόν κόπο μου και συγχώρεσε δλες τις αμαρτίες μου»²⁶.

77. Διά μέσου τών εντολών Του, ό Κύριος κάνει απαθείς δσους τις ε-φαρμόζουν. Διά μέσου τών θείων δογμάτων, χαρίζει σ' αυτούς τό φωτισμό τής θείας γνώσεως.

23. Ρωμ. 8, 35-39.

24. Ρωμ. 9, 1-3.

25. Έξ. 32, 32.

26. Ψαλμ. 24, 18.

78. Όλα τα δόγματα αναφέρονται ή στο Θεό, ή στα ορατά και τά αόρατα, ή στην πρόνοια και την κρίση του Θεού-γι' αυτά.

79. Η ελεημοσύνη θεραπεύει τό θυμικό μέρος της ψυχής· ή νηστεία μαραίνει την επιθυμία· ή προσευχή καθαρίζει τό νοῦ και τόν κάνει επιτήδειο για τή θεωρία των δντων. Γιατί ανάλογα μέ τις δυνάμεις τής ψυχής, ό Κύριος μάς χάρισε και τις εντολές Του.

80. «Μάθετε από έμένα, λέει ό Κύριος, δι είμαι πράος και ταπεινός στην καρδιά κτλ.»²⁷. Η πραότητα διατηρεί ατάραχο τό θυμικό μέρος τής ψυχής* ή ταπεινώση ελευθερώνει τό νοῦ από τήν αλαζονεία και τήν κενοδοξία.

81. Ό φόβος του Θεού είναι δύο ειδών. Εκείνος πού γεννιέται μέσα μας από τις απειλές τής κολάσεως και κάνει νά φυτρώνουν μέσα μας ή εγκράτεια, ή ελπίδα στο Θεό, ή απάθεια και στή συνέχεια κατά φυσική τάξη ή αγάπη. Και ό φόβος πού είναι ενωμένος μέ τήν ίδια τήν αγάπη, και φέρνει πάντοτε στην ψυχή ευλάβεια, για νά μήν καταλήξει σέ καταφρόνηση του Θεού εξαιτίας τής παρηρησίας πού δίνει ή αγάπη.

82. Τόν πρώτο φόβο τόν εκτοπίζει ή τέλεια αγάπη²⁸, γιατί ή ψυχή πού τήν έχει δέν φοβάται πλέον τήν κόλαση. Τό δεύτερο φόβο τόν έχει, δπως είπαμε, ή αγάπη ενωμένο πάντοτε μαζί της. Στον πρώτο φόβο ταιριάζει ό λόγος: «Μέ τό φόβο του Κυρίου απομακρύνεται καθένας από τό κακό»²⁹, και ό λόγος: «Αρχή τής σοφίας είναι ό φόβος του Κυρίου»³⁰. Στο δεύτερο φόβο ταιριάζει ό λόγος: «Δέ θά δοκιμάσουν στέρηση όσοι φοβούνται τόν Κύριο»³¹.

83. «Νεκρώστε λοιπόν τά μέλη σας πού σέρνονται στή γή· τήν πορνεία, τήν ακαθαρσία, τό πάθος, τήν κακή επιθυμία και τήν πλεονεξία κτλ.»³². Μέ τή γή εννοεί τό σαρκικό φρόνημα. Πορνεία ονόμασε τήν έμπρακτη αμαρτία. Ακαθαρσία είπε τή συγκατάθεση στην αμαρτία. Πάθος, τόν εμπαθή λογισμό. Επιθυμία κακή ονόμασε τήν άπλή παραδοχή του λογισμού και τής επιθυμίας. Πλεονεξία είπε τό υλικό πού γεννά και αυξάνει τό πάθος. Όλα λοιπόν αυτά, σάν μέλη του σαρκικού φρονήματος, διέταξε ό Απόστολος νά νεκρώσομε.

84. Η μνήμη, στην άρχή, φέρνει στο νοῦ τό λογισμό χωρίς εμπάθεια* και δταν αυτός μένει στο νοῦ για καιρό, κινείται τό πάθος. Άν αυτό δέν έξολοθρευθεί, λυγίζει τό νοῦ στην συγκατάθεση. Μετά τήν συγκατάθεση αρχίζει ή έμπρακτη αμαρτία. Ό πάνσοφος, λοιπόν Απόστολος, γράφοντας προς τούς Χριστιανούς πού ήταν πρωτύτερα ειδωλολάτρες, διατάζει πρώτα νά αφανίζουν τό αποτέλεσμα τής αμαρτίας* κι έπειτα, μέ αντίστροφη σειρά, νά καταλήγουν στην αίτία τής αμαρτίας. Και ή αίτία είναι, δπως είπαμε, ή πλεονεξία, πού γεννά και αυξάνει τό πάθος. Νομίζω δι εδώ σημαίνει τή

27. Ματθ. 11, 29.

29. Παροιμ. 15, 27.

31. Ψαλμ. 33, 10.

28. Α' Ώω. 4, 18.

30. Ψαλμ. 110, 10.

32. Κολ. 3, 5.

γαστριμαργία, ή οποία είναι μητέρα και τροφός της πορνείας. Γιατί ή πλεονεξία είναι κακή δχι μόνο για τά χρήματα, άλλα και για τήν τροφή· δπως και ή εγκράτεια δέν εννοείται μόνο για τά φαγητά, άλλα και για τά χρήματα.

85. Όπως ένα σπουργίτι δεμένο από τό πόδι, δταν πάει νά πετάξει, πέφτει στό χώμα, επειδή τό τραβάει τό σχοινί, έτσι και ό νους πού δέν απόκτησε ακόμη τήν απάθεια και πετά προς τή γνώση τών επουρανίων, τραβιέται από τά πάθη στή γή.

86. Όταν ό νους ελευθερωθεί τελείως από τά πάθη, τότε πορεύεται προς τή θεωρία τών δντων χωρίς νά γυρίζει πίσω, βαδίζοντας πλέον προς τή γνώση τής Αγίας Τριάδας.

87. Όταν είναι καθαρός ό νους, δεχόμενος τά νοήματα τών πραγμάτων προχωρεί μέσω αυτών στήν πνευματική θεωρία* δταν δμως από ραθυμία γίνει ακάθατος, τότε τά μέν νοήματα τών άλλων πραγμάτων τά φαντάζεται απλώς (χωρίς νά οδηγείται σέ θεωρία), τά δέ ανθρώπινα νοήματα πού δέχεται, τά μετατρέπει σέ αισχρούς ή πονηρούς λογισμούς.

88. Όταν πάντοτε, κατά τόν καιρό τής προσευχής, δέν ενοχλεί τό νοῦ σου κανένα νόημα τοῦ κόσμου, τότε νά ξερεις δτι δέν είσαι έξω από τά δρια τής απάθειας.

89. Όταν ή ψυχή αρχίζει νά αισθάνεται τήν ίδια τήν υγεία της, τότε και τις φαντασίες τοῦ ὕπνου τις βλέπει χωρίς εμπάθεια και ταραχή.

90. Όπως τό μάτι τό ελκυεί ή ομορφιά τών ορατών, έτσι και τόν καθάρό νού ή γνώση τών αοράτων. Αόρατα εννοώ τά ασώματα.

91. Μεγάλο πράγμα είναι νά μήν κινείται κανείς σέ κάποιο πάθος από τά πράγματα* πολύ μεγαλύτερο δμως είναι νά μένει απαθής απέναντι στις φαντασίες τών πραγμάτων. Γιατί ό πόλεμος τών δαιμόνων εναντίον μας μέ τούς λογισμούς, είναι πολύ πιό φοβερός από τόν πόλεμο μέσω τών πραγμάτων.

92. Εκείνος πού κατόρθωσε τις αρετές και πλούτισε μέ θεία γνώση, επειδή βλέπει τά πράγματα στή φυσική τους κατάσταση, πράττει τά πάντα και μιλά γι' αυτά κατά τις υπαγορεύσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, χωρίς νά σφάλει καθόλου. Γιατί από τήν ὀρθή ή μή ὀρθή χρησιμοποίηση τών πραγμάτων είναι πού γινόμαστε ή ενάρετοι ή κακοί.

93. Σημάδι τέλειας απάθειας είναι νά αναδύονται πάντοτε στήν καρδιά χωρίς πάθος τά νοήματα τών πραγμάτων, τόσο δταν είμαστε ξυπνητοί, δσο και στον ὕπνο μας.

94. Ό νους αποβάλλει μέ τήν εκτέλεση τών εντολών, τά πάθη* μέ τήν πνευματική θεωρία τών ορατών, τά εμπαθή νοήματα τών πραγμάτων μέ τή γνώση τών αοράτων, τή θεωρία τών ορατών τέλος κι αυτήν τήν αποβάλλει, μέ τή γνώση τής Αγίας Τριάδας.

95. "Όταν ό ήλιος ανατέλλει και φωτίζει τον κόσμο, φανερώνει και τόν εαυτό του και τά πράγματα πού φωτίζονται από αυτόν. Έτσι και ό "Ήλιος τής δικαιοσύνης, όταν ανατέλλει στον καθαρό νού, φανερώνει και τόν εαυτό Του, και τούς λόγους* δσων έχουν γίνει από Αυτόν και δσων μέλλουν νά γίνουν.

96. Δέν γνωρίζομε τό Θεό από τήν ουσία Του, αλλά από τά θαυμαστά έργα Του και τήν πρόνοια Του για τά δντα. 'Απ' αυτά, σάν μέσα από καθρέφτη, βλέπομε τήν άπειρη αγαθότητα και σοφία και δύναμη Του.

97. Ό καθαρός νους κινείται ή μέσα στά χωρίς πάθος νοήματα των ανθρώπινων πραγμάτων, ή στή φυσική θεωρία των ορατών ή των αοράτων, ή μέσα στό φώς τής Αγίας Τριάδας.

98. Όταν ό νους φτάσει στή θεωρία των ορατών, έρευνα ή τούς φυσικούς λόγους τους ή τούς λόγους πού αυτοί υποδηλώνουν, ή ζητεί τήν ίδια τήν αιτία τους.

99. Όταν πάλι κινείται στή θεωρία των αοράτων, ζητεί και τούς φυσικούς τους λόγους και τήν αιτία τής υπάρξεως τους και τά επακόλουθα της, και ποιά είναι ή σχετική μέ αυτά πρόνοια και κρίση.

100. Όταν ό νους φτάσει στό Θεό, ζητεί πρώτα νά μάθει τούς λόγους περί τής ουσίας Του, καθώς φλέγεται από τόν πόθο. Δέν μπορεί όμως νά ικανοποιήσει τόν πόθο του αυτό (γιατί κάτι τέτοιο είναι τελείως αδύνατο σέ δλα γενικώς τά λογικά δημιουργήματα)· έτσι παρηγορείται από τή γνώση των σχετικών μέ τις ιδιότητες του Θεού. Δηλαδή τής αιωνιότητας, τής απειρίας, τής άπεριοριστίας, τής αγαθότητας, τής σοφίας, τής δυνάμεως νά δημιουργεί, νά προνοεί και νά κρίνει τά δντα. Τό μόνο πού μπορούμε νά καταλάβομε γι' Αυτόν, είναι ή απειρία Του και τό δι είναι αδύνατο νά γίνει γνωστός, δπως έχουν πει οί θεολόγοι Γρηγόριος και Διονύσιος Αρεοπαγίτης.

* Για τήν έννοια των «λόγων των δντων» βλ. στα εισαγωγικά σχόλια, σελ. 46.

Δεύτερη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Οποιος αγαπά αληθινά τὸ Θεό, αὐτὸς οπωσδήποτε προσεύχεται χωρὶς νὰ διασπάται. Καὶ οἱ ποῖος προσεύχεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, αὐτὸς αγαπά αληθινά τὸ Θεό. Δὲν προσεύχεται ἀπερίσπαστα ἐκεῖνος πού ἔχει τὸ νοῦ του προσηλωμένο σὲ κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

2. Ὁ νοὺς πού χρονοτριβεῖ σὲ κάποιο αἰσθητὸ πράγμα, οπωσδήποτε ἔχει πάθος πρὸς αὐτό· πάθος ἐπιθυμίας, λύπης, οργῆς ἢ μνησικαχίας. Καὶ ἂν δὲν καταφρονῆσει ἐκεῖνο τὸ πράγμα, δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο πάθος.

3. Ὅταν τὰ πάθη κυριαρχοῦν στο νοῦ, τὸν δένουν μὲ τὰ υλικά πράγματα, καὶ ἀφοῦ τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὸ Θεό, τὸν κάνουν νὰ ἀσχολεῖται μὲ αὐτά. Ὅταν δμως ἐπικρατήσῃ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸν λύνει ἀπὸ τὰ δεσμά καὶ τὸν πείθει νὰ περιφρονεῖ οὐ μόνον τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρόσκαιρην ζωὴν.

4. Ἀποτέλεσμα τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν εἶναι νὰ γίνονται ἀπαθὴ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς θεωρίας, νὰ γίνεται ὁ νοὺς αὐλὸς καὶ ἀσημηάτιστος. Ἄπ' αὐτὸ προέρχεται τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἀπερίσπαστα.

5. Δὲν φτάνει ἡ πρακτικὴ ἐξάσκηση τῶν ἀρετῶν γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ τελείως ὁ νοὺς ἀπὸ τὰ πάθη, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ προσεύχεται ἀπερίσπαστα, δὲν δὲν ἀκολουθοῦν καὶ διάφορες πνευματικὲς θεωρίες. Γιατί ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ ἐλευθερώνει τὸ νοῦ μόνον ἀπὸ τὴν ἀκράτεια καὶ τὸ μῖσος, ἐνῶ οἱ πνευματικὲς θεωρίες τὸν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν λήθη καὶ τὴν ἀγνοία. Καὶ ἔτσι θὰ μπορέσῃ νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει.

6. Δύο ἀκρότατες καταστάσεις ὑπάρχουν τῆς καθαρῆς προσευχῆς, ἀπὸ τις ὅποιες ἢ μία συμβαίνει στους πρακτικούς καὶ ἢ ἄλλη στους θεωρητικούς. Καὶ ἡ πρώτη ἐρχεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα, ἢ ἄλλη ἀπὸ τὸ θεῖον ἔρωτα καὶ τὴν τελειότατην κάθαρση. Γνώρισμα τῆς πρώτης καταστάσεως εἶναι νὰ μαζεύει κανεὶς τὸ νοῦ του ἀπὸ δὺα τὰ νοήματα τοῦ κόσμου καί, ὡς νὰ βρισκεται κοντὰ τοῦ ὁ Θεοῦ ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι παρὼν, νὰ προσεύχεται ἀπερίσπαστα καὶ ἀνενόηλητα. Γνώρισμα τῆς ἄλλης καταστάσεως εἶναι, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ὁρμὴν τῆς προσευχῆς νὰ ἀρπαγεῖ ὁ νοὺς ἀπὸ τὸ θεῖον καὶ ἀπειρο φῶς, καὶ μῆτε τὸν εαυτό του, μῆτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ δὲντὰ νὰ ἀντιλαμβάνεται, παρὰ μόνον Αὐτὸν πού ἐνεργεῖ μέσα του μὲ τὴν ἀγάπην τὴν Ἰλλαμψην αὐτῆ. Καὶ τότε εἶναι πού ὁ νοὺς, καθὼς κινεῖται γύρω ἀπὸ τοὺς λόγους περὶ Θεοῦ, δέχεται τις φανερώσεις γι' Αὐτὸν καθαρὸς καὶ εὐδιάκριτος.

7. Ἐκεῖνο πού αγαπά κανεὶς, σ' αὐτὸ καὶ εἶναι προσηλωμένος καὶ κα-

ταφρονεΐ δλα δσα τόν εμποδίζουν από αυτό, για να μή τό στερηθεί. Και εκείνος πού αγαπά τό Θεό, καλλιεργεί τήν καθαρή προσευχή, και κάθε πάθος πού τόν εμποδίζει από τήν αγάπη του αυτή, τό αποδιώχνει από μέσα του.

8. Εκείνος πού απέβαλε τήν μητέρα τών παθών, τή φιλαυτία, εύκολα απαλλάσσεται, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεού, και από τά άλλα πάθη, τήν οργή, τή λύπη, τήν μνησικακία κτλ. Εκείνος όμως πού είναι υποχείριος στο πρώτο, ακόμα και άν δέ θέλει, πληγώνεται και από τά άλλα πάθη. Φιλαυτία είναι ή άλογη αγάπη πρός τό σώμα μας.

9. Για τις έξης πέντε αιτίες οί άνθρωποι αγαπούν ό ένας τόν άλλο μέ τρόπο είτε αξιέπαινο, είτε αξιοκατηγόρητο. Δηλαδή ή για τό Θεό, δπως ό ενάρετος τούς αγαπά δλους, και δπως αγαπά τόν ενάρετο κάποιος πού δεν είναι ακόμα ενάρετος· ή για φυσικούς λόγους, δπως οί γονείς αγαπούν τά παιδιά τους και αντιστρόφως· ή από κενοδοξία, δπως εκείνος πού δοξάζεται αγαπά εκείνον πού τόν δοξάζει· ή από φιλαργυρία, δπως εκείνος πού αγαπά τόν πλούσιο, επειδή έλαβε κάτι άπ' αυτόν ή από φιληδονία, δπως εκείνος πού ικανοποιεί από άλλον τήν κοιλιά του ή τή σαρκική του επιθυμία. Η πρώτη αίτια είναι αξιέπαινη· ή δεύτερη, ούτε αξιέπαινη ούτε άξιοκατηγόρητη· οί υπόλοιπες είναι εμπαθείς.

10. Άν μερικούς τούς μισείς, και μερικούς ούτε τούς αγαπάς ούτε τούς μισείς, και άλλους τούς αγαπάς μέτρια ένώ άλλους πάρα πολύ, άπ' αυτή τήν ανισότητα μάθε διτ είσαι μακριά από τήν τέλεια αγάπη, ή οποία διδάσκει νά αγαπήσεις κάθε άνθρωπο εξίσου.

11. Άπομακρύνσου από τό κακό και πράξε τό αγαθό³³. δηλαδή πολέμησε τούς εχθρούς, για νά περιορίσεις τά πάθη, κι έπειτα πρόσεχε νά μή μεγαλώσουν. Και πάλι πολέμησε για νά αποκτήσεις τις αρετές, κι έπειτα πρόσεχε νά τις φυλάξεις. Αυτό τό νόημα έχει και ή φράση: «Νά εργάζεσαι και νά φυλάγεις»³⁴.

12. Οί δαίμονες, πού μάς πειράζουν κατά παραχώρηση τοῦ Θεού, ή θερμαίνουν τό έπιθυμητικό μέρος τής ψυχής, ή ταράζουν τό θυμικό, ή θολώνουν τό λογιστικό, ή προκαλούν πόνους στο σώμα, ή αρπάζουν τά πράγματα τα μας.

13. Οί δαίμονες, ή μάς πειράζουν αυτοί οί ίδιοι ή εξεγείρουν εναντίον μας εκείνους πού δέν φοβούνται τόν Κύριο. Αυτοί οί ίδιοι μάς πειράζουν, δταν χωριστούμε από τούς ανθρώπους, δπως τόν Κύριο στήν έρημο³⁵. Και μέσω ανθρώπων, δταν ζούμε μαζί μέ τούς ανθρώπους, δπως τόν Κύριο μέσω τών Φαρισαίων. Εμείς όμως, ατενίζοντας τό πρότυπο μας, τόν Κύριο, θά τούς αποκρούσομε και στις δύο περιπτώσεις.

14. Όταν ό νους αρχίζει νά προοδεύει στήν αγάπη τοῦ Θεού, τότε αρχίζει νά τόν πειράζει ό δαίμονας τής βλασφημίας, και τοῦ υποβάλλει τέτοι-

33. Ψαλμ. 33, 15.

M. Γεν. 2, 15.

35. Ματθ. 4, 3-10.

ους λογισμούς, τούς οποίους κανένας άνθρωπος δέ μπορεί να εφεύρει, παρά μόνο ὁ τεχνίτης τῆς δουλειᾶς αὐτῆς, ὁ διάβολος. Κι αὐτό τό κάνει ἀπό φθόνου ἐναντίον ἐκείνου πού αγαπά τό Θεό, γιά νά τόν φέρει σέ ἀπελπισία γιά τούς λογισμούς του αὐτούς, ὥστε νά μήν τολμήσει νά ξαναὑψωθεῖ πρὸς Αὐτόν μέ τή συνηθισμένη του προσευχή. Τίποτε δμως ἀπ' αὐτό δεν ωφελείται ὁ κακούργος, ἀλλά μάλλον μάς κάνει πιό στερεοῦς. Γιατί δταν μάς πολεμά και τόν ἀντιπολεμοῦμε, γινόμαστε πιό ἐμπειροὶ και πιό γνήσιοι στήν αγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ρομφαία του ἄς μπει στήν καρδιά του και ἄς συντριβούν τά τόξα του³⁶.

15. Ὁ νους δταν ασχολεῖται μέ τά ορατά, τά νοεῖ δπως εἶναι στή φύση τους διά μέσου τῆς αἰσθήσεως. Και βέβαια, οὔτε ὁ νους εἶναι κακό, οὔτε ἡ κατά φύση νόηση, οὔτε τά πράγματα, οὔτε ἡ αἴσθηση. Επειδή αὐτά/εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ποιό εἶναι λοιπόν τό κακό; Εἶναι φανερό δι εἶναι τό πάθος πού εισέρχεται στήν κατά φύση νόηση, και τό ὅποιο μπορεί νά μήν ὑπάρχει στά διάφορα νοήματα, ἀν ὁ νους εἶναι ἀγρυπνος.

16. Πάθος εἶναι μία κίνηση τῆς ψυχῆς ἔξω ἀπό τή φυσική τῆς κατάσταση ἢ πρὸς μία αγάπη παράλογη, ἢ πρὸς ἓνα μίσος ἀκριτο γιά κάποιον ἢ γιά κάτι ἀπό τά αἰσθητά. Παράλογη εἶναι ἡ αγάπη λ.χ. γιά φαγητά ἢ γιά γυναίκα ἢ γιά χρήματα ἢ γιά δόξα περαστική ἢ γιά κάτι ἄλλο ἀπό τά αἰσθητά πράγματα, ἢ πρὸς κάποιον πού ξεσφαλίζει τά παραπάνω. Μίσος ἀκριτο εἶναι λ.χ. εἴτε γιά κάτι ἀπ' δσα προείπαμε, εἴτε ἐναντίον κάποιου ἐξαιτίας αὐτῶν.

17. Κακία πάλι εἶναι ἡ ἐσφαλμένη κρίση τῶν νοημάτων, τήν οποία ἀκολουθεῖ ἡ κακή χρήση τῶν πραγμάτων. Π.χ. στήν περίπτωση τῆς γυναίκας, ἡ ὀρθή κρίση γιά τή σαρκική επαφή, εἶναι ἡ γέννηση παιδιῶν. Εκείνος λοιπόν πού ἀπέβλεψε στήν ἠδονή, ἔσφαλε στήν κρίση του, γιατί θεώρησε τό μή καλό ὡς καλό. Αὐτός λοιπόν κάνει κακή χρήση τῆς γυναίκας, δταν ἐρχεται σ' επαφή μαζί της. Παρόμοια συμβαίνει και μέ τά ἄλλα πράγματα και νοήματα.

18. Ὄταν οἱ δαίμονες βγάλουν τό νού σου ἀπό τή σωφροσύνη και τόν περικυκλώσουν μέ τούς λογισμούς τῆς πορνείας, τότε λέγε μέ δάκρυα στον Κύριο: «Ἀφοῦ μέ ἐβγάλαν ἔξω, μέ περικύκλωσαν»³⁷. Ἐσὺ πού εἶσαι ἡ ἀγαλλίαση μου, γλύτωσε με ἀπό αὐτούς πού μέ κύκλωσαν»³⁸. Και θά σωθεῖς.

19. Ὁ δαίμονας τῆς πορνείας εἶναι δυνατός και ἐπιτίθεται μέ σφοδρότητα σ' αὐτούς πού αγωνίζονται ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πάθους, και μάλιστα σ' δσους δέν προσέχουν στο θέμα τῆς τροφῆς και συναναστρέφονται μέ γυναίκες. Γιατί ἐξαπατώντας μέ τρόπο τό νού μέ τήν ἀπαλότητα τῆς ἠδονῆς, ἐμφανίζεται κατόπιν στήν ὥρα τῆς ησυχίας και μέ τή μνήμη φλογίζει τό σώμα και παρουσιάζει στό νού διάφορες μορφές. Ἐτσι τόν παρακινεῖ νά δώσει

36. Ψαλμ. 36, 15.

37. Ψαλμ. 16, 11.

38. Ψαλμ. 31, 7.

τή συγκατάθεση του στην αμαρτία. Άν δέ θέλεις νά χρονίζουν αυτές οί μορφές μέσα σου, χρησιμοποίησε τή νηστεία, τους κόπους, τήν αγρυπνία και τήν καλή ησυχία μέ ακατάπαυστη και ένθερμη προσευχή.

20. Οί δαίμονες πού ζητούν αδιάκοπα τήν ψυχή μας, τήν ζητούν μέ τούς εμπαιθείς λογισμούς, για νά τήν ρίξουν στήν κατά διάνοια αμαρτία ή στήν έμπρακτη. Όταν βρουν λοιπόν τό νοῦ νά μήν τούς δέχεται, τότε θά ντραπούν και θά καταισχνυθούν. Όταν τον δουν ν' ασχολείται μέ τήν πνευματική θεωρία, τότε θά υποχωρήσουν και θά καταντροπιαστούν ταχύτατα.

21. Εκείνος πού ετοιμάζει τό νοῦ του πρὸς τούς ιερούς αγώνες και διώχνει από αυτόν τούς εμπαιθείς λογισμούς, είναι αντίστοιχος μέ διάκονο. Εκείνος πού φωτίζει τό νοῦ του μέ τή γνώση τῶν δντων και εξαφανίζει από αυτόν τήν ψευδώνυμη γνώση, είναι αντίστοιχος μέ πρεσβύτερο. Κι εκείνος πού τελειοποιεί τό νοῦ του, χρίοντας τον μέ τό άγιο μύρο τῆς γνώσεως και προσκυνήσεως τῆς Αγίας Τριάδας, είναι αντίστοιχος μέ επίσκοπο.

22. Οί δαίμονες εξασθενούν, δταν μέ τήν εργασία τῶν εντολῶν περιορίζονται τά πάθη μας. Χάνονται δμως, δταν τά πάθη μας εξαφανίζονται τελείως μέ τήν απάθεια, αφού τότε δέ βρίσκουν αυτά πού τούς έφερναν μέσα στήν ψυχή και τήν πολεμούσαν. Αυτό ίσως εννοεί και ή φράση: «Θά εξασθενήσουν και θά χαθούν από μπροστά σου»³⁹.

23. "Άλλοι άνθρωποι απέχουν από τά πάθη εξαιτίας ανθρώπινου φόβου. "Άλλοι από κενοδοξία. "Άλλοι για λόγους εγκράτειας. "Άλλοι δμως, ελευθερώνονται από τά πάθη κατά θεϊκή απόφαση.

24. Όλοι οί λόγοι τού Κυρίου, περιέχουν τούτα τά τέσσερα στοιχεία: τις εντολές, τά δόγματα, τις απειλές, τις υποσχέσεις. Και γι' αυτά ύποφέρουμε κάθε σκληραγωγία, δηλαδή νηστείες, αγρυπνίες, χαμαικοιτίες, κόπους και μόχθους σέ διακονίες, ύβρεις, ατιμίες, βασανισμούς, θανάτους και τά δμοια. «Γιά τούς λόγους Σου —λέει ό Δαβίδ— έγώ περπάτησα σκληρούς δρόμους»⁴⁰.

25. Ανταμοιβή τῆς εγκράτειας είναι ή απάθεια. Ανταμοιβή τῆς πίστεως είναι ή γνώση. Ή απάθεια γεννά τή διάκριση, ένώ ή γνώση τήν αγάπη πρὸς τό Θεό.

26. Όταν ό νους κατορθώνει τήν πρακτική αρετή, προκόβει στή φρόνηση· δταν κατορθώνει τή θεωρητική, προκόβει στή γνώση. Ιδίωμα τῆς πρώτης είναι νά οδηγεί τόν αγωνιστή σέ διάκριση αρετῆς και κακίας, ένώ τῆς θεωρητικῆς νά οδηγεί αυτόν πού μετέχει σ' αυτήν στους λόγους για τά ασώματα και τά σωματικά δντα. Και τότε γίνεται άξιος για τή θεολογική χάρη, δταν, περνώντας μέ τά φτερά τῆς αγάπης άπ' δλα δσα έχουν λεχθεί, έρθει σέ θεωρία και εξετάσει —δσο είναι δυνατό στόν ανθρώπινο νοῦ— τό λόγο περί τῶν ιδιοτήτων τού Θεού, μέ τή βοήθεια τού Πνεύματος.

39. Ψαλμ. 9, 4.

40. Ψαλμ. 16, 4.

27. Ὄταν πρόκειται να θεολογήσεις, μὴ αναζητήσεις τους λόγους πού αφορούν στήν οὐσία τού Θεοῦ, γιατί δέν μπορεί νά τούς βρει νους ἀνθρώπου, ἀλλά και νους κάποιου ἀπό τά δντα πού εἶναι μετά τό Θεό. Ἀλλά νά εξετάξεις, ὅσο εἶναι δυνατό, τούς λόγους γιά τις ιδιότητες τού Θεοῦ, δηλαδή γιά τήν αιωνιότητα Του, τήν απειρία και ἀπεριοριστία, τήν αγαθότητα, τή σοφία και τή δύναμη Του νά δημιουργεῖ, νά προνοεῖ και νά κρίνει τά δντα. Μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, μέγας θεολόγος εἶναι ἐκεῖνος πού ἀνακαλύπτει —έστω και λίγο— τούς λόγους αὐτούς.

28. Δυνατός ἀνθρώπος εἶναι ἐκεῖνος πού ἔνωσε τή γνώση μέ τήν πράξη. Γιατί μέ τήν πράξη μαραίνει τήν ἐπιθυμία και ημερώνει τό θυμό, ἐνώ μέ τή γνώση δίνει φτερά στό νου και υψώνεται προς τό Θεό.

29. "Ὄταν ὁ Κύριος λέει: «Ἐγώ και ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»⁴¹, ἐννοεῖ τήν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Κι δταν πάλι λέει: «Ἐγώ εἶμαι στόν Πατέρα και ὁ Πατέρας σ' ἔμενα»⁴², φανερώνει δι τὸ ὅτι οἱ ὑποστάσεις εἶναι ἀχώριστες. Οἱ τριθεῖτες λοιπόν, πού χωρίζουν τον Υἱό ἀπό τον Πατέρα, πέφτουν σέ διπλό γκρεμό. Ὄταν λένε δι τὸ ὅτι ὁ Τίος εἶναι αἰώνιος δπως και ὁ Πατέρας, Τον χωρίζουν δμως ἀπό Αὐτόν, ἀναγκάζονται νά πούν δι δέν γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα και νά πέσουν στήν παραδοχή τριῶν Θεῶν και τριῶν ἀρχῶν. Ὄταν λένε δι τὸ ὅτι ὁ Υἱός γεννήθηκε ἀπό τόν Πατέρα, ἀλλά Τόν χωρίζουν ἀπό Αὐτόν, ἀναγκάζονται νά πούν δι δέν εἶναι αἰώνιος δπως ὁ Πατέρας και νά θέσουν στήν ἐξουσία τού χρόνου τόν Κύριο τῶν χρόνων. Γιατί, καθώς λέει ὁ μέγας Γρηγόριος, πρέπει και σέ ἕνα Θεό νά πιστεύουμε, και τις τρεις Ὑποστάσεις νά ὁμολογούμε, και τήν κάθε μία μέ τήν ιδιότητα της. Γιατί, ναι μὲν ἡ θεότητα διαιρείται, ἀλλά ἀδιαίρετος- και ἐνώνεται, ἀλλά διαιρετῶς, δπως λέει ὁ ἴδιος Γρηγόριος. Και γιά τούτο, εἶναι ὑπέρλογη και ἡ διαίρεση και ἡ ἐνωσι. Γιατί, τί παράδοξο θά ἦταν, ἀν δπως ὁ ἀνθρώπος μέ τόν ἀνθρώπο, ἔτσι ἐνώνονταν και χωρίζονταν ὁ Υἱός μέ τόν Πατέρα και τίποτε περισσότερο;

30. Ὁ τέλειος στήν ἀγάπη, πού ἔφτασε στήν ἀκρότητα τῆς ἀπάθειας, δέν γνωρίζει διαφορά δικού του και ξένου, ἡ δικῆς του και ξένης, ἡ πιστοῦ και ἀπίστου, ἡ δούλου και ἐλευθέρου, ἡ γενικά ἀρσενικοῦ και θηλυκοῦ. Ἄλλ' ἐπειδή ἔχει γίνει ἀνώτερος ἀπό τήν τυραννία τῶν παθῶν και ἀποβλέπει στή μία ἀνθρώπινη φύση, δλους τούς θεωρεῖ ἴσους και ἔχει τήν ἴδια διάθεση ἀπέναντι δλων. Γιατί δέν ὑπάρχει γι' αὐτόν Ἕλληνας και Ἰουδαῖος, οὔτε ἀρσενικό και θηλυκό, οὔτε δούλος και ἐλεύθερος, ἀλλά δλα και σέ δλα ὁ Χριστός⁴³.

31. Ἀπό τά πάθη πού βρίσκονται μέσα στήν ψυχή παίρνουν οἱ δαίμονες τις ἀφορμές και υποκινούν μέσα μας τούς ἐμπαθεῖς λογισμούς. Κατόπιν πολεμοῦν μέ αὐτούς τό νου και τόν βιάζουν νά δώσει τή συγκατάθεση του στήν ἀμαρτία. Ἀφού νικηθεῖ, τόν οδηγούν στήν κατά διάνοια ἀμαρτία* και

41. Ἰω. 10, 30.

42. Ἰω. 14, 11.

43. Κολ. 3, 11.

δταν αυτή συντελεσθεί, τόν φέρνουν αιχμάλωτο στην πράξη. Κατόπιν, αυτοί πού μέ τους λογισμούς ερήμωσαν τήν ψυχή, αποχωρούν μαζί μέ αυτούς, και μένει στο νού μόνον τό είδωλο τής αμαρτίας, γιά τό όποιο λέει ό Κύριος: «Όταν δείτε τό βδελυρό είδωλο τής έρημώσεως νά στέκεται σέ τόπο άγιο —οποίος διαβάξει, άς εννοεί...»⁴⁴. Άς εννοεί διτ τόπος άγιος και ναός τού Θεού είναι ό νους τού άνθρώπου, μέσα στόν όποιο οί δαίμονες, αφού ερημώσουν μέ τούς εμπαιθείς λογισμούς τήν ψυχή, τοποθετούν τό είδωλο τής αμαρτίας. Ότι και ιστορικάς έγιναν αυτά, κανείς άπό εκείνους πού διάβασαν τόν Ίώσηπο, δέν αμφιβάλλει. Πλήν μερικοί λένε διτ αυτά θά γίνουν και κατά τήν εποχή τού άντιχρίστου.

32. Τρία πράγματα είναι πού μάς παρακινούν στά καλά: τά φυσικά σπέρματα, οί άγιοι άγγελοι και ή αγαθή προαίρεση. Φυσικά σπέρματα εννοώ τό έξη: δταν αυτό πού θέλομε νά μάς κάνουν οί άνθρωποι, τό κάνομε κι εμείς σ' αυτούς⁴⁵. ή δταν δούμε κανέναν σέ στενοχώρια ή σέ ανάγκη και έκ φύσεως τόν ελεούμε. Οί άγιοι άγγελοι μάς παρακινούν δταν, βαδίζοντας γιά κάποιο καλό πράγμα, βρούμε βοήθεια καλή και προχωρήσομε. Και ή αγαθή προαίρεση, δταν διακρίνομε τό καλό άπό τό κακό και προτιμούμε τό καλό.

33. Τρία πάλι είναι εκείνα πού μάς παρακινούν στά κακά: τά πάθη, οί δαίμονες και ή κακή προαίρεση. Τά πάθη, δπως δταν επιθυμούμε κάτι παράλογο· δπως π.χ. ένα φαγητό διτ στόν ορισμένο του καιρό ή χωρίς ανάγκη, ή γυναίκα διτ γιά σκοπό τεκνογονίας ή διτ τή νόμιμη σύζυγο. Κι ακόμα δταν θυμώνομε ή λυπούμαστε άδικα· π.χ. εναντίον εκείνου πού μάς προξένησε ατιμία ή ζημία. Οί δαίμονες, δπως δταν καιροφυλακτούν νά μάς βρουν σέ αμέλεια και τότε ξαφνικά μάς επιτίθενται και κινούν εναντίον μας τά πιο πάνω πάθη και τά δμοια. Και ή κακή προαίρεση, δπως δταν, ένώ ξέρομε τό καλό, προτιμούμε τό κακό.

34. Ό μισθός τών κόπων τής αρετής είναι ή απάθεια και ή γνώση. Αυτές γίνονται πρόξενοι τής βασιλείας τών ουρανών, δπως αντιθέτως τά πάθη και ή άγνοια προξενούν τήν αιώνια κόλαση. Εκείνος λοιπόν πού κοπιάζει γιά ανθρωπίνη δόξα και διτ γιά τό αληθινό καλό, ακούει άπό τή Γραφή: «Ζητάτε και δέν παίρνετε, επειδή ζητάτε μέ κακό σκοπό»⁴⁶.

35. Υπάρχουν πολλά φύσει καλά πού κάνουν οί άνθρωποι, τά όποια δέν είναι καλά γιά κάποια αίτία· π.χ. ή νηστεία, ή αγρυπνία, ή προσευχή, ή ψαλμωδία, ή φιλοξενία, είναι φύσει καλά έργα, άλλ' δταν γίνονται άπό κενοδοξία, δέν είναι καλά.

36. Γιά δλα δσα κάνομε, ό Θεός εξετάζει τό σκοπό, άν τά κάνομε γ'ι' Αυτόν ή άπό άλλη αίτία.

37. Όταν ή Γραφή μάς λέει: «Σύ θ' αποδώσεις στόν καθένα κατά τά

44. Ματθ. 24, 15.

45. Λουκ. 6, 31.

46. 1ακ. 4, 3.

Έργα του»⁴⁷, δέν έννοεί διτι ό Θεός ανταμείβει τα έργα πού γίνονται έξω από τόν όρθό σκοπό, αν και φαίνονται καλά, αλλά μόνον εκείνα πού γίνονται σύμφωνα μέ τόν όρθό σκοπό. Γιατί ή κρίση τού Θεού δεν αποβλέπει στά έργα, αλλά στο σκοπό για τόν όποιο γίνονται τά έργα.

38. Ό δαίμονας της υπερηφάνειας έχει διπλή πονηρία· ή πείθει τό μοναχό νά αποδίδει στον εαυτό του τά κατορθώματα και διχιστό Θεό, ό όποιος είναι και χορηγός τών καλών και βοηθός για τήν κατόρθωσή τους, ή, άν δέν πειθεται σ' αυτό, τού υποβάλλει τήν ιδέα νά εξευτελίζει τούς πιο ατελείς από τούς αδελφούς μοναχούς. Αγνοεί όμως αυτός πού υποβάλλεται, διτι ό δαίμονας προσπαθεί νά τόν πείσει νά αρνηθεί τή βοήθεια τού Θεού. Άν δηλαδή τούς εξευτελίζει εκείνους, γιατί δέν μπόρεσαν νά πραγματοποιήσουν τήν αρετή διπως αυτός, τότε παραδέχεται διτι αυτός μέ τή δική του δύναμη τήν κατόρθωσε, πράγμα αδύνατο, αφού ό Κύριος είπε: «Χωρίς έμένα δέν μπορείτε νά κάνετε τίποτε»⁴⁸. Γιατί όταν ή δική μας ασθένεια κινηθεί πρός τά καλά, χωρίς τόν Χορηγό τών καλών, δέν μπορεί νά τά ολοκληρώσει.

39. Εκείνος πού γνώρισε τήν ασθένεια τής ανθρώπινης φύσεως, αυτός δοκίμασε τή θεία δύναμη. Και επειδή άλλα έχει κατορθώσει κι άλλα επιδιώκει νά κατορθώσει μέ τή θεία δύναμη, δέν εξευτελίζει ποτέ κανένα άνθρωπο. Γιατί γνωρίζει διτι διπως βοήθησε ό Θεός τόν ίδιο και τόν ελευθέρωσε από πολλά και φοβερά πάθη, έτσι είναι σέ θέση νά βοηθήσει και άλλους, όταν θέλει, και μάλιστα εκείνους πού αγωνίζονται γι' Αυτόν άν και για λόγους πού μόνος Εκείνος γνωρίζει, δέν τούς ελευθερώνει άλλους μαζί από τά πάθη, αλλά ξεχωριστά, ως αγαθός και φιλόανθρωπος γιατρός, ελευθερώνει τόν καθένα πού προσπαθεί.

40. "Όταν σταματούν νά ενεργούν τά πάθη, ή γιατί κόπηκαν οί αίτιες τους ή γιατί οί δαίμονες υποχωρούν από δόλο, τότε εμφανίζεται ή υπερηφάνεια.

41. Σχεδόν κάθε αμαρτία γίνεται για χάρη ηδονής, και ή εξάλειψη της γίνεται μέ τήν κακοπάθεια και τή λύπη πού προξενούνται είτε θεληματικά μέ τή μετάνοια, είτε μέ τρόπο πού οικονομεί ή θεία πρόνοια. Γιατί άν ανακρίναμε τόν εαυτό μας, δέν θά καταδικαζόμαστε από τό Θεό· και όταν δοκιμαζόμαστε από τόν Κύριο μέ θλίψεις, μάς παιδαγωγεί για νά μήν κατακριθοῦμε μαζί μέ τόν κόσμο⁴⁹.

42. "Όταν σου έρθει αναπάντεχος πειρασμός, μήν κατηγορείς εκείνον από τόν όποιο προήλθε, αλλά εξέταζε τό γιατί σου ήρθε, και θά βρεις διόρθωση. Επειδή είτε από εκείνον, είτε από άλλον, σου έπρεπε νά τό πεις τό πικρό ποτήρι τής κρίσεως τού Θεού.

43. Ακριβώς επειδή είσαι κακότροπος, μήν αρνείσαι τήν κακοπάθεια,

47. Ψαλμ. 61, 13.

48. Ίω. 15, 5.

49. Α' Κορ. 11, 31-32.

για να ταπεινωθείς μέ αυτήν και νά ξεράσεις τήν υπερηφάνεια.

44. Άλλοι πειρασμοί φέρνουν στους ανθρώπους ηδονές, άλλοι λύπες, άλλοι σωματικούς πόνους. Και ανάλογα μέ τήν αιτία τών παθών πού βρίσκονται στην ψυχή, επιβάλλει και τό φάρμακο ό Γιατρός τών ψυχών μέ τήν κρίση Του.

45. Οί πειρασμοί σέ άλλους στέλνονται από τό Θεό για τήν εξάλειψη αμαρτημάτων πού έχουν ήδη γίνει, σέ άλλους για αμαρτήματα πού τώρα γίνονται, και σέ άλλους για νά τούς εμποδίσουν από αμαρτήματα πού πρόκειται νά γίνουν από μέλλον. Έκτος βέβαια από εκείνους τούς πειρασμούς πού στέλνονται για νά δοκιμαστεί κάποιος, όπως στην περίπτωση τοῦ Ἰώβ.

46. Ὁ φρόνιμος άνθρωπος, επειδή αναλογίζεται τή θεραπευτική ενέργεια τής κρίσεως του Θεού, υπομένει ευχαρίστως τις συμφορές πού τοῦ επέρχονται και σκέφτεται διτι κανένας άλλος δέν είναι αιτιός τους παρά μόνον οί αμαρτίες του. Ὁ ανόητος όμως, επειδή δέ γνωρίζει τή σοφότατη πρόνοια του Θεού, όταν αμαρτάνει και τιμωρείται, θεωρεί ως αιτίους τών συμφορών του ή τό Θεό, ή τούς ανθρώπους.

47. "Υπάρχουν μερικά μέσα πού σταματούν τήν πρόοδο τών παθών και δέν τά αφήνουν νά μεγαλώσουν και άλλα πού οδηγούν στην ελάττωση τους και τά περιορίζουν. Ἡ νηστεία, για παράδειγμα, ό κόπος και ή αγρυπνία δέν αφήνουν τήν επιθυμία νά αυξηθεί. Ἡ αναχώρηση όμως και ή θεωρία, ή προσευχή και ό έρωτας πρὸς τό Θεό τήν ελαττώνουν και τήν οδηγούν στην εξαφάνιση. Τό ίδιο συμβαίνει μέ τόν θυμό. Ἡ μακροθυμία, ή άμνησικακία και ή πραότητα σταματούν τό θυμό και δέν τόν αφήνουν νά μεγαλώνει, ενώ ή αγάπη, ή ελεημοσύνη, ή καλωσύνη και ή φιλανθρωπία, οδηγούν στην ελάττωση τοῦ θυμού.

48. Εκείνου πού ό νους είναι πάντοτε κοντά στό Θεό, αυτού και ή επιθυμία αυξήθηκε πάρα πολύ κι έγινε θείος έρωτας και τό θυμικό ολόκληρο μεταβλήθηκε σέ θεία αγάπη. Γιατί ό νους, μέ τήν πολύκαιρη μέθεξη τής θείας ελλάμψεως, αφού έγινε δλος φωτεινός, και τό παθητικό μέρος του αφού τό υπέταξε σφιχτά στον εαυτό του, τό μετέβαλε — όπως είπα— σέ ακατάληπτο θείο έρωτα και ακατάπαυστη αγάπη και τό έφερε έξ ολοκλήρου από τά επίγεια πρὸς τό Θείο.

49. Εκείνος πού δέν φθονεί, μήτε οργίζεται, μήτε μνησικακεῖ εναντίον αυτού πού τόν λύπησε, δέ σημαίνει διτι ήδη έχει οπωσδήποτε και αγάπη πρὸς αυτόν. Γιατί μπορεί και χωρίς λχ αγαπά, νά μήν ανταποδίδει κακό στό κακό, λόγω τής εντολής⁵⁰. δέν μπορεί όμως έξάπαντος και νά ανταποδώσει καλό στό κακό αβίαστα. Γιατί τό νά ευεργετεί κανείς μέ δλη του τήν καρδιά τους τόν μισούν, είναι ιδίωμα μόνο τής τέλειαις πνευματικής αγάπης.

50. Ρωμ. 12, 17.

50. Εκείνος πού δέν αγαπά κάποιον, δέν σημαίνει δι και τον μισεί οπωσδήποτε· ούτε πάλι εκείνος πού δέν μισεί, οπωσδήποτε αγαπά, ἀλλά μπορεί νά εἶναι σέ μιὰ μέση κατάσταση, ούτε νά αγαπά, ούτε νά μισεί. Τήν ἀγαπητική διάθεση τήν προξενούν μόνο οἱ πέντε τρόποι πού αναφέρονται στό ένατο κεφάλαιο αὐτῆς τῆς εκατοντάδας· ὁ ἀξιέπαινος, ὁ μέσος και οἱ ἀξιοκατηγόρητοι.

51. Ὅταν δεις τό νοῦ σου νά απασχολεῖται μέ ευχαρίστηση μέ τά υλικά και νά καταγίνεται μέ τά νοήματα τους, νά γνωρίζεις δι μάλλον τά υλικά αγαπᾶς παρά τό θεό. «Γιατί δπου εἶναι ὁ θησαυρός σας, λέει ὁ Κύριος, ἐκεῖ θά εἶναι και ἡ καρδιά σας»⁵¹.

52. Ὁ νους πού ενώνεται μέ τό θεό και παραμένει σ' Αὐτόν μέ προσευχή και ἀγάπη, γίνεται σοφός και αγαθός και δυνατός και φιλόνητος και ελεήμων και μακρόθυμος, και μέ μιὰ λέξη ἔχει ἐπάνω του δλα τά θεῖα ιδιώματα. Ὅταν δμως απομακρύνεται ἀπό τό θεό, ἢ γίνεται κτηνώδης, καθώς γίνεται φιλήδονος, ἢ θηριώδης, μαχόμενος γιά τά υλικά μέ τούς ἀνθρώπους.

53. Κόσμο ονομάζει ἡ Γραφή τά υλικά πράγματα. Και κοσμικοί εἶναι ἐκεῖνοι πού απασχολοῦν τό νοῦ τους μέ αὐτά, και σ' αὐτούς λέει επιτιμητικά: «Μήν αγαπάτε τόν κόσμο, μήτε δσα εἶναι τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιθυμία τῆς σάρκας και ἡ ἐπιθυμία τῶν ματιῶν και ἡ ἀλαζονεία τοῦ πλούτου, δλα αὐτά δέν προέρχονται ἀπό τό θεό, ἀλλά ἀπό τόν κόσμο κλπ.»⁵².

54. Μοναχός εἶναι ἐκεῖνος πού απομάκρυνε τό νοῦ του ἀπό τά υλικά πράγματα και εἶναι ἀφοσιωμένος στό θεό μέ ἐγκράτεια, ἀγάπη, ψαλμωδία και προσευχή.

55. Ὁ πρακτικός —αὐτός πού καλλιεργεῖ τις πρακτικές ἀρετές— εἶναι νοητός κτηνοτρόφος. Γιατί τά ἠθικά κατορθώματα ἔχουν θέση κτηνῶν. Γι' αὐτό ἔλεγε ὁ Ἰακώβ: «Οἱ δούλοι σου εἶναι κτηνοτρόφοι»⁵³. Ὁ γνωστικός εἶναι βοσκός προβάτων. Γιατί οἱ λογισμοί παρομοιάζονται μέ πρόβατα πού τά βόσκει ὁ νους στά δρη τῶν θεωριῶν. Γι' αὐτό και κάθε βοσκός προβάτων εἶναι βδέλυγμα γιά τούς Αἰγυπτίους⁵³, δηλαδή τις δαιμονικές δυνάμεις.

56. Ὁ φαύλος νους, δταν τό σῶμα κινεῖται μέσω τῶν αἰσθήσεων στις ἐπιθυμίες και τις ἡδονές του, τό ἀκολουθεῖ και συγκατατίθεται στις φαντασίες και τις ορμές του. Ἐνῶ ὁ ἐνάρετος νους ἐγκρατεῦεται και συγκατεῖ τόν εαυτό του ἀπό τις ἐμπαθεῖς φαντασίες και ορμές και μάλλον φροντίζει νά καλυτερεύσει αὐτές τις κινήσεις του.

57. Ἀπό τις ἀρετές, ἄλλες εἶναι σωματικές, ἄλλες ψυχικές. Σωματικές εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ χαμαικοιτία, ἡ διακονία, τό ἐργόχειρο πού κάνομε γιά νά μήν ἐπιβαρύνομε ἄλλους ἢ γιά νά μπορούμε νά ἐλεούμε κτλ. Ψυχικές ἀρετές εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ μακροθυμία, ἡ πραότητα, ἡ ἐγκρά-

51. Ματθ. 6, 21.

52. Α' Ἰω. 2, 15-16.

53. Γεν. 46, 34.

τεια, ή προσευχή κλπ. Άν λοιπόν από κάποια ανάγκη ή περίσταση σωματική, π.χ. αρρώστια ή κάτι παρόμοιο, μάς συμβεί νά μήν μπορούμε νά έκτελέσουμε τις σωματικές αρετές πού αναφέραμε παραπάνω, έχομε συγχώρηση από τον Κύριο, πού γνωρίζει και τις αιτίες. Άν ομως δέν εκτελούμε τις ψυχικές αρετές, δέ θά έχομε καμιά απολογία, γιατί δέν υπάρχει καμιά ανάγκη πού νά δικαιολογεί τή μή εκτέλεση τους.

58. Ἡ αγάπη πρὸς τὸ Θεὸ πείθει ἐκεῖνον πού τὴν ἔχει νά καταφρονεῖ κάθε ἡδονή πού εἶναι περαστική, και κάθε κόπο και λύπη. Ἄς σέ πείσουν ὅλοι οἱ ἅγιοι, οἱ ὅποιοι τόσα ἔπαθαν γιὰ τὸ Χριστό.

59. Πρόσεχε τὸν εαυτὸ σου ἀπὸ τὴν μητέρα τῶν κακῶν, τὴ φιλαυτία, ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ παράλογη αγάπη τοῦ σώματος. Ἀπὸ αὐτὴ γεννιούνται, μοιάζοντας εὐλογοί, οἱ πρῶτοι και ἐμπαθεῖς και γενικότατοι τρεῖς μανιώδεις λογισμοί, τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας και τῆς κενοδοξίας, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀνυπερβλήτη τάχα ἀνάγκη τοῦ σώματος, κι ἀπὸ αὐτοὺς γεννιέται δλος ὁ κατάλογος τῶν κακῶν. Πρέπει λοιπόν, ὅπως εἶπαμε, νά προσέχομε και νά τὴν πολεμοῦμε μέ μεγάλη νήψη. Και δταν ἀφανιστεῖ ἡ φιλαυτία, ἀφανίζονται μαζί της και δλα δσα γεννιούνται ἀπ' αὐτὴν.

60. Τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας υποβάλλει στὸ μοναχὸ νά λυπάται τὸ σῶμα του και νά τοῦ χορηγεῖ τροφή πέρα ἀπ' ὅσο πρέπει, δῆθεν γιὰ νά μήν ἀσθενήσει, και ἔτσι παρασύρεται σιγά-σιγά και πέφτει στὸ βάραθρο τῆς φιληδονίας· στὸν κοσμικὸ, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, υποβάλλει νά φροντίζει πὼς νά ικανοποιεῖ τις ἐπιθυμίες του.

61. Ἡ κορυφαία κατάσταση τῆς προσευχῆς εἶναι, ὅπως λένε, τὸ νά ἀποξενωθεῖ ὁ νους ἀπὸ τὴ σάρκα και τὸν κόσμο και νά γίνεῖ ἄυλος τελείως και ἀσημάτιστος τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Εκείνος λοιπόν πού διατηρεῖ ἀκέραιη αὐτὴ τὴν κατάσταση, αὐτὸς πράγματι προσεύχεται ἀδιαλείπτως⁵⁴.

62. Ὅπως τὸ σῶμα δταν πεθαίνει, χωρίζεται ὁποσδήποτε ἀπὸ τὸν κόσμο, ἔτσι και ἡ ψυχὴ, δταν πεθαίνει μελετώντας τὴν κορυφαία ἐκείνη κατάσταση τῆς προσευχῆς, χωρίζεται ἀπὸ δλά τὰ νοήματα τοῦ κόσμου. Γιατί ἀν δέν πεθαίνει αὐτὸν τὸ θάνατο, δέν εἶναι δυνατόν νά βρεθεῖ και νά ζήσει μαζί μέ τὸ Θεό.

63. Κανένας νά μή σέ ἐξαπατήσει, μοναχέ, ὅτι μπορεῖς νά σωθεῖς, ἀν εἶσαι υποδουλωμένος στὴν ἡδονή και τὴν κενοδοξία.

64. Ὅπως τὸ σῶμα ἀμαρτάνει μέ τὰ υλικά πράγματα, και υπάρχουν οἱ σωματικές αρετές γιὰ νά τὸ παιδαγωγοῦν ὥστε νά σωφρονεῖ, ἔτσι και ὁ νους ἀμαρτάνει μέ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, ἔχει ὁμως και αὐτὸς τις ψυχικές αρετές νά τὸν παιδαγωγοῦν ὥστε, βλέποντας καθαρὰ και χωρὶς πάθος τὰ πράγματα, νά σωφρονεῖ.

65. Ὅπως τις ἡμέρες τις διαδέχονται οἱ νύχτες και τὰ καλοκαίρια οἱ

χειμώνες, ἔτσι τὴν κενοδοξία και τὴν ἠδονὴ τις διαδέχονται λύπες και πόνοι, εἴτε κατὰ τὸ παρὸν, εἴτε ἀπὸ μέλλον.

66. Δέν εἶναι δυνατόν ἐκεῖνος πού ἀμάρτησε νά ξεφύγει τὴν μέλλουσα κρίση, ἀν δέν υπομείνει ἐδῶ θεληματικούς κόπους ἢ ἀκουσίες θλίψεις.

67. Λένε διὰ γιὰ πέντε αἰτίες ὁ Θεός παραχωρεῖ νά πολεμοῦμαστε ἀπὸ τους δαίμονες. Πρῶτη αἰτία εἶναι, καθὼς μάς πολεμοῦν και πολεμοῦμε και εμεῖς ἐναντίον τους, νά ἀποκτήσομε τὴ διάκριση τῆς ἀρετῆς και τῆς κακίας. Δεύτερη, νά ἀποκτήσομε τὴν ἀρετὴ μέ πόλεμο και κόπο και ἔτσι νά τὴν ἔχομε βέβαιη και σταθερὴ. Τρίτη, προοδεύοντας στὴν ἀρετὴ, νά μὴν ὑψηλοφρονοῦμε, ἀλλὰ νά μάθομε νά ταπεινοφρονοῦμε. Τέταρτη, ἀφοῦ γνωρίσομε μέ τὰ παθήματα μας τὴν κακία, νά τὴ μισήσομε τελείως. Πέμπτη, ἀνώτερη ἀπ' ἄλλες, ἀφοῦ ἀποκτήσομε τὴν ἀπάθεια, νά μὴν ξεχνάμε οὔτε τὴ δικὴ μας ἀδυναμία, οὔτε τὴ δύναμη Ἐκεῖνου πού μάς'βοήθησε.

68. Ὁ νοῦς τοῦ πεινασμένου φαντάζεται ψωμί και τοῦ διψασμένου νερό. Ἐτσι και ὁ νοῦς τοῦ γαστρίμαργου φαντάζεται ποικιλίες φαγητῶν τοῦ φιλήδονου, μορφές γυναικῶν τοῦ κενόδοξου, τις τιμές τῶν ἀνθρώπων τοῦ φιλάργυρου, τὰ κέρδη τοῦ μνησίκακου, τὴν ἐκδίκηση ἐκεῖνου πού τον λύπησε* τοῦ φθονεροῦ, τὴν βλάβη τοῦ φθονομένου· κι ἔτσι και στὰ υπόλοιπα πάθη. Γιατί ὁ νοῦς σχηματίζει τὰ ἐμπαθὴ νοήματα δταν τον ἐνοχλοῦν τὰ πάθη, και δταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, και δταν κοιμάται.

69. Ὄταν ἡ ἐπιθυμία αυξάνει τις αἰτίες πού προξενοῦν τις ἠδονές, τότε και ὁ νοῦς στὸν ὕπνο ἔχει σχετικές φαντασίες. Ὄταν αυξάνει ὁ θυμὸς τις αἰτίες του, ὁ νοῦς βλέπει στὸν ὕπνο ἐκεῖνα πού προξενοῦν φόβο. Οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες δμως αυξάνουν τὰ πάθη ἐρεθίζοντας τα και ἔχοντας συνεργὸ τὴν ἀμέλεια μας* ἐνῶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τὰ περιορίζουν, παρακινώντας μας στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

70. Τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, δταν ἐρεθίζεται συχνότερα, δημιουργεῖ μέσα στὴν ψυχὴ δυσκολομετακίνητη συνήθεια φιληδονίας. Και τὸ θυμικὸ, δταν ταραζεται συνεχῶς, κάνει τον ἄνθρωπο δειλὸ και ἀνανδρὸ. Τὸ πρῶτο τὸ θεραπεύει ἢ ἐπίμονη ἀσκησις νηστείας, ἀγρυπνίας και προσευχῆς* τὸ δεύτερο, ἢ καλωσύνη, ἢ φιλανθρωπία, ἢ ἀγάπη και ἢ εὐσπλαχνία.

71. Οἱ δαίμονες μάς πολεμοῦν ἢ μέ τὰ πράγματα ἢ μέ τὰ ἐμπαθὴ νοήματα αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Μέ τὰ πράγματα πολεμοῦν ἐκείνους πού κινούνται μέσα στὰ πράγματα, ἐνῶ μέ τὰ νοήματα ἐκείνους πού ἔχουν χωριστεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα.

72. Ὄσο πῶς εὐκόλο εἶναι νά ἀμαρτάνομε μέ τὴ διάνοια ἀπὸ τὸ νά ἀμαρτάνομε μέ τὴν πράξη, τόσο βαρύτερος εἶναι ὁ πόλεμος πού γίνεται μέ τὰ νοήματα, ἀπὸ τὸν πόλεμο μέ τὰ πράγματα.

73. Τὰ πράγματα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, ἐνῶ τὰ νοήματα τους σχηματίζονται μέσα στὸ νοῦ. Ἀπὸ τὸ νοῦ λοιπὸν ἐξαρτάται ἢ καλὴ ἢ κακὴ χρῆσις

των νοημάτων. Γιατί την εσφαλμένη χρήση των νοημάτων την ακολουθεί ή άπρεπη χρήση των πραγμάτων.

74. Από τὰ ἕξις τρία δέχεται ὁ νοῦς τὰ εμπραθὴ νοήματα: ἀπὸ τὴν αἰσθησι, ἀπὸ τὴν κράση τοῦ σώματος καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη. Ἀπὸ τὴν αἰσθησι, δταν, προσβάλλοντας αὐτὴν τὰ πράγματα, πρὸς τὰ ὅποια ἔχομε τὰ πάθη, κινοῦν τὸ νοῦ σὲ εμπραθεῖς λογισμοῦς. Μὲ τὴν κράση, δταν ἀπὸ ἀκόλαστη διατροφή ἢ ἀπὸ ἐνέργεια δαιμόνων ἢ ἀπὸ κάποια αρρώστια, αλλοιώνεται ἢ κράση τοῦ σώματος καὶ κινεῖ τὸ νοῦ πάλι σὲ λογισμοῦς εμπραθεῖς ἢ πορνικοῦς. Μὲ τὴ μνήμη τέλος, δταν αὐτὴ ξαναφέρνει τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων πρὸς τὰ ὅποια κάποτε εἶχαμε πάθος, καὶ κινεῖ ὁμοίως τὸ νοῦ πρὸς εμπραθεῖς λογισμοῦς.

75. Εκείνα πού ἔδωσε ὁ Θεός νά χρησιμοποιοῦμε, ἄλλα βρίσκονται στὴν ψυχὴ, ἄλλα στὸ σῶμα, καὶ ἄλλα γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Στὴν ψυχὴ βρίσκονται οἱ ψυχικὲς δυνάμεις. Στὸ σῶμα βρίσκονται τὰ αισθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα. Γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι οἱ τροφές, τὰ κτήματα, τὰ χρήματα καὶ τὰ λοιπὰ. Τὸ νά μεταχειριστοῦμε λοιπὸν αὐτά, ἢ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτά, καλῶς ἢ κακῶς, αὐτὸ ἀποδεικνύει ἂν εἴμαστε ἐνάρετοι ἢ κακοί.

76. Εκείνα πού βρίσκονται στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀναφέρονται ἢ στὴν ψυχὴ, ἢ στὸ σῶμα, ἢ γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὅσα ἀναφέρονται στὴν ψυχὴ εἶναι ἢ γνῶσι καὶ ἢ ἀγνοια, ἢ λήθη καὶ ἢ μνήμη, ἢ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος, ἢ λύπη καὶ ἢ χαρὰ καὶ τὰ λοιπὰ. Ὅσα ἀναφέρονται στὸ σῶμα εἶναι ἢ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος, ἢ αἰσθησι καὶ ἢ ἀναισθησία, ἢ υγεία καὶ ἢ αρρώστια, ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος καὶ τὰ ὁμοια. Γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι ἢ ἀπόκτησι τέκνων καὶ ἢ ἀτεκνία, ὁ πλοῦτος καὶ ἢ φτώχεια, ἢ δόξα καὶ ἢ ἀφάνεια καὶ τὰ λοιπὰ. Ἀπὸ αὐτά, ἄλλα νομίζονται καλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κακὰ. Κανένα ὁμοια ἀπ' αὐτά δὲν εἶναι κακὸ ἀπὸ τὸν εαυτὸ του, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ χρῆσι τους γίνονται πράγματι κακὰ ἢ καλὰ.

77. Ἡ γνῶσι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς καλῆ, δπως καὶ ἢ υγεία* ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα τους ωφέλησαν πολλοὺς περισσότερο ἀπὸ δ,τι αὐτά. Στους κακοῦς ἢ γνῶσι δὲν βγαίνει σὲ καλὸ, ἂν καὶ φύσει εἶναι καλὴ. Ὅμοια οὔτε ἢ υγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἢ χαρὰ, γιατί δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς. Ἀρα λοιπὸν τοὺς συμφέρουν τὰ ἀντίθετα. Ἐπομένως οὔτε τὰ ἀντίθετα εἶναι φύσει κακὰ, ἂν καὶ νομίζονται κακὰ.

78. Μὴν κάνεις κακὴ χρῆσι τῶν νοημάτων, γιὰ νά μὴν κάνεις κατ' ἀνάγκην κακὴ χρῆσι καὶ τῶν πραγμάτων. Γιατί ἂν δὲν ἀμαρτήσι κανεῖς πρῶτα μὲ τὴ διάνοια, δὲν θά ἀμαρτήσι ποτέ μὲ τὴν πράξι.

79. Εἰκόνα τοῦ χοῖκοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ βασικὲς κακίες, δηλαδὴ ἢ ἀφροσύνη, ἢ δειλία, ἢ ἀκολασία, ἢ ἀδικία. Εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ, οἱ βασικὲς ἀρετές, δηλαδὴ ἢ φρόνησι, ἢ ἀνδρεία, ἢ σωφροσύνη, ἢ δικαιοσύνη. Ἀλλὰ καθὼς φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ χοῖκοῦ, ἄς φορέσομε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ

επουρανού⁵⁵.

80. Ἄν θέλεις νά βρεις την ὁδό πού οδηγεῖ στήν αἰώνια ζωή, ζήτα την σέ αυτή τήν Ὁδό πού εἶπε: «Ἐγώ εἶμαι ἡ ὁδός και ἡ θύρα και ἡ ἀλήθεια και ἡ ζωή»⁵⁶, και ἐκεῖ θα τήν βρεις. Ἄλλα ζήτα την μέ πολύ μεγάλο κόπο, γιατί εἶναι λίγοι ὄσοι βρίσκουν αυτή τήν ὁδό⁵⁷, μήν τυχόν και μείνεις ἔξω ἀπό τούς λίγους και βρεθείς μαζί μέ τούς πολλούς.

81. Γιά πέντε αιτίες ἡ ψυχὴ παύει τις αμαρτίες: ἡ ἀπό τό φόβο τῶν ἀνθρώπων, ἡ ἀπό τό φόβο τῆς κρίσεως, ἡ γιά τή μελλοντική ανταμοιβή, ἡ γιά τήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ τέλος, γιά τήν ἐπίπληξη τῆς συνειδήσεως.

82. Μερικοί λένε διτι δέν θά υπήρχε τό κακό στον κόσμο, ἀν δέν υπήρχε κάποια ἄλλη δύναμη πού μάς τραβά σ' αυτό. Αυτή όμως δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ ἀμέλεια τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦ. Γι' αυτό ἐκεῖνοι πού ἔχουν ἐπιμέλεια στις ἐνέργειες τοῦ νοῦ, πράττουν πάντοτε τά καλά και οὐδέποτε τά κακά. Ἄν λοιπόν θέλεις και σύ, διώξε τήν ἀμέλεια και διώχνεις μαζί μέ αυτή και τήν κακία, πού εἶναι ἡ ἐσφαλμένη χρήση τῶν νοημάτων, τήν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ κακή χρήση τῶν πραγμάτων.

83. Τό φυσικό τοῦ λογικοῦ μας εἶναι νά υποτάσσεται στό θεῖο λόγο, ἄλλα και νά ἐξουσιάζει τό ἄλογο στοιχείο μέσα μας. Ἄς φυλαχθεῖ σέ δλα αυτή ἡ τάξη, και τότε οὔτε τό κακό θά ὑπάρχει στόν κόσμο, οὔτε ἡ δύναμη πού τραβάει σ' αυτό θά βρεθεί.

84. Οἱ λογισμοί εἶναι ἄλλοι ἀπλοί, ἄλλοι σύνθετοι. Ἀπλοί λογισμοί εἶναι οἱ ἀπαθείς, σύνθετοι οἱ ἐμπαθείς, γιατί ἀποτελοῦνται ἀπό πάθος και νόημα. Και ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, μπορούμε νά δούμε πολλούς ἀπλούς λογισμούς νά ἀκολουθοῦν τούς σύνθετους, δταν αυτοί ἀρχίζουν νά κινούνται πρὸς τήν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτία. Ἐνα παράδειγμα μέ τόν χρυσό* ἦρθε στό νοῦ κάποιου ἑνας λογισμός ἐμπαθῆς γιά τό χρυσό, αὐτός ἔνωσε τήν παρόρμηση νά τόν κλέψει και ἔτσι ἀμάρτησε μέ τό νοῦ του. Μαζί μέ τή μνήμη τοῦ χρυσοῦ ἦρθε και ἡ μνήμη τοῦ πορτοφολιοῦ και τοῦ χρηματοκιβωτίου και τῶν λοιπῶν. Και ἐνώ ἡ μνήμη τοῦ χρυσοῦ ἦταν σύνθετη (γιατί εἶχε τό πάθος), ἡ μνήμη τοῦ πορτοφολιοῦ και τοῦ χρηματοκιβωτίου και τῶν λοιπῶν ἦταν ἀπλή, γιατί δέν εἶχε ὁ νους πρὸς αὐτά πάθος. Και σέ κάθε λογισμό συμβαίνει τό ἴδιο —και σέ λογισμό κενοδοξίας και γυναίκας και σέ ὄποιον ἄλλο. Γιατί δέν εἶναι ἀπαραίτητα ἐμπαθείς ὄλοι οἱ λογισμοί πού ἀκολουθοῦν τόν ἐμπαθή λογισμό, ὅπως ἀπέδειξε τό παράδειγμα. Ἀπό αὐτά λοιπόν μπορούμε νά καταλάβομε ποιά εἶναι τά ἐμπαθή νοήματα και ποιά δχι.

85. Μερικοί λένε διτι οἱ δαίμονες ἀγγίζουν στόν ὕπνο τά μόρια τοῦ σώματος και κινοῦν τό πάθος τῆς πορνείας. Κατόπιν, ἀφοῦ κινηθεῖ τό πάθος, φέρνει μέ τή μνήμη τή μορφή γυναίκας στό νοῦ. Ἄλλοι λένε διτι φαίνονται στό νοῦ μέ σχῆμα γυναίκας και ἀφοῦ ἀγγίσουν τά μόρια τοῦ σώματος, κι-

55. Ἀ' Κορ. 15, 49.

56. Ἰω. 10, 7- 14, 6.

57. Ματθ. 7, 14.

νουν τήν δρεξη, και έτσι γίνονται οΕ φαντασίες. Άλλοι πάλι λένε δι τὸ πάθος πού επικρατεῖ στο δαίμονα πού πλησιάζει, κινεῖ τὸ πάθος τοῦ ἀνθρώπου, και έτσι ανάβει ἡ ψυχὴ γιὰ πονηροὺς λογισμοὺς, και φέρνει μέ τὴ μνήμη τις μορφές στήν επιφάνεια. Τὸ ἴδιο και σέ ἄλλες εμπαιθεῖς φαντασίες· ἄλλοι λένε πὼς συμβαίνει έτσι, κι ἄλλοι ἄλλοιῶς. "Ὡστόσο μέ κανέναν ἀπὸ τοὺς τρόπους πού αναφέραμε δέν μποροῦν οἱ δαίμονες νά κινήσουν οποιοδήποτε πάθος, δταν ἔχει ἡ ψυχὴ αγάπη και εγκράτεια, οὔτε δταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, οὔτε δταν κοιμάται.

86. Άλλες ἀπὸ τις εντολές τοῦ νόμου εἶναι ἀνάγκη νά τηροῦμε και σωματικῶς και πνευματικῶς, ἄλλες μόνον πνευματικῶς. Παράδειγμα· τὰ «οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις»⁵⁸ και τὰ δμοια, πρέπει νά τὰ τηροῦμε και σωματικῶς και πνευματικῶς, και πνευματικῶς μάλιστα κατὰ τρεις τρόπους. Ἄλλὰ τὴν περιτομὴ⁵⁹, τὴν τήρηση τοῦ σαββάτου⁶⁰, τὸ νά σφάξομε τὸν ἀμνὸ και νά φάμε τὰ ἄζυμα μέ πικριδές⁶¹ και τὰ δμοια, μόνον πνευματικῶς.

87. Τρεις γενικότερες ἠθικὲς καταστάσεις υπάρχουν ατοὺς μοναχοὺς. Πρώτη, τὸ νά μὴν ἀμαρτάνει κανεὶς διόλου μέ τὴν πράξη. Δεύτερη, νά μὴν πολυκαιρίζουν στήν ψυχὴ οἱ εμπαιθεῖς λογισμοί. Καὶ τρίτη, τὸ νά βλέπει κανεὶς κατὰ διάνοια χωρὶς πάθος τις μορφές τῶν γυναικῶν και δσων τὸν λύπησαν.

88. Ἀκτῆμων εἶναι ἐκεῖνος ὁ οἷος ἀρνήθηκε δλα τὰ υπάρχοντα του, και δέν ἔχει τίποτε ἐπάνω στή γῆ, ἐκτος ἀπὸ τὸ σῶμα του. Καὶ ἀφοῦ ἔσπασε και τὴ σχέση πρὸς τὸ σῶμα, ἐμπιστεῦθηκε τὴν φροντίδα του στο Θεὸ και στους ευσεβεῖς.

89. Ἀπὸ ἐκεῖνους πού αποκτοῦν αγαθά, ἄλλοι τὰ αποκτοῦν ἀπαθῶς, γι' αὐτὸ και δταν τὰ στεροῦνται, δέν λυποῦνται* δπως εἶναι ἐκεῖνοι πού δέχθηκαν μέ χαρὰ τὴν ἀρπαγὴ τῶν υπάρχόντων τους⁶². Ἄλλοι τὰ αποκτοῦν ἐμπαθῶς, γι' αὐτὸ και δταν πρόκειται νά τὰ στερηθοῦν, γίνονται περίλυποι* δπως ὁ πλούσιος τοῦ Ευαγγελίου, ὁ οἷος ἐφυγε μέ πολλὴ λύπη⁶³. Καὶ αν τὰ στερηθοῦν, λυποῦνται μέχρι θανάτου. Ἄρα λοιπὸν ἡ στέρηση φανερώνει ἂν κάποιος εἶναι ἀπαθῆς ἢ εμπαιθῆς.

90. Εκεῖνους πού προσεύχονται μέ τελειότητα, τοὺς πολεμοῦν οἱ δαίμονες, γιὰ νά μὴν εντυπώνουν στό νοῦ τους γυμνά τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Τοὺς γνωστικούς —δσους ἔχουν πνευματικὴ γνώση—, τοὺς πολεμοῦν γιὰ νά πολυκαιρίζουν σ' αὐτοὺς οἱ εμπαιθεῖς λογισμοί. Τοὺς πρακτικούς τοὺς πολεμοῦν γιὰ νά τοὺς πείσουν νά ἀμαρτήσουν μέ τὴν πράξη. Μέ κάθε τρόπο αγωνίζονται οἱ ἄθλιοι ἐναντίον δλων γιὰ νά χωρίσουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ θεὸ.

58. Ἐξ. 20, 13-15.

60. Ἐξ. 31, 13.

62. Ἐβρ. 10, 34.

59. Λευϊτ. 12, 3.

61. Ἐξ. 12, 8- 23, 5.

63. Ματθ. 19, 22.

91. Εκείνοι πού στή ζωή αυτή γυμνάζονται ἀπό τή θεία Πρόνοια στήν ευσέβεια, δοκιμάζονται μέ τούς ἔξης πειρασμούς: ἢ μέ τή δωρεά αγαθών, ὅπως εἶναι ἡ υγεία, ἡ ομορφιά, ἡ εὐτεκνία, τά χρήματα, ἡ δόξα και τά ὁμοια· ἢ μέ τό χτύπημα ἀπό λυπηρά, ὅπως ἡ στέρηση τέκνων και χρημάτων και δόξας· ἢ μέ δσα προκαλοῦν πόνο στο σῶμα, π.χ. ασθένεια, βάσανα και τά λοιπά. Και πρὸς τούς πρώτους ὁ Κύριος λέει: «Ὅποιος δέν ἀπαρνείται δλα τά υπάρχοντα του, δέν μπορεῖ νά εἶναι μαθητής μου»⁶⁴. Πρὸς τούς δευτέρους και τούς τρίτους: «Μέ τήν υπομονή σας θά κερδίσετε τις ψυχές σας»⁶⁵.

92. Τά ἔξης τέσσερα εἶναι, ὅπως λένε, πού μεταβάλλουν τήν κράση τοῦ σώματος και ἔτσι προκαλοῦν στο νοῦ λογισμούς, εἴτε ἐμπαθείς, εἴτε ἀπαθείς: οἱ ἄγγελοι, οἱ δαίμονες, τό κλίμα και ἡ δίαιτα. Και οἱ ἄγγελοι, λένε, τή μεταβάλλουν μέ τό λόγο, οἱ δαίμονες μέ τήν επαφή, τό κλίμα μέ τις καιρικές ἀλλαγές, και ἡ δίαιτα μέ τίς ποιότητες τῶν φαγητῶν, τήν ἀύξηση και τήν ἐλάττωση τους. Ἐκτος ἀπό αὐτά, ἡ κράση τοῦ σώματος δέχεται ἀλλοιώσεις μέσω τῆς μνήμης, τῆς ακοῆς και τῆς οράσεως, ὅπου πρῶτα παθαίνει ἡ ψυχὴ ἀπό τά λυπηρά ἢ χαροποιὰ πού τή βρίσκουν και πάσχοντας ἀπό αὐτά ἡ ψυχὴ, μεταβάλλει τήν κράση τοῦ σώματος. Ἐνῶ μέ δσα προαναφέραμε, πρῶτα μεταβάλλεται ἡ κράση τοῦ σώματος, καί ἔτσι προκαλεῖ στο νοῦ λογισμούς.

93. Θάνατος κυρίως εἶναι ὁ χωρισμός ἀπό τό Θεό, και κεντρί τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἀμαρτία⁶⁶. Αὐτό τό κεντρί ἀφού δέχθηκε ὁ Ἄδάμ, ἐξορίστηκε ἀπό τό δένδρο τῆς ζωῆς, ἀπό τον παράδεισο και ἀπό τό Θεό⁶⁷, και ἦρθε σάν ἐπακόλουθο κατ' ἀνάγκη ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Ζωὴ πάλι κυρίως εἶναι Εκείνος πού εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»⁶⁸. Αὐτός μέ τή νέκρωση Του ἐπανάφερε τό νεκρωμένο ἄνθρωπο στή ζωὴ.

94. Εκείνος πού συγγράφει λόγους, τό κάνει ἢ γιά τόν εαυτό του ἢ πρὸς ωφέλεια τῶν ἄλλων, ἢ και γιά τά δύο, ἢ πρὸς βλάβη μερικῶν ἢ γιά ἐπίδειξη ἢ ἀπό κάποια ἀνάγκη.

95. «Τόπος χλόης» εἶναι ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ. «Ἵδωρ ἀναπαύσεως»⁶⁹, ἡ γνώση τῶν δημιουργημάτων.

96. «Σκιά θανάτου» εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ. "Ἄν λοιπόν κανεῖς εἶναι μαζί μέ τό Θεό και ὁ Θεός εἶναι μαζί Του, αὐτός μπορεῖ νά πεῖ μέ βεβαιότητα: «Ἄν βαδίσω και μέσα στή σκιά τοῦ θανάτου, δέ θά φοβηθῶ τό κακό, γιὰτί Ἐσύ εἶσαι μαζί μου»⁷⁰.

97. Ὁ καθαρὸς νους βλέπει ὀρθά τά πράγματα. Τό γυμνασμένο λογικὸ φέρνει μπροστά του εκείνα πού εἶδε. Ἡ καθαρὴ ἀκοὴ τά δέχεται. Εκείνος πού στερεῖται αὐτά τά τρία, κατηγορεῖ αὐτόν πού διδάσκει ὀρθά.

64. Λουκ. 14, 33.

66. Α' Κορ. 15, 56.

68. Ἰω. 11, 25.

70. Ψαλμ. 22, 4.

65. Λουκ. 21, 19.

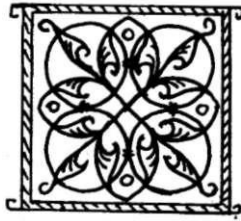
67. Γεν. 3.

69. Ψαλμ. 22, 2.

98. Μαζί με τό Θεό βρίσκειται εκείνος πού γνωρίζει τήν Άγια Τριάδα καί τή δημιουργία Της καί τήν πρόνοια, καί πού τό παθητικό μέρος τής ψυχής τό έκανε απαθές.

99. Ή «ράβδος», λένε, σημαίνει τήν κρίση τοῦ Θεοῦ, καί ή «βακτηρία» τήν πρόνοια Του. Εκείνος λοιπόν πού απόκτησε τήν γνώση αυτών τών δύο, μπορεί νά λέει: «Ή ράβδος σου καί ή βακτηρία σου, αυτές μέ παρηγόρησαν»⁷¹.

100. Όταν ό νους γυμνωθεί από τά πάθη καί κατα φωτίζεται από τή θεωρία τών δντων, τότε μπορεί νά ενωθεί μέ τό Θεό καί νά προσεύχεται δπως πρέπει.

71. Μ'αλμ. 22, 1.

Τρίτη εκατοντάδα τών κεφαλαίων περί αγάπης

Η χρησιμοποίηση τών πραγμάτων καί τών νοημάτων πού στηρίζεται στον όρθό λόγο, προξενεί σωφροσύνη καί γνώση. Ἡ άλογη χρησιμοποίηση τους προξενεί ακολασία, μίσος καί άγνοια.

2. «Ἐστρωσες μπροστά μου τραπέξι κλπ.»⁷². Τό τραπέξι έδώ σημαίνει τήν πρακτική αρετή, γιατί αυτή ετοιμάστηκε από τόν Χριστό κατά πρόσωπο αυτών πού μάς θλίβουν. Τό λάδι πού λιπαίνει τό νοῦ σημαίνει τή θεωρία τών δημιουργημάτων. Τό ποτήρι τοῦ Θεοῦ σημαίνει τή γνώση τοῦ Θεοῦ, ενώ τό «έλαιο» Αὐτοῦ σημαίνει τό Λόγο τοῦ Θεοῦ καί Θεό. Γιατί Αὐτός μέ τήν ενανθρώπηση Του, καταδιώκει καθημερινά μέχρις δτου πιάσει δλους εκείνους πού θά σωθοῦν, δπως π.χ. τόν Παῦλο. Ὁ οίκος σημαίνει τή βασιλεία δπου καταλήγουν δλοι οί άγιοι. Καί ή «μακρότης τών ήμερων» σημαίνει τήν αιώνια ζωή.

3. Οί κακίες προέρχονται από τήν κακή χρήση τών δυνάμεων τής ψυχής, δηλαδή τής λογιστικής καί τής έπιθυμητικής. Τής λογιστικής δυνάμεως κακή χρήση είναι ή άγνοια καί ή αφροσύνη. Τής θυμοειδούς καί τής έπιθυμητικής είναι τό μίσος καί ή ακολασία. Καλή χρήση τους είναι ή γνώση καί ή φρόνηση, ή αγάπη καί ή σωφροσύνη. Αν αυτό είναι αλήθεια, τότε κανένα κτίσμα τοῦ Θεοῦ καί δημιουργημα δέν είναι κακό.

4. Δέν είναι κακά τά φαγητά, αλλά ή γαστριμαργία· ούτε ή παιδοποιΓα, αλλά ή πορνεία· ούτε τά χρήματα, αλλά ή φιλαργυρία· ούτε ή δόξα, αλλά ή κενοδοξία. Αν είναι έτσι, κανένα από τά δντα δέν είναι κακό· κακό είναι ή εσφαλμένη χρήση τους πού οφείλεται στήν αμέλεια τοῦ νοῦ για τήν καλλιέργεια τών φυσικών του δυνάμεων.

5. Τό κακό πού υπάρχει στους δαίμονες είναι θυμός παράλογος, ανήτη επιθυμία καί απερισκεπτη φαντασία, δπως λέει ό μακάριος Διονύσιος. Ἡ παραλογία, ή άνοια καί ή απερισκεψία στά λογικά δντα είναι στερήσεις τοῦ λογικού, τοῦ νοῦ καί τής περισκέψεως. Οί στερήσεις δμως είναι μεταγενέστερες τών έξεων. Ἄρα λοιπόν, υπήρχε καιρός, πού οί δαίμονες είχαν λογικό καί νοῦ καί ευλαβή περίσκεψη. Αν είναι έτσι, τότε οί δαίμονες δέν είναι φύσει κακοί, αλλά έχουν γίνει κακοί από κακή χρήση τών φυσικών τους δυνάμεων.

6. Ἄλλα πάθη προκαλούν ακολασία, άλλα μίσος. Ἄλλα καί ακολασία καί μίσος.

7. Ἡ πολυλογία καί ή πολυφαγία είναι αίτια τής ακολασίας. Ἡ φιλαργυρία καί ή κενοδοξία είναι αίτια τοῦ μίσους πρός τόν πλησίον. Ἡ μητέρα τους ή φιλαυτία, είναι αίτια καί τών δύο.

8. Φιλαυτία είναι ή πρόσ τό σώμα εμπαθήs και παράλογη αγάπη, τήν οποία αντιμάχεται ή αγάπη και ή εγκράτεια. Εκείνος πού έχει τή φιλαυτία, είναι φανερό οτι έχει δλα τά πάθη.

9. Κανέννας δέ μίσησε τή σάρκα του⁷³, λέει ό Απόστολος, αλλά τή σκληραγωγεί και τή χρησιμοποιεί ώs δούλη⁷⁴, μή παρέχοντας της τίποτε άλλο παρά τροφές και ενδύματα⁷⁵, κι άπ' αυτά δσα τής χρειάζονται για νά ζει. Μέ αυτό τόν τρόπο τήν αγαπά κανείς άπαθώς και τήν τρέφει ώs υπηρέτρια τών θεϊών, και τήν περιποιείται δίνοντας της μόνο δσα θεραπεύουν τις ανάγκεs της.

10. "Όποιον αγαπά κανείς, εκείνον βέβαια και περιποιείται πρόθυμα. Άν λοιπόν κανείς αγαπά τό Θεό, πρόθυμα κάνει εκείνα πού Τοῦ αρέσουν. "Άν αγαπά τή σάρκα, κάνει πρόθυμα εκείνα πού ευχαριστούν αυτήν.

11. Στο Θεό αρέσει ή αγάπη, ή σωφροσύνη, ή θεωρία και ή προσευχή. Στή σάρκα αρέσει ή γαστριμαργία, ή ακολασία και δσα αυξάνουν αυτά τά πάθη. Γι' αυτό δσοι είναι σαρκικοί, δέν μπορούν νά αρέσουν στο Θεό⁷⁶. Ένώ δσοι ανήκουν πράγματι στό Χριστό, σταύρωσαν τή σάρκα μαζί μέ τά πάθη και τις επιθυμίες⁷⁷.

12. "Άν ό νους στραφεί πρόσ τό Θεό, έχει τό σώμα δούλο του και δέν τοῦ παρέχει τίποτε παραπάνω άπό δ,τι χρειάζεται για νά ζήσει. Άν δμως στραφεί πρόσ τή σάρκα, υποδουλώνεται στά πάθη, και φροντίζει πώς νά ικανοποιεί πάντοτε τις κακές επιθυμίες της.

13. Άν θέλεις νά νικήσεις τούς πονηρούs λογισμούς, πρόσεχε τά πάθη και εύκολα τούς διώχνεις άπό τό νού σου. Στήν περίπτωση τής πορνείας για παράδειγμα, νά νηστεύεις, νά αγρυπνείς, νά κοπιάζεις, νά μένεις μέ τόν εαυτό σου. Στήν περίπτωση τής οργής και τής λύπης, νά καταφρονείς τήν εκτίμηση και τήν καταφρόνηση τών ανθρώπων και τά υλικά πράγματα. Στήν περίπτωση τής μνησικακίας, νά προσεύχεσαι για κείνον πού σέ λύπησε· κι έτσι λυτρώνεσαι.

14. Μή συγκρίνεις τόν εαυτό σου μέ τούς πιο ασθενείς ανθρώπους, αλλά νά αυξάνεις τήν αγάπη σου σύμφωνα μέ τήν εντολή⁷⁸. Γιατί μέ τή σύγκριση πέφτεις στό λάκκο τής οίήσεως, ενώ μέ τήν αύξηση της αγάπης ανεβαίνεις στό ὕψος τής ταπεινοφροσύνης.

15. Άν εφαρμόξεις πράγματι τήν εντολή τής αγάπης πρόσ τόν πλησίον, μή δείξεις ποτέ σ' αυτόν πικρία για οποιοδήποτε πράγμα σέ λύπησε. Διαφορετικά είναι φανερό δι προτιμάs τά πρόσκαιρα άπό τήν αγάπη, και αυτά διεκδικώντας, πολεμάs εναντίον τού αδελφού σου.

16. Ό χρυσός είναι ποθητός στους ανθρώπους διχι τόσο για τή χρησιμότητα του, δσο γιατί πολλοί επιτυγχάνουν μ' αυτόν τις ηδονές.

73. 'Κφ. 5, 29.

75. Α' Τιμ. 6, 8.

77. Γαλ. 5, 24.

74. Α' Κορ. 9, 27.

76. Ρωμ. 8, 8.

78. Ίω. 13, 34.

17. Τρία είναι τα αίτια της αγάπης τῶν χρημάτων, ἡ φιληδονία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀπιστία. Ἡ ἀπιστία εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο.

18. Ὁ φιληδονος ἀγαπᾷ τὰ χρήματα γιὰ νὰ ζεῖ μὲ ἀπολαύσεις. Ὁ κενοδόξος γιὰ νὰ δοξαστεῖ μὲ αὐτά, καὶ ὁ ἀπίστος γιὰ νὰ τὰ κρύψει καὶ νὰ τὰ φυλάξει, ἐπειδὴ φοβάται πείνα, γηρατεία, ἀσθένεια ἢ ξενιτεμό, καὶ ἐλπίζει πιο πολὺ στὰ χρήματα, παρά στὸ Θεό, τὸ Δημιουργό δλης τῆς κτίσεως πού προνοεῖ καὶ γιὰ τὰ πιο μικρά δντα.

19. Τέσσερις εἶναι ἐκεῖνοι πού μαζεύουν χρήματα: οἱ τρεῖς πού ἀναφέραμε, καὶ τέταρτος ὁ οἰκονομικός (αὐτός πού οἰκονομεῖ τις ἀνάγκες τῶν ἄλλων). Κι αὐτός μόνο εἶναι φανερό διτι τὰ μαζεύει ὀρθά, γιὰ νὰ βοηθεῖ πάντοτε καθένα στις ἀνάγκες του.

20. Ὅλοι οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἢ ἐρεθίζουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἢ ταράζουν τὸ θυμικὸ ἢ τὸ λογιστικὸ. Καὶ ἀπ' αὐτὸ συμβαίνει στὸ νοῦ νὰ ἐξασθενήσει πρὸς τὴν πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ἀνύψωση ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον μὲ τὴν προσευχή. Γι' αὐτὸ οφείλει ὁ μοναχός, καὶ μάλιστα ὁ ἡσυχαστής, νὰ προσέχει μὲ ἀκρίβεια τοὺς λογισμοὺς του, γιὰ νὰ γνωρίζει τις αἰτίες τους καὶ νὰ τις κόβει. Καὶ τις γνωρίζει ὡς ἔξης: γιὰ παράδειγμα, ἐρεθίζουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις τῶν γυναικῶν. Αἰτίαι τους εἶναι ἡ κατάχρηση φαγητῶν καὶ ποτῶν καὶ ἡ συχνὴ καὶ χωρὶς λόγον συναναστροφή μὲ γυναῖκες. Τὰ ἀντίδοτα γι' αὐτὲς τις ἐνθυμήσεις εἶναι ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμον. Τὸ θυμικὸ πάλι τὸ ταράζουν οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις ἐκείνων πού μᾶς λύπησαν, καὶ αἰτία εἶναι ἡ φιληδονία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ φιλοῦλία. Γιατί γι' αὐτὰ λυπάται ὁ ἐμπαθής, ἢ ἐπειδὴ στερήθηκε ἢ ἐπειδὴ δὲν πέτυχε. Τις ἐνθυμήσεις αὐτὲς τις κόβουν ἢ καταφρόνηση καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τους γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

21. Γνωρίζει ὁ Θεός τὸν εαυτὸ Του καὶ τὰ δημιουργήματα Του. Γνωρίζουν καὶ οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις τὸ Θεό, γνωρίζουν καὶ δσα ἔχει δημιουργήσει, ἀλλὰ δὲ γνωρίζουν τὸ θεὸ δπως Αὐτός γνωρίζει τὸν εαυτὸ Του, οὔτε τὰ δημιουργήματα Του δπως τὰ γνωρίζει ὁ θεός.

22. Ὁ θεός γνωρίζει τὸν εαυτὸ Του ἀπὸ τὴ μακάρια οὐσία Του. Τὰ δημιουργήματα Του τὰ γνωρίζει μὲ τὴ σοφία Του, μὲ τὴν ὁποία καὶ μέσω τῆς ὁποίας δημιούργησε τὰ πάντα. Οἱ ἀγγελικὲς δμως δυνάμεις γνωρίζουν τὸ θεὸ μὲ τὴ μετοχὴ τῶν ἐνεργειῶν Του (ἐνῶ Αὐτός εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε μετοχή), καὶ τὰ δημιουργήματα Του μὲ τὴ θεωρητικὴ τους ἐξέταση.

23. Τὰ δημιουργήματα βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, αὐτός δέχεται δμως μέσα του τὴ θεωρητικὴ τους γνώση. Δὲν συμβαίνει δμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν αἰώνιον καὶ ἀπειρον καὶ ἀπερίγραπτον θεό, ὁ ὅποιος χάρισε στὰ δντα τὴν ὑπαρξη καὶ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν αἰωνιότητα.

24. Ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία μετέχει στον Ἄγιο Θεό καὶ μὲ τὴν ἴδια

τήν ύπαρξη, και μέ τήν ικανότητα για την αγαθή ύπαρξη, δηλαδή τήν αγαθότητα, τή σοφία και τή χάρη τής αιώνιας υπάρξεως. Έτσι λοιπόν γνωρίζει τό Θεό. Τά δημιουργήματα Του τά γνωρίζει μέ τήν κατανόηση, δπως είπαμε, τής δημιουργικής σοφίας πού παρατηρείται σ' αυτά, ή οποία είναι στό νοῦ ὡς ἀπλή εἰκόνα, χωρίς υπόσταση.

25. Ὁ Θεός, αφού δημιούργησε τή λογική και νοερή ουσία, μετέδωσε σ' αυτή τέσσερις ἀπό τις θείες ιδιότητες Του, ἀπό ἀκρα αγαθότητα, οἱ ὅποιες συντηροῦν, φυλάγουν και διασώζουν τά δημιουργήματα. Αυτές είναι: ή ύπαρξη, ή παντοτινή ύπαρξη, ή αγαθότητα και ή σοφία. Ἀπό αυτές, τις δύο πρώτες παραχώρησε στήν ουσία, ἐνώ τις δύο άλλες, τήν αγαθότητα και τή σοφία, τις παραχώρησε στήν ελευθερία νά αποφασίζουν, μέ σκοπό, ἐκεῖνο πού είναι Αυτός στήν ουσία, νά γίνει ή λογική κτίση κατά μετουσίαν. Τί' αυτό και λέγεται διτ δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσιν Θεού»⁷⁹. Και ὡς δν ἐγινε κατ' εἰκόνα τοῦ ὄντος, και ὡς παντοτινό δν κατ' εἰκόνα τοῦ παντοτινά ὄντος, αν και δέν είναι χωρίς ἀρχή δπως ὁ Θεός, είναι δμως χωρίς τέλος. Ὡς αγαθός είναι καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ἁγαθοῦ, και ὡς σοφός, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Σοφοῦ, ἔχοντας κατά χάρη τις ιδιότητες πού ὁ Θεός ἔχει ἀπό τή φύση Του. Κατ' εἰκόνα Θεοῦ είναι κάθε λογική φύση, ἐνώ καθ' ὁμοίωσιν Του μόνο οἱ αγαθοί και σοφοί.

26. Ὅλη ή λογική και νοερή ουσία διαιρείται σέ δύο: στήν αγγελική και στήν ἀνθρώπινη φύση. Και δλη ή αγγελική φύση πάλι διαιρείται σέ δύο γενικές προαιρέσεις και ομάδες: σέ ἄγιες και ἀκάθαρτες, δηλαδή στους ἀγίους ἀγγέλους και στους ἀκάθαρτους δαίμονες. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔχει διαιρεθεῖ σέ δύο γενικές προαιρέσεις μόνο: σέ ευσεβεῖς και ασεβεῖς.

27. Ὁ Θεός, καθώς είναι αὐτοῦπαρξη και αὐτοαγαθότητα και αὐτοσοφία, ή μάλλον, για νά πούμε δλη τήν ἀλήθεια, είναι και πάνω ἀπ' δλες αυτές τις ιδιότητες, δέν ἔχει τίποτε ἀπολύτως τό ἀντίθετο σ' αυτές. Τά κτίσματα δμως, πού ἔχουν στό σύνολο τους κατά μετοχή και χάρη τήν ύπαρξη, και τά λογικά και νοερά πού ἔχουν ἐπιπλέον και τήν ελευθερία για αγαθότητα και σοφία, ἔχουν ἀντίθετα: δηλαδή στήν ύπαρξη ἔχουν ἀντίθετη τή μή ύπαρξη, και ἀντίθετα στήν αγαθότητα και τή σοφία ἔχουν τήν κακία και τήν ἀγνωσία. Και τό νά υπάρχουν αυτά ή νά μήν υπάρχουν, είναι στήν ἐξουσία τοῦ Δημιουργοῦ. Τό νά μετέχουν δμως στήν αγαθότητα και τή σοφία Του ή δχι, ἐξαρτάται ἀπό τή βούληση τών λογικῶν κτισμάτων.

28. Οἱ Ἕλληνες σοφοί, λέγοντας διτ προαιωνίως συνυπάρχει μέ τό Θεό ή ουσία τών δντων, και διτ μόνο οἱ ιδιότητες τους δέχτηκαν τήν ύπαρξη ἀπό Αυτόν, λένε διτ στήν ουσία δέν υπάρχει τίποτε ἐναντίο, και ἐναντίωση ὑπάρχει μόνο πρὸς τις ιδιότητες. Εμεῖς δμως λέμε διτ μόνο ή θεία ουσία δέν ἔχει τίποτε τό ἀντίθετο, ἐπειδή είναι αἰώνια, ἀπειρη και χαρίζει τήν αἰωνιό-

τητα στα άλλα οντά. Ἐνώ στην ουσία των δντων είναι αντίθετο ἢ ανυπαρξία, και είναι στήν εξουσία τοῦ κυρίως ὄντος τό νά υπάρχει αὐτή αἰώνια ἢ νά μήν υπάρχει. Επειδή δμως ὁ Θεός δέν ανακαλεῖ τά χαρίσματα Του⁸⁰, γι' αὐτό τά δντα και υπάρχουν πάντοτε και θά υπάρχουν, συγκρατούμενα ἀπό τήν παντοκρατορική δύναμη, ἀν και ἡ ουσία τους ἔχει ὡς αντίθετο τήν ανυπαρξία, ὅπως εἶπαμε, γιατί ἀπό αὐτήν ἤρθε στήν ὑπαρξη, και εξαρτάται ἀπό τή βούληση τοῦ Θεοῦ τό νά υπάρχει αὐτή ἢ νά μήν υπάρχει.

29. Ὅπως τό κακό είναι στέρηση τοῦ αγαθοῦ και ἡ ἀγνοια είναι στέρηση τῆς γνώσεως, ἔτσι και τό μή δν είναι στέρηση τοῦ δντος· και στέρηση δχι τοῦ κυρίως ὄντος —γιατί τό ὄν δέν περιέχει καμία ἐναντιότητα—, ἀλλά αὐτοῦ πού είναι δν κατά μετοχή. Και οἱ στερήσεις τοῦ ἀγαθοῦ και τῆς γνώσεως προέρχονται ἀπό τήν κακή προαίρεση τῶν δημιουργημάτων. Ἐνώ ἡ στέρηση τοῦ δντος, τῆς υπάρξεως, βρίσκεται στή βούληση τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὅποιος θέλει ἀπό ἀγαθότητα νά υπάρχουν τά δντα και πάντοτε νά ευεργετούνται ἀπό Αὐτόν.

30. Ὅλα τά δημιουργήματα, ἀλλά είναι λογικά και νοερά και δέχονται ἐνάντιες ἐνέργειες, -δηλαδή ἀρετή και κακία, γνώση και ἀγνοσία, και ἀλλά είναι διάφορα σώματα, πού δημιουργήθηκαν ἀπό ἐνάντια μεταξύ τους στοιχεῖα, δηλαδή ἀπό γῆ, ἀέρα, φωτιά και νερό. Τά πρώτα είναι ἐντελῶς ἀσώματα και ἀύλα, ἀν και μερικά ἀπό αὐτά είναι ἐνωμένα μέ σώματα, ἐνώ τά ἀλλα ἔχουν σύσταση μόνο ἀπό ὕλη και μορφή.

31. Ὅλα τά σώματα κατά φύση είναι ἀκίνητα. Κινούνται δμως ἀπό τήν ψυχή· ἀλλά ἀπό λογική ψυχή, ἀλλά ἀπό ἀλογη, ἀλλά ἀπό ἀναίσθητη.

32. Ἀπό τις ψυχικές δυνάμεις, ἡ μία είναι θεραπευτική, ἡ ἄλλη φανταστική και παρορμητική, ἡ ἄλλη λογιστική και νοητική. Τά φυτά μετέχουν μόνο στήν πρώτη. Τά ἀλογα ζῶα μετέχουν και στή δεύτερη, μαζί μέ τήν πρώτη. Οἱ ἄνθρωποι μετέχουν και στις τρεις. Και οἱ δύο πρώτες δυνάμεις είναι φθαρτές· ἐνώ ἡ τρίτη είναι ἀφθαρτη και ἀθάνατη.

33. Οἱ ἀγγελικές δυνάμεις μεταδίδουν μεταξύ τους θεῖο φωτισμό, και στήν ἀνθρώπινη φύση μεταδίδουν ἢ ἀπό τήν ἀρετή τους, ἢ ἀπό τήν γνώση πού ἔχουν. Ἡ ἀρετή πού μεταδίδουν είναι ἡ θεομίμητη ἀγαθότητα τους, μέ τήν ὁποία και τόν εαυτό τους, και τίς, δμοιές τους, και τις κατώτερες τους δυνάμεις ευεργετοῦν και τις κάνουν θεόμορφες. Ἀπό τή γνώση τους πάλι μεταδίδουν ἢ κάποια γνώση περί Θεοῦ υψηλότερη —καθώς λέει ἡ Γραφή: «Ἐσύ Κύριε, εἶσαι ὁ ὕψιστος στους αἰῶνες»⁸¹—, ἢ κάποια βαθύτερη γνώση περί τῶν ἀσωμάτων, ἢ ἀκριβέστερη περί τῶν υλικῶν δντων, ἢ τελειότερη περί τῆς θείας Προνοίας, ἢ σαφέστερη περί τῆς κρίσεως.

34. Ἀκαθαρσία τοῦ νοῦ είναι πρότον ἢ ψευδῆς γνώση. Δεύτερον, ἡ ἀγνοια κάποιου ἀπό τά γενικά· ἐννοῶ σέ σχέση μέ τόν ἀνθρώπινο νοῦ, γιατί

80. Ρωμ. ΙΙ, 29.

81. Ψαλμ. 91, 9.

είναι ιδίωμα αγγέλου τό νά μήν αγνοεί τίποτε από τα μερικά. Τρίτον, τό νά έχει εμπαιθείς λογισμούς. Τέταρτο, νά συγκατατίθεται στήν αμαρτία.

35. Ακαθαρσία της ψυχής είναι τό νά μήν ενεργεί κατά φύση. Άπ' αυτό γεννιούνται στο νού οξ εμπαιθείς λογισμοί. Και ενεργεί κατά φύση, δταν οί παθητικές δυνάμεις της, δηλαδή ό θυμός και ή επιθυμία, μένουν απαθείς κατά τήν προσβολή τών πραγμάτων και των αντίστοιχων νοημάτων.

36. Ακαθαρσία τοῦ σώματος είναι ή διάπραξη τής αμαρτίας.

37. Αγαπά τήν ησυχία εκείνος πού δέν επηρεάζεται από τά κοσμικά. Καί αγαπά δλους τούς ανθρώπους εκείνος πού δέν αγαπά κάτι ανθρώπινο. Κι έχει γνώση τοῦ Θεοῦ καί τών θείων εκείνος πού δέ σκανδαλίζεται από άλλον, είτε για αμαρτίες είτε για συμπερασμούς από υποψίες.

38. Μεγάλο πράγμα νά μήν έχει κανείς πάθος πρός τά πράγματα. Όμως πολύ μεγαλύτερο άπ' αυτό είναι νά μένει απαθής πρός τά νοήματα τους.

39. Η αγάπη καί ή εγκράτεια κρατούν τό νού απαθή καί απέναντι τών πραγμάτων καί απέναντι τών νοημάτων τους.

40. Ό νούς τοῦ θεοφιλούς άνθρώπου δέν πολεμά εναντίον τών πραγμάτων ούτε τών νοημάτων τους, αλλά εναντίον τών παθών πού συνδέονται μέ τά νοήματα τών πραγμάτων. Για παράδειγμα, δέν πολεμά εναντίον τής γυναίκας ή εναντίον εκείνου πού τον λύπησε, ούτε εναντίον τών φαντασιών τους, αλλά εναντίον τών παθών πού συνδέονται μέ τις φαντασίες.

41. Όλος ό πόλεμος τοῦ μοναχού μέ τούς δαίμονες, είναι νά χωρίσει τά νοήματα από τά πάθη. Διαφορετικά δέν μπορεί νά βλέπει τά πράγματα μέ απάθεια.

42. Άλλο είναι τό πράγμα, άλλο τό νόημα, καί άλλο τό πάθος. Καί πράγμα είναι, για παράδειγμα, ό άνδρας, ή γυναίκα, ό χρυσός κλπ. Νόημα είναι ή απαθής ενθύμηση τους. Πάθος είναι ή φιλία παράλογη, ή μίσος ασυλλόγιστο κάποιου από τά προηγούμενα. Εναντίον λοιπόν τοῦ πάθους είναι ή μάχη τοῦ μοναχού.

43. Νόημα εμπαιθές είναι ένας λογισμός σύνθετος από πάθος καί νόημα. Άς χωρίσουμε τό πάθος από τό νόημα καί θ' απομείνει ό λογισμός απαθής. Καί θά τά χωρίσουμε, αν θέλομε, μέ τήν πνευματική αγάπη καί τήν εγκράτεια.

44. Οί αρετές χωρίζουν τό νού από τά πάθη, οί πνευματικές θεωρίες χωρίζουν τό νού από τά απαθή νοήματα, ενώ ή καθαρή προσευχή φέρνει τό νού μπρος στόν ίδιο τό Θεό.

45. Οί αρετές είναι για τή γνώση τών δημιουργημάτων. Η γνώση για κείνον πού τήν απόκτησε. Εκείνος πού έχει τήν γνώση, τήν έχει για τό Θεό, ό Όποιος γνωρίζεται χωρίς νά γνωρίζομε πώς, καί γνωρίζει πέρα από κάθε γνώση.

46. Ὁ Θεός πού εἶναι πέρα ἀπό κάθε πληρότητα, δεν ἔφερε στην ὑπαρξη τὰ δημιουργήματα γιατί εἶχε ἀνάγκη ἀπό κάτι⁸², ἀλλά γιά νά απολαύσουν αὐτά τὸ Θεό μετέχοντας Τον ἀναλόγως, και Αὐτός γιά νά ευφρανθεῖ γιά τὰ ἔργα Του⁸³, βλέποντας τα νά ευφραίνονται και νά χορταίνουν ἀδικοπα ἀπό ἐκεῖνα πού δέ χορταίνονται.

47. Ὁ κόσμος ἔχει πολλούς φτωχούς ἀτό πνεύμα, ἀλλά δχι δπως πρέπει. Και ἔχει πολλούς πού πενθοῦν, ἀλλά ἀπό χρηματική ζημία ἢ θάνατο τέκνων. Ἐχει και πολλούς πράους, ἀλλά σέ σχέση μέ τὰ ἀκάθαρτα πάθη και πολλούς πού πεινοῦν και διψοῦν, ἀλλά γιά νά ἀρπάξουν τὰ ξένα και νά κερδίζουν μέ ἀδικία. Ἐχει και πολλούς ελεήμονες, ἀλλά προς τὸ σῶμα και σ' ἐκεῖνα πού ἀφοροῦν τὸ σῶμα, και πολλούς καθαρούς στήν καρδιά, ἀλλά γιά χάρη τῆς κενοδοξίας. Ἐχει ἐπίσης εἰρηνοποιούς, ἀλλά πού υποτάσσουν τήν ψυχή στο σῶμα, και πολλούς πού διώκονται, ἀλλά ὡς ἀτακτοί· ἐπίσης πολλούς πού ὀνειδίζονται, ἀλλά γιά αἰσχρά ἀμαρτήματα. Μακάριοι δμως εἶναι ἐκεῖνοι πού ενεργοῦν ἔτσι και πάσχουν μόνο γιά τὸ Χριστό. Και γιατί εἶναι μακάριοι; Γιατί σ' αὐτούς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν και αὐτοί εἶναι πού θά δουν τὸ Θεό κλπ.⁸⁴ Ὡστε δέν εἶναι μακάριοι ἐπειδή ενεργοῦν ἔτσι και πάσχουν, γιατί και αὐτοί πού προαναφέραμε κάνουν τὸ ἴδιο, ἀλλά ἐπειδή κάνουν και πάσχουν δλα αὐτά γιά τὸ Χριστό.

48. Σέ δ,τι κάνομε, ζητεῖται ἀπό τὸ Θεό ὁ σκοπός γιά τον ὅποιο τὸ κάνομε, δπως πολλές φορές τὸ εἶπαμε, ἀν δηλαδή τὸ κάνομε γι' Αὐτόν, ἢ γιά κάτι ἄλλο. Ὅταν λοιπόν θέλομε νά κάνομε τὸ αγαθό, νά μὴν ἔχομε σκοπὸ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, ἀλλά τὸ Θεό, ὥστε ἀποβλέποντας σ' Αὐτόν, νά τὰ κάνομε δλα γι' Αὐτόν, γιά νά μὴν ὑποφέρομε και τον κόπο, και χάνομε και τὴν ανταμοιβή.

49. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς διώξε ἀπό τὸ νοῦ σου και τὰ φιλάνοήματα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων και κάθε θεωρία τῶν δημιουργημάτων, γιά νά μὴ φαντάζεσαι τὰ κατώτερα και ξεπέσεις ἀπό τον ἀσύγκριτα ἀνώτερο ἀπ' δλα τὰ δντα.

50. Ἄν ἀγαπήσομε ἀληθινά τὸ Θεό, μέ τὴν ἀγάπη αὐτὴ διώχομε τὰ πάθη. Ἡ ἀγάπη πρὸς Αὐτόν εἶναι τὸ νά προτιμοῦμε Αὐτόν ἀπό τὸν κόσμο, και τὴν ψυχή ἀπό τὸ σῶμα, καταφρονώντας τὰ κοσμικά πράγματα και ἀφιερώνοντας δλο τὸν χρόνο μας σ' Αὐτόν μέ ἐγκράτεια, ἀγάπη, προσευχή, ψαλμωδία και τὰ δμοια.

51. Ἄν ἀφοσιωθοῦμε στό Θεό γιά πολὺ καιρὸ και φροντίζομε γιά τὴν θεραπεία τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, δέ θά παρασυρθοῦμε πλέον ἀπὸ τις προσβολές τῶν λογισμῶν, ἀλλά κατανοώντας μέ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τις αἰτίες τους και κόβοντας τις γινόμαστε πιο διορατικοί, ὥστε νά ἐκπληρώνεται σ' ἐμὰς τὸ ψαλμικό: «Τὸ μάτι μου θά παρατηρήσει τοὺς ἐχθροὺς

μου, και θ' ακούσει τό αυτί μου αυτούς πού ξεσηκώνονται δόλια εναντίον μου»⁸⁵.

52." Όταν βλέπεις τό νοῦ σου να αναστρέφεται με ευσέβεια και δικαιοσύνη μέσα στα νοήματα τοῦ κόσμου, να ξέρεις δι και τό σώμα σου παραμένει καθαρό και άναμάρτητο. Όταν όμως βλέπεις τό νοῦ σου να ασχολείται μέ κατά διάνοιαν αμαρτίες και δέν τον εμποδίζεις, νά γνωρίζεις δι και τό σώμα σου δέν θά αργήσει νά πέσει σ' αυτές.

53. Όπως τό σώμα περιβάλλεται από τά πράγματα, έτσι και ό νους περιβάλλεται από τά νοήματα. Και όπως τό σώμα πορνεύει μέ τό σώμα τής γυναίκας, έτσι και ό νους πορνεύει μέ τό νόημα τής γυναίκας, διά μέσου τής φαντασίας τοῦ σώματος του, γιατί βλέπει τή μορφή τοῦ σώματος του κατά διάνοιαν ενωμένη μέ τή μορφή τής γυναίκας. Επίσης και τή μορφή αυτού πού τόν λύπησε, τήν εκδικείται κατά διάνοιαν μέ τήν μορφή τού δικού του σώματος. Παρόμοια συμβαίνει και μέ τ' άλλα αμαρτήματα. Γιατί δι ενεργεί τό σώμα στον κόσμο τών πραγμάτων, τό ίδιο κάνει και ό νους στον κόσμο τών νοημάτων.

54. Δέν πρέπει νά φρίξομε και νά εκπλαγούμε και νά μάς φύγει τό μυαλό μας, πού ό Θεός και Πατέρας δέν κρίνει κανένα, αλλά δη τήν κρίση τήν έδωσε στον Υιό⁸⁶ —και ό Υιός λέει: «Μήν κρίνετε, για νά μήν κριθήτε»⁸⁷. μήν καταδικάζετε για νά μήν καταδικαστήτε»⁸⁸. δμοια και ό Απόστολος Παύλος: «Μήν καταδικάζετε για κάτι πρόωρα, έως δτου έρθει ό Κύριος»⁸⁹, και: «Μέ τήν απόφαση πού καταδικάζεις τόν άλλο, καταδικάζεις τόν εαυτό σου»⁹⁰— όμως οι άνθρωποι, αφού σταμάτησαν νά κλαίνε για τις αμαρτίες τους, αφαιρέσαν τήν κρίση από τόν Υιό, και σαν νά είναι άναμάρτητοι κρίνουν και καταδικάζουν ό ένας τόν άλλον. Ό ουρανός έμεινε κατάπληκτος άπ' αυτό, ή γή έφριξε, αυτοί όμως μένουν αναίσθητοι και δέν ντρέπονται.

55. Εκείνος πού ασχολείται μέ τις αμαρτίες τών άλλων ή και από υποψίες μόνο κρίνει τόν αδελφό, δέν έκανε ακόμη αρχή στη μετάνοια, ούτε εξετάζει νά βρει τις δικές του αμαρτίες, πού είναι πράγματι πιο βαριές κι άπό τ' ασήκωτο μολύβι. Ούτε κατάλαβε ακόμη πώς ό άνθρωπος γίνεται αναίσθητος, αγαπά τά μάτια και επιδιώκει τό ψεύδος⁹¹. Γι' αυτό σαν άνθρωπος χωρίς μυαλό πού περπατεί από σκοτάδι, παραβλέποντας τις δικές του αμαρτίες, φαντάζεται τις αμαρτίες τών άλλων, είτε είναι πραγματικές είτε είναι υποψίες δικές του.

56. Η φιλαυτία, όπως πολλές φορές έχει λεχθεί, γίνεται αιτία όλων τών εμπαθών λογισμών. Από αυτή γεννιούνται οι τρεις καθολικότετοι λογισμοί τής επιθυμίας: ό λογισμός τής γαστριμαργίας, τής φιλαργυρίας και τής κενοδοξίας. Από τή γαστριμαργία γεννιέται ό λογισμός τής πορνείας,

85. Ψαλμ. 91, 12.

87. Ματθ. 7, 1.

89. Α' Κορ. 4, 5.

91. Ψαλμ. 4, 3.

86. 1ω. 5, 22.

88. Λουκ. 6, 37.

90. Ρωμ. 2, 1.

ἀπό τήν κενοδοξία, ὁ λογισμός της υπερηφάνειας. Οἱ ἄλλοι εμπαθεῖς λογισμοί, δηλαδή τῆς οργῆς, τῆς λύπης, τῆς μνησικακίας, τῆς κατακρίσεως καί οἱ λοιποί, ακολουθοῦν αὐτούς τούς τρεις. Αὐτά τὰ πάθη λοιπόν, δένουν τό νοῦ μαζί μέ τὰ υλικά πράγματα, καί τόν τραβοῦν κάτω στή γη, καθῶς βρῖσκονται πάνω του σάν μιά βαρῦτατη πέτρα, ἐνώ ἐκ φύσεως ὁ νοῦς εἶναι ἐλαφρότερος καί πιό ευκίνητος καί ἀπό τή φωτιά.

57. Ἄρχη δλων τῶν παθῶν εἶναι ἡ φιλαυτία, τέλος ἡ υπερηφάνεια. Φιλαυτία εἶναι ἡ παράλογη ἀγάπη πρὸς τό σῶμα. Εκείνος πού τήν ἐκοψε σῦρριζα, ἐκοψε μαζί της καί ὅλα τὰ πάθη.

58. Ὅπως οἱ κατά σάρκα γονεῖς ἔχουν ἰδιαίτερη ἀγάπη στά παιδιά τους, ἔτσι καί ὁ νοῦς συνδέεται φυσικῶς μέ τούς λόγους του. Καί ὅπως ὁσοί γονεῖς ἀγαποῦν παθολογικά τὰ παιδιά τους καί, ἀκόμη καί ἂν εἶναι ἐντελῶς καταγέλαστα ἀπό δλους, αὐτοί τὰ θεωροῦν πῶς εἶναι τὰ πιό ἱκανά καί τὰ πιό ὠραῖα, ἔτσι καί στόν ἀφρονα νοῦ οἱ λόγοι του, ἀκόμη καί ἂν εἶναι πιό χειρότεροι ἀπ' δλους, τοῦ φαίνονται φρονιμότατοι. Στό σοφὸ δμως νοῦ δέ φαίνονται ἔτσι οἱ λόγοι τού· ἀλλά δταν νομίζει δτι εἶναι ἀληθινοί καί καλοί, τότε μάλιστα δέν πιστεύει στήν κρίση του, ἀλλά βάζει ἄλλους σοφοῦς νά κρίνουν τούς λόγους καί τούς λογισμούς του, μὴν τυχόν προσπαθεῖ ἢ προσπάθησε μάταια, καί ἀπό αὐτούς παίρνει τή βεβαίωση.

59. Ὅταν νικήσεις κανένα ἀπό τὰ ατιμότερα πάθη, .π.χ. τή γαστριμαργία ἢ τήν πορνεία ἢ τήν ὀργή ἢ τήν πλεονεξία, εὐθύς σου ἔρχεται ὁ λογισμός τῆς κενοδοξίας. Ἄν τόν νικήσεις καί αὐτόν, σου ἔρχεται ὁ λογισμός τῆς υπερηφάνειας.

60. Ὅλα τὰ αισχρά πάθη, ὁσο κυριαρχοῦν στήν ψυχὴ διώχνουν ἀπ' αὐτὴ τό λογισμό τῆς κενοδοξίας· δταν δμως δλα αὐτά νικηθοῦν, τότε τόν ἐπαφέρουν σ' αὐτήν.

61. Ἡ κενοδοξία, καί δταν ἄλλοτε διώχνηται, καί δταν ἄλλοτε παραμένει, γεννά τήν υπερηφάνεια. Καί δταν διώχνηται προκαλεῖ τήν οἴηση, ἐνώ δταν παραμένει, φέρνει τήν ἀλαζονεία. Τήν κενοδοξία τήν ἀφανίζει ἢ κρυφὴ πνευματικὴ ἐργασία. Τήν υπερηφάνεια τήν ἀφανίζει τό νά ἀποδίδει ὁ ἀγωνιστῆς στό θεὸ τὰ κατορθώματα.

62. Εκείνος πού κρίθηκε ἀξίος νά λάβει γνώση τοῦ θεοῦ, καί δοκίμασε γνήσια τήν ἠδονὴ πού προέρχεται ἀπ' αὐτήν, αὐτὸς καταφρονεῖ δλες τις ἠδονές πού γεννιοῦνται ἀπό τό ἐπιθυμητικό.

63. Εκείνος πού ἐπιθυμεῖ τὰ ἐπίγεια, ἐπιθυμεῖ ἢ τροφές, ἢ σαρκικές ἠδονές, ἢ δόξα ἀνθρώπινη, ἢ χρήματα, ἢ κάτι ἄλλο σχετικό μέ αὐτά. Καί ἂν ὁ νοῦς δέ βρεῖ κάτι ἀνώτερο γιὰ νά μεταφέρει σ' αὐτό τήν ἐπιθυμία του, δέ θά πεισθεῖ ποτέ νά καταφρονήσει τὰ παραπάνω. Καί ἀσυγκρίτως ἀνώτερο ἀπ' αὐτά εἶναι ἡ γνώση τοῦ θεοῦ καί τῶν θείων.

64. Εκείνοι πού καταφρονοῦν τις ἠδονές, τις καταφρονοῦν ἢ ἀπό φόβο

ή από ελπίδα ή από πνευματική γνώση ή και από αγάπη προς τό Θεό.

65. Ἡ γνώση τῶν θεῶν χωρίς ἅγιο πάθος, δεν καταπέιθει τελικά τό νοῦ νά καταφρονεῖ τά υλικά, ἀλλά μοιάζει μέ ἀπλό λογισμό αἰσθητοῦ πράγματος. Γιατί εἶναι δυνατό νά βρει κανεῖς πολλούς ανθρώπους μέ πολλή γνώση, και εντούτοις νά κυλιούνται στά σαρκικά πάθη σάν χοῖροι στή λάσπη. Γιατί ἀφού μέ κάποια ἐπιμέλεια τους καθάρισθηκαν λίγο και ἐπέτυχαν τή γνώση, ὕστερα ἀμέλησαν και Ἐγιναν ὁμοιοι μέ τον Σαούλ, ὁ ὁποῖος ἐνώ κρήθηκε ἀξιος γιά τή βασιλεία, ἐπειδή ἔζησε ἀνάξια, ἐκδιώχθηκε ἀπ' αὐτήν μέ φοβερή οργή⁹².

66. Ὅπως ὁ ψιλός λογισμός τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων δέν ἐξαναγκάζει τον νοῦ νά καταφρονεῖ τά θεῖα, ἔτσι και ἡ ψιλή γνώση τῶν θεῶν δέν πείθει τελικά νά καταφρονήσει κανεῖς τά ἀνθρώπινα. Γιατί ἡ ἀλήθεια, τώρα ὑπάρχει ὡς σκιά και σέ εἰκασίες, και γι' αὐτό χρειάζεται τό μακάριο πάθος τῆς ἁγίας αγάπης, ἡ ὁποία δεσμεύει τό νοῦ μέ τις πνευματικές θεωρίες και τόν πείθει νά προτιμά τά ἀύλα ἀπό τά υλικά, και τά νοητά και θεῖα ἀπό τά αἰσθητά.

67. Εκείνος πού ἔκοψε τά πάθη και ἔκανε ψιλούς τούς λογισμούς του, δέν ἔπεται διττω οπωσδήποτε και τά ἔστρεψε πρὸς τά θεῖα. Ἀλλά μπορεῖ νά μὴν ἔχει πάθος μήτε γιά τά ἀνθρώπινα, μήτε και γιά τά θεῖα· αὐτό συμβαίνει στους πρακτικούς μόνο και πού δέν ἔχουν ἀξιοθεῖ ἀκόμη νά ἀποκτήσουν τή γνώση. Αὐτοί ἀπέχουν ἀπό τά πάθη ἢ ἀπό τό φόβο τῆς κολάσεως ἢ γιά τήν ἐλπίδα τῆς βασιλείας.

68. Στή ζωὴ αὐτή, στηριζόμαστε στήν πίστη, διχὴ στήν αἴσθησι⁹³, και ἔχομε τήν ἀρετὴ ἀμυδρά, διπως μέσα σέ καθρέφτη⁹⁴, και γι' αὐτό ἔχομε ἀνάγκη νά ἀσχολούμαστε πολὺ μέ τά θεῖα, ὥστε μέ τήν πολυχρόνια και ἐμπεριστατωμένη μελέτη, νά ἀποκτήσομε συνήθεια τῶν θεῶν θεωριῶν πού δύσκολα ἀποσπάται.

69. Ἄν κόψομε τις αἰτίες τῶν παθῶν και ἀσχοληθοῦμε μέ τις πνευματικές θεωρίες γιά λίγο μόνο, χωρίς νά ἐπιμείνομε σ' αὐτές και νά τις κάνομε κύριο ἔργο μας, εὐκόλα πάλι ξαναγυρίζομε στά σαρκικά πάθη, χωρίς νά κερδίσομε τίποτε ἄλλο ἀπὸ γυμνή γνώση και οἴηση. Τό τέλος τῆς εἶναι ὁ σκοτισμός σιγά-σιγά και τῆς ψιλῆς γνώσεως και τό ολοκληρωτικό παραστράτημα τοῦ νοῦ πρὸς τά υλικά.

70. Ἄξιοκατηγόρητο πάθος αγάπης ἀπασχολεῖ τό νοῦ μέ τά υλικά πράγματα, ἐνώ ἀξιέπαινο πάθος αγάπης τόν δένει μέ τά θεῖα. Γιατί ἔχει συνήθεια ὁ νοῦς, στά πράγματα μέ τά ὁποῖα ἀσχολεῖται πολὺν καιρό, σ' αὐτά και νά ἀπλώνεται. Και σέ κείνα πού ἀπλώνεται, σ' ἐκεῖνα νά στρέφει τήν ἐπιθυμία και τήν αγάπη· εἴτε στά θεῖα και συγγενή του και νοητά, εἴτε στά πράγματα και τά πάθη τῆς σάρκας.

92. Α' Βασ. 10, 1· 16, 1.

93. Β' Κορ. 5, 7.

94. Α' Κορ. 13, 12.

71. Ό Θεός έκτισε τόν ορατό και τόν αόρατο κόσμο και ό ίδιος έπλασε και τήν ψυχή και τό σώμα. Και αν ό ορατός κόσμος είναι τόσο ωραίος, πόσο ωραίος άραγε είναι ό αόρατος; Και αν ό αόρατος είναι ωραιότερος από τόν ορατό, πόσο τους ξεπερνά και τους δύο ό δημιουργός τους Θεός; Άν λοιπόν ανώτερος άπ' δλα τά δημιουργήματα είναι ό Δημιουργός δλων τών καλών, μέ ποιό λόγο ό νους εγκαταλείπει τό καλύτερο και ασχολείται μέ τά χειρότερα άπ' δλα, δηλαδή μέ τά πάθη τής σάρκας; Ή είναι φανερό, επειδή αυτά από τήν γέννηση του τά συναναστράφηκε και τά συνήθισε, ενώ τό Θεό, τόν ανώτερο άπ' δλα και πάνω άπ' δλα, δέν Τόν γνώρισε ακόμη τελείως. Άν λοιπόν μέ πολύκαιρη άσκηση στην εγκράτεια τών ηδονών και μέ τή μελέτη τών θείων, λίγο-λίγο τόν χωρίσομε από αυτή τή σχέση μέ τά πάθη, τότε εκτείνεται πρός τά θεία και σιγά-σιγά προοδεύει και γνωρίζει τή θεϊκή αξία του. Και τέλος δλο τόν πόθο του τόν μεταφέρει στο Θεό.

72. Εκείνος πού λέει χωρίς πάθος τά αμαρτήματα τοῦ αδελφού, τό κάνει για δύο αιτίες: ή για νά τόν διορθώσει, ή για νά ωφελήσει άλλον. Άν δέν τά λέει για καμιά από τις δύο αυτές αιτίες είτε στον αδελφό, είτε σε άλλον, τότε ή τόν υβρίζει, ή τόν εξευτελίζει. Και δέν θά ξεφύγει τήν εγκατάλειψη τοῦ Θεού, αλλά θά πέσει ή στο ίδιο, ή σε άλλο παράπτωμα, και άφοῦ ελεγχθεί και εξευτελιστεί από άλλους, θά καταντροπιαστεί.

73. Άνθρωποι πού διαπράττουν τήν ίδια αμαρτία, δέν τό κάνουν δλοι για τόν ίδιο λόγο. Για παράδειγμα, άλλο είναι νά άμαρτάνει κανείς από συνήθεια, και άλλο γιατί τόν παρέσυρε μιά ξαφνική παρόρμηση* αυτός ούτε πριν είχε τήν αμαρτία στο νοῦ του, ούτε έπειτα, αλλά και πάρα πολύ υποφέρει γι' αυτό πού έκανε. Αντίθετα, εκείνος πού άμαρτάνει από συνήθεια, και πρώτα δέν έπαυε κατά διάνοιαν νά άμαρτάνει, και μετά τήν αμαρτία, τήν ίδια διάθεση έχει.

74. Εκείνος πού εργάζεται τήν αρετή από κενοδοξία, είναι φανερό δι και τή γνώση για λόγους κενοδοξίας τήν επιδιώκει. Αυτός ούτε λέει, ούτε κάνει κάτι για πνευματική οικοδομή τών άλλων, αλλά σε δλα κυνηγά τή δόξα εκείνων πού τόν βλέπουν ή τόν άκοῦνε. Τό πάθος του ελέγχεται, δταν μερικοί άπ' αυτούς τόν κατηγορήσουν για τά έργα του ή για τά λόγια του. Τότε λυπάται υπερβολικά, δι διότι δέν ωφελήθηκαν εκείνοι πού τόν άκουσαν, γιατί δέν ήταν αυτός ό σκοπός του, αλλά γιατί εξευτελίστηκε.

75. Τό πάθος τής φιλαργυρίας αποδεικνύεται από τό δι χαιρείται κανείς δταν παίρνει και λυπάται δταν δίνει. Δέν μπορεί ένας τέτοιος νά είναι διαχειριστής χρημάτων.

76. Όταν υποφέρει κανείς, κάνει υπομονή για τά έξης: ή για τήν αγάπη τοῦ Θεού, ή για τήν ελπίδα τής ανταμοιβής, ή για τό φόβο τής κολάσεως, ή για τόν φόβο τών ανθρώπων, ή γιατί είναι έτσι πλασμένος, ή για τήν ηδονή, ή για κέρδος, ή από κενοδοξία, ή από ανάγκη.

77. Άλλο είναι τό να απαλλαγεί κανείς από τούς λογισμούς και άλλο τό να ελευθερωθεί από τά πάθη. Και πολλές φορές απαλλάσσεται από τούς λογισμούς, δταν δέν είναι παρόντα τά πράγματα, προς τά όποια έχει τά πάθη. Κρύβονται δμως τά πάθη μέσα στην ψυχή και δταν εμφανιστούν τά πράγματα, φανερώνεται ή ύπαρξη τους. Πρέπει λοιπόν νά παρατηρούμε τό νοῦ μας στή σχέση του μέ τά πράγματα, και ν' αντιλαμβανόμαστε σέ ποιο πράγμα κατευθύνεται τό πάθος του.

78. Ειλικρινής φίλος είναι εκείνος ό όποιος συμμερίζεται στήν ώρα τοῦ πειρασμού τις θλίψεις, τις ανάγκες και τις συμφορές τοῦ πλησίον πού φέρνει ή περίσταση, σάν νά είναι δικές του, μέ τρόπο αθόρυβο και ατάραχο.

79. Μήν περιφρονήσεις τή συνείδηση σου πού σέ συμβουλεύει πάντοτε τά άριστα. Γιατί σοῦ υποβάλλει υποδείξεις θείες και αγγελικές και σέ ελευθερώνει από τούς κρυφούς μολυσμούς τής καρδιάς και σοῦ χαρίζει παρρησία και θάρρος κατά τήν ώρα τοῦ θανάτου σου.

80. Άν θέλεις νά έχεις επίγνωση και μετριοφροσύνη καινά μήν είσαι δούλος στο πάθος τής οίήσεως, νά αναζητείς στά δντα τί είναι εκείνο πού διαφεύγει τή γνώση σου. Θά βρεις τότε, δι σοῦ διαφεύγουν πάρα πολλά και διάφορα, και θά θαυμάσεις για τήν άγνοια σου και θά ταπεινωθείς. Και αφού γνωρίσεις τόν εαυτό σου, θά κατανοήσεις πολλά και σπουδαία και θαυμαστά πράγματα. Γιατί ή φανταστική γνώση, δέν αφήνει κανένα νά προχωρήσει στήν πραγματική γνώση.

81. Εκείνος ακριβώς θέλει νά σωθεί, πού δέν αντιστέκεται στά ιατρικά φάρμακα· κι αυτά είναι πόνοι και λύπες πού μάς στέλνει ό θεός μέσω ποικίλων συμφορών. "Όποιος δμως αντιστέκεται, δέν γνωρίζει ούτε τί εμπορεύεται έδώ, ούτε τί θά έχει κερδίσει από αυτές φεύγοντας από τόν κόσμο αυτό.

82. Η κενοδοξία και ή φιλαργυρία, γεννούν ή μία τήν άλλη. Γιατί εκείνοι πού είναι κενόδοξοι, πλουτίζουν, κι εκείνοι πού πλουτίζουν γίνονται κενόδοξοι· άλλα αυτά ατούς κοσμικούς· γιατί ό μοναχός δταν δέν έχει τίποτα, γίνεται πιό κενόδοξος· άν πάλι· έχει χρήματα τά κρύβει, γιατί ντρέπεται νά έχει κάτι αταίριαστο στό σχήμα του.

83. Ιδίωμα τής κενοδοξίας τοῦ μοναχού είναι νά κενοδοξεϊ για αρετή και τά επακόλουθα της. Ιδίωμα τής υπερηφάνειας του είναι νά φουσκώνει για τά κατορθώματα του, νά εξευτελίζει τούς άλλους και νά μήν τά αποδίδει στό Θεό, αλλά στόν εαυτό του. Ιδίωμα τής κενοδοξίας και υπερηφάνειας τοῦ κοσμικού είναι νά κενοδοξεϊ και νά φουσκώνει για σωματική ομορφιά, για πλούτο, για εξουσία και φρόνηση.

84. Οί επιτυχίες τών κοσμικών είναι πτώσεις τών μοναχών, και οί επιτυχίες τών μοναχών είναι πτώσεις τών κοσμικών. Παράδειγμα· οί επιτυχίες τών κοσμικών είναι πλούτος και δόξα και εξουσία και απόλαυση και τά

πολλά και καλά παιδιά και δσα επακολουθούν σ' αυτά, τά ὅποια δταν ἐπιτύχει ὁ μοναχός, χάνεται. Τά κατορθώματα τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀκτημοσύνη, ἀδοξία, ἀδυναμία, ἐγκράτεια, κακοπάθεια και τά παρεπόμενα τους. Αυτά ὁ φιλόκοσμος δταν τοῦ συμβούν χωρίς νά θέλει, τά θεωρεῖ μεγάλο δυστύχημα και κινδυνεύει πολλές φορές και νά κρεμασθεῖ· μερικοὶ μάλιστα τό ἔκαναν.

85. Οἱ τροφές δημιουργήθηκαν γιά δύο αἰτίες, γιά τροφή και γιά θεραπεία. Εκείνοι λοιπόν πού τρώνε πέρα ἀπό τις δύο αυτές αἰτίες, καταδικάζονται ὡς φιλήδονοι, γιατί κάνουν κατάχρηση ἐκείνων πού δόθηκαν ἀπό τό θεό γιά χρήση. Και σέ δλα τά πράγματα, ἡ κακή χρήση εἶναι αμαρτία.

86. Ταπεινοφροσύνη εἶναι μιὰ ἀκατάπαυστη προσευχή μέ δάκρυα και κακοπάθεια. Αυτή επικαλεῖται πάντοτε τό Θεό σέ βοήθεια και δέν αφήνει νά θαρρεῦεται στή δική της δύναμη και σοφία ἀνόητα, οὔτε νά υπερηφανεύεται ἐναντι κανενός. Αυτά εἶναι φοβερές ἀρρώστιες τοῦ πάθους τῆς υπερηφάνειας.

87. "Άλλο εἶναι νά πολεμά κανεῖς τόν ψιλό λογισμό, γιά νά μή βάλει σέ κίνηση τό πάθος· και ἄλλο νά πολεμά τόν ἐμπαθή λογισμό, γιά νά μή συμβεῖ συγκατάθεση. Και οἱ δύο αυτοὶ τρόποι δέν αφήνουν νά πολυκαιρίσουν οἱ λογισμοί.

88. Ἡ λύπη εἶναι ἐνωμένη μέ τή μνησικακία. Ὄταν ὁ νους βλέπει μέ λύπη τό πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ στον καθρέφτη τῆς μνήμης, εἶναι φανερό δι έχει μνησικακία ἐναντίον του. Οἱ δρόμοι τῶν μνησίκακων οδηγούν στον πνευματικό θάνατο⁹⁵, γιατί κάθε μνησίκακος εἶναι παραβάτης τοῦ Νόμου⁹⁶.

89. Ἄν ἐσύ ἔχεις μνησικακία ἐναντίον ἄλλου, νά προσεύχεσαι γι' αὐτόν, και σταματάς τήν κίνηση τοῦ πάθους, ἀποχωρίζοντας μέ τήν προσευχή τή λύπη ἀπό τήν θύμηση τοῦ κακοῦ πού σου ἔκανε. Ὄταν ἀποκτήσεις ἀγάπη και φιλανθρωπία, θά ἐξαφανίσεις ἐντελῶς τό πάθος ἀπό τήν ψυχή σου. Ἄν ἄλλος μνησικακεῖ" ἐναντίον σου, γίνε εὐεργετικός και ταπεινός προς αὐτόν και νά τοῦ φέρεσαι μέ καλοῦς τρόπους και μέ αὐτά τόν ἐλευθερώνεις ἀπό τό πάθος.

90. Τή λύπη ἐκείνου πού σέ φθονεῖ, μέ κόπο θά τήν σταματήσεις, γιατί θεωρεῖ συμφορά του αὐτό πού φθονεῖ σ' ἐσένα* και δέν εἶναι δυνατόν διαφορετικά νά τόν σταματήσεις ἄν δέν τοῦ τό ἀποκρύψεις. Ἄν τώρα πολλούς τοὺς ωφελεῖ τό καλό πού ἔχεις, ἐνώ σ' ἐκεῖνον προκαλεῖ λύπη, ποιά πλευρά θά καταφρονήσεις; Ἀνάγκη λοιπόν νά μή χάσουν οἱ πολλοὶ τήν ωφέλεια τους, ἀλλά κι αὐτόν νά μήν τόν παραμελήσεις. Οὔτε νά παρασυρθεῖς ἀπό τήν κακία τοῦ πάθους ὡστε νά μήν πολεμάς τό πάθος τοῦ φθόνου, ἀλλά τόν πάσχοντα ἀπ' αὐτό. Ἄλλά μέ τήν ταπεινοφροσύνη σου νά νομίζεις δι εἶναι ἀνώτερος σου, και σέ κάθε καιρό και τόπο και πράγμα νά τόν προτιμάς. Τό δικό σου φθόνο τώρα, μπορεῖς νά τόν σταματήσεις, ἄν σ' ἐκεῖνα πού χαίρεται ὁ φθονούμενος, χαίρεσαι κι ἐσύ μαζί, και σ' ἐκεῖνα πού λυπάται, λυπά-

σαι κι έσύ, εκπληρώνοντας τή συμβουλή του Αποστόλου: «Να χαιρέστε μ' αυτούς πού χαιρόνται, και να κλαίτε μ' αυτούς πού κλαίνε»⁹⁷.

91. Ό νους μας βρίσκεται ανάμεσα σέ δύο, πού κάνει καθένα τά δικά του, τό ένα τήν αρετή, και τό άλλο τήν κακία, δηλαδή μεταξύ αγγέλου και δαίμονα. Και ό νους έχει εξουσία και δύναμη, σ' όποιο θέλει, είτε νά ακολουθήσει είτε νά αντισταθεί.

92. Οί αγγελικές δυνάμεις μάς παρακινούν στά καλά, και τά φυσικά σπέρματα και ή αγαθή προαίρεση μάς βοηθούν. Τις προσβολές τών δαιμόνων τις υποβοηθούν τά πάθη και ή κακή προαίρεση.

93. Τόν καθαρό νοϋ, άλλοτε ό ίδιος ό Θεός έρχεται και τον διδάσκει, άλλοτε οί άγιες δυνάμεις του προβάλλουν τά καλά, άλλοτε ή θεωρία για τή φύση τών πραγμάτων.

94. Ό νους πού αξιώθηκε νά αποκτήσει τήν πνευματική γνώση, πρέπει νά διατηρεί απαθή τά νοήματα τών πραγμάτων, τά αντικείμενα τής θεωρίας ασφαλισμένα από λάθος, και τήν κατάσταση τής προσευχής άθόλωτη. Αυτά όμως δέν μπορεί νά τά φυλάγει πάντοτε, καθώς τόν θολώνουν οί αναθυμιάσεις τής σάρκας μέ τήν επιβουλή τών δαιμόνων.

95. Δέ συμβαίνει νά οργιζόμαστε κιόλας για δλα δσα λυπούμαστε. Γιατί είναι περισσότερα εκείνα πού προξενούν λύπη, παρά όργή. Παράδειγμα: έσπασε τό τάδε πράγμα, χάθηκε τό τάδε, πέθανε ό δείνα. Γι' αυτά λυπούμαστε μόνο* για τά λοιπά όμως και λυπούμαστε και θυμώνομε γιατί δέν έχομε διάθεση φιλοσοφημένη.

96. Ό νους, όταν δέχεται τά νοήματα τών πραγμάτων, μετασηματίζεται ανάλογα μέ τό κάθε νόημα. Όταν τά θεωρεί πνευματικώς, μεταμορφώνεται κατά ποικίλους τρόπους ανάλογα μέ κάθε θεωρία. Όταν όμως ενωθεί μέ τό Θεό, τότε γίνεται τελείως άμορφος και ασχημάτιστος. Γιατί θεωρώντας τόν Μονοειδή Θεό γίνεται και ό νους μονοειδής και φωτοειδής.

97. Ψυχή τέλεια είναι εκείνη πού ή παθητική δύναμη της έχει κλίνει ολότελα προς τό Θεό.

98. Νους τέλειος είναι εκείνος ό όποιος μέ τήν αληθινή πίστη του γνώρισε πάνω από κάθε γνώση, μέ τρόπο υπεράγνωστο, τόν Ύπεράγνωστο, και είδε καθολικά τά δημιουργήματα Του, και έλαβε από τό Θεό τήν περιεκτική γνώση περί Προνοίας και Κρίσεως τών δημιουργημάτων Του· εννώ βέβαια δσο αυτό είναι δυνατό σέ ανθρώπους.

99. Ό χρόνος τέμνεται σέ τρία (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Και ή πίστη απλώνεται και στά τρία τμήματα, ενώ ή ελπίδα στό ένα και ή αγάπη στά δύο. Επίσης ή πίστη και ή ελπίδα φτάνουν ως ένα σημείο —ως τό τέλος τής επίγειας ζωής—, ενώ ή αγάπη διαμένει στους άπειρους αιώνες, υπερευωμένη μέ τόν Ύπεράπειρο και πάντοτε υπεραυξανόμενη. Και για τούτο, μεγαλύτερο άπ' δλα είναι ή αγάπη⁹⁸.

97. Ρωμ. 12, 15.

98. Κορ. 13, 13.

Τέταρτη εκατοντάδα κεφαλαίων περί αγάπης

Πρώτα ό νους αισθάνεται θαυμασμό καθώς εννοεί τήν απόλυτη απειρία του Θεού κι εκείνο τό απέραντο και πολυπόθητο πέλαγος τής Θεότητας. Έπειτα κυριεύεται από έκπληξη καθώς σκέφτεται πώς ό Θεός δημιούργησε τά πάντα από τό μηδέν. Άλλά δπως ή μεγαλοσύνη Του δέν έχει όριο", έτσι και δέν μπορεί κανείς νά εξιχνιάσει τή σοφία Του¹⁰⁰.

2. Πώς νά μή θαυμάζει ό νους, δταν συλλογίζεται τό απέραντο πέλαγος τής αγαθότητας του Θεού, πού είναι πέρα από κάθε έκπληξη; "Η πώς νά μήν σαστίσει, δταν σκέφτεται πώς και από πού έγινε ή λογική και νοερή ουσία, και τά τέσσερα στοιχεία από τά όποια αποτελούνται τά σώματα, χωρίς νά υπάρχει καμιά ύλη πριν από τήν δημιουργία τους, και ποιά είναι ή δύναμη εκείνη πού μπήκε σέ ενέργεια και τά έφερε στην ύπαρξη; Άλλά τούτο οί Έλληνες δέν τό παραδέχονται, γιατί αγνοούν τήν παντοδύναμη Αγαθότητα και τή δραστική σοφία και γνώση Της πού ξεπερνά κάθε νού.

3. Επειδή ό Θεός είναι προαιώνια Δημιουργός, δταν θέλει δημιουργεί μέ τόν ομοούσιο Λόγο Του και τό Πνεύμα από άπειρη αγαθότητα. Και μή ρωτήσεις για ποιο λόγο δημιούργησε τώρα, αφού είναι αγαθός πάντοτε; Γιατί έγω σοῦ απαντώ διτ ή ανεξερεύνητη σοφία τής άπειρης θείας ουσίας υπερβαίνει τήν ανθρώπινη γνώση.

4. Τή γνώση των δντων πού υπήρχε στό Θεό προαιώνια, έφερε στην ύπαρξη ό Δημιουργός και τήν πρόβαλε προς τά έξω, δταν τό θέλησε. Γιατί είναι άτοπο νά άμφιβάλομε άν ό παντοδύναμος Θεός μπορεί νά δώσει ύπαρξη σέ κάτι, δταν θέλει.

5. Για ποιά αιτία δημιούργησε ό Θεός νά τό έρευνας- γιατί είναι δυνατή αυτή ή γνώση. Νά μήν έρευνας όμως τό πώς και τό γιατί δημιούργησε πρόσφατα, γιατί αυτό δέν είναι στις δυνατότητες του νου σου. Γιατί από τά θεία, άλλα είναι κατανοητά στους ανθρώπους, κι άλλα ακατανόητα. Θεωρία αχαλίνωτη, ίσως ωθήσει και στον κρημνό, δπως είπε κάποιος από τούς αγίους.

6. Μερικοί υποστηρίζουν διτ τά δημιουργήματα υπάρχουν προαιώνια μαζί μέ τό Θεό, πράγμα αδύνατο. Πώς μπορούν νά συνυπάρχουν προαιώνια μέ τόν από κάθε άποψη Άπειρο τά από κάθε άποψη πεπερασμένα; Ή πώς είναι πράγματι δημιουργήματα, άν είναι συναιώνια μέ τό Δημιουργό; Ό λόγος αυτός είναι βέβαια των Ελλήνων, οί όποιοι παρουσιάζουν τό Θεό ως Δημιουργό διτ τής ουσίας των δημιουργημάτων, αλλά μόνο των ιδιοτήτων τους. Εμείς όμως, πού έχομε γνωρίσει τό Θεό ως παντοδύναμο, λέμε διτ είναι Δημιουργός διτ ιδιοτήτων, αλλά ουσιών μαζί μέ τις ιδιότητες τους. Κι

ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, δέν συνυπάρχουν προαιωνίως τά δημιουργήματα μέ τό Θεό.

7. Τό θεῖον και τά σχετικά μέ αὐτό, εἶναι ἀπό μία ἀποψη γνωστό, ἐνώ ἀπό ἄλλη ἀποψη παραμένει ἄγνωστο. Γίνεται γνωστό μέ τή θεωρία των ἰδιοτήτων του* παραμένει ὁμως ἄγνωστο κατά τήν οὐσία του.

8. Μή ζητήσεις στήν ἀπλή και ἀπειρη οὐσία τῆς Ἁγίας Τριάδας νά βρεις ἕξεις και ἰκανότητες, γιά νά μήν τήν κάνεις σύνθετη ὅπως τά κτίσματα, πράγμα πού εἶναι ἀτοπο και ἀνεπίτρεπτο νά ἐνοήσεις γιά τό Θεό.

9. Μόνο ἡ ἀπειρη και παντοδύναμη θεία οὐσία πού δημιούργησε τά πάντα, εἶναι ἀπλή, μονοειδής, χωρίς ποιότητες, ἀμετάβλητη και ἀδιατάρακτη. Ὅλη ἡ κτίση εἶναι σύνθετη ἀπό οὐσία και γνωρίσματα, κι ἔχει ἀνάγκη ἀπό τή θεία Πρόνοια, γιατί δέν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό μεταβλητότητα.

10. Κάθε οὐσία νοερή και αἰσθητική, ὅταν ἦθε στήν ὑπαρξη, ἔλαβε ἀπό τό Θεό δυνάμεις κατάλληλες γιά τήν κατανόηση των δντων. Ἡ νοερή οὐσία ἔλαβε τή νοητική δύναμη, ἡ αἰσθητική τις αἰσθήσεις.

11. Ὁ Θεός μετέχεται μόνο, ἐνώ ἡ κτίση και μετέχει και μεταδίδει. Μετέχει στήν ὑπαρξη, μεταδίδει ὁμως μόνο τό ἀγαθό και τήν εὐδαιμονία. Ἄλλά μέ διαφορετικό τρόπο ἡ σωματική και μέ διαφορετικό τρόπο ἡ ἀσώματη οὐσία.

12. Ἡ ἀσώματη οὐσία μεταδίδει τό ἀγαθό και τήν εὐδαιμονία και ὅταν μιλά και ὅταν ἐνεργεῖ και ὅταν ἐξετάζεται θεωρητικά* ἡ σωματική μόνο ὅταν ἐξετάζεται θεωρητικά.

13. Τό νά ὑπάρχει πάντοτε ἡ ὁχι νοερή και λογική οὐσία ἐξαρτάται ἀπό τή βούληση Ἐκείνου, πού ὁλα τά δημιούργησε καλά. Τό νά εἶναι ὁμως τά δημιουργήματα ἀγαθά ἡ κακά κατά τήν προαίρεση, αὐτό ἐξαρτάται ἀπό τή θέληση τους.

14. Τό κακό δέ βρίσκεται στήν οὐσία τών δντων, ἀλλά αὐτή σφαιερῆ και ἄλογη κίνηση τους.

15. Ἡ ψυχή κινεῖται λογικά και σωστά ὅταν τό ἐπιθυμητικό της μέρος ἔχει ἀποκτήσει ὡς ἰδιότητα του τήν ἐγκράτεια· κι ὅταν τό θυμικό μέρος της εἶναι προσηλωμένο στήν ἀγάπη και ἀποστρέφεται τό μῖσος· κι ὅταν τό λογιστικό μέρος της βρίσκεται κοντά στο Θεό μέ προσευχή και πνευματική θεωρία.

16. Δέν ἔχει ἀκόμη τέλεια ἀγάπη, οὔτε βαθιά γνώση τῆς θείας πρόνοιας, ἐκεῖνος πού σέ καιρό πειρασμοῦ δέν κάνει ὑπομονή γιά ὁσα λυπηρά τοῦ συμβαίνουν, ἀλλά ἀποκόβεται ἀπό τήν ἀγάπη τών πνευματικῶν ἀδελφών.

17. Σκοπός τῆς θείας πρόνοιας εἶναι νά ἐνώνει μέ τήν ὀρθή πίστη και τήν πνευματική ἀγάπη ἐκείνους πού ἔχει χωρίσει ἡ κακία μέ διάφορους τρόπους, —άν βέβαια γι' αὐτό ἔπαθε ὁ Σωτήρας, δηλ. γιά νά μαζέψει σέ

ένα τα διασκορπισμένα παιδιά τοῦ Θεοῦ¹⁰¹. Εκείνος λοιπόν πού δέν ανέχεται τά ενοχλητικά, ούτε υποφέρει τά λυπηρά, ούτε υπομένει τά επίπονα, βαδίζει έξω ἀπό τη θεία αγάπη καί τό σκοπό της πρόνοιας.

18. Αφού ἡ αγάπη δείχνει υπομονή καί καλωσύνη¹⁰², οποῖος λιγοψυχεῖ γιά τά δσα λυπηρά τοῦ συμβαίνουν καί γι' αὐτό γίνεται κακός καί διακόπτει τήν αγάπη προς ἐκείνους πού τον λύπησαν, πώς δέν ξεπέφτει ἀπό τό σκοπό τῆς θείας πρόνοιας;

19. Πρόσεχε τόν εαυτό σου, μήπως ἡ κακία πού σέ χωρίζει ἀπό τόν ἀδελφό, δέν βρίσκεται στον ἀδελφό, ἀλλά σέ σένα, καί τρέξε νά συμφιλιωθείς μαζί του, γιά νά μήν ξεπέσεις ἀπό τήν εντολή τῆς αγάπης.

20. Μήν καταφρονήσεις τήν εντολή τῆς αγάπης, γιατί μέ αὐτήν θά γίνεις υἱός Θεοῦ. Παραβαίνοντας την, θά βρεθείς παιδί τῆς γέεννας.

21. Εκείνα πού χωρίζουν ἀπό τήν αγάπη τών φίλων εἶναι τά ἔξης: τό νά φθονεῖ κανεῖς ἢ νά φθονεῖται, τό νά ζημιώνει ἢ νά ζημιώνεται, τό νά προσβάλλει ἢ νά προσβάλλεται, καί οἱ λογισμοί ἀπό υποψίες. Μήπως λοιπόν προκάλεσες ἢ ἔπαθες κάτι τέτοιο καί γι' αὐτό χωρίζεσαι ἀπό τήν αγάπη τοῦ φίλου;

22. Σοῦ προκάλεσε κάποιο πειρασμό ὁ ἀδελφός σου καί ἡ λύπη σέ οδήγησε στο μίσος; Μή νικίεσαι ἀπό τό μίσος, ἀλλά νά νικάς τό μίσος μέ τήν αγάπη. Καί θά τό νικήσεις, ἄν προσεύχεσαι γιά χάρη του εἰλικρινά στό Θεό καί δέχεσαι τήν ἀπολογία του. Ἡ καί σύ ὁ ἴδιος τόν ικανοποιεῖς μέ δική σου ἀπολογία, θεωρώντας τόν εαυτό σου αἴτιο τοῦ πειρασμοῦ καί μακροθυμώντας, ὥσπου νά περάσει τό σύννεφο.

23. Μακρόθυμος εἶναι ἐκείνος πού περιμένει καρτερικά τό τέλος τοῦ πειρασμοῦ καί κερδίζει τόν ἔπαινο τῆς υπομονῆς.

24. Ὁ ἄνθρωπος πού μακροθυμεῖ, ἔχει πολλή φρόνηση¹⁰³, γιατί 8λα δσα τού συμβαίνουν, τά αναφέρει στό τέλος τους, καί αὐτό περιμένοντας, υπομένει τά λυπηρά. Καί τό τέλος τους εἶναι, κατὰ τόν Ἀπόστολο, ἡ αἰώνια ζωή¹⁰⁴. «Καί αὐτή εἶναι ἡ αἰώνια ζωή, τό νά γνωρίζουν Ἐσένα, τόν μόνο ἀληθινό Θεό, καί τόν Ἰησοῦ Χριστό πού μάς ἀπέστειλες»¹⁰⁵.

25. Μήν εἶσαι εὐκόλος στό νά απορρίπτεις τήν πνευματική αγάπη, γιατί δέν ἔχει μείνει στους ἀνθρώπους ἄλλη οδός σωτηρίας.

26. Τόν ἀδελφό πού τόν εἶχες μέχρι χθες πνευματικό καί ἐνάρετο, μήν τόν κρίνεις σήμερα, ἐπειδή ὁ πονηρός σ' ἔβαλε νά τόν μισήσεις, ὡς κακό καί φαῦλο. Ἄλλά μέ τήν αγάπη πού μακροθυμεῖ, ἔχοντας στό νοῦ σου τά χθεσινά καλά, διώξε τό σημερινό μίσος τῆς ψυχῆς.

27. Εκείνον πού ὡς χθες τόν ἐπαινούσες ὡς καλό καί τόν ἐγκωμιάζεις ὡς ἐνάρετο, μήν τόν κακολογήσεις σήμερα ὡς κακό καί φαῦλο, ἐπειδή με-

101. Ἰω. 11, 52.

103. Παροιμ. 14, 29.

105. Ἰω. 17,3.

102. Α' Κορ. 13, 4.

104. Ρωμ. 6, 22.

τέβαλες τήν αγάπη σου σέ μίσος, προβάλλοντας τόν κακό λόγο τού αδελφοῦ ὡς πρόσχημα τοῦ δικοῦ σου μίσους. Ἄλλά εξακολούθησε τούς επαίνους σου, ἔστω και ἂν ἀκόμη κυριαρχεῖσαι ἀπό τή λύπη, και μέ τόν τρόπο αὐτόν ἐπανερχεσαι στήν ἴδια σωτηριώδη αγάπη.

28. Ὅταν συνομιλεῖς μέ ἄλλους, πρόσεχε μήπως ἐξαιτίας τῆς λύπης πού διατηρεῖς ἀκόμα κρυμμένη, νοθεύσεις τό συνηθισμένο ἔπαινο τού ἀδελφοῦ, ἀνακατώνοντας ἀσυναίσθητα στους λόγους σου τήν κατηγορία. Στή συνάντηση μέ τούς ἄλλους νά χρησιμοποιοῦσεις ἀγνό ἔπαινο τού ἀδελφοῦ και νά προσεύχεσαι γι' αὐτόν εἰλικρινά σάν νά προσεύχεσαι γιά τόν εαυτό σου· ἔτσι θά ἐλευθερωθεῖς πολύ σύντομα ἀπό τό ολέθριο μίσος.

29. Μήν πεῖς, «Δέ μισώ τόν ἀδελφό μου», ἐνώ δέ θέλεις νά τόν θυμάσαι, ἀλλά ἀκουσε τι λέει ὁ Μωυσής: «Μή νιώσεις μίσος γιά τόν ἀδελφό σου στή διάνοια σου. Νά ἐλέγξεις τόν ἀδελφό σου και δέ θά κάνεις ἐξαιτίας του αμαρτία»¹⁰⁶.

30. Ἄν κάποιος, ἐπειδή πειράζεται ἀπό τόν διάβολο ἐπιμένει νά σέ κακολογεῖ, ἐσύ μή βγεις ἀπό τήν κατάσταση τῆς αγάπης, καθὼς ὁ ἴδιος δαίμονας πειράζει και σένα κατὰ διάνοια. Και δέ θά βγεις ἀπό τήν κατάσταση αὐτή, ἂν ἐνώ σέ κατηγορεῖ, ἐσύ εὐχεσαι τό καλό του, ἂν, ἐνώ σέ δυσφημεῖ, ἐσύ φανεῖς συμφιλιωτικός. Αὐτή εἶναι ἡ οδός τῆς κατὰ Χριστόν φιλοσοφίας. Κι ὁποῖος δέ βαδίζει αὐτή τήν οδό, δέ συγκατοικεῖ μέ τόν Χριστό.

31. Μή νομίζεις διτι σέ αγαποῦν ἐκεῖνοι πού σοῦ μεταφέρουν λόγια τά ὅποια σοῦ προξενοῦν λύπη και μίσος ἐναντίον τού ἀδελφοῦ, ἀκόμα και ἂν σοῦ φαίνονται διτι λέν ἀλήθεια· ἀλλά νά τούς ἀποστρέφεις σάν θανατηφόρα φίδια, ὡστε κι ἐκείνους νά σταματήσεις νά κατηγοροῦν, και τή δική σου ψυχὴ νά ἀπαλλάξεις ἀπό τήν κακία.

32. Μή θίξεις τόν ἀδελφό σου μέ ὑπονοούμενα, μήν τυχόν σοῦ ανταποδώσει κι ἐκεῖνος τά ἴδια, και διώξεις τήν αγάπη και ἀπό τούς δύο σας, ἀλλά μέ παρρησία γεμάτη αγάπη, πηγαινε και ἐλέγξε τον γιά νά διαλύσεις τις αἰτίες τῆς λύπης και ν' ἀπαλλάξεις και τούς δύο σας ἀπό τήν ταραχή και τή λύπη.

33. Εξέτασε τή συνείδηση σου μέ κάθε λεπτομέρεια, μήπως ἐξαιτίας σου δέν συμφιλιώθηκε ὁ ἀδελφός μαζί σου. Και μήν τήν καταφρονεῖς, γιατί αὐτή γνωρίζει τά μυστικά σου και σέ κατηγορεῖ τήν ὥρα τού θανάτου σου και σοῦ γίνεται ἐμπόδιο τήν ὥρα τῆς προσευχῆς.

34. Τήν ὥρα τῆς εἰρήνης σου μή θυμάσαι ἐκεῖνα πού σοῦ εἶπε ὁ ἀδελφός τόν καιρό πού σέ στενοχώρησε, εἴτε σέ σένα κατὰ πρόσωπο τά εἶπε, εἴτε σέ ἄλλον και μετά τά ἀκουσες, γιά νά μήν ξαναγυρίσεις στό ολέθριο μίσος κατὰ τού ἀδελφοῦ μέ τό νά ἀνέχεσαι τούς λογισμούς τῆς μνησικακίας.

35. Δέν μπορεῖ ἡ λογική ψυχὴ, δταν ἔχει μίσος ἐναντίον κάποιου ἄν-

θρώπου, νά ειρηνεύει μέ τόν Θεό, ὁ ὅποιος ἔχει δώσει τις εντολές. Γιατί λέει: «Ἄν δέ συγχωρεῖτε στους ανθρώπους τά σφάλματα τους, μήτε ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θά συγχωρήσει τά δικά σας σφάλματα»¹⁰⁷. Κι ἄν ὁ ἄλλος εἶναι πού δέν θέλει νά ειρηνεύει, ἐσύ πάντως φύλαξε τόν εαυτό σου ἀπό τό μίσος, και νά προσεύχεσαι γι' αὐτόν ειλικρινά και νά μήν τόν κακολογεῖς σέ κανέναν.

36. Ἡ ἄκρα ειρήνη τῶν ἁγίων ἀγγέλων συντηρεῖται ἀπό τις δύο αὐτές διαθέσεις: ἀπό τήν αγάπη πρὸς τό Θεό και τήν αγάπη μεταξύ τους. Τό ἴδιο συμβαίνει και μέ δλους τοὺς ἁγίους ἀπό τήν ἀρχή τοῦ κόσμου. Ωραιότατα λοιπόν ἔχει λεχθεῖ ὅτι σ' αὐτές τις δύο εντολές κρέμονται δλος ὁ νόμος και οἱ προφῆτες¹⁰⁸.

37. Μή θέλεις ν' ἀρέσεις στον εαυτό σου, και δέ θά μισεῖς τόν ἀδελφό σου. Μήν εἶσαι φίλαυτος, και θά γίνεις φιλόθεος.

38. Ἄν διάλεξες νά ζήσεις μαζί μέ πνευματικούς ἀδελφούς, ἀπαρνήσου ἀπό τήν πόρτα ἀκόμη τά θελήματα σου. Γιατί δέ θά μπορέσεις μέ ἄλλον τρόπο νά ειρηνεύσεις, οὔτε μέ τό Θεό, οὔτε μέ τοὺς ἀδελφούς.

39. Εκείνος πού μπόρεσε νά ἀποκτήσει τήν τέλεια αγάπη και νά ρυθμίσει σύμφωνα μέ αὐτήν δλη τή ζωή του, αὐτός επικαλεῖται τόν Κύριο Ἰησοῦ μέ τό φωτισμό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁰⁹.

40. Ἡ αγάπη πρὸς τό Θεό ἐπιθυμεῖ νά δίνει πάντοτε φτερά στο νοῦ γιά τήν ἀναστροφή μέ τό θεό, ἐνώ ἡ αγάπη πρὸς τόν πλησίον, τόν διαθέτει νά σκέφτεται πάντοτε καλά γι' αὐτόν.

41. Γνώρισμα ἐκείνου πού αγαπά ἀκόμη τήν κούφια δόξα ἢ εἶναι προσκολλημένος σέ κάτι υλικό, εἶναι νά στενοχωρεῖται μέ τοὺς ἄνθρώπους γιά τά πρόσκαιρα ἢ νά μνησικακεῖ! ἢ νά διατηρεῖ μίσος ἐναντίον τους ἢ νά εἶναι υποδουλωμένος σέ αἰσχροῦς λογισμούς. Γιά τήν ψυχὴ δμως πού αγαπά τό θεό, δλα αὐτά εἶναι τελείως ξένα.

42. Ὅταν μήτε πεις, μήτε πράξεις κάτι αἰσχρό κατὰ διάνοιαν, και δταν δέν μνησικακεῖς ἐναντίον ἐκείνου πού σέ ζημίωσε ἢ σέ κατηγόρησε, και δταν τήν ὥρα τῆς προσευχῆς διατηρεῖς πάντοτε τό νοῦ σου ἄυλο και ἀσημάτιστο, τότε νά γνωρίζεις ὅτι ἐφθάσες στά δρια τῆς ἀπάθειας και τῆς τέλειαις αγάπης.

43. Δέν εἶναι μικρός ὁ ἀγώνας νά ἐλευθερωθεῖ κανεῖς ἀπό τήν κενοδοξία. Και ἐλευθερώνεται μέ τήν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἀρετῶν και τῆ συχνότερη προσευχή. Σημάδι δέ τῆς ἀπαλλαγῆς εἶναι νά μή μνησικακεῖ πλέον ἐναντίον ἐκείνου πού τόν κατηγόρησε ἢ τόν κατηγορεῖ.

44. Ἄν θέλεις νά εἶσαι δίκαιος, δίνε σέ κάθε μέρος σου, δηλαδή στήν ψυχὴ και στό σώμα, δτι τοὺς πρέπει. Στο λογιστικό τῆς ψυχῆς δίνε ἀναγνώσματα και θεωρίες πνευματικῆς και προσευχῆς. Στο θυμικὸ ἀγάπη πνευ-

107. Ματθ. 6, 14-15.

108. Ματθ. 22, 40.

109. Α' Κορ. 12, 3.

ματική, πού είναι αντίθετη στο μίσος. Στο έπιθυμητικό, σωφροσύνη και εγκράτεια. Στο σαρκίο, τροφές και σκεπάσματα τά μόνα πιά απαραίτητα¹¹⁰.

45. Ό νους ενεργεί κατά φύση, δταν έχει στήν εξουσία του τά πάθη, και εξετάζει τους λόγους των δντων, και μένει στό Θεό.

46. Όπως τήν υγεία και τήν νόσο τήν αναφέρομε στό σώμα τοῦ ζώου, και τό φώς και τό σκοτάδι στό μάτι, έτσι ή αρετή και ή κακία αναφέρονται στήν ψυχή και ή γνώση και ή άγνωσία στό νού.

47. Η πνευματική ενασχόληση τοῦ χριστιανού στρέφεται στά έξις τρία: στις εντολές, στά δόγματα και στήν πίστη. Οί εντολές χωρίζουν τό νού άπό τά πάθη, τά δόγματα τόν εισάγουν στή γνώση τών δντων, ένώ ή πίστη, στή θεωρία τής Αγίας Τριάδας.

48. Άλλοι άπό τούς αγωνιστές αποκρούουν μόνον τούς εμπαιθείς λογισμούς, άλλοι κόβουν και τά πάθη. Και ή απόκρουση γίνεται π.χ. ή μέ ψαλμωδία ή μέ προσευχή ή μέ τήν ανύψωση τοῦ νοῦ ή μέ κάποιον άλλο περισπασμό σέ κάτι έκεί κοντά. Τά πάθη τά κόβει κανείς μέ τήν καταφρόνηση εκείων τών πραγμάτων, προς τά όποια έχει τά πάθη.

49. Τά πράγματα προς τά όποια έχομε τά πάθη είναι τά έξις: ή γυναίκα, τά χρήματα, τά δώρα κτλ. Και τήν γυναίκα, τότε μπορεί κανείς νά τήν καταφρονεί, δταν και μετά τήν αναχώρηση άπό τόν κόσμο, μαραίνει τό σώμα δπως χρειάζεται μέ τήν εγκράτεια. Τά χρήματα, δταν πείθει τόν λογισμό του νά ακολουθεί τήν αυτάρκεια στό κάθε τί, και τή δόξα δταν αγαπήσει τήν κρυφή εργασία τών εντολών πού φαίνεται μόνο στό Θεό. Παρόμοια και για τά άλλα πράγματα. Κι δποιος αυτά τά καταφρονεί, δέ θά μισησει ποτέ κανένα.

50. Εκείνος πού απαρνήθηκε τά υλικά πράγματα, π.χ. τή γυναίκα, τά χρήματα κτλ., έκανε τόν εξωτερικό άνθρωπο μοναχό, δχι δμως ακόμη και τόν εσωτερικό. Ένώ εκείνος πού απαρνήθηκε και τά εμπαιθή νοήματα τών πραγμάτων, αυτός έκανε μοναχό και τόν εσωτερικό άνθρωπο, ό όποιος είναι ό νους. Και τόν εξωτερικό άνθρωπο τόν κάνει κανείς μοναχό εύκολα, μόνον άν τό θελήσει. Άλλά δέν είναι μικρός ό αγώνας, νά κάνει μοναχό τόν εσωτερικό άνθρωπο.

51. Ποιος είναι άραγε στήν παρούσα γενεά, πού ελευθερώθηκε ολότελα άπό εμπαιθή νοήματα και κρίθηκε άξις νά αποκτήσει αδιάκοπη τήν καθαρή και άυλη προσευχή, πού είναι τό σημάδι τοῦ εσωτερικού μοναχού;

52. Πολλά πάθη είναι κρυμμένα στις ψυχές μας, πού βγαίνουν στήν επιφάνεια δταν παρουσιάζονται τά πράγματα πού τά ερεθίζουν.

53. Μπορεί κανείς νά μήν ενοχλείται άπό τά πάθη, δταν λείπουν τά πράγματα, γιατί έφτασε σέ ένα ορισμένο βαθμό απάθειας. Όταν δμως πα-

ρουσιαστοῦν τὰ πράγματα, ἀμέσως τὰ πάθη τραβούν τήν προσοχή τοῦ νοῦ.

5Φ. Μή νομίζεις διτι ἔχεις τέλεια ἀπάθεια, δταν δέν εἶναι παρόν τό πράγμα πού ερεθίζει κάποιο πάθος. Ὄταν παρουσιασθεῖ αὐτό κι ἐσύ μένεις ἀνεπηρέαστος και ἀπό αὐτό και ἀπό τή μνήμη του κατόπιν, τότε νά γνωρίζεις διτι ἐφτασες στά δρια τῆς ἀπάθειας. Ἀλλά οὔτε τότε νά μήν ἀμελήσεις* γιατί ἀρετή πού πολυκαιρίζει νεκρώνει τὰ πάθη, ὅταν δμως παραμελεῖται, αὐτά πάλι ξεσηκώνονται.

55. Εκείνος πού ἀγαπά τό Χριστό, ὁποσδήποτε Τον μιμείται δσο μπορεῖ. Ὁ Χριστός π.χ. δέν ἐπαυσε νά ευεργετεῖ τούς ἀνθρώπους* και ἐνώ δεχόταν τήν ἀχαριστία και τις βλασφημίες τους, ἐδειχνε μακροθυμία* και δταν Τόν χτυπούσαν και Τόν θανάτωναν, ὑπέμεινε χωρίς καθόλου νά λογαριάζει γιά κανένα τό κακό πού Τού ἔκανε. Αὐτά τὰ τρία εἶναι τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τόν πλησίον, χωρίς τὰ ὅποια, ἐκείνος πού λέει διτι ἀγαπά τό Χριστό ἢ διτι θά ἐπιτύχει τήν βασιλεία Του, ξεγελά τόν εαυτό του. Γιατί ὁ Κύριος λέει: «Δέ θά μπει στή βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας πού μέ λέει Κύριε-Κύριε, ἀλλά ὁποιος κάνει τό θέλημα τοῦ Πατέρα μου»¹¹¹, και πάλι: «Ὁ-ποιος μέ ἀγαπά, θά τηρήσει τις ἐντολές μου»¹¹².

56. Ὅλος ὁ σκοπός τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτήρα εἶναι νά ἐλευθερώσουν τό νοῦ ἀπό τήν ἀκρασία και τό μίσος, και νά τόν φέρουν στήν ἀγάπη Αὐτοῦ καί τοῦ πλησίον, ἀπό τὰ ὅποια γεννιέται τό φῶς τῆς ἐνεργοῦ ἀγίας γνώσεως.

57. Ὄταν κριθεῖς ἀξιός και λάβεις ἀπό τό Θεό μία μερική πνευματική γνώση, μήν ἀμελείς τήν ἀγάπη και τήν ἐγκράτεια. Γιατί αὐτές καθαρίζουν τό παθητικό μέρος τῆς ψυχῆς και διαρκῶς ἀνοίγουν τό δρόμο πρὸς τήν πνευματική γνώση.

58. Δρόμος γιά τή γνώση εἶναι ἡ ἀπάθεια και ἡ ταπείνωση* χωρίς αὐτά κανείς δέ θά δει τόν Κύριο.

59. Ἐπειδή ἡ γνώση «φουσκώνει», ἐνώ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ¹¹³, ἐνώσε μέ τή γνώση τήν ἀγάπη και θά εἶσαι ταπεινός και πνευματικός οἰκοδόμος, πού θά οἰκοδομεῖς και τόν εαυτό σου και δλους ἐκείνους πού σέ πλησιάζουν.

60. Ἡ ἀγάπη κάνει τόν ἀνθρώπο νά μή φθονεῖ, μήτε νά πικραίνεται πρὸς ἐκείνους πού τόν φθονοῦν, μήτε νά κοινολογεῖ ἐπιδεικτικά τό προτέρημα πού προκαλεῖ φθόνο, μήτε νά νομίζει διτι πέτυχε πιά τό σκοπό του¹¹⁴, και γιά δσα δέ γνωρίζει, νά ὁμολογεῖ χωρίς νά ντρέπεται τήν ἀγνοια του. Ἐτσι ἡ ἀγάπη κάνει τό νοῦ ταπεινό και νά προχωρεῖ συνεχῶς στήν πνευματική γνώση.

61. Εἶναι κατά κάποιο τρόπο φυσικά παρεπόμενα τῆς γνώσεως ἡ οἴηση και ὁ φθόνος, και μάλιστα στήν ἀρχή. Καί ἡ οἴηση φυτρώνει μέσα μας μόνο, ἐνώ ὁ φθόνος και ἐσωτερικά και ἐξωτερικά* ἐσωτερικά, ἐναντίον ἐκεί-

111. Ματθ. 7, 21.

112. Ἰω. 17, 15.

113. Α' Κορ. 8, 2.

114. Φιλπ. 3, 13.

νων πού έχουν γνώση· εξωτερικά, από εκείνους πού έχουν άγνοια. Ἡ αγάπη λοιπόν ανατρέπει και τά τρία: την οίηση, γιατί ἡ αγάπη δέ «φουσκώνει» τόν εσωτερικό φθόνον, γιατί ἡ αγάπη δέ ζηλεύει* τόν εξωτερικό, επειδή ἡ αγάπη δείχνει μακροθυμία και αγαθότητα¹¹⁵. Είναι αναγκαίο λοιπόν, εκείνος πού έχει γνώση, νά προσθέσει σ' αυτή και τήν αγάπη, γιά νά διατηρηί πάντοτε τό νού του άπλήγωτο.

62. Εκείνος πού καταξιώθηκε και έλαβε τό χάρισμα τής γνώσεως, έχει όμως εναντίον άνθρωπου λύπη ή μνησικακία ή μίσος, είναι δμοιος μ' εκείνον πού τρυπά τά μάτια του μέ αγκάθια και τριβόλια. Γι' αυτό ή γνώση έχει ανάγκη απαραίτητα από τήν αγάπη.

63. Μήν αφιερώνεις δλη σου τήν επιμέλεια στό σώμα* δρισέ του τήν άσκηση πού μπορεί νά κάνει και στρέψε δλο τό νού σου πρός τό εσωτερικό σου. Γιατί ή σωματική άσκηση λίγο ωφελεί, ενώ ή ευσέβεια είναι σέ δλα ωφέλιμη¹¹⁶.

64. "Εκείνος πού είναι στραμμένος ακατάπανυστα στό εσωτερικό του, είναι εγκρατής, μακρόθυμος, ευεργετικός, ταπεινός. Και δχι μόνον αυτά, άλλα και επιδίδεται στή θεωρία και τήν θεολογία και τήν προσευχή. Και αυτό είναι εκείνο πού λέει ο Απόστολος: «Νά ενεργείτε σύμφωνα μέ τό φωτισμό τοῦ Πνεύματος κτλ.»¹¹⁷.

65. Εκείνος πού δέ γνωρίζει νά βαδίζει τόν πνευματικό δρόμο, δέν ενδιαφέρεται γιά τά εμπαθή νοήματα, άλλα έχει δλη του τήν επιμέλεια γύρω από τή σάρκα, και ή παρατρώνει και είναι ακόλαστος και λυπάται εναντίον τοῦ πλησίον του και οργίζεται και μνησικακεί, κι έτσι σκοτίζει τό νού του, ή κάνει υπερβολική άσκηση και συγχίζει τή διάνοια του.

66. Κανένα από δσα μάς έδωσε ο θεός γιά χρήση δέν καταργεί ή Γραφή, άλλα καταδικάζει τήν άμετρία και διορθώνει τήν αλόγιστη χρήση. Γιά παράδειγμα* δέν εμποδίζει νά τρώει κανένας, ούτε νά κάνει παιδιά, ούτε νά έχει χρήματα και νά τά χρησιμοποιεί σωστά. Εμποδίζει τή γαστριμαργία, τήν πορνεία κτλ. Ούτε και νά τά σκέφτεται κανείς εμποδίζει ή Γραφή, γιατί γι' αυτό έγιναν, άλλα εμποδίζει τό νά τά σκέφτεται κανείς μέ πάθος.

67. Άλλα από δσα θεάρεστα κάνομε είναι κατ' έντολήν, κι άλλα χωρίς έντολή, άλλα τά προσφέρομε θεληματικά. Τό νά αγαπούμε τό θεό και τόν πλησίον, τό νά αγαπούμε τούς εχθρούς, τό νά μή μοιχεύομε ή φονεύομε κτλ., είναι κατ' έντολήν, και δταν τά παραβαίνομε, καταδικαζόμαστε. Χωρίς έντολή είναι ή παρθενία, ή αγαμία, ή άκτημοσύνη, ή αναχώρηση από τόν κόσμο κτλ. Έτσι άν από ασθένεια δέν μπορέσομε νά κατορθώσομε κάποιες από τις έντολές τοῦ Χριστού, νά έξιλεώσομε μέ τις εκούσιες προσφορές μας τόν αγαθό Κύριο μας.

68. Εκείνος πού διάλεξε τήν παρθενία χαί τήν αγαμία, οφείλει νά έχει

115. Α' Κορ. 13, 4.

116. Α' Τιμ. 4, 8.

117. Γαλ. 5, 16.

πάντοτε τή μέση του καλά ζωσμένη και τό λυχνάρι του πάντοτε αναμμένο^{11*}. Τή μέση ζωσμένη μέ τήν εγκράτεια, τό λυχνάρι αναμμένο μέ την προσευχή, τή θεωρία και τήν πνευματική αγάπη.

69. Μερικοί αδελφοί νομίζουν διτι δέν έχουν τά χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Επειδή έχουν αμελήσει τήν εργασία των εντολών, δέν γνωρίζουν διτι οποιός έχει ἀνόθευτη τήν πίστη του στο Χριστό, έχει δλα μαζί τά χαρίσματα μέσα του. Επειδή εξαιτίας τῆς αργίας μας είμαστε μακριά ἀπό τήν κατ' ἐνέργειαν αγάπη πρὸς Αὐτόν, ἢ οποιά μάς δείχνει τούς θησαυρούς πού ἔχομε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε διτι δέν ἔχομε τά θεία χαρίσματα.

70. Ἄν ὁ Χριστός κατοικεῖ στις καρδιές μας¹¹⁹ μέ τήν πίστη, κατά τό θείο Ἀπόστολο, και δλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας και τῆς γνώσεως εἶναι κρυμμένοι μέσα σ' Αὐτόν¹²⁰, ἀρα δλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας και τῆς γνώσεως εἶναι κρυμμένοι μέσα στις καρδιές μας. Γίνονται φανεροὶ στήν καρδιά ἀνάλογα μέ τήν κάθαρση καθενός μέσω τῆς εργασίας τῶν εντολών.

71. Αὐτός εἶναι ὁ θησαυρός πού εἶναι κρυμμένος στον ἀγρό τῆς καρδιάς σου, τον ὅποιον δέ βρήκες ἀκόμη εξαιτίας τῆς αργίας σου. Γιατί ἂν τον εἴχες βρει, θά πουλούσες τά πάντα γιά νά αγοράσεις αὐτό τον ἀγρό¹²¹. Τώρα αφοῦ ἀφήσες τόν ἀγρό, περιποιεῖσαι τά γύρω τοῦ ἀγροῦ, στά ὅποια δέ βρίσκεις τίποτε ἄλλο ἔκτος ἀπό ἀγκάθια και τριβόλια.

72. Γι' αὐτό λέει ὁ Σωτήρας: «Μακάριοι δσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, γιατί αυτοὶ θά δουν τό Θεό»¹²². Τότε θά δουν Αὐτόν και τούς θησαυρούς Του, διταν καθαρίσουν τόν εαυτό τους μέ τήν αγάπη και τήν εγκράτεια* και τόσο περισσότερο θά Τόν δούν, δσο καθαρότεροι γίνονται.

73. Γι' αὐτό πάλι λέει: «Πουλήστε τά υπάρχοντα σας και δώσετε ελεημοσύνη, κáι νά, θά εἶναι δλα σας καθαρὰ»¹²³, γιατί δέν θά ασχολεῖσθε πιά μέ τά σωματικά, ἀλλά ὁ στόχος σας θά εἶναι νά καθαρίζετε ἀπό μίσος και ἀκρασία τό νοῦ σας (τόν ὅποιο ὁ Κύριος ονομάζει καρδιά). Γιατί αὐτά, μέ τό νά μολύνουν τό νοῦ, δέν τόν αφήνουν νά βλέπει τό Χριστό πού κατοικεῖ μέσα του μέ τή χάρη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

74. Ὁδούς, ἢ Γραφή ονομάζει τις αρετές. Μεγαλύτερη απ' ἄλλες τις αρετές εἶναι ἡ αγάπη. Γι' αὐτό ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος: «Ἀκόμη σάς δείχνω μιὰ ἐξαιρετὴ ὁδό (τήν αγάπη)»^{124*} επειδή αὐτὴ μάς κάνει νά καταφρονούμε τά υλικά πράγματα και κανένα ἀπό τά πρόσκαιρα νά μὴν προτιμούμε ἀπό τά αἰώνια.

75. Ἡ αγάπη πρὸς τό θεό ἀντιστέκεται στήν ἐπιθυμία, γιατί πείθει τό νοῦ νά ἐγκρατεύεται ἀπό τις ἡδονές. Ἡ αγάπη πρὸς τόν πλησίον ἀντιστέκεται στο θυμό, γιατί κάνει τόν ἄνθρωπο νά καταφρονεῖ τή δόξα και τά χρή-

118. Λουκ. 12, 35.

120. Κολ. 2, 3.

122. Ματθ. 5, 8.

124. Α' Κορ. 12, 31.

119. Ἐφ. 3, 17.

121. Ματθ. 13, 44.

123. Λουκ. 12, 33- 11, 41!

ματα. Και αυτά είναι τὰ δύο δηνάρια πού ἔδωσε ὁ Σωτήρας στον πανδοχέα¹²⁵, γιά νά φροντίσει γιά σένα. Ἄλλα μή φανείς ἀχάριστος και σχετίζεσαι πάλι μέ τούς ληστές, μήπως ξαναπληρωθεῖς, ὁπότε δέ θά βρεθεῖς μισοπεθαμένος, ἀλλά νεκρός.

76. Καθάρισε τό νοῦ σου ἀπό τήν ὀργή και τή μνησικακία και τούς αίσχρους λογισμούς, και τότε θά μπορέσεις νά νιώσεις ὅτι ὁ Θεός κατοικεῖ μέσα σου.

77. Ποιος σέ φώτισε στήν πίστη τῆς Ἀγίας και ὁμοουσίου και προσκυνητῆς Τριάδας; Ἡ ποιος σοῦ ἔμαθε τήν οικονομία γιά τή σάρκωση τοῦ ενός προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας; Και ποιος σέ δίδαξε τούς λόγους τῶν ἀσωμάτων; Ἡ τούς λόγους περί τῆς δημιουργίας και τοῦ τέλους τοῦ ορατοῦ κόσμου; Ἡ σχετικά μέ τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν και τήν αἰώνια ζωή, τή δόξα τῆς βασιλείας τῶν Ουρανῶν και τή φοβερή κρίση; Δέν σοῦ τά ἔμαθε δλα αυτά ἢ χάρη τοῦ Χριστοῦ πού κατοικεῖ μέσα σου, ἢ ὁποία εἶναι ὁ ἀρραβῶνας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹²⁶; Τί μεγαλύτερο ἀπ' αὐτή τή χάρη; "Ἡ τί καλύτερο ἀπ' αὐτή τή σοφία και γνώση; "Ἡ τί υψηλότερο ἀπ' αὐτές τις υποσχέσεις; Ἄν ὁμως καθόμαστε ἀργοί και ἀμελεῖς και δέν καθαρίζομε τούς εαυτούς μας ἀπό τὰ πάθη πού μάς μολύνουν και τυφλώνουν τό νοῦ μας, ὥστε νά μή μπορούμε νά βλέπομε καθαρότερα και ἀπό τον ἥλιο τούς λόγους δσον ἀναφέραμε, νά κατηγοροῦμε τούς εαυτούς μας και δχι νά ἀρνηθοῦμε τήν κατοίκηση τῆς χάρης μέσα στις καρδιές μας.

78. Ὁ Θεός ὁ ὅποιος σοῦ υποσχέθηκε τὰ αἰώνια ἀγαθά και ἔδωσε ὡς ἀρραβῶνα τό Πνεῦμα Του στήν καρδιά σου¹²⁷, σοῦ ἔδωσε ἐντολή νά ἐπιμελείσαι τό βίῳ σου, ὥστε νά καθαριστεῖ ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος ἀπό τὰ πάθη, και ν' ἀρχίσει ἀπό τούτον ἔδῳ τον κόσμον τήν ἀπόλαυση τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

79. Ὅταν ἀξιωθείς" νά φθάσεις τις θείες και υψηλές θεωρίες, φρόντιζε πάρα πολύ νά ἔχεις ἀγάπη και ἐγκράτεια, γιά νά διατηρεῖς ἀτάραχο τό παθητικό μέρος τῆς ψυχῆς και νά μήν ἐκλείπει ποτέ τό φῶς τῆς ψυχῆς σου.

80. Τό θυμικό μέρος τῆς ψυχῆς, χαλιναγώγησε το μέ τήν ἀγάπη- τό ἐπιθυμητικό, μάρανε το μέ τήν ἐγκράτεια- και τό λογιστικό, φτέρωσε το μέ τήν προσευχή. Ἐτσι τό φῶς τοῦ νοῦ δέν σκοτεινιάζει ποτέ.

81. Αὐτά πού διώχνουν τήν ἀγάπη εἶναι τὰ ἔξη: προσβολή, ζημία, συκοφαντία σέ θέματα πίστεως ἢ διαγωγῆς, δαρμοί, πληγές και τὰ λοιπά, κι αὐτά εἴτε γίνονται στόν ἴδιο, εἴτε σέ κανένα συγγενή ἢ φίλο του. Εκείνος λοιπόν πού μ' αὐτά διώχνει τήν ἀγάπη, δέν ἔμαθε ἀκόμη ποιος εἶναι ὁ σκοπός τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

82. Φρόντισε ὅσο μπορεῖς νά ἀγαπήσεις κάθε ἄνθρωπο. Ἄν αὐτό δέν μπορεῖς νά τό κάνεις ἀκόμη, τουλάχιστον μή μισήσεις κανένα. Ἄλλά μήτε

125. Λουκ. 10, 35.

126. Β' Κορ. 1, 22· 5, 5.

127. Β' Κορ. 1, 22.

αυτό δέν μπορείς νά τό κάνεις, άν δέν καταφρονήσεις τά πράγματα τοῦ κόσμου.

83. Βλασφήμησε κάποιος; Μή μισήσεις αὐτόν, ἀλλά τή βλασφημία και τόν δαίμονα πού τόν Εβᾶλε και βλασφήμησε. Ἄν δμως μισεῖς εκείνον πού βλασφήμησε, μισησες κάποιον ἄνθρωπο και Ἐτσι ἀθέτησες τήν εντολή. Ὅ,τι Ἐκανε εκείνος μέ τό λόγο, ἐσύ τό κάνεις μέ τό Ἔργο. Ἄν τώρα τηρεῖς τήν εντολή, δεῖξε τήν ἀγάπη σου και δσο μπορείς βοήθησε τον νά ἀπαλλαγεί ἀπό τό κακό.

84. Δέν θέλει ὁ Χριστός νά Ἐχεις εναντίον κανενός γενικά ἄνθρωπου μίσος ἢ λύπη ἢ ὀργή ἢ μνησικακία, γιά οποιοδήποτε πρόσκαιρο πράγμα. Και αὐτό τό φωνάζουν στόν καθένα τά τέσσερα Ευαγγέλια.

85. Πολλοί εἴμαστε εκείνοι πού λέμε, λίγοι εκείνοι πού πράττουν. Κανείς ὠστόσο δέν πρέπει νά νοθεύει τό λόγο τοῦ Θεοῦ ἀπό τήν ἀμέλεια του, ἀλλά νά ὁμολογεῖ ὁ καθένας τήν ἀσθένεια του, χωρίς δμως νά κρύβει τήν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἐτσι δέ θά γίνουμε ὑπόδικοι, μαζί μέ τήν παράβαση τῶν εντολῶν, και γιά ἐσφαλμένη ἐξήγηση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

86. Ἡ ἀγάπη και ἡ ἐγκράτεια ἐλευθερώνουν τήν ψυχή ἀπό τά πάθη. Ἡ ἀνάγνωση και ἡ θεωρία ἐλευθερώνουν τό νοῦ ἀπό τήν ἀγνοια. Ἡ ἀληθινή προσευχή τόν φέρνει μπροστά στόν ἴδιο τό Θεό.

87. "Ὅταν μάς δουν οἱ δαίμονες δι καταφρονούμε τά πράγματα τοῦ κόσμου, μέ σκοπό νά μή μισήσουμε γιά χάρη τους τοὺς ἀνθρώπους και Ἐτσι ξεπέσουμε ἀπό τήν ἀγάπη, τότε ξεσηκώνουν εναντίον μας συκοφαντίες, γιά νά μισήσουμε τοὺς συκοφάντες, μή υποφέροντας τήν λύπη.

88. Δέν ὑπάρχει βαρύτερος πόνος τῆς ψυχῆς ἀπό τή συκοφαντία, εἴτε στήν πίστη, εἴτε στή διαγωγή συκοφαντεῖται κάποιος. Και κανείς δέν μπορεί νά μείνει ἀδιάφορος δταν συκοφαντεῖται, παρά μόνο εκείνος πού στρέφει τά μάτια του στό Θεό, δπως ἡ Σωσάννα¹²⁸. Ὁ Ὅποιος μόνος μπορεί νά λυτρώσει ἀπό τόν κίνδυνο και νά φανερώσει στους ἀνθρώπους τήν ἀλήθεια, δπως Ἐκανε στήν περίπτωση τῆς Σωσάννας, και νά παρηγορήσει τήν ψυχή μέ τήν ἐλπίδα.

89. Ὅσο ἐσύ προσεύχεσαι μέ τήν ψυχή σου γιά χάρη εκείνου πού σέ συκοφάντησε, τόσο και ὁ Θεός πείθει γιά τήν ἀθωότητα σου δσους σκανδαλίστηκαν λόγω τῆς συκοφαντίας.

90. Φύσει ἀγαθός εἶναι μόνο ὁ Θεός¹²⁹. Κατά τήν προαίρεση ἀγαθός εἶναι μόνον εκείνος πού μιμείται τό Θεό, δηλαδή ὁ σκοπός του εἶναι νά ἐνώσει τοὺς πονηροὺς μέ Ἐκείνον πού εἶναι φύσει ἀγαθός, γιά νά γίνουν ἀγαθοί. Γι' αὐτό δταν εκείνοι τόν λοιδοροῦν, αὐτός εὐλογεῖ- δταν τόν καταδιώκουν, ὑπομένει- δταν τόν βλασφημοῦν, παρηγορεῖ¹³⁰. δταν τόν φονεύουν,

128. Σωσάννα 35- 60- 62.

129. Ματθ. 19, 17.

130. Α' Κορ. 1, 12-13.

προσεύχεται γι' αυτούς. Τά πάντα κάνει για νά μήν ξεπέσει από τό σκοπό τής αγάπης, ή οποία είναι Αυτός ό Θεός μας¹³¹.

91. Οί εντολές τού Κυρίου μάς διδάσκουν νά χρησιμοποιούμε λογικά τά πράγματα πού δέν οδηγούν σέ πάθος. Ή λογική χρήση αυτών τών πραγμάτων κάνει καθαρή τήν κατάσταση τής ψυχής. Ή καθαρή κατάσταση γεννά τήν απάθεια, από τήν οποία γεννιέται ή τέλεια αγάπη.

92. Δέν έχει ακόμη τήν απάθεια εκείνος πού επειδή τού έτυχε κάποιος πειρασμός, δέν μπορεί νά παραβλέψει τό ελάττωμα τού φίλου, είτε είναι πραγματικό, είτε υποθετικό. Γιατί τά πάθη πού υπάρχουν στήν ψυχή, δταν ταραζονται τυφλώνουν τό νοῦ και δέν τον αφήνουν νά ατενίσει πρὸς τό φῶς τής αλήθειας, ούτε νά διακρίνει τό καλύτερο από τό χειρότερο. Άρα ούτε τήν τέλεια αγάπη δέν απόκτησε ό άνθρωπος αυτός, ή οποία αποδιώχνει τό φόβο τής κρίσεως¹³².

93. Ό πιστός φίλος δέν ανταλλάσσεται μέ τίποτα¹³³. επειδή τις συμφορές τού φίλου τις νομίζει για δικές του και υποφέρει μαζί του υπομένοντας μέχρι θανάτου.

94. Υπάρχουν πολλοί φίλοι, αλλά στον καιρό τής ευημερίας¹³⁴. Στον καιρό τού πειρασμού, ζήτημα άν βρεις ένα.

95. Κάθε άνθρωπο πρέπει νά τον αγαπούμε μέ τήν ψυχή μας. Όμως μόνο στο Θεό νά έχομε τήν ελπίδα μας, και μέ δλη τή δύναμη μας νά Τόν λατρεύομε. Γιατί δσο μάς συντηρεί Εκείνος, και οί φίλοι μάς περιποιούνται και οί εχθροί δέν μπορούν νά μάς βλάψουν. Όταν όμως Εκείνος μάς εγκαταλείψει, και οί φίλοι μάς αποστρέφονται, και οί εχθροί αποκτούν δύναμη εναντίον μας.

96. Τέσσερις είναι γενικά οί τρόποι εγκαταλείψεως: ή κάτ' οίκονομίαν Θεού, δπως έγινε στό πάθος τού Κυρίου¹³⁵, ώστε μέ τή νομιζόμενη εγκατάλειψη νά σωθούν οί άνθρωποι, πού είχαν εγκαταλειφθεί* έπειτα ή πρὸς δοκιμήν, δπως μέ τόν Ίώβ και τόν Ιωσήφ, για νά αναδειχθούν ό πρώτος υπόδειγμα ανδρείας, και ό άλλος υπόδειγμα σωφροσύνης¹³⁶. τρίτη, ή πατρική παιδαγωγία, δπως μέ τόν Απόστολο Παύλο, για νά φυλάξει μέ τήν ταπεινοφροσύνη τήν άφθονη χάρη¹³⁷. τέλος, ή εγκατάλειψη λόγω αποστροφής, δπως τών Ιουδαίων, ώστε μέ τήν τιμωρία νά μαλακώσουν και νά λυγίσουν σέ μετάνοια. Όλοι αυτοί οί τρόποι είναι σωτήριοι και γεμάτοι από θεία αγαθότητα και φιλανθρωπία.

97. Μόνο δσοι τηρούν πιστά τις εντολές τού θεού και είναι γνήσιοι μύστες τών θείων κρίσεων, δέν εγκαταλείπουν τούς φίλους οί όποιοι πειράζονται κατά παραχώρηση τού Θεού. Οί καταφρονητές όμως τών εντολών και

131. Α' Ίω. 4, 8.

134. Ηάροιμ. 19, 4.

136. Ίώβ 40, 8· Γεν. 39, 7-20.

132. Α' Μω. 4, 18.

135. Ματθ. 27, 46· Μάρκ. 15, 34.

137. Β' Κορ. 12, 7.

133. Σοφ. Σειρ. 6, 15.

αμύητοι στις θείες παραχωρήσεις, όταν ὁ φίλος ευημερεῖ, απολαμβάνουν μαζί του, ἐνῶ όταν ταλαιπωρεῖται ἀπό τούς πειρασμούς, τον εγκαταλείπουν. Κάποτε συμμαχοῦν και μέ τούς εχθρούς του.

98. Οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ αγαποῦν τούς πάντες ἀληθινά, δεν αγαπιούνται δμως ἀπό δλους. Οἱ φίλοι τοῦ κόσμου ἐπίσης δεν αγαπιούνται ἀπό ὅλους. Και οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ διατηροῦν τήν αγάπη συνεχῶς μέχρι τέλους, ἐνῶ οἱ φίλοι τοῦ κόσμου μέχρις ἔτου συγκρουσθοῦν μεταξύ τους γιά πράγματα τοῦ κόσμου.

99. Ὁ πιστός φίλος εἶναι ἰσχυρό καταφύγιο¹³⁸, ἐπειδή και στήν ευημερία τοῦ φίλου εἶναι σύμβουλος αγαθός και συνεργός μέ δλη τον τήν ψυχή, και στις θλίψεις του εἶναι βοηθός ολότελα ειλικρινής και υπερασπιστής πού συμμετέχει ἀπόλυτα στις δυσκολίες.

100. Πολλοί ἔχουν πει πολλά περί αγάπης, αν δμως τήν ἀναζητήσεις, θά τή βρεις μόνο στους μαθητές τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδή μόνο αυτοί εἶχαν τήν ἀληθινή Αγάπη δάσκαλο τῆς αγάπης, γιά τήν ὁποία ἔλεγαν: «Ἄν ἔχω τό χάρισμα τῆς προφητείας και ἄν γνωρίζω δλα τά μυστικά σχέδια τοῦ Θεοῦ, και ἔχω δλη τή γνώση, ἀλλά δέν ἔχω αγάπη, δέν ωφελοῦμαι τίποτε»¹³⁹. Εκείνος λοιπόν πού ἀπόκτησε τήν αγάπη, ἀπόκτησε τό Θεό, ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι αγάπη¹⁴⁰.

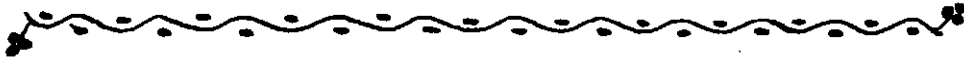
Σ' Αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα και τό
κράτος στους αἰῶνες.
Ἄμην.

138. Σοφ. Σειρ. 6, 14.

139. Ἀ' Κορ. 13, 2-3.

140. Ἀ' Ἰω. 4, 8.

200 κεφάλαια πρὸς τὸν Θαλάσσιο, περὶ Θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου Οικονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Πρώτη εκατοντάδα*

Ο Θεός είναι ἕνας, δὲν ἔχει ἀρχή, εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ἔχει δλη τή δύναμη τῆς υπάρξεως Του γενική. Αποκλείει ἐντελῶς κάθε ἐννοια γιά τό πότε καί πῶς εἶναι, γιατί εἶναι σέ δλους ἀπλησίαστος καί σέ κανένα ἀπό τά δντα δὲν εἶναι γνωστός μέσω κάποιας φυσικῆς ἐνδείξεως.

2. Ὁ Θεός δὲν εἶναι τέτοιας φύσεως, ὥστε νά εἶναι δυνατόν νά τόν γνωρίζομε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Δὲν εἶναι οὔτε ἀρχή, οὔτε μεσότητα, οὔτε τέλος, οὔτε γενικά κάτι ἄλλο σχετικό, ἀπό αὐτά πού μπορούμε νά παρατηρήσομε στη φύση. Γιατί ὁ Θεός εἶναι ἀπροσδιόριστος, ἀμετάβλητος καί ἀπειρος, ἐπειδή εἶναι ἀπείρως πέρα ἀπό κάθε οὐσία καί δύναμη καί ἐνέργεια.

3. Κάθε οὐσία, ἐπειδή περικλείει μέσα της τόν δρο τῆς υπάρξεως της, εἶναι ἐκ φύσεως, ἀρχή τῆς κατὰ δύναμη κινήσεως πού παρατηρεῖται σ' αὐτή. Κάθε φυσική κίνηση πρὸς κάποια ἐνέργεια, ἐπειδή νοεῖται μετὰ τὴν οὐσία της, πρὶν δμως ἀπὸ τὴν ἐνέργεια της, εἶναι μεσότητα, ἐπειδή ἀπὸ τὴ φύση της εἶναι ἀνάμεσα σ' αὐτές τις δύο. Καί κάθε ἐνέργεια πού καθορίζεται φυσικῶς ἀπὸ τό λόγο τῆς υπάρξεως της, εἶναι τέλος τῆς κινήσεως τῆς οὐσίας, κινήσεως πού ἔρχεται στο νού πρὶν ἀπὸ αὐτή.

4. Ὁ Θεός δὲν εἶναι οὐσία, δπως τὴ λέμε μέ γενικό ἢ μερικό νόημα, ὥστε νά εἶναι καί ἀρχή. Οὔτε δύναμη μέ γενικό ἢ μερικό νόημα, ὥστε νά εἶναι καί μεσότητα. Οὔτε ἐνέργεια μέ γενικό ἢ μερικό νόημα, ὥστε νά εἶναι τέλος τῆς κατὰ δύναμη κινήσεως τῆς οὐσίας, ἢ ὁποία κίνηση νοεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνέργεια. Ἄλλὰ εἶναι Ὀντότητα οὐσιοποιητική καί μαζί ὑπεροῦσια· καί θεμέλιο πού προκαλεῖ δύναμη καί εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε δύναμη· καί εἶναι ἰκανότητα ἀτελεύτητη, πού προξενεῖ κάθε ἐνέργεια. Μέ λίγα λόγια, ὁ Θεός εἶναι ὄντοτητα πού δημιουργεῖ κάθε οὐσία καί δύναμη καί ἐνέργεια, κάθε ἀρχή καί μεσότητα καί τέλος.

5. Ἡ ἀρχή, ἢ μεσότητα καί τό τέλος εἶναι γνωρίσματα ἐκείνων πού διαιροῦνται ὡς πρὸς τό χρόνο, καί, θά ἦταν ἀληθινὸ ἂν ἔλεγε κάποιος, κι ἐκείνων δλων πού θεωροῦμε μέσα στὴν αἰωνιότητα. Γιατί ὁ χρόνος, ἐπειδή ἔχει κίνηση πού τὴ μετροῦμε, προσδιορίζεται ἀριθμητικά. Ἡ αἰωνιότητα, ἐ-

* Στις ἐπόμενες ἐπτὰ εκατοντάδες κεφαλαίων, δπως καί τὴν ἐρμηνεία τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», πρὸς ἀποκατάσταση σφαλμάτων ἢ παραλείψεων, ἐγίνε βοθητική χρῆση τοῦ ἀντίστοιχου κειμένου της Πατρολογίας τοῦ .I. Μίριβ (P.O. 90). "Ὅπου ἐγίνε αὐτό, οἱ ἀντίστοιχες λέξεις ἢ φράσεις ἔχουν τεθεῖ σέ ἀγκύλες [   ].

πειδή έχει μαζί με τήν ύπαρξη συνεπινοούμενη και τήν κατηγορία* τοῦ χρόνου, δέχεται μια διάσταση, επειδή έλαβε άρχή τοῦ εἶναι. Άν τώρα ὁ χρόνος και ἡ αιωνιότητα δέν εἶναι χωρίς άρχή, πολύ περισσότερο δέν εἶναι άναρχα δσα περιέχονται σ' αυτά.

6. Ένας και μόνος έκ φύσεως πάντοτε ουσιαστικά και απόλυτα εἶναι ὁ Θεός, περικλείοντας στόν εαυτό Του μέ κάθε τρόπο τήν απόλυτη ύπαρξη, ὡς υπέρτερος και από αυτήν ακόμη τήν απόλυτη ύπαρξη. Κι αφού εἶναι ἔτσι, καθόλου τίποτε πουθενά άπ' δλα δσα λέμε διτι υπάρχουν, δέν έχει τήν απόλυτη ύπαρξη. Επομένως, απολύτως τίποτε τό διαφορετικό κατά τήν ουσία από τό Θεό δέν νοείται διτι συνυπήρχε αιώνια μ' Αυτόν, ούτε ὁ κόσμος, ούτε ὁ χρόνος, ούτε κανένα από τά δντα πού ζουν μέσα σ' αυτά. Γιατί δέν συμπίπτουν ποτέ ἡ απόλυτη ύπαρξη και ἡ μή απόλυτη.

7. Ἡ άρχή, ἡ μεσότητα και τό τέλος στο κάθε τί δέν εἶναι ποτέ ανεξάρτητα από τήν κατηγορία τής σχέσεως. Ὁ Θεός δμως, επειδή ολότελα εἶναι άπειρες φορές απείρως ανώτερος από κάθε σχέση, εἶναι λογικό νά μήν εἶναι ούτε άρχή, ούτε μεσότητα, ούτε τέλος, αλλά ούτε γενικώς τίποτε άλλο από εκείνα στά όπαῖα μπορεί νά θεωρηθεῖ ἡ κατηγορία τής σχέσεως.

8. Ὅλα τά δντα λέγονται νοούμενα, επειδή έχουν φανερές αρχές, μέσω τών οποίων αποκτούμε τή γνώση τους. Ὁ Θεός δμως δέν ονομάζεται νοούμενος, αλλά τά νοούμενα μάς οδηγούν μόνο στο νά πιστεύομε διτι υπάρχει. Γι' αυτό κανένα από τά νοούμενα δέν συγκρίνεται σέ τίποτα μέ Αυτόν.

9. Οἱ γνώσεις τών δντων, γιά τήν φανέρωση* τους, έχουν φυσικώς συναρτημένους τούς αντίστοιχους λόγους, και μέσω αυτών γίνονται φυσικώς περιγραφτές. Ὁ Θεός δμως, διά μέσου τών λόγων πού υπάρχουν στά δντα, πιστεύεται μόνο· και δίνει ατούς ευσεβείς, πιό ισχυρή από κάθε απόδειξη, τήν ομολογία και τήν πίστη διτι υπάρχει απόλυτα. Γιατί πίστη εἶναι ἡ αληθινή γνώση πού οἱ αρχές της δέν επιδέχονται απόδειξη και κάνει χειροπιαστά πράγματα πού υπερβαίνουν τή νόηση και τή λογική¹.

10. Ὁ Θεός εἶναι άρχή και μεσότητα και τέλος τών δντων, ενεργώντας δμως και διχί πάσχοντας. Τό ίδιο συμβαίνει και μέ δλα τά άλλα μέ τά όποια Τόν όνομάζομε. Εἶναι άρχή, γιατί εἶναι Δημιουργός· μεσότητα, γιατί εἶναι προνοητής· και τέλος, ὡς καθορισμός. Γιατί λέει ὁ Απόστολος: «Τά πάντα προέρχονται από Αυτόν, έγιναν μέσω Αυτοῦ και σ' Αυτόν αποβλέπουν»².

11. Δέν υπάρχει ψυχή λογική, πού νά έχει κατά τήν ουσία μεγαλύτερη

1. Έβρ. Π, 1.

2. Ρωμ. Π, 36.

* Οἱ κατηγορίες σημαίνουν τις ιδιότητες, χωρίς τις όποιες τίποτε δέ νοείται. Αυτές, κατά τόν "Αριστοτέλη, εἶναι «τόν αριθμόν δέκα- τί ἔστι, ποσόν, ποιόν, πρὸς τι, ποῦ, πότε, κείσθαι, εχειν, ποιεῖν, πάσχειν» (Τοπικά Α9, 103 και 21-23). Από αυτές, οἱ εννιά εἶναι γνωρίσματα της ουσίας (τοῦ «τί ἔστι»).

αξία από άλλη ψυχή λογική. Γιατί κάθε ψυχή πού δημιουργεί κατ' εικόνα Του ό Θεός από αγαθότητα, τή φέρνει στήν ύπαρξη για νά κινείται από μόνη της. Και καθεμιά, ανάλογα μέ τήν πρόθεση της, ή διαλέγει τήν τιμή, ή επισύρει τήν ατιμία θεληματικά μέ τά έργα της.

12. Ό Θεός είναι ό "Ήλιος τής δικαιοσύνης³, δπως λέει ή Γραφή, πού ρίχνει επάνω σ' δλους χωρίς διάκριση, τις ακτίνες τής αγαθότητας· και ή ψυχή κατά τήν προαίρεση της, γίνεται ή κερί άν αγαπά τό Θεό, ή πηλός, άν αγαπά τήν ύλη. Ό πηλός έκ φύσεως ξεραίνεται από τόν ήλιο, ενώ τό κερί φυσικώς μαλακώνει. Έτσι και κάθε ψυχή φιλόυλη και φιλόκοσμη, πού τή νουθετεί ό Θεός και αυτή αντιστέκεται μέ τή θέληση της, σκληραίνει σάν τόν πηλό και σπρώχνει τόν εαυτό της στήν απώλεια δπως ό Φαραώ⁴. Ένώ κάθε ψυχή πού αγαπά τό Θεό, μαλακώνει σάν τό κερί, και καθώς τυπώνεται και σφραγίζεται μέ τά θεία, γίνεται κατοικητήριο του Θεού μέ τή χάρη του Πνεύματος⁵.

13. Εκείνος πού καταφώτισε τό νού του μέ τά θεία νοήματα και συνήθισε τό λόγο του νά δοξολογεί ακατάπαυστα τόν Δημιουργό μέ θείους ύμνους και εξάγισε μέ τις αμόλυντες θεωρίες τις αισθήσεις του, αυτός στο καλό πού έχει έκ φύσεως κατ' εικόνα Θεού, πρόσθεσε και τό «καθ' όμοίωσιν» προαιρετικό αγαθό.

14. Φυλάει κανένας τήν ψυχή του άκηλίδωτη για χάρη του θεού, άν αναγκάσει τή διάνοια του νά διανοείται μόνο για τό θεό και τις αρετές Του, και άν κάνει τό λογικό του όρθό ερμηνευτή και εξηγητή τών αρετών του θεού, και άν διδάξει τις αισθήσεις του νά φαντάζονται εύσεβώς τόν ορατό κόσμο και δλα δσα βρίσκονται σ' αυτόν, μεταδίδοντας στήν ψυχική τήν μεγαλειότητα τών λόγων πού βρίσκονται στά δντα.

15. Ό θεός, ό^ όποιος μάς ελευθέρωσε από τήν πικρή δουλεία τών δαιμόνων πού μάς τυραννούσαν, μάς χάρισε φιλόανθρωπο ζυγό τής θεοσεβείας, τήν ταπεινοφροσύνη. Μέ αυτήν δαμάζεται κάθε διαβολική δύναμη, και σ' εκείνους πού τή διάλεξαν, δημιουργείται κάθε αγαθό και φυλάγεται απρόσβλητο από ραδιουργίες.

16. Εκείνος πού πιστεύει, φοβάται* και δποιος φοβάται, ταπεινώνεται· και δποιος ταπεινώνεται, γίνεται πράος γιατί αποκτά συνήθεια νά κρατεί άνενέργητες τις παρά φύση κινήσεις του θυμού και τής επιθυμίας. Ό πράος τηρεί τις εντολές* και δποιος τηρεί τις εντολές, καθαρίζεται* και δποιος καθαρίστηκε, φωτίζεται* και εκείνος πού φωτίζεται, αξιώνεται νά ενωθεί μέ τόν ουράνιο Νυμφίο, τόν θεό Λόγο, στο νυμφώνα τών Μυστηρίων.

17. Όπως ό γεωργός, πού ζητώντας κατάλληλο τόπο για νά μεταφυτέψει κάποιο άγριο δέντρο βρίσκει έναν ανέλπιστο θησαυρό, έτσι είναι και κάθε ασκητής ταπεινός και άδολος και απαλλαγμένος από τήν υλική δασύ-

3. Μαλ. 4, 2.

4. Κξ. 7, 13- 14, 28.

5. Έφ. 2, 22.

τητα στήν ψυχή, δπως αναφέρεται για τον τρισμακάριο Ιακώβ⁶. Ὄταν ερωτηθεῖ ἀπό τόν πνευματικό του πατέρα πώς ἀπόκτησε τή γνώση: «Τί εἶναι αὐτό πού βρήκες ἔτσι γρήγορα, παιδί μου;», ἀποκρίνεται λέγοντας: «Εἶναι κάτι πού ὁ Κύριος και Θεός μοῦ τό παρέδωσε». Ὄταν λοιπόν ὁ Θεός μάς παραδώσει τά σοφά θεωρήματα τῆς σοφίας Του, χωρίς κόπο, και ἐνώ δέν τό περιμέναμε, ἄς σκεφτοῦμε διτ βρήκαμε ξαφνικά πνευματικό θησαυρό. Γιατί ὁ γνήσιος ἀσκητής εἶναι πνευματικός γεωργός, ὁ ὅποιος τή θεωρία τών ορατῶν μέσω τῆς αἰσθήσεως, τή μεταφυτεύει σάν ἀγριο δέντρο στή γῆ τών νοητῶν, και βρίσκει θησαυρό τήν κατά χάρη φανέρωση τῆς σοφίας πού βρίσκειται μέσα στά δντα.

18. Ἡ γνώση τών θείων θεωρημάτων πού ἐρχεται ξαφνικά στον ἀσκητή, χωρίς νά τό περιμένει, λόγω τῆς ταπεινοφροσύνης του, κατασυντρίβει τό φρόνημα ἐκεῖνου πού μέ κόπο και μόχθο τήν ἀναζητεῖ για ἐπίδειξη και δέν τήν βρίσκει. Και προξενεῖ χωρίς λόγο φθόνο στον ἀνόητο ἐναντίον τοῦ ἀδελφού και σκέψη φόνου και λύπη, ἐπειδή δέν μπορεῖ νά ἔχει τήν ἐπαρση ἀπό τούς ἐπαίνοιας.

19. Ἐκεῖνοι πού ζητοῦν μέ κόπο τή γνώση και δέν τήν πετυχαίνουν, ἀποτυγχάνουν ἢ λόγω ἀπιστίας ἢ γιατί ἀπό ἀνόητη ἐριστικὸτητα θ' ἀρχίσουν ἴσως νά υπερηφανεύονται ἐναντίον ἐκεῖνων πού ἔχουν τή γνώση, δπως κάποτε οἱ Ἰσραηλίτες ἐναντίον τοῦ Μωυσή. Σ' αὐτούς ὁ Νόμος θά πει, δπως πρέπει, διτ «μερικοὶ ἀνέβηκαν διὰ τῆς βίας στο δρος και βγήκαν οἱ Ἄμορραῖοι πού κατοικοῦσαν ἐκεῖ και τούς χτυπούσαν και τούς πληγώνωναν»⁷. Γιατί εἶναι ἀναπόφευκτο, ἐκεῖνοι πού προφασίζονται για ἐπίδειξη τήν ἀρετή, διχ μόνον νά ἀποτυγχάνουν, νοθεύοντας τήν ευσέβεια, ἀλλά και νά πληγώνονται ἀπό τή συνείδηση τους.

20. Ἐκεῖνος πού ἐπιθυμεῖ τή γνώση για ἐπίδειξη και δέν τήν πετυχαίνει, μήτε νά φθονεῖ τόν πλησίον, μήτε νά λυπάται. Ἀλλά, δπως ἔχει διαταχθεῖ, ἄς προπαρασκευάζεται σέ κάτι παραπλήσιο· δηλαδή ἄς κοπιήσει πρῶτα φιλόπονα μέ τό σῶμα στήν πρακτική ἀρετή, προετοιμάζοντας ἔτσι τήν ψυχὴ του για τή θεία γνώση.

21. Ἐκεῖνοι πού ἀντικρύζουν μέ ευσέβεια τά δντα και δέν προσπαθοῦν νά ἐφεύρουν κανένα τρόπο ἐπιδείξεως, θά βρουν μπροστά τους νά τούς προῦπαντοῦν οἱ ολόφωτες θεωρίες τών δντων, και νά προκαλοῦν σ' αὐτούς τήν τελειότατη κατανόηση τους. Προς αὐτούς ὁ Νόμος λέει: «Ἐλάτε νά κληρονομήσετε πόλεις μεγάλες και ωραίες, γεμάτες ἀπό κάθε καλό, τις ὅποιες δέν κτίσατε εσεῖς, και δεξαμενές πελεκημένες πού δέν πελεκήσατε εσεῖς, και ἀμπέλια και ελαιώνες πού δέν τούς φυτέψατε εσεῖς»⁸. Γιατί ἐκεῖνος πού δέ ζεῖ για τόν εαυτό του, ἀλλά για τό Θεό, γεμίζει ἀπό δλα τά χαρίσματα πού προηγουμένως δέ φαίνονταν λόγω τῆς ἐνοχλήσεως πού προξενούσαν τά πάθη.

6. Ἐξ. 27, 11 και 20.

7. Δευτ. 1, 13-44.

8. Δευτ. 6, 10-11.

22. Ἡ αἴσθησις διακρίνεται σέ δύο εἶδη. Εἶναι ἡ αἴσθησις ὡς διαρκῆς φυσική ιδιότητα, πού λειτουργεῖ και δταν κοιμόμαστε, ἡ οποία δέν αντιλαμβάνεται κανένα ἀπό τά υποκείμενα της και δέν ἔχει καμιά ωφέλεια, ἀφού δέν τείνει πρός ἐνέργειαν εἶναι και ἡ ενεργητική αἴσθησις, μέ τήν οποία αντιλαμβάνομαστε τά αισθητά. Ἐτσι και ἡ γνώσις εἶναι δύο ειδών ἡ μία εἶναι θεωρητική, πού στοχάζεται μόνο ἀπό ἕξη τούς λόγους τῶν δντων και δέν ἔχει καμιά ωφέλεια, καθὼς δέν επεκτείνεται στήν ἐνέργεια τῶν εντολῶν ἡ ἄλλη εἶναι ενεργητική και βασίζεται στήν πράξι, και θεωρεῖ αληθινή κατανόηση τῶν δντων ἐκεῖνη πού βεβαιώνεται ἀπό τήν πείρα.

23. Ὁ υποκριτής, δσο νομίζει δι δέν τον αντιλήφθηκαν, εἶναι ἡρεμος, κυνηγώντας τή δόξα τοῦ νά νομίζεται δίκαιος. Ὅταν δμως ανακαλυφθεῖ, τότε προβάλλει θανατηφόρους λόγους, νομίζοντας δι μέ τις κατηγορίες ἐναντίον τῶν ἄλλων θά σκεπάσει τήν ἀπρέπειά του. Αὐτόν, επειδή εἶναι ἀστατος, ἡ Γραφή τον παρομοίασε μέ γέννημα ἐχιδνας και τον διέταξε νά κάνει καρπούς ἀξιους τῆς μετάνοιας⁹, δηλαδή νά μετατρέψει τήν κρυφή διάθεση τῆς καρδιάς, ὡστε νά γίνει σύμφωνη μέ τούς ἐξωτερικούς τρόπους.

24. Μερικοί λένε δι θηρίο ονομάζεται κάθε ζῶο ἀπό δσα ζοῦν στον αέρα, στή γῆ και ατή θάλασσα, πού ὁ Νόμος δέν τό ἔχει κρίνει καθαρό¹⁰, ἀκόμη και αν φαίνεται ἡμερο. Ὅνομασία θηρίου δίνει και ὁ λόγος μας σέ κάθε ἄνθρωπο ἀνάλογα μέ τό πάθος πού τον κατέχει.

25. Εκείνος πού υποκρίνεται φιλία γιά νά βλάψει τούς γύρω του, εἶναι λύκος πού κρύβει κάτω ἀπό προβιά τήν κακία του. Αὐτός δταν βρει ἕνα ἀθώο φέρσιμο ἡ λόγο, πού γίνεται ἡ λέγεται δπως θέλει ὁ Χριστός, ἀλλά μέ τρόπο ἀπλοϊκό, τό αρπάζει και τό καταστρέφει, εκτοξεύοντας μύριες κατηγορίες πρός ἐκείνους, τῶν ὁποίων στά ἦθη ἡ τούς λόγους ἐπιτίθεται, σάν ἐπίβουλος τῆς ἐλευθερίας πού ἔχουν οἱ ἀδελφοί ἀπό τό Χριστό¹¹.

26. Εκείνος πού υποκρίνεται σιωπή γιά νά πράξει κάτι κακό, μηχανεύεται δόλο κατά τοῦ πλησίον. "Αν ἀποτύχει σ' αὐτό, φεύγει προσθέτοντας στο πάθος του και τόν πόνο τῆς ἀποτυχίας. Ἐνώ ἐκεῖνος πού σιωπά γιά νά ωφελήσει, αυξάνει τή φιλία και φεύγει μέ χαρά, γιατί ἔλαβε φωτισμό πού διώχνει τό σκοτάδι.

27. Εκείνος πού μέσα σέ σύναξη διακόπτει τήν ἀκρόαση τῶν λόγων μέ αὐθάδεια, δέν κρύβει δι πάσχει ἀπό φιλοδοξία. Δούλος τῆς φιλοδοξίας αὐτῆς, προτείνει στροφές και περιστροφές προτάσεων, θέλοντας νά διασπάσει τόν εἰρμό τῶν λεγομένων.

28. Ὁ σοφός, εἴτε διδάσκει, εἴτε διδάσκεται, μόνον τά ωφέλιμα θέλει νά διδάσκεται και νά διδάσκει. Ὁ δοκησίσοφος —αὐτός πού κάνει τό σοφό—, και δταν ἐρωτα και δταν τόν ρωτοῦν, μόνο τά πιο περιεργα παρουσιάζει-

29. Εκείνος πού εἶναι μέτοχος ἀγάθων κατὰ χάρη Θεοῦ, εἶναι χρεώ-

9. Ματθ. 3, 7-8.

10. Λευϊτ. 11, 1-43.

11. Γαλ. 2, 4.

στης νά τά μεταδίδει και στους άλλους χωρίς φθόνο· γιατί λέει ἡ Γραφή: «Δωρεάν ἐλάβατε, δωρεάν νά δώσετε»¹². Αυτός πού κρύβει τή θεία δωρεά, συκοφαντεῖ τόν Κύριο ὡς σκληρό και αρνεῖται τήν αρετή, θέλοντας νά μήν ταλαιπωρήσει τή σάρκα του. Κι ἐκεῖνος πού πουλάει τήν ἀλήθεια στους ἐχθρούς κι ἐπειτα ξεσεκεπάζεται ὡς φιλόδοξος, ἀπαγχονίζεται μήν μπορώντας ν' ἀντέξει τήν ντροπή¹³.

30. Εκείνοι πού ἀκόμη δειλιάζουν τόν πόλεμο ἐναντίον τών παθών και φοβούνται τήν ἐπίθεση τών αοράτων ἐχθρῶν, πρέπει νά σωπαίνουν, δηλαδή νά μή μεταχειρίζονται τόν ἀντιρρητικό τρόπο γιά υπεράσπιση τῆς αρετῆς, ἀλλά νά ἀναθέτουν ἀπό Θεό μέ προσευχή νά φροντίσει γιά κείνους. Προς αὐτούς λέγεται στήν Ἐξοδο: «Ὁ Κύριος θά πολεμήσει γιά λογαριασμό σας κι ἐσεῖς θά σιγήσετε»¹⁴. Εκείνοι ὁμως, πού μετά τήν κατανίκηση τών δαιμόνων ζητοῦν ἀμέσως τούς τρόπους ἀσκήσεως τών αρετῶν, γιά νά τούς μάθουν ἀπό καλή διάθεση, πρέπει νά ἔχουν ἀνοιχτό τό ἀντί τῆς διάνοιας τους. Σ' αὐτούς λέει: «Ἀκούτε Ἰσραηλίτες»¹⁵. Σ' ἐκεῖνον πάλι πού, ἐπειδή ἔχει καθαρθεῖ, ἐπιθυμεῖ σφοδρά τή θεία γνώση, ἀρμόζει ἡ εὐλαβῆς παρρησία προς τό Θεό· προς αὐτόν θά λεχθεῖ: «Γιατί φωνάζεις πρὸς ἔμενα;»¹⁶. Ἐπομένως, σ' ὁποιον ἔχει διαταχθεῖ ἡ σιωπή ἐπειδή φοβάται, εἶναι κατάλληλη ἡ καταφυγή πρὸς τό Θεό· σ' ἐκεῖνον πού δίνεται ἡ ἐντολή νά ἀκούει, ἀρμόζει ἡ ετοιμότητα στο νά υπακούει στις ἐντολές· γιά τόν γνωστικό, κατάλληλο εἶναι νά φωνάζει ἀκατάπαυστα στό Θεό παρακαλώντας γιά τήν ἀποτροπή τών κακῶν και εὐχαριστώντας γιά τήν παροχή τών αγαθῶν.

31. Ποτέ ἡ ψυχή δέν μπορεῖ νά υψωθεῖ στή γνώση τοῦ Θεοῦ ἀν ὁ ἴδιος ὁ Θεός ἀπό συγκατάβαση δέν τήν πιάσει και τήν ἀνεβάσει πρὸς τόν εαυτό Του. Γιατί ποτέ δέν θά εἶχε τόση δύναμη ὁ ἀνθρώπινος νους ὥστε νά δεχθεῖ κάποιον θεῖο φωτισμό, ἀν ὁ ἴδιος ὁ Θεός δέν τόν τραβήξει ἐπάνω, ὅσο αὐτό εἶναι δυνατό σέ ἄνθρωπο, και δέν τόν φωτίσει μέ τις θεῖες λάμψεις.

32. Εκείνος πού μιμεῖται τούς μαθητές τοῦ Κυρίου, δέν ἀποφεύγει ἀπό φόβο τών Φαρισαίων νά βαδίζει τό Σάββατο μέσα ἀπό τά σπαρμένα χωράφια και νά μαδά τά στάχυα¹⁷. Ἀλλά μετά τήν ἀσκήση τῆς πρακτικῆς αρετῆς και ἀφού φτάσει στήν ἀπάθεια, ἀναλογίζεται τούς λόγους τών δημιουργημάτων και τρέφεται εὐσεβῶς μέ τή θεία ἐπιστήμη τών δντων.

33. Εκείνος πού εἶναι μόνος πιστός κατά τό Ευαγγέλιο, μετακινεῖ τό βουνό τῆς κακίας του μέ τήν πρακτική αρετή¹⁸. Ἐπειδή κατανοεῖ τήν ἀστάθεια τών αἰσθητῶν, ἀπομακρύνει ἀπό μέσα του τήν διάθεση πού εἶχε πρῶτύτερα πρὸς αὐτά. Εκείνος πού μπορεῖ νά εἶναι και μαθητής, δέχεται ἀπό τά χέρια τοῦ λόγου τά κομμάτια τών ἄρτων τῆς γνώσεως και τρέφει μέ αὐτά χιλιάδες¹⁹, φανερώνοντας ἔτσι δι τὴν δύναμη τοῦ λόγου αὐξάνεται μέ τήν

12. Ματθ. 10, 8.

13. Πρβλ. Ματθ. 25, 24· 26, 15· 27, 5.

14. Κξ. 14, 1^a.

15. Δευτ. 6, 4.

16. Κξ. 14, 15.

17. Ματθ. 12, 1-2.

18. Ματθ. 17, 20.

19. Ματθ. 14, 19-20.

πράξη. Εκείνος πού μπόρεσε νά είναι και Απόστολος, θεραπεύει κάθε ασθένεια και αδυναμία· βγάξει δαιμόνια²⁰, εξορίζει δηλαδή τήν ενέργεια τών παθών θεραπεύει ασθενείς, επαναφέροντας μέσω τής ελπίδας στή συνήθεια τής ευσέβειας, εκείνους πού τήν είχαν στερηθεί- και εκείνους πού από οκνηρία χαυνώθηκαν, τους ελέγχει μέ τήν υπόμνηση τής κρίσεως. Γιατί, αφού διατάχθηκε νά πατεί πάνω σέ φίδια και σκορπιούς²¹, εξαφανίζει τήν άρχή και τό τέλος τής αμαρτίας.

34. Ό Απόστολος και μαθητής, είναι οπωσδήποτε και πιστός. Ό μαθητής πάλι δέν είναι οπωσδήποτε και Απόστολος, είναι όμως απαραίτητα πιστός. Εκείνος πού είναι μόνον πιστός, ούτε μαθητής είναι, ούτε Απόστολος. Πλήν όμως μπορεί μέ τόν ανάλογο βίο και μέ τή θεωρία, και ό πιστός νά γίνει μαθητής, και ό μαθητής νά μεταταχθεί στήν τάξη και αξία τοῦ Αποστόλου.

35. Όσα δημιουργούνται έν χρόνω και υπόκεινται στό χρόνο, σταματούν όταν τελειωθούν, παύοντας τή φυσική τους αύξηση. Όσα όμως έργα αρετής κατορθώνονται μέ τήν γνώση τοῦ θεοῦ, αυτά και όταν ολοκληρωθούν, πάλι κινούνται για νέα αύξηση. Γιατί τά τέλη τους αποτελούν αρχές άλλων. Όποιος δηλαδή κατάργησε στον εαυτό του τή δύναμη τών φθαρτών μέσω τής πρακτικής εφαρμογής τών αρετών, άρχισε ήδη τήν πραγματοποίηση άλλων θειοτέρων καταστάσεων. Γιατί ό θεός δέν δίνει τέλος ποτέ στά καλά, τά όποια δέν έχουν ούτε άρχή. Γιατί όπως ιδίωμα τοῦ φωτός είναι νά φωτίζει, έτσι ιδίωμα και τοῦ θεοῦ είναι νά ευεργετεί. Γι' αυτό στό Νόμο όπου γίνεται ή αφήγηση τής κατά χρόνον συστάσεως δσων δημιουργούνται και φθείρονται, τιμάται μέ αργία τό Σάββατο²². Στο Ευαγγέλιο όμως, μέ τό όποιο εισάγεται τό καθεστώς τών νοητών, τό Σάββατο στολιζεται μέ αγαθοεργίες²³, ακόμα και άν αγανακτούν εκείνοι πού δέν εννόησαν ότι τό Σάββατο έγινε για τόν άνθρωπο και όχι ό άνθρωπος για τό Σάββατο, και ότι ό Τίς τοῦ ανθρώπου είναι Κύριος και τοῦ Σαββάτου²⁴.

36. Αναφέρεται στό Νόμο και στους προφήτες: και σάββατο²⁵, και σάββατα²⁶, και σάββατα σαββάτων²⁷, όπως επίσης και περιτομή και περιτομή περιτομής²⁸, και θέρος²⁹ και θέρος θέρους, όπως στή φράση: «Όταν θερίσετε τόν θερισμό σας»³⁰. Σημαίνουν λοιπόν, τό πρώτο τήν τελείωση τής πρακτικής, τής φυσικής και τής θεολογικής φιλοσοφίας· τό δεύτερο, [τήν αποδέσμευση από] τήν δημιουργία και τούς λόγους τών δημιουργημάτων [τό τρίτο,] τή συγκέντρωση και απόλαυση [τών πιο πνευματικών λόγων τών αισθητών και νοητών]. Και άν αυτό γίνει κατά τρεις τρόπους, δηλ. για τό καθένα άπ' όσα είπαμε, θά γνωρίσει αυτός πού έχει θεία γνώση τούς λό-

20. Ματθ. 10, 8· Λουκ. 10, 17.

21. Αουκ. 10, 19.

22. "Εξ. 31, 14-15.

23. Ίω. 5, 16-17.

24. Μάρκ. 2, 27-28.

25. "Ησ. 66, 23.

26. "Εξ. 31, 13.

27. Λευιτ. 16, 31.

28. Γεν. 17, 10-13.

29. Γεν. 8, 22.

30. Λευιτ. 23, 10.

γους για τους ὁποίους ὁ Μωυσής πεθαίνει καὶ «σαββατίζει», δηλ. αναπαύεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγία γῆ³¹ καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ διενεργεῖ τὴν περιτομὴ ἀφοῦ περάσει τὸν Ἰορδάνη³²· καὶ αὐτοὶ ποὺ κληρονομοῦν τὴν ἀγαθὴ γῆ προσκομίζουν στό Θεό τὴν εἰσφορά με τὸ υπερθετικό τοῦ διπλοῦ θέρου³³.

37. Σάββατο, εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μέσω τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἀπέρριψε ολότελα τὰ στίγματα τῆς ἀμαρτίας.

38. Σάββατα, εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἀποθέσει καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν φυσικὴ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως μέσω τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως.

39. Σάββατα σαββάτων εἶναι ἡ πνευματικὴ ηρεμία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀπέσπασε τὸ νοῦ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πιο θεῖους λόγους τῶν δντων καὶ τὸν βύθισε ολοκληρωτικὰ στό Θεό μόνο κατὰ ἐρωτικὴ ἔκσταση, καὶ τὸν ἔκανε ολότελα ἀμετακίνητο ἀπὸ τὸ Θεό μέ τὴν μυστικὴ θεολογία.

40. Περιτομὴ εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως πρὸς τὰ δημιουργήματα.

41. Περιτομὴ περιτομῆς, εἶναι ἡ τέλεια ἀποβολὴ καὶ ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν κινήσεων πρὸς τὰ δημιουργήματα.

42. Θέρος τῆς- λογικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κατὰ γνώση συγκέντρωση καὶ ἐπίγνωση τῶν πιο πνευματικῶν λόγων περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως τῶν δντων.

43. Θέρος θέρου, εἶναι ἡ ἀπρόσιτη σ' ἄλλους κατανόηση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται στό νοῦ μετὰ τῆ μυστικῆς θεωρίας τῶν νοητῶν μέ τρόπο ποὺ ξεπερνᾷ τὴ γνώση. Αὐτὴ τῆ μυστικῆς θεωρίας προσφέρει ὅπως πρέπει αὐτὸς ποὺ ἔξ ἀφορμῆς τῶν ορατῶν καὶ ἀοράτων δημιουργημάτων δοξάζει ἀξία τὸ Δημιουργό.

44. Υπάρχει καὶ ἄλλο θέρος πνευματικότερο, ποὺ ἀναφέρεται πὼς εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλη πιο μυστικὴ περιτομὴ καὶ ἄλλο πιο κρυφὸ σάββατο, κατὰ τὸ ὅποιο ὁ Θεός «σαββατίζει» ἀπὸ τὰ ἔργα του, δηλ. ἀναπαύεται· καὶ αὐτὰ σύμφωνα μέ τοὺς λόγους: «Ὁ θερισμός εἶναι πολὺς, ἀλλὰ οἱ ἐργάτες λίγοι»³⁴, καὶ: «Πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιάς»³⁵, καὶ: «Εὐλόγησε ὁ Θεός τὴν ἔβδομη ἡμέρα καὶ τὴν ἀγίασε, ἐπειδὴ σ' αὐτὴν ἀναπαύθηκε ἔχοντας ολοκληρώσει ἄρα τὰ ἔργα Του, τὰ ὅποια εἶχε ἀρχίσει ὁ Θεός νὰ δημιουργεῖ»³⁶.

45. Θέρος Θεοῦ εἶναι ἡ αἰώνια παραμονὴ καὶ ἐγκατάσταση ἄλων τῶν ἀξίων πλησίον Του μετὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων.

46. Πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιάς³⁵ εἶναι ἡ τέλεια ἀφαίρεση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ σχετικὰ μέ τὰ αἰσθητὰ καὶ

31. Δευτ. 34, 5.

33. Λευϊτ. 23, 11.

35. Ρωμ. 2, 29.

32. Ἰ. Ναυῆ 5, 3.

34. Ματθ. 9, 37.

36. Γεν. 2, 3.

τά νοητά. Αυτό γίνεται μέ τήν παρουσία τοῦ Πνεύματος, πού κατά τρόπο άμεσο μεταμορφώνει προς τό θεϊκότερο ολικά και τό σώμα και τήν ψυχή.

47.. Σαββατισμός τοῦ Θεοῦ είναι ή ολική κατάληξη σ' Αυτόν τών δημιουργημάτων Του, μέ τήν οποία ό Θεός παύει τή φυσική ενέργεια τους, όταν αυτά ενεργούν μυστικώς τή δική Του θεϊότατη ενέργεια. Σταματά δηλαδή ό Θεός τή φυσική ενέργεια πού τυχόν έχει κάθε δν και σύμφωνα μέ τήν οποία εκ φύσεως κινείται, όταν τό καθένα από τά δντα, άφού δεχτεί αναλόγως τή θεία ενέργεια, κατευθύνει τή δική του φυσική ενέργεια προς τον ίδιο τό Θεό.

48. "Ας αναζητήσουν όσοι έχουν ζήλο στά πνευματικά, ποιά πρέπει νά θεωρήσουν ότι είναι τά έργα πού άρχισε νά δημιουργεί ό Θεός³⁶, και ποιά πάλι είναι εκείνα πού δέν άρχισε. Γιατί αν ό Θεός σταμάτησε όταν ολοκλήρωσε τά έργα πού άρχισε, είναι φανερό ότι δέν σταμάτησε από εκείνα, τά όποια δέν άρχισε. "Ας σκεφτούν λοιπόν, μήπως έργα τού Θεοῦ πού έχουν αρχίσει χρονικά είναι δλα τά δντα τά «μετέχοντα» (όσα μετέχουν στις μεθεκτές θείες ενέργειες), δηλαδή οι διάφορες ουσίες τών όντων γιατί έχουν τό «μή είναι» πρωτύτερο από τό «είναι» τους, καθώς ήταν καιρός πού τά μετέχοντα δντα δέν υπήρχαν. Και μήπως έργα τού Θεοῦ πού δέν έχουν αρχίσει χρονικά είναι τά «μεθεκτά» δντα, εκείνα δηλαδή στά όποια μετέχουν κατά χάρη τά «μετέχοντα». Τέτοια είναι ή αγαθότητα και δ,τι περιέχεται στην έννοια τής αγαθότητας, και γενικά δλη ή ζωή και ή αθανασία και ή απλότητα και ή άμετατρεψία και ή απειρία και όσα αποτελούν ουσιώδεις ενέργειες τού Θεοῦ. Αυτά και έργα τού Θεοῦ είναι, και δέν έχουν άρχή μέσα στό χρόνο. Γιατί ή ανυπαρξία δέν είναι αρχαιότερη από τήν αρετή, ούτε από κανένα από όσα προαναφέραμε, ακόμη και άν εκείνα πού μετέχουν σ' αυτά έχουν τά ίδια χρονική άρχή. Κάθε αρετή είναι άναρχη, και δέν είναι ό χρόνος αρχαιότερος της, γιατί έχει τό Θεό ένα και μοναδικό γεννήτορα της προαιωνίως.

49. Από δλα τά δντα, και τά μετέχοντα και τά μεθεκτά, είναι πάνω απείρως άπειρες φορές ό Θεός. Γιατί κάθε τί πού έχει ως κατηγορούμενο του τήν ιδιότητα τής υπάρξεως, είναι έργο τού Θεοῦ. Και τούτο, είτε έχει δημιουργηθεί κι έχει χρονική άρχή τής υπάρξεως, είτε δόθηκε κατά χάρη στά δημιουργήματα, σάν μία έμφυτη δύναμη πού κηρύττει μεγαλόφωνα τό Θεό πού βρίσκεται σέ δλα.

50. Όλα όσα είναι αθάνατα και ή ίδια ή αθανασία, και δλα όσα ζούνε και ή ίδια ή ζωή, και δλα τά άγια και ή ίδια ή αγιότητα, και δλα τά ένάρε-¹τα και ή ίδια ή αρετή, και δλα τά αγαθά και ή ίδια ή αγαθότητα, και δλα τά δντα και ή ίδια ή οντότητα, ολοφάνερα είναι έργα τού Θεοῦ. Άλλά αυτά έχουν χρονική άρχή, γιατί κάποτε δέν υπήρχαν [ένώ τά άλλα δέν έχουν χρονική άρχή, γιατί πάντοτε υπήρχαν] αρετή και αγαθότητα και αγιότητα

και αθανασία. Και αυτά πού έχουν χρονική ἀρχή, υπάρχουν και λέγονται δ, τι είναι και δ,τί λέγονται μέ τή μετοχή τους σ' εκείνα πού δέν έχουν χρονική ἀρχή. Γιατί δημιουργός κάθε ζωής και αθανασίας και αγιότητας και αρετής είναι ὁ Θεός· και είναι πάνω και πέρα ἀπό τήν ουσία δλων δσα νοούμε καί λέμε.

51. Ἡ ἔκτη ἡμέρα, κατά τή Γραφή, διηγείται τή συμπλήρωση τών δντων τής φύσεως. Ἡ ἔβδομη τελειώνει τήν κίνηση τοῦ χρόνου. Καί ἡ δγδοη υποδηλώνει τον τρόπο τής καταστάσεως πού υπερβαίνει καί τήν φύση καί τό χρόνο.

52. Εκείνος πού διέρχεται τήν ἔκτη ἡμέρα σύμφωνα μόνο μέ τό Νόμο, φεύγοντας ἀπό τήν ενεργητική κυριαρχία τών παθών πού πιέζουν τήν ψυχή, αυτός περνά ἀφοβα τή θάλασσα καί βγαίνει στήν ἔρημο³⁷, δπου «σαββατίζει», δηλ. αναπαύεται μόνο μέ τήν αργία τών παθών. Εκείνος δμως πού πέρασε τόν Ιορδάνη³⁸, ἀφού ἀφησε καί αὐτή τήν κατάσταση τής αργίας τών παθών, ἔφτασε στήν κληρονομιά* τών αρετών.

53. Εκείνος πού περνά τήν ἔκτη ἡμέρα σύμφωνα μέ τό Ευαγγέλιο, ἀφού πρωτύτερα θανάτωσε τις πρώτες κινήσεις τής αμαρτίας, φτάνει διά μέσου τών αρετών στήν ἔρημη ἀπό κάθε κακία κατάσταση τής ἀπάθειας, δπου σαββατίζει τό νοῦ του καί ἀπό αὐτή τήν ψιλή φαντασία τών παθών. Εκείνος τώρα πού πέρασε τόν Ιορδάνη, μετατίθεται ἀτή χώρα τής γνώσεως, δπου ὁ νους, σάν ναός πού κτίζεται μυστικά ἀπό τήν εἰρήνη, γίνεται πνευματικό κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ.

54. Εκείνος πού συμπλήρωσε τήν ἔκτη ἡμέρα κατά τό θέλημα του Θεοῦ μέ κατάλληλα ἔργα καί σκέψεις καί ολοκλήρωσε καί αυτός, δπως ὁ Θεός, τά ἔργα του, πέρασε διά μέσου τής κατανοήσεως δλο τόν κόσμο τών δντων, πού τά ἐξουσιάζουν ἡ φύση καί ὁ χρόνος, καί ἦρθε στή' μυστική θεωρία τών αἰώνων καί τών αιωνίων, δπου σαββατίζει νοερά κατά τρόπο ἀκατάληπτο μέ τήν ολοκληρωτική ἐγκατάλειψη καί υπέρβαση τών δντων. Εκείνος τώρα πού αξιώθηκε καί τήν δγδοη ἡμέρα, ἀναστήθηκε καί αυτός δπως ὁ Θεός ἀπό τούς νεκρούς-δηλαδή ἀπό δλα, ἀπό τά αἰσθητά καί τά νοητά, τούς λόγους καί τά νοήματα— καί ἔζησε τήν μακάρια ζωή τοῦ Θεοῦ, τοῦ μόνου πού ἀληθινά καί λέγεται καί είναι κατά κυριολεξίαν ζωή, γιατί ἔγινε καί ὁ ἴδιος θεός μέ τή θέωση.

55. Ἐκτη ἡμέρα είναι ἡ τέλεια ἀπό τούς πρακτικούς ἐκπλήρωση τών φυσικῶν ενεργειῶν τών σχετικῶν μέ τήν αρετή. Ἐβδομη, είναι ἡ ἀποπεράτωση καί ἡ παύση ἀπό τούς θεωρητικούς δλων τών φυσικῶν ἐνοιῶν γύρω ἀπό τήν ἀνέκφραστη γνώση. Ὁ δγδοη είναι ἡ μετάταξη καί μετάβαση τών ἀ-

37. Ἐξ. 14, 29-30- 16, 1.

38. Ἰ. Ναυή 3, 17.

* Ὅπως οἱ Ἰσραηλίτες μετά τή διάβαση τοῦ Ιορδάνη Ἐφτασαν στή γή τής επαγγελίας, πού ἦταν ἡ «κληρονομιά» πού τους ἶδωσε ὁ Θεός (βλ. Ἰ. Ναυή 1,15).

ξίων προς την θέωση. Και Ἴσως ὁ Κύριος υποδηλώνοντας μυστικότερα αὐτὴν τὴν ἑβδομη και τὴν δγδοη ἡμερα τις ονόμασε «ἡμερα και ὠρα συντέλειας»³⁹, επειδὴ περικλείουν τὰ μυστήρια και τους λόγους τῶν πάντων. Αὐτὴ τὴν «ἡμερα και τὴν ὠρα», καμία απολύτως ἀπὸ τις επουράνιες και ἐπίγειες δυνάμεις δέ θά μπορέσει νά τις γνωρίσει προτοῦ νά τις ζήσει, ἔκτος ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μακάρια Θεότητα πού δημιουργεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα.

56. Ἡ ἕκτη ἡμερα υποδηλώνει τὸ λόγο τῆς υπάρξεως τῶν δντων. Ἡ ἑβδομη υπονοεῖ τον τρόπο τῆς ευδαιμονίας τῶν δντων, και ἡ δγδοη υπαγορεύει τὸ ἄρρητο μυστήριο τῆς αἰώνιας ευδαιμονίας τῶν δντων.

57. Ἐφ' ὧν γνωρίζομε διτι ἡ ἕκτη ἡμερα εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς ἐνέργειας, ἔχομε χρέος νά ἐκπληρώσομε κατ' αὐτὴν δλο τὸ χρέος τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς, γιὰ νά λεχθεῖ και σ' ἐμᾶς ὁ λόγος: «Και εἶδε ὁ Θεός δλα δσα δημιούργησε, και ἰδοῦ, εἶναι πολὺ καλὰ»⁴⁰.

58. Ἐκπληρώνει τὸ χρέος τῆς καλῆς εργασίας, τὴν ὁποία ἐπαινεῖ ὁ Θεός, ἐκεῖνος πού μέσω τῆς φιλόπονης σωματικῆς ἀσκήσεως στολιζει τὴν ψυχὴν μέ τις ποικίλες ἀρετές.

59. Ἐκεῖνος πού ολοκλήρωσε τὴν παρασκευὴ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, πέρασε στὴν ἀνάπαυση τῆς γνωστικῆς θεωρίας· κατὰ τὴν ὁποία, ἀφού ἐκλείσε μέσα του μέ θεῖο τρόπο τοὺς λόγους τῶν δντων, ἀναπαύεται ἀπὸ τὴ νοερὴ κίνηση γύρω ἀπὸ αὐτὴν.

60. Ἐκεῖνος πού ἐγίνε μέτοχος τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς τὴν ἑβδομη ἡμερα, θά γίνε μέτοχος και τῆς θεωτικῆς γιὰ μᾶς ἐνέργειας Του τῆς ογδῆς ἡμέρας, δηλαδὴ τῆς μυστικῆς ἀναπαύσεως, ἀφήνοντας και αὐτὸς στον τάφο τὰ ὀθόνια και τὸ σουδάριο τῆς κεφαλῆς⁴¹. Αὐτὰ βλέποντας τα ὁ ὁποιοσδήποτε Πέτρος και Ἰωάννης, πιστεύουν διτι ὁ Κύριος ἔχει ἀνασθηθεί.

61. Μνημεῖο τοῦ Κυρίου εἶναι ἐξίσου ὁ κόσμος και ἡ καρδιά κάθε πιστοῦ. Τὰ ὀθόνια εἶναι οἱ λόγοι τῶν αἰσθητῶν μαζί μέ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν. Τὸ σουδάριο εἶναι ἡ ἀπλή και ἐνιαία γνώση τῶν νοητῶν και ἡ θεολογία στό μέτρο πού κατορθώνεται. Μέ αὐτὰ ἐγίνε τότε γνωστός ὁ λόγος τῆς Ἀναστάσεως, και χωρὶς αὐτὰ εἶναι ολότελα ἀδύνατη γιὰ μᾶς ἡ κατανοήση δσων εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ αὐτὰ.

62. Ἐκεῖνοι πού ἐνταφιάζουν μέ τιμές τον Κύριο, θά Τον δουν και ἀνασθημένο μέ δόξα, ἐνώ εἶναι ἀθέατος σ' ὄλους πού δέν ἐνεργοῦν ἔτσι. Γιατί δέ συλλαμβάνεται πλέον ὁ Κύριος ἀπ' ὄσους Τον ἐπιβουλεύονται, καθὼς δέν ἔχει τὰ ἐξωτερικὰ περικαλύμματα μέ τὰ ὅποια φαινόταν διτι ἀφήνεται θεληματικά νά συλληφθεῖ ἀπὸ τοὺς διώκτες Του και ὑπέμεινε τὸ πάθος γιὰ τὴ σωτηρία δλων.

63. Ἐκεῖνος πού ἐνταφιάζει μέ τιμές τον Κύριο⁴², εἶναι σέ δλους τοὺς

39. Ματθ. 21, 36.

10. Γεν. 1, 31.

M. 1ω. 20, 6-7.

12. Ματθ. 28, 60.

φιλόθεους σεβάσμιος, γιατί Τον Εσωσε, δπως έπρεπε, από τή διαπόμπευση και τον εξευτελισμό τών έχθρων Του, και δέν άφησε νά γίνει τό κάρφωμα Του πάνω στο σταυρό αφορμή βλασφημίας στους άπιστους. Εκείνοι πού σφραγίζουν τον τάφο και βάζουν στρατιώτες νά τον φρουρούν⁴³, είναι μισητοί για τήν πράξη τους· και δταν αναστηθεί ό Λόγος, αυτοί διαδίδουν δι δήθεν Τον Εκλεψαν⁴⁴. Για τή συκοφαντία αυτή τοῦ αναστημένου Σωτήρα, εξαγοράζουν και τούς στρατιώτες μέ χρήματα, δπως και για τήν προδοσία είχαν εξαγοράσει τό νόθο μαθητή⁴⁵. (νόθο μαθητή εννοώ τον επιδεικτικό τρόπο τής αρετής). Γνωρίζει τήν Εννοια τών λεγομένων δποιος κατέχει θεία γνώση· αυτός δέν αγνοεί πώς και μέ πόσους τρόπους σταυρώνεται ό Κύριος και ενταφιάζεται και ανασταίνεται κάνοντας σάν νεκρούς τους εμπαιθείς λογισμούς πού τούς εγκαθιστούν οί δαίμονες στήν καρδιά, εκείνους πού διαμοιράζονται στις ώρες τοῦ πειρασμού σάν ιμάτια⁴⁶ τούς τρόπους τής ηθικής ομορφιάς· και πώς εξουδετερώνει, δπως τις σφραγίδες τοῦ τάφου, τά αποτυπώματα πού άφησαν πάνω στήν ψυχή τά προηγούμενα αμαρτήματα.

64. Κάθε φιλάργυρος πού μέ σχήμα ευλάβειας υποκρίνεται τήν αρετή, δταν βρει τρόπο νά συλλέξει τά χρήματα πού ποθεί, απαρνείται τή συμπεριφορά μέ τήν οποία νομιζόταν πρωτύτερα δι είναι μαθητής τοῦ Λόγου.

65. Όταν δεις κάποιους υπερήφανους πού δέν αντέχουν νά επαινούνται οί καλύτεροι, και μηχανεύονται πώς νά συγκαλύψουν τήν αλήθεια πού κηρύττεται, εμποδίζοντας την μέ χίλιους-δυό πειρασμούς κι αθέμιτες διαβολές, τότε νά νοείς δι ξανασταυρώνεται άπ' αυτούς ό Κύριος και ενταφιάζεται και φρουρείται μέ στρατιώτες και σφραγίδες στον τάφο. Ό λόγος δμως, 'ανατρέποντας αυτούς, ανασταίνεται, και πιο πολύ αναδεικνύεται από τον εναντίον του πόλεμο, ένισχυόμενος ως προς τήν απάθεια μέ τά παθήματα. Γιατί είναι ισχυρότερος άπ' δλα, επειδή και είναι⁴⁷ και ονομάζεται αλήθεια.

66. Τό μυστήριο τής Σαρκώσεως τοῦ Λόγου περιέχει τό νόημα δλων τών αινιγματικών και συμβολικών λόγων τής Γραφής, καθώς επίσης και τή γνώση τών ορατών [και τών νοητών] δημιουργημάτων. Όποιος Εχει κατανοήσει τό μυστήριο τοῦ σταυρού και τής ταφής, κατανοεί και τούς λόγους όσων προαναφέρθηκαν. Κι δποιος Εχει μνηθεί στήν ανέκφραστη δύναμη τής Αναστάσεως, κατανόησε τό σκοπό για τον όποιο αρχικά ό Θεός δημιούργησε τά πάντα.

67. Όλες οί ορατές πραγματικότητες χρειάζονται τό σταυρό, δηλαδή τήν κατάσταση στήν οποία αποκόπτονται από πράγματα πού επενεργούν στις πραγματικότητες αυτές μέσω τής αίσθήσεως. Τά νοητά πάλι δλα, Εχουν ανάγκη από τήν ταφή· τήν ολική δηλαδή ακινησία αυτών πού επενεργούν νοερά σ' αυτά. Γιατί δταν μαζί μέ τήν σχέση θανατώνεται και κάθε

43. Ματθ. 27, 66.

45. Ματθ. 26, 15.

47. 1ω. 17, 17.

44. Ματθ. 28, 13.

46. Ματθ. 27, 35.

φυσική ενέργεια και κίνηση σχετικά μέ δλα τά πράγματα, τότε ό λόγος, μένοντας μόνος μέ τον εαυτό του, φανερώνεται σάν αναστημένος από τους νεκρούς, περικλείοντας μέσα του δλα δσα προέρχονται άπ' αυτόν, χωρίς κανένα γενικώς πράγμα νά έχει μαζί του τήν οικειότητα τής φυσικής σχέσεως. Επειδή κατά χάρη γίνεται ή σωτηρία τών σωζόμενων και δχι κατά φύση⁴⁸.

68. Οί αιώνες και οί χρόνοι και οί τόποι ανήκουν στήν κατηγορία τής σχέσεως και χωρίς αυτά δέν υπάρχει τίποτε από δσα εννοούνται μαζί τους. Ό Θεός όμως δέν ανήκει στά σχετικά, γιατί τίποτε άλλο απολύτως δέν υπάρχει πού νά εννοείται μαζί μέ Αυτόν. Άν λοιπόν ή κληρονομιά τών αξίων είναι αυτός ό Θεός, εκείνος πού θά αξιωθεί αυτή τή χάρη, θά είναι πάνω από δλους τρύς αιώνες και χρόνους και τόπους· τόπος του θά είναι ό ίδιος ό Θεός, σύμφωνα μέ τή Γραφή: «Γίνε για μένα Θεός υπερασπιστής και τόπος οχυρός για νά μέ σώσεις»⁴⁹.

69. Τό τέλος δέν έχει καμιά ομοιότητα μέ τή μεσότητα· αλλιώς δε θά ήταν τέλος. Μεσότητα είναι δλα δσα βρίσκονται έπειτα από τήν άρχή και πριν από τό τέλος. Άν λοιπόν δλοι οί αιώνες και οί χρόνοι και οί τόποι μέ δλα δσα εννοούνται μαζί τους, είναι μετά τό Θεό, ό οποίος είναι άρχή άναρχη, αλλά βρίσκονται και πολύ πριν από Αυτόν, άρα σέ τίποτε δέ διαφέρουν από τή μεσότητα. Τέλος τών σωζόμενων είναι ό Θεός· δέν θά υπάρχει τίποτε από τήν μεσότητα, πού νά συνθεωρείται μέ δσους σώζονται φτάνοντας στο ακρότατο τέλος.

70. Ό κόσμος δλος, περιοριζόμενος από τούς ίδιους τούς λόγους του, και τόπος λέγεται και αιώνας εκείνων πού ζουν μέσα σ' αυτόν. Έχει τρόπους φυσικής θεωρίας τούς κατάλληλους μέ τήν φύση του, οί όποιοι μπορούν νά προσεξήσουν μερική κατανόηση τής σοφίας τού Θεού πού απλώνεται σέ δλα. Αυτοί πού ζουν μέσα στόν κόσμο, δσο μεταχειρίζονται τούς τρόπους αυτούς ώς μέσα κατανόησης, δέν μπορούν νά απαλλαγούν από τή μεσότητα και τή μερική κατανόηση. Όμως τό μερικό, δταν φανεί τό τέλειο, καταργείται· και οί καθρέφτες δλοι και τά σκοτεινά αινίγματα περνούν καθώς φτάνει ή πρόσωπο προς πρόσωπο αλήθεια⁵⁰. Έτσι ό σωζόμενος, δταν αποκτήσει τήν κατά Θεόν τελειότητα, θά είναι πάνω άπ' δλους τούς κόσμους και αιώνες και τόπους, μέ τούς οποίους μέχρι τότε παιδαγωγούνταν ως νήπιο.

71. Ό Πιλάτος είναι ό τύπος τού φυσικού νόμου, ενώ τού γραπτού νόμου, τό πλήθος τών Ιουδαίων. Εκείνος λοιπόν πού δέν υψώθηκε μέ τήν πίστη πάνω από τούς δύο νόμους, δέν μπορεί νά δεχτεί τήν αλήθεια πού είναι, πάνω από τή φύση και τό λόγο, αλλά σταυρώνει πάντως τό λόγο, θεωρώντας τό Ευαγγέλιο είτε σκάνδαλο, δπως ό Ιουδαίος, είτε μωρία, δπως ό εθνικός⁵¹.

18. Έφ. 2, 5.

19. Ψαλμ. 70, 3.

50. Α' Κορ. 13, 10-12.

51. Α' Κορ. 1, 23.

72. Ὄταν δεις τόν Ηρώδη και τον Πιλάτο νά συμφιλιώνονται γιά νά θανατώσουν τόν Ἰησοῦ⁵², τότε νά νοήσεις τή συνάντηση τών δαιμόνων τῆς πορνείας και τῆς κενοδοξίας πού συμφώνησαν μεταξύ τους γιά νά θανατώσουν τό λόγο τῆς αρετῆς και τῆς γνώσεως. Γιατί ὁ δαίμονας τῆς κενοδοξίας υποκρίνεται πνευματική γνώση και παραπέμπει στο δαίμονα τῆς πορνείας· ὁ δαίμονας πάλι τῆς πορνείας υποκρίνεται καθαρότητα και στέλνει πίσω στόν δαίμονα τῆς κενοδοξίας, καθώς λέει: «Αφού Τοῦ φόρεσε φόρεμα λαμπρό, ὁ Ηρώδης Εστειλε τόν Ἰησοῦ ξανά στόν Πιλάτο»⁵³.

73. Καλό εἶναι νά μὴν ἐπιτρέπομε στό νοῦ νά ασχολεῖται μέ τό σῶμα και τά πάθη. Γιατί λέει ἡ Γραφή: «Δέν μαζεύουν σῦκα ἀπό τ' ἀγκάθια», δηλαδή αρετή ἀπό τά πάθη, «οὔτε σταφύλια ἀπό τή βάτο»⁵⁴, δηλαδή ἀπό τή σάρκα, τήν πνευματική γνώση πού ευφραίνει.

74. Ὁ ἀσκητής δοκιμάζεται μέ τήν υπομονή τών πειρασμών, καθαρίζεται μέ τή σωματική παιδαγωγία, τελειοποιεῖται μέ τήν ἐπιμέλεια τών υψηλών θεωριών, και Ἐτα αξιώνεται τήν θεία παρηγοριά. Γιατί λέει ὁ Μωυσής: «Ὁ Κύριος Ἐρχεται ἀπό τό Σινά», δηλαδή ἀπό τούς πειρασμούς, «και μάς φανερώθηκε ἀπό τή Σηεῖρ», δηλαδή ἀπό τούς σωματικούς κόπους, «και Ἐσπευσε νά Ἐρθεῖ ἀπό τό ὄρος Φαρράν μαζί μέ μυριάδες Κάδης (ἀγίων)»⁵⁵, δηλαδή ἀπό τό ὄρος τῆς πίστεως μαζί μέ μυριάδες ἀγίων γνώσεων.

75. Ὁ Ηρώδης Ἐχει τή θέση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ἐνώ ὁ Πιλάτος τῆς αἰσθήσεως, ὁ Καίσαρας τών αισθητῶν, και οἱ Ἰουδαῖοι τών ψυχικῶν λογισμῶν. Ὄταν λοιπόν ἡ ψυχή ἀπό ἀγνοια στραφεῖ στά αισθητά, παραδίνει στήν αἰσθησι τόν λόγο γιά νά θανατωθεῖ, και κατακυρώνει ἐναντίον της μέ τήν ὁμολογία της τή βασιλεία τών φθαρτῶν. Γιατί εἶπαν οἱ Ἰουδαῖοι: «Δέν Ἐχομε βασιλιά, παρά τόν Καίσαρα»⁵⁶.

76. Ὁ Ηρώδης Ἐχει τή θέση τῆς ἐνέργειας τών παθῶν, ἐνώ ὁ Πιλάτος τῆς Ἐξεως πού δημιουργεῖται ἀπό τήν ἀπατη τών παθῶν ὁ Καίσαρας τοῦ σκοτεινοῦ κοσμοκράτορα, τοῦ διαβόλου, και οἱ Ἰουδαῖοι τῆς ψυχῆς. Ὄταν λοιπόν ἡ ψυχή υποταχθεῖ στά πάθη και παραδώσει τήν αρετή υποχείρια στήν Ἐξη τῆς κακίας, ἀρνείται ὀλοφάνερα τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ. και μεταβαίνει στήν καταστρεπτική τυραννία τοῦ διαβόλου.

77. Δέν ἀρκεῖ στήν ψυχή, γιά τήν πνευματική ευφροσύνη της, ἡ υποδούλωση τών παθῶν, ἀν δέν ἀποκτήσει τις αρετές μέ τήν ἐκπλήρωση τών ἐντολῶν. «Νά μὴ χაίρεστε, λέει ὁ Κύριος, γιατί υποτάσσονται σ' εσάς τά δαιμόνια», δηλαδή τά ενεργήματα τών παθῶν, «ἀλλά γιατί τά ὀνόματα σας γράφτηκαν στόν οὐρανό»⁵⁷, καθώς μεταγράφηκαν στόν τόπο τῆς ἀπάθειας μέ τή χάρη τῆς υιοθεσίας μέσω τών αρετῶν.

78. Σ' ἐκεῖνον πού Ἐχει πνευματική γνώση, εἶναι ἀναγκαῖος ὀπωσδήπο-

52. Λουκ. 23, 12.

54. Λουκ. 6, 44.

56. Ἰω. 19, 15.

53. Λουκ. 23, 11.

55. Δευτ. 33, 2.

57. Λουκ. 10, 20.

τε ὁ πλοῦτος τῶν αρετῶν, πού αποκτάται μέ τήν πρακτική άσκηση. Γιατί λέει ὁ Κύριος: «Όποιος ἔχει βαλλάντιο», δηλαδή γνώση πνευματική, «άς τό πάρει* ἔπισης και δισάκκι», δηλαδή τήν αφθονία τῶν αρετῶν πού διατρέφει πλουσιοπάροχα τήν ψυχή* «και οποιός δέν ἔχει βαλλάντιο και δισάκκι», δηλαδή αρετή και γνώση, «άς πουλήσει τό φόρεμα του κι άς αγοράσει μαχαίρι»⁵⁸, δηλαδή άς παραδώσει μέ προθυμία τό σῶμα του στους κόπους τῶν αρετῶν και άς μεταχειρισθεῖ μέ σοφία γιά χάρη τῆς ειρήνης τού θεοῦ τον πόλεμο εναντίον τῶν παθῶν και τῶν δαιμόνων* δηλαδή τήν ικανότητα νά διακρίνει μέ τό λόγο τού θεοῦ τό χειρότερο άπό τό καλύτερο.

79. Όταν ἔγινε τριάντα ετῶν άρχισε ὁ Κύριος τό ἔργο Του⁵⁹, διδάσκοντας μέ τον αριθμό αυτό τούς διορατικούς τά σχετικά μέ τον εαυτό Του μυστήρια μέ μυστικό τρόπο. Γιατί ὁ αριθμός τριάντα, δταν κατανοηθεῖ μυστικά, παρουσιάζει τον Κύριο ὡς δημιουργό και προνοητή τού χρόνου και τῆς φύσεως και τῶν νοητῶν πού εἶναι πάνω άπό τήν ορατή φύση. Ὡς δημιουργό τού χρόνου μέ τό ἑπτά, γιατί ὁ χρόνος εἶναι ἑβδοματικός* τῆς φύσεως μέ τό πέντε, γιατί ἡ φύση εἶναι πενταδική, εξαιτίας τῆς αἰσθήσεως πού διαιρεῖται σέ πέντε εἶδη* τῶν νοητῶν μέ τό οκτώ, γιατί ἡ γένεση τῶν νοητῶν βρίσκεται παραπάνω άπό τό χρόνο πού μετροῦμε. Ὡς προνοητή μέ τόν αριθμό δέκα* τούτο και λόγω τῆς αγίας δεκάδας τῶν εντολῶν πού κατευθύνουν τούς ανθρώπους πρὸς τή μακαριότητα, αλλά και γιατί μέ αυτό τό γράμμα* αρχίζει τό δνομα τού Κυρίου, δταν ἔγινε άνθρωπος. Ἄν λοιπόν προσθέσεις τούς αριθμούς πέντε, ἑπτά, οκτώ και δέκα, ἔχεις τόν αριθμό τριάντα. Εκείνος λοιπόν πού γνωρίζει νά ακολουθεῖ σωστά τόν Κύριο ὡς αρχηγό, δέ θά αγνοήσει τό λόγο γιά τόν ὅποιο και αυτός τριάντα ετῶν θά εμφανισθεῖ ἔχοντας τή δύναμη νά κηρύττει τό ευαγγέλιο τῆς Βασιλείας. Γιατί δταν χωρίς ψεγάδι δημιουργήσει σάν κάποια ορατή φύση τόν κόσμο τῶν πρακτικῶν αρετῶν, χωρίς νά μεταβάλει τήν πορεία πού σάν κάποιος χρόνος πραγματοποιεῖται διά μέσου τῶν αντιθέτων στήν ἴδια τήν ψυχή, και αποκομίσει γνώση χωρίς σφάλματα μέσω τῆς θεωρίας και μπόρεσε νά μεταδώσει μέ φροντίδα τήν αυτή διάθεση και στους άλλους, τότε και αυτός, δση σωματική ηλικία και άν ἔχει, εἶναι τριάντα ετῶν κατά τό πνεῦμα και φανερώνει τήν ενέργεια τῶν δικῶν του αγαθῶν στους άλλους.

80. Εκείνος πού εἶναι παραλυμένος άπό τις ηδονές τού σώματος, ούτε γιά πραγμάτωση αρετῆς ενεργεῖ, ούτε μπορεί νά κινηθεῖ γιά τήν πνευματική γνώση. Γι' αυτό ούτε πού ἔχει άνθρωπο, δηλαδή φρόνιμο λογισμό, γιά νά τόν βάλει, δταν ταραχθεῖ τό νερό, στήν κολυμβήθρα⁶⁰, δηλαδή στήν αρετή πού εἶναι δεκτική τῆς θείας γνώσεως και θεραπεύει κάθε ασθένεια, άν βέ-

58. Λουκ. 22, 36.

59. Λουκ. 3, 23.

60. Ἰω. 5, 7.

* Ἐννοεῖ τό γράμμα Ι, αρχικό τῆς λέξεως Ἰησοῦς, τό ὅποιο στήν ελληνική ἀριθμηση συμβολίζει τό 10.

βαια, καθώς ὁ ἄρρωστος αναβάλλει ἀπό ραθυμία, δὲν προλάβει κάποιος ἄλλος πού θά τον ἐμποδίσει νά βρεῖ τή θεραπεία του. Γι' αὐτό και μένει στο κρεβάτι ἀπό τήν ἀρρώστια του τριάντα οκτώ χρόνια⁶¹. Εκείνος δηλαδή πού δὲν παρατηρεῖ τήν ορατή κτίση πρὸς δόξαν Θεοῦ και δὲν ανεβάζει μέ ευσεβή λογισμό τή θεωρία τῶν αισθητῶν πρὸς τή νοητή φύση, εἶναι λογικό νά μένει ἄρρωστος τον παραπάνω ἀριθμὸ τῶν ἐτῶν. Γιατί ὁ ἀριθμὸς τριάντα, μέ τή φυσική ἐννοια σημαίνει τήν αισθητή φύση, δπως και δταν τον πάρομε πρακτικά, σημαίνει τὴν [πρακτική] ἀρετή. Ὁ ἀριθμὸς οκτώ, στο μυστικό του νόημα υποδηλώνει τή νοητή φύση τῶν ἀσωμάτων, δπως και δταν τον δοῦμε γνωστικά, υποδηλώνει τήν πάνσοφη θεολογία. Ὅποιος δὲν κινεῖται μ' αὐτές γιὰ νά φτάσει στο Θεό, μένει παράλυτος, μέχρις οἷτου ἐρθεῖ ὁ Λόγος και τον διδάξει τον σύντομο τρόπο τῆς θεραπείας λέγοντας του: «Σήκω, πάρε τὸ κρεβάτι σου και πήγαινε»⁶², διατάζοντας δηλαδή τὸ νου νά σηκωθεῖ ἀπό τή φιληδονία πού τὸν κατέχει και νά πάρει τὸ σῶμα στους ὠμούς τῶν ἀρετῶν και νά πάει στο σπίτι του, δηλαδή στον οὐρανὸ. Γιατί εἶναι καλὸ νά σηκώνεται τὸ χειρότερο (τὸ σῶμα) πρὸς τήν ἀρετή ἀπό τὸ καλύτερο (τὸ νου) στους ὠμούς τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, παρὰ τὸ καλύτερο νά οδηγεῖται στή φιληδονία ἀπό τὸ χειρότερο μέ τή μαλακότητα.

81. Εφόσον δὲν ἔχομε ξεπεράσει καθαρὰ κατὰ διάνοια τόσο τή δική μας ὑπαρξη, δσο και δλων τῶν ἐπειτα ἀπό τὸ Θεό, δὲν ἔχομε ἀποκτήσει ἀκόμη τήν κατάσταση τῆς σταθερότητας στήν ἀρετή. Κι δταν μέ τήν ἀγάπη ἐπιτύχομε αὐτὴ τήν υψηλή κατάσταση, τότε θά γνωρίσομε τή δύναμη τῆς θείας υποσχέσεως. Γιατί ἐκεῖ πρέπει νά πιστεύομε ὅτι θά ἔχουν ἀμετακίνητη ἐγκατάσταση οἱ ἄξιοι, δπου ὁ νους πρωτίτερα ρίξωσε τή δική του δύναμη μέ τήν ἀγάπη. Γιατί ἐκεῖνος πού δὲν «βγήκε» ἀπό τὸν εαυτὸ του και ἀπό δλα δσα μποροῦν νά νοηθοῦν, και δὲν ἐφτάσε στή σιωπή πού εἶναι πάνω ἀπό κάθε νόηση, δὲν μπορεῖ νά εἶναι τελείως ἐλευθέρως ἀπό τή μεταβολή.

82. Κάθε νόηση ἐμπεριέχει οπωσδήποτε τήν ἐννοια τοῦ πλήθους, ἢ τουλάχιστον τῆς δυάδας, γιατί ἀποτελεῖ τή μέση σχέση δύο ἀκρων, καθώς ἐνώνει μεταξὺ τους αὐτὸ πού νοεῖ και αὐτὸ πού νοεῖται (τὸ νοοῦν και τὸ νοούμενο)· και κανένα ἀπό τὰ δύο αὐτὰ δὲ διασώζει τήν τέλεια ἀπλότητα. Τὸ νοοῦν εἶναι ἓνα υποκείμενο, καθώς συνεπινοεῖται μαζί του ἢ δύναμη νά νοεῖ. Και τὸ νοούμενο εἶναι πάντως υποκείμενο, και ἢ ἔχει συνεπινοούμενη μέσα στο νοοῦν υποκείμενο τή δύναμη νά νοεῖται, ἢ ἔχει ὡς προϋπάρχουσα τήν οὐσία ἐκείνου τοῦ οἰοῦντος εἶναι δύναμη. Γιατί κανένα δν δὲν εἶναι ἐντελῶς αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀπλή οὐσία ἢ νόηση γιὰ νά εἶναι και μονάδα ἀδιαίρετη. Ὁ Θεός δμως, εἴτε οὐσία Τὸν πούμε, δὲν ἔχει φυσικῶς συνεπινοούμενη μαζί Του τή δύναμη νά νοεῖται, γιατί διαφορετικὰ θά ἦταν σύνθετος· εἴτε νόηση Τὸν πούμε, δὲν ἔχει φυσικῶς οὐσία ἐπιδεικτικῆς νοήσεως, ἀλλὰ ὁ Θεός

είναι νόηση κατ' ουσίαν. Και είναι δλος νόηση, και μόνο νόηση, και ό ίδιος είναι κατά τή νόηση ουσία, και δλος ουσία και μόνον ουσία, και δλος πάνω από ουσία, [και δλος πάνω από νόηση,] γιατί είναι και μονάδα αδιαίρετη και χωρίς μέρη και άπλή. Εκείνος λοιπόν πού έχει μέ οποιοδήποτε τρόπο νόηση, δέν βγήκε ακόμη από τήν δυάδα· εκείνος δμως πού τήν άφησε ολό-τελα, μπήκε οπωσδήποτε στή μονάδα, εγκαταλείποντας μέ τήν υπέρβαση τή δύναμη τής νοήσεως.

83. Στά πολλά υπάρχει ή ετερότητα, ή ανομοιότητα και ή διαφορά. Άλλα στο Θεό, ό όποιος είναι ένας και μόνος, υπάρχει μόνο ή ταυτότητα, ή απλότητα και ή ομοιότητα. Δέν είναι ακίνδυνο λοιπόν πριν βγούμε έξω από τά πολλά, νά προχωρούμε στις θεωρίες περί Θεού. Τούτο τό φανερώνει ό Μωυσής στήνοντας τή σκηνή τής διάνοιας έξω από τό στρατόπεδο⁶³ και τότε συνομιλώντας μέ τό Θεό. Είναι επικίνδυνο νά επιχειρήσει κανείς νά πει μέ προφορικό λόγο τό άρρητο, γιατί ό προφορικός λόγος είναι και δυάδα και ακόμη περισσότερο. Ένώ τό νά θεωρεί κανείς τό δν χωρίς φωνή μέ μόνη τήν ψυχή, αυτό είναι πολύ ισχυρό, γιατί τότε μένει στήν αδιαίρετη μονάδα και δχι στά πολλά. Τό παράδειγμα τού Αρχιερέα, πού είχε διαταγή μιά μόνο φορά τό χρόνο νά διασχίζει τό καταπέτασμα και νά εισέρχεται στά Άγια τών Αγίων⁶⁴, διδάσκει διτμό μόνο εκείνος πού πέρασε τήν αυλή και τά Άγια πρέπει νά εισέρχεται στα Άγια τών Αγίων, δηλαδή μόνο εκείνος ό όποιος ξεπέρασε δλη τή φύση και τών αισθητών και τών νοητών και έγινε καθαρός από κάθε τί πού χαρακτηρίζει τά δημιουργήματα, πρέπει νά πλησιάζει στις περί Θεού θεωρίες μέ τελείως γυμνή διάνοια.

84. Ό μέγας Μωυσής, αφού έστησε τήν σκηνή του έξω από τό στρατόπεδο⁶⁵, δηλαδή αφού έστησε τή γνώμη και τή διάνοια του έξω από δσα βλέπομε, αρχίζει νά λατρεύει τό Θεό· και αφού μπήκε μέσα στον γνόφο⁶⁵, δηλαδή στον ασχημάτιστο και άυλο τόπο τής γνώσεως, εκεί επιτέλεσε τις ιερότατες τελετές.

85. Ό γνόφος είναι ή ασχημάτιστη και άυλη και ασώματη κατάσταση, ή οποία κατέχει τή γνώση τών πρωτοτύπων δλων τών δντων. Όποιος βρεθεί μέσα σ' αυτήν, σάν ένας άλλος Μωυσής, παρότι θνητός κατά τή φύση, κατανοεί τά αθάνατα. Μέ τή γνώση αυτή, αφού ζωγραφίσει μέσα του τό κάλλος τών θείων αρετών, σάν ζωγραφιά πού είναι πιστό αντίγραφο τού αρχέτυπου κάλλους, κατεβαίνει από τό δρος και παρουσιάζει τον εαυτό του ως πρότυπο σ' εκείνους πού θέλουν νά μιμούνται τήν αρετή⁶⁶. Και μέ αυτό φανερώνει τή φιλανθρωπία και τήν αφθονία τής χάρις τής οποίας έγινε μέτοχος.

86. Εκείνοι πού ασχούν μέ καθαρότητα τήν κατά Θεόν φιλοσοφία, έ-

63. Έξ. 33, 7.

65. Ήξ. 20, 21.

61. Λευϊτ. 16, 34- Έβρ. 9, 7.

66. Ήξ. 24, 18· 34, 29.

χουν ένα πολύ μεγάλο κέρδος ἀπό τή θεία γνώση πού αὐτή προξενεῖ: τό νά μή μεταβάλλεται πλέον ἡ γνώμη τους μαζί μέ τά πράγματα, ἀλλά μέ σταθερή βεβαιότητα νά καταπιάνονται πρόθυμα μέ δσα ἀρμόζουν στήν ἀρετή.

87. "Ὅταν βαπτισθήκαμε ἐν Χριστῷ διά τοῦ Πνεύματος, ντυθήκαμε τήν κατά σάρκα πρώτη ἀφθαρσία* περιμένομε τώρα τήν τελική κατά Χριστόν ἀφθαρσία τοῦ Πνεύματος, ἀφού βέβαια φυλάξαμε ἀκηλίδωτη τήν πρώτη μέ τήν καρποφορία ἀγαθῶν ἔργων καί τή θεληματική νέκρωση. Ὅποιος ἔχει τήν τελική αὐτή ἀφθαρσία, δέν φοβάται πλέον δι τῆ θά χάσει τά ἀποκτηθέντα ἀγαθά.

88. Ἐπειδή ὁ Θεός θέλησε ἀπό εὐσπλαχνία νά στείλει σ' ἐμάς πού κοινοῦμε τή γῆ τή χάρη τῆς θείας ἀρετῆς ἀπό τον οὐρανό, κατασκευάσε συμβολικά τήν ἱερή σκηνή μέ δλα δσα περιέχει⁶⁷, γιά νά εἶναι ἀπεικόνιση, ὑποτύπωση καί μίμηση τῆς σοφίας.

89. Ἡ χάρη τῆς Νέας Διαθήκης εἶναι κρυμμένη μυστικά στο γράμμα τῆς Παλαιάς. Γι' αὐτό, λέει ὁ Ἀπόστολος δι ὁ Νόμος εἶναι πνευματικός⁶⁸. Ὁ Νόμος λοιπόν κατά τό γράμμα παλιώνει καί γερνά καί καταργεῖται⁶⁹, κατά τό πνεῦμα δμως μένει νέος καί εἶναι πάντοτε ἐνεργούμενος. Γιατί ἡ χάρη δέν παλιώνει καθόλου.

90. Ὁ Νόμος ἀποτελεῖ τή σκιά τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνώ τό Εὐαγγέλιο εἶναι εἰκόνα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Ὁ Νόμος ἐμποδίζει τις ἐνέργειες τῶν κακῶν, τό Εὐαγγέλιο παραθέτει τις πράξεις τῶν ἀγαθῶν.

91. Ὅλη ἡ ἀγία Γραφή λέμε δι διαιρεῖται σέ σάρκα καί σέ πνεῦμα, σάν νά εἶναι ἕνας πνευματικός ἄνθρωπος. Καί ἐκεῖνος πού λέει δι τό γράμμα τῆς Γραφῆς εἶναι σάρκα καί τό νόημα του δι εἶναι πνεῦμα, δηλαδή ψυχῆ, δέν κάνει λάθος. Καί εἶναι φανερά σοφός ἐκεῖνος πού ἀφησε τό φθειρόμενο μέρος καί δόθηκε ολότελα στο ἀφθαρτο.

92. Ὁ Νόμος εἶναι ἡ σάρκα τῆς ἀγίας Γραφῆς, δταν θεωρηθεῖ σάν πνευματικός ἄνθρωπος. Αἴσθησις εἶναι οἱ Προφῆτες. Τό Εὐαγγέλιο εἶναι ἡ νοερή ψυχῆ πού ἐνεργεῖ μέ τή σάρκα τοῦ Νόμου καί μέ τήν αἴσθησις τῶν Προφητῶν καί ἐκδηλώνει τή δύναμη της μέ τις ἐνέργειες της.

93. Ὁ Νόμος εἶχε τή σκιά⁷⁰, ἐνώ οἱ Προφῆτες τήν εἰκόνα τῶν θείων καί πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τό Εὐαγγέλιο δμως ἔδειξε σ' ἐμάς παρούσα στά πράγματα τήν ἀλήθεια πού εἶχε δοθεῖ πρωύτερα ἀπό τό Νόμο ὡς σκιά καί εἶχε προεικονισθεῖ ἀπό τούς Προφῆτες.

94. Ἐκεῖνος πού μέ τόν βίο καί τή διαγωγή του ἐκτελεῖ τό Νόμο, ἔχει ἀργία μόνον γιά τήν τέλεση τῆς ἀμαρτίας, προσφέροντας θυσία στο Θεό τῆν ἐνέργεια τῶν ἀλόγων παθῶν, καί ἀρκεῖται σ' αὐτό γιά τή σωτηρία του, λόγω τῆς πνευματικῆς του νηπιότητος.

95. Ἐκεῖνος πού παιδαγωγεῖται μέ τόν προφητικό λόγο, μαζί μέ τήν ἀ-

67. Ἐξ. 25, 8.

68. Ρωμ. 7, 14.

69. Ἐβρ. 8, 13.

70. Ἐβρ. 10, 1.

ποβολή τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν ἀποβάλλει καί τις συγκαταθέσεις πρός αὐτά, οἱ ὅποιες ἐνεργοῦνται στήν ψυχή του. Ἀλλιῶς ἐνώ νομίζει δι μέ τό χειρότερο μέρος του, ἐννοῶ τή σάρκα, ἀπέχει ἀπό τήν κακία, θά τοῦ διαφύγει δι μέ τό καλύτερο μέρος, ἐννοῶ τήν ψυχή, τήν διαπράττει ἀδιάκοπα.

96. Εκείνος πού ἀκολουθεῖ μέ γνησιότητα τήν εὐαγγελική ζωή, ἐκοψε καί τήν ἀρχή καί τό τέλος τῆς κακίας του, καί ἐργάζεται κάθε ἀρετή μέ τό ἐργο καί μέ τό λόγο. Προσφέρει στό Θεό θυσία δοξολογίας καί εὐχαριστίας⁷¹. εἶναι ἐλευθερωμένος ἀπό κάθε ἐνόχληση ἐνέργειας τῶν παθῶν, καθῶς ἐπίσης καί ἀπό τό νοερό πόλεμο ἐναντίον τους· καί ἔχει μοναδική ἀχόρταστη ἠδονή τήν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἡ ὁποία τρέφει τήν ψυχή.

97. Σ' ἐκείνους πού μελετοῦν μέ μεγάλη ἐπιμέλεια τίς θείες Γραφές, ὁ Κύριος παρουσιάζεται νά ἔχει δύο μορφές. Ἡ μία εἶναι κοινή καί πιό δημόδης καί [δχι] σέ λίγους θεατή, καί σ' αὐτήν ἀναφέρεται ἡ φράση: «Τον εἶδαμε καί δέν εἶχε ωραιότητα οὔτε κάλλος»⁷². Ἡ ἄλλη εἶναι πιό μυστική καί λίγοι τή φτάνουν, ὅσοι ἔχουν γίνει ἤδη ὁμοιοί μέ τούς ἀγίους ἀποστόλους Πέτρο καί Ἰωάννη, μπροστά στους ὁποίους μεταμορφώθηκε ὁ Κύριος μέ λαμπρότητα πού υπερβαίνει τήν αἴσθησι⁷³. Μέ τή μορφή αὐτή εἶναι «ωραῖος περισσότερο ἀπ' ὅλους τούς υἱούς τῶν ἀνθρώπων»⁷⁴. Ἀπό αὐτές τίς δύο μορφές ἡ πρώτη εἶναι κατάλληλη γιά τούς ἀρχαρίους, ἡ δευτέρα γιά ἐκείνους πού ἐγίναν τέλειοι στή γνώση, ὁ καθένας ἀνάλογα μέ τή δυνατότητα του. Ἡ μία μορφή εἶναι εἰκόνα τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Κυρίου· σ' αὐτήν, πού καθαρίζει μέ τά παθήματα τούς πρακτικούς, ἀντιστοιχεῖ τό γράμμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἄλλη εἶναι προεικόνιση τῆς ἐνδοξῆς δευτέρας παρουσίας Του· σ' αὐτή νοεῖται τό πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, καί αὐτή μεταμορφώνει πρός τή θέωση μέ τή σοφία τούς γνωστικούς καθῶς, μέ τή μεταμόρφωση τοῦ Λόγου πού γίνεται μέσα τους, αὐτοί ἀντανακλοῦν μέ ἀκάλυπτο πρόσωπο τή λαμπρότητα τοῦ Κυρίου⁷⁵.

98. Εκείνος πού γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς μένει μέ τήν καρτερία ἀκλόνητος στά δεινά, ἔχει ἐπάνω του τά γνωρίσματα τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Λόγου, ἡ ὁποία τόν καθαρίζει ἀπό κάθε κηλίδα. Εκείνος πού ἔχει μεταφέρει τό νοῦ του μέ τή θεωρία στήν κατάστασι τῶν ἀγγέλων, ἔχει τή δύναμη τῆς δευτέρας παρουσίας, ἡ ὁποία τοῦ δίνει τήν ἀπάθεια καί τό νά μένει ἀπτωτος.

99. Ἡ αἴσθησι συνοδεύει τόν πρακτικό πού κατορθώνει μέ κόπους τίς ἀρετές. Τόν γνωστικό τόν χαρακτηρίζει ἡ νέκρωση τῆς αἰσθησεως, γιατί ἔχει ἀποσύρει τό νοῦ του ἀπό τή σάρκα καί τόν κόσμο καί τόν περιόρισε στό θεό. Ὁ πρώτος, καθῶς ἀγωνίζεται μέ τήν πρακτική ἀσκησι νά λύσει τήν

71. Ψαλμ. 49, 14· 115, 8.

73. Ματθ. 17, 2· Β' Πέτρ. 1, 17-18.

75. Β' Κορ. 3, 18.

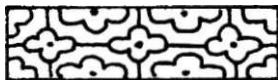
72. Ἦσ. 53, 2..

74. Ψαλμ. 44, 3.

ψυχή από τό φυσικό δεσμό της σχέσεως μέ τή σάρκα, Εχει συνεχώς τό φρόνημα του καμπτόμενο μπροστά στους κόπους. Ένώ ό άλλος, επειδή μέ τή θεωρία αφαίρεσε τά καρφιά τής σχέσεως αυτής, δέν μπορεί νά περιοριστεί διόλου από τίποτε, γιατί έγινε πλέον ελεύθερος από τό νά υποφέρει και νά κρατείται από εκείνα πού θέλουν νά τόν κυριεύσουν.

100. Τό μάννα πού δόθηκε στους Ισραηλίτες στήν Ερημο⁷⁶, είναι ό λόγος τοῦ Θεού, ό όποιος επαρκεί σέ κείνους πού τόν τρώνε για κάθε πνευματική ηδονή, και μεταβάλλεται σέ κάθε γεύση ανάλογα μέ τή διαφορά τής επιθυμίας εκείνων πού τόν τρώνε· γιατί Εχει τήν ποιότητα οποιασδήποτε πνευματικής τροφής. Γι' αυτό σ' εκείνους πού μέ τό Πνεύμα γεννήθηκαν άνωθεν⁷⁷ από άφθαρτη σπορά, γίνεται άδολο πνευματικό γάλα⁷⁸, στους ασθενείς γίνεται λάχανο⁷⁹ πού τονώνει τή δύναμη τής ψυχής πού Εχει τραυματιστεί. Σ' εκείνους πού λόγω τής Εξεως στό καλό Εχουν γυμνασμένα τά αισθητήρια τής ψυχής και διακρίνουν τό καλό και τό κακό, τους δίνει στερεά τροφή⁸⁰. Έχει και άλλες άπειρες δυνάμεις ό λόγος τοῦ Θεού, οί όποιες είναι ανέφικτες έδώ. Όταν όμως κανείς τελειώσει τή ζωή και γίνει άξιος νά τοῦ δοθούν στόν ουρανό πολλά ή δλα⁸¹, αυτός θά λάβει και δλες ή μερικές από εκείνες τις δυνάμεις τοῦ λόγου τοῦ Θεού, επειδή Ελαβε έδώ τά πολύ λίγα. Γιατί ή ακρότητα τών θείων χαρισμάτων πού δίνονται έδώ, όταν συγκριθεί μέ τά μέλλοντα, είναι κάτι τό ελάχιστο και μέτριο.

σ

76. Έξ. 16, 14-35.

77. Ίω. 3, 3-5.

78. Α' Πέτρ. 2, 2.

79. Ρωμ. 14, 2.

80. Έβρ. 5, 14.

81. Ματθ. 25, 21.

Δεύτερη ἑκατοντάδα

Ὁ Θεός είναι ἕνας, γιατί μία είναι ἡ θεότητα, ἀναρχη, ἀπλή, πάνω ἀπό οὐσία, δίχως μέρη καί ἀδιαίρητη. Ἡ ἴδια θεότητα είναι μονάδα καί τριάδα. Μονάδα ἀκέραιη ἢ αὐτή, καί Τριάδα πλήρης ἢ αὐτή. Μονάδα ἀκέραιη κατά τήν οὐσία ἢ ἴδια, καί Τριάδα πλήρης κατά τις υποστάσεις ἢ ἴδια. Γιατί ἡ θεότητα είναι Πατέρας, Τίος καί Ἅγιο Πνεῦμα. Καί ἡ θεότητα είναι καί στόν Πατέρα καί στόν Υἱό καί στό Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅλη ἡ θεότητα σέ δλον τόν Πατέρα ἢ ἴδια, καί δλος ὁ Πατέρας σέ δλη τήν ἴδια. Καί δλη ἡ ἴδια σέ δλο τόν Τίό, καί δλος ὁ Τίος σέ δλη τήν ἴδια. Καί δλη σέ δλο τό Ἅγιο Πνεῦμα ἢ ἴδια θεότητα, καί δλο τό Ἅγιο Πνεῦμα σέ δλη τήν ἴδια. Ὅλη ἡ θεότητα είναι Πατέρας, καί είναι σέ δλο τόν Πατέρα· καί ὁ Πατέρας είναι δλος σέ δλη τήν θεότητα· καί αὐτή δλη είναι δλος ὁ Πατέρας. Καί στήν ἴδια δλη είναι δλος ὁ Τίος· καί ἡ ἴδια είναι δλη σέ δλο τόν Υἱό, καί δλος ὁ Υἱός είναι δλη ἡ θεότητα καί σέ δλη. Καί ἡ ἴδια είναι δλη Ἅγιο Πνεῦμα, καί σέ δλο τό Ἅγιο Πνεῦμα· καί τό Ἅγιο Πνεῦμα είναι δλο δλη ἡ θεότητα· καί σέ δλη τήν ἴδια είναι δλο τό Πνεῦμα τό Ἅγιο. Γιατί δέν είναι ἡ θεότητα κατά ἕνα μέρος της στόν Πατέρα, οὔτε κατά ἕνα μέρος είναι Θεός ὁ Πατέρας· οὔτε κατά ἕνα μέρος είναι ἡ θεότητα στόν Υἱό, ἢ κατά ἕνα μέρος είναι Θεός ὁ Υἱός· οὔτε κατά ἕνα μέρος είναι ἡ θεότητα στό Ἅγιο Πνεῦμα, ἢ τό Ἅγιο Πνεῦμα κατά ἕνα μέρος είναι θεός. Γιατί οὔτε μερίζεται ἡ θεότητα, οὔτε είναι ελλιπής θεός ὁ Πατέρας ἢ ὁ Υἱός ἢ τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλά δλη ἡ θεότητα είναι ἡ ἴδια τέλεια τελείως στόν τέλειο Πατέρα καί δλη τελείως στόν τέλειο Υἱό ἢ ἴδια καί δλη τελείως ἢ ἴδια στό τέλειο Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατί ὁ Πατέρας είναι δλος τελείως σέ δλο τόν Υἱό καί στό Πνεῦμα· καί δλος τελείως σέ δλο τόν Πατέρα καί τό Πνεῦμα είναι ὁ Τίος· καί δλο τελείως σέ δλο τόν Πατέρα καί τόν Υἱό είναι τό Ἅγιο Πνεῦμα. Γι' αὐτό καί είναι ἕνας θεός ὁ Πατέρας καί ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα· γιατί μία καί ἡ αὐτή είναι ἡ οὐσία καί ἡ δύναμη καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καί δέν υπάρχει οὔτε νοεῖται καμιά ἀπό τις τρεις Ὑποστάσεις χωρίς τις ἄλλες.

2. Κάθε νόηση ἀνήκει στά δντα πού νοοῦν καί σ' αὐτά πού νοοῦνται. Ὁ θεός δμως δέν είναι ἀπό ἐκεῖνα πού νοοῦν, οὔτε ἀπό ἐκεῖνα πού νοοῦνται, γιατί είναι πάνω ἀπό αὐτά. Διαφορετικά, περιορίζεται· ἢ ἀπό τήν ἀνάγκη τῆς σχέσεως μέ τό νοούμενο, ἀν θά νοοῦσε· ἢ μέ τό νά υπόκειται φυσικά σ' ἐκεῖνον πού Τόν νοεῖ, ἀν θά ἦταν νοούμενος. Απομένει λοιπόν νά παραδεχθούμε ὅτι οὔτε νοεῖ ὁ θεός, οὔτε νοεῖται, ἀλλά ὅτι είναι πέρα ἀπό τό νά νοεῖ ἢ νά νοεῖται. Γιατί οἱ ιδιότητες αὐτές ἀνήκουν ἐκ φύσεως στά ὑστερα ἀπό Ἐκεῖνον.

3. Κάθε νόηση, όπως Έχει τή θέση της οπωσδήποτε σε κάποια ουσία ως ιδιότητα, Έτσι Έχει και τήν κίνηση της γύρω από κάποια ουσία με ιδιότητες. Γιατί δέν είναι δυνατό νά τή δεχθεί κάτι πού υπάρχει καθ' εαυτό, απόλυτα ανεξάρτητο και άπλό, γιατί και ή νόηση δέν είναι ανεξάρτητη και άπλή. Ό θεός όμως, επειδή είναι και κατά τά δύο απόλυτα απλός (και ως ουσία δηλαδή δέν είναι κάτι πού νοείται, και ως νόηση [δέν] Έχει καθόλου Ένα δεδομένο υποκειμένο), δέν είναι από εκείνα πού [νοούν και] νοούνται· γιατί βέβαια ό Θεός είναι πάνω από ουσία και νόηση.

4. Για όλες τις ευθείες γραμμές πού ξεκινούν από Ένα κέντρο, αυτό παραμένει ή ολότελα αδιαίρετη άρχή τους. Έτσι και εκείνος ό όποιος αξιώθηκε νά βρεθεί μέσα στό Θεό, θά μάθει με μιά άπλή και αδιαίρετη γνώση όλους τους λόγους τών δημιουργημάτων πού προϋπάρχουν σ' Αυτόν.

5. Όταν ή νόηση παίρνει τή μορφή δσων νοούνται, τότε ή μία νόηση διαιρείται σε πολλές νοήσεις, παίρνοντας μορφή ανάλογα με κάθε Ένα είδος δσων νοούνται. Όταν όμως ξεπεράσει τό πλήθος τών αισθητών και νοητών πού τής δίνουν μορφή και γίνει εντελώς χωρίς μορφή και σχήμα, τότε με κατάλληλο τρόπο ό λόγος πού είναι πάνω από κάθε νόηση τήν οικειοποιείται και τή σταματά από δσα έκ φύσεως τήν αλλοιώνουν με τις μορφές τών νοημάτων. Εκείνος πού φτάνει στό σημείο αυτό αναπαύθηκε από όλα τά Έργα του, όπως ακριβώς και ό Θεός από τά δικά Του⁸².

6. Εκείνος πού Έφτασε εδώ τή δυνατή για τους ανθρώπους τελειότητα, καρποφορεί στό Θεό αγάπη, χαρά, ειρήνη, μακροθυμία⁸³. Οί μελλοντικοί καρποί είναι ή αφθαρσία, ή αιωνιότητα και τά δμοια με αυτά. Και ίσως τά πρώτα αρμόζουν σ' εκείνον πού ολοκλήρωσε τήν πρακτική αρετή, ενώ τά δεύτερα σ' εκείνον πού με αληθινή γνώση βγήκε Έξω από τά δημιουργήματα.

7. Όπως τό αποτέλεσμα τής παρακοής είναι ή αμαρτία, Έτσι επίτευγμα τής υπακοής είναι ή αρετή. Και όπως στην παρακοή ακολουθεί παράβαση τών εντολών και χωρισμός από τό θεό πού Έδωσε τις εντολές, Έτσι και στην υπακοή ακολουθεί ή τήρηση τών εντολών και ή Ένωση με τό θεό. Εκείνος λοιπόν πού τήρησε τήν εντολή με τήν υπακοή του, και τήν αρετή κατόρθωσε, και δέ χώρισε τόν εαυτό του από τήν Ένωση με τό θεό μέσω τής αγάπης.

8. Εκείνος πού "συγκεντρώνεται από τή διαίρεση πού προκάλεσε ή παράβαση, πρώτα χωρίζεται από τά πάθη, Έπειτα από τους εμπαιθείς λογισμούς* κατόπιν χωρίζεται από τή φύση και τους λόγους τής φύσεως* στη" συνέχεια από τά νοήματα και τή σχετική με αυτά γνώση. Και τελευταία, αφού προσπεράσει τήν ποικιλία τών λόγων περί Προνοίας, καταλήγει κατά τρόπο άγνωστο σ' αυτόν τό λόγο περί Μονάδος* τότε ό νους, καθώς βλέπει

82. Έβρ. 4, 10- Γεν. 2, 2.

83. Γαλ. 5, 22.

μόνο τή σταθερότητα του, χαίρεται μέ τήν άνεκκλάλητη χαρά, γιατί έλαβε τήν ειρήνη τοῦ Θεοῦ πού υπερβαίνει κάθε νοῦ και πού φρουρεῖ αδιάκοπα ἀπό κάθε πτώση εκείνον πού αξιώθηκε νά τήν λάβει⁸⁴.

9. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως κάνει τούς αρχάριους νά ἀποφεύγουν τήν κακία· ὁ πόθος τῆς ἀναταποδόσεως τῶν αγαθῶν χαρίζει σ' εκείνους πού προκόβουν τήν προθυμία τῆς εργασίας τῶν αρετῶν. Τό μυστήριο ὁμως τῆς ἀγάπης υπερυψώνει τό νοῦ πάνω ἀπ' ὅλα τά δημιουργήματα και κάνει τό νοῦ τυφλό πρὸς ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ τό Θεό. Γιατί ὁ Κύριος κάνει σοφούς μόνο εκείνους πού έγιναν τυφλοί⁸⁵ σέ ὅλα ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπό τό Θεό, δείχνοντας τους τά πιό θεία.

10. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος μοιάζει μέ κόκκο σιναπιοῦ⁸⁶, προτοῦ καλλιεργηθεῖ φαίνεται πάρα πολύ μικρός. Ὅταν ὁμως καλλιεργηθεῖ ὅπως πρέπει, γίνεται τόσο μεγάλος, ὥστε οἱ υψηλοὶ λόγοι τῶν αισθητῶν και νοητῶν κτισμάτων ἀναπαύονται πάνω σ' αὐτόν σάν πουλιά. Γιατί τότε γίνονται ἀπό αὐτόν καταληπτοὶ οἱ λόγοι τῶν πάντων, αὐτός ὁμως δέν εἶναι κατανητός σέ κανένα ἀπό τά ὄντα. Γι' αὐτό εκείνος πού ἔχει πίστη σάν κόκκο σιναπιοῦ μπορεῖ μέ τό λόγο του νά μετακινήσει τό βουνό πού εἶπε ὁ Κύριος⁸⁷, δηλαδή τή δύναμη τοῦ διαβόλου πού στρέφεται ἐναντίον μας νά τή διώχνει και νά τή μετακινεῖ ἀπό τή βάση τῆς.

11. Κόκκος τοῦ σιναπιοῦ εἶναι ὁ Κύριος, ὁ ὅποιος μέ τήν πίστη σπείρεται πνευματικά στις καρδιές εκείνων πού Τόν δέχονται. Ὅταν κανεῖς τόν καλλιεργήσει ἐπιμελῶς μέ τις αρετές, μετακινεῖ, τό βουνό τοῦ χωματένιου φρονήματος ἀπωθώντας μέ δύναμη τή δυσμετακίνητη ἔξη τῆς κακίας του, και δίνει τόπο ν' ἀναπαυθοῦν μέσα του, σάν πουλιά τοῦ οὐρανοῦ, οἱ λόγοι τῶν ἐντολῶν και οἱ τρόποι ἢ και οἱ θείες δυνάμεις τους.

12. Πάνω στόν Κύριο, σάν σέ θεμέλιο τῆς πίστεως, ἄς ὑψώσουμε τήν οἰκοδομή τῶν αγαθῶν, βάζοντας χρυσό, ἄργυρο, πολύτιμους λίθους⁸⁸, δηλαδή θεολογία καθαρῆ και ἀνόθευτη και βίο ολοκάθαρο και λαμπρό και θείους λογισμούς και νοήματα σάν μαργαριτάρια. Ὅχι ὁμως ξύλα, οὔτε χόρτο, οὔτε καλαμιά, δηλαδή ὄχι εἰδωλολατρία —ἐννοῶ τήν ἐμπαθή ἐπιθυμία τῶν αισθητῶν—, οὔτε βίο ἀσυλλόγιστο, οὔτε λογισμούς ἐμπαθεῖς πού στεροῦνται τή σοφή σύνεση, σάν ἄχυρα.

13. Εκείνος πού ἐπιθυμεῖ τή γνώση, ἄς στηρίξει σταθερά τις βάσεις τῆς ψυχῆς του κοντά στόν Κύριο, ὅπως λέει ὁ Θεός στο Μωσῆ: «Ἐσὺ στάσου ἐδῶ μαζί Μου»⁸⁹. Και πρέπει νά γνωρίζομε ὅτι και σ' αὐτούς πού στέκονται κοντά στόν Κύριο, ὑπάρχει διαφορά, ἂν βέβαια οἱ φιλομαθεῖς δέ διαβάξουν μέ ἐπιπολαιότητα τό χωρίο: «Εἶναι μερικοὶ ἀπό ὄσους στέκονται ἐδῶ πού δέ θά γευτοῦν θάνατο, ὡστόσο δουν τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ νά ἔχει ἔρθει μέ

84. Φιλίπ. 4, 7.

86. Ματθ. 13, 31.

88. Α' Κορ. 3, 12.

85. Ψαλμ. 145, 8.

87. Ματθ. 17, 20.

89. Δευτ. 5, 31.

δύναμη»⁹⁰. Γιατί ό Κύριος δέν φανερώνεται πάντοτε μέ δόξα σ' εκείνους πού στέκονται κοντά Του, άλλα στους αρχαίους παρουσιάζεται μέ μορφή δούλου⁹¹, ένώ σ' εκείνους πού μπορούν νά Τον ακολουθήσουν καθώς ανεβαίνει στό ψηλό βουνό τής μεταμορφώσεως Του, φανερώνεται μέ μορφή Θεού⁹², μέ τήν οποία υπήρχε πριν από τή δημιουργία τοῦ κόσμου⁹³. Είναι λοιπόν δυνατό νά μή φαίνεται σέ δλους δσοι είναι κοντά Του ό Κύριος κατά τόν ίδιο τρόπο, άλλα σέ άλλους Εται, και σέ άλλους μέ άλλο τρόπο, ανάλογα μέ τό μέτρο τής πίστεως καθενός.

14. "Όταν ό λόγος τοῦ Θεού γίνει μέσα μας ολοφάνερος και λαμπρός και λάμψει τό πρόσωπο του δπως ό ήλιος, τότε φαίνονται κατάλευκα και τά φορέματα του⁹⁴, δηλαδή τά λόγια τών Ευαγγελίων φαίνονται καθαρά και σαφή και χωρίς νά Εχουν τίποτε καλυμμένο* άλλα και ό Μωσής και ό Ηλίας τόν πλησιάζουν, δηλαδή οί πνευματικότεροι λόγοι τοῦ Νόμου και τών Προφητών.

15. Όπως θά Ερθει ό Τίός τοῦ άνθρωπου, κατά τή Γραφή⁹⁵, μαζί μέ τούς αγγέλους Του, μέσα στή δόξα τοῦ Πατέρα Του, Εται σέ κάθε προκοπή αρετής μεταμορφώνεται για τούς άξιους ό λόγος τοῦ Θεού, ερχόμενος μαζί μέ τούς αγγέλους του μέσα στή δόξα τοῦ Πατέρα. Γιατί οί πνευματικότεροι λόγοι τοῦ Νόμου και τών Προφητών, τούς οποίους προτυπώνουν ό Μωσής και ό Ηλίας μέ τήν εμφάνιση τους στή Μεταμόρφωση του Κυρίου, διατηρούν τήν αναλογία τής δόξας τους αποκαλύπτοντας τό νόημα τους στους άξιους στό βαθμό πού μπορούν αυτοί νά εννοήσουν.

16. "Εκείνος πού διδάχθηκε κάπως τόν μυστικό λόγο τής μονάδας, οπωσδήποτε Εμαθε και τούς περί προνοίας και κρίσεως λόγους πού είναι μαζί μέ αυτόν. Γι' αυτό και, δπως ό Πέτρος, αποφασίζει πώς είναι καλό νά κάνει μέσα του τρεις σκηνές για δσα είδε⁹⁶, δηλαδή τις τρεις καταστάσεις τής σωτηρίας, εννοώ τής αρετής, τής γνώσεως και τής θεολογίας. Γιατί ή πρώτη Εχει ανάγκη από τήν ανδρεία και τή σωφροσύνη στήν πράξη, τής οποίας τύπος ήταν ό μακάριος Ηλίας. Ή δεύτερη Εχει ανάγκη από τις αρετές τής φυσικής θεωρίας, τήν οποία φανέρωσε μέ τόν εαυτό του ό μέγας Μωσής. Και ή τρίτη χρειάζεται τήν άκρα τελειότητα τής φρονήσεως, τήν οποία Εδειξε ό Κύριος. Όνομάστηκάν σκηνές, γιατί υπάρχουν άλλες καταστάσεις, καλύτερες από αυτές και ενδοξότερες, πού θά αποδοθούν στους άξιους στό μέλλοντα αιώνα.

17. Ό πρακτικός λέγεται δι προσωρινά κατοικεί στή σάρκα, γιατί μέ τις αρετές κόβει τή σχέση τής ψυχής μέ τή σάρκα και αφαιρεί από τόν εαυτό του τήν άπατη τών υλικών πραγμάτων. Ό γνωστικός και σ' αυτή τήν αρετή ακόμη λέγεται δι κατοικεί προσωρινά, αφού ακόμα βλέπει τήν αλή-

90. Μάρκ. 9, 1.

92. Ματθ. 17, 1-9.

94. Ματθ. 17, 2.

96. Ματθ. 17, 4.

91. Φίλιπ. 2, 7.

93. Ίω. 17, 5.

95. Ματθ. 16, 27.

θεια μὲ ασάφεια, σάν μέσα σέ καθρέφτη⁹⁷. Γιατί δέν εἶδε ἀκόμη δπως εἶναι πραγματικά τὰ εἶδη των αὐτοὑπόστατων θείων αγαθῶν, και δέν τὰ ἀπόλαυσε βλέποντας τα πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Κάθε ἅγιος περνά ἀπὸ εἰκόνες τῶν αγαθῶν βαδίζοντας πρὸς τὸ μέλλον, και κραυγάζει: «Ξένος και περαστικός εἶμαι ἐδῶ, δπως δλοι οἱ πατέρες μου»⁹⁸.

18. Εκείνος πού προσεύχεται, δέν πρέπει ποτέ νά σταματᾶ τὴν υψηλὴ ἀνάβαση πού οδηγεῖ στοῦ Θεοῦ. Γιατί, δπως πρέπει νά ἀνεβαίνομε ἀπὸ δύναμη σέ δύναμη⁹⁹ στὴν πρακτικὴ προκοπὴ τῶν ἀρετῶν, και νά υψωνόμαστε ἀπὸ δόξα σέ δόξα¹⁰⁰ στις πνευματικὲς γνώσεις τῆς θεωρίας, και ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς ἁγίας Γραφῆς νά μεταβαίνομε στοῦ πνεύμα, ἐτσι πρέπει νά κάνομε και δταν βρεθούμε στον τόπο τῆς προσευχῆς· νά ὑψώνομε τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, και τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θεϊότερα, γιὰ νά μπορέσει ὁ νους νά ἀκολουθήσει τὸν Ἰησοῦ, τὸν Τίὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος διατέραςε τοὺς ουρανοὺς¹⁰¹ και βρίσκεται παντοῦ. Αυτὸς διέρχεται ἀπ' δλα κατ' οἰκονομίαν γιὰ χάρη μας, ὥστε κι εμεῖς, ἀκολουθώντας Τον, νά προσπεράσομε δλα δσα εἶναι μετὰ ἀπὸ Αυτὸν και νά φτάσομε σ' Αυτὸν, ἀν βέβαια Τὸν νοοῦμε δχι σύμφωνα μὲ τὴν ταπεινὴ μορφή πού ἔλαβε ἀπὸ συγκατάβαση μὲ τὴ σάρκωση Του, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴ ἀπεριόριστη μεγαλειότητα Του.

19. Καλὸ εἶναι πάντοτε νά ἀφιερώνομε τὸν καιρὸ μας στοῦ Θεοῦ και νά Τὸν ζητοῦμε, δπως ἔχομε διαταχθεῖ. Ἄν και στὴν παρούσα ζωὴ δέν μποροῦμε νά φτάσομε στοῦ τέλος τοῦ βάθους τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ ἴσως και σ' ἓνα σημεῖο φτάνοντας, θά μπορέσομε νά θεωροῦμε διαρκῶς ἀγιότερα και διαρκῶς πνευματικότερα πράγματα. Και αὐτὸ φανερώνει ὁ Ἀρχιερέας πού ἐμπαινε ἀπὸ τὰ ἅγια, πού εἶναι ἀγιότερα ἀπὸ τὴν αὐλή, στὰ ἅγια τῶν ἁγίων, [πού εἶναι ἀγιότερα ἀπὸ τὰ ἅγια]¹⁰².

20. Κάθε λόγος τοῦ θεοῦ οὔτε πολλὰ λόγια ἀπαιτεῖ, οὔτε πολυλογία εἶναι, ἀλλὰ εἶναι ἓνας κι ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα θεωρήματα, καθένα ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι στοιχεῖο τοῦ λόγου. Ὡστε ἐκεῖνος πού ομιλεῖ γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, ἀκόμη και ἀν τὰ πει δλα ὥστε νά μὴν παραλείψει τίποτε, ἓνα λόγο θεοῦ ἔχει πει.

21. Στοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ εἶναι θεὸς και Λόγος τοῦ Πατέρα, κατοικεῖ κατ' οὐσίαν δλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά¹⁰³. Σ' ἐμᾶς ἡ θεότητα στὴν πληρότητα της κατοικεῖ κατὰ χάρη, δταν συλλέξομε μέσα μας κάθε ἀρετὴ και σοφία πού δέν υπολείπεται διόλου —δσο εἶναι δυνατὸ σέ ἄνθρωπο— ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ μίμηση τοῦ πρωτοτύπου. Γιατί δέν εἶναι ἀνάρμοστο κατὰ τὸν θέσει (και δχι φύσει) λόγο νά κατοικήσει και σ' ἐμᾶς τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα πνευματικὰ θεωρήματα.

97. Α' Κορ. 13, 12.

99. Ψαλμ. 83, 6-8.

101. Ἐβρ. 4, 14.

103. Κολ. 2, 9.

98. Ψαλμ. 38, 7 και 13.

100. Β' Κορ. 3, 18.

102. Λευίτ. 16, 12-16.

22. Ὅπως ὁ μέσα μας λόγος πού πηγάζει φυσικά ἀπό τό νοῦ εἶναι ἀγγελιοφόρος των κρυμμένων κινήσεων τοῦ νοῦ, ἔτσι και ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδή γνωρίζει στήν οὐσία Του τόν Πατέρα δπως ὁ λόγος γνωρίζει τό νοῦ πού τόν γέννησε —και χωρίς Αυτόν δέν μπορεί κανένα ἀπό τά δημιουργήματα νά πλησιάσει τόν Πατέρα¹⁰⁴—, ἀποκαλύπτει τόν Πατέρα ἐπειδή εἶναι κατά φύση Λόγος. Και σύμφωνα μ' αὐτό λέγεται καί «ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς»¹⁰⁵.

23. Μεγάλη βουλή τοῦ Θεοῦ και Πατέρα εἶναι τό κρυμμένο στή σιγή¹⁰⁶ και ἀγνωστο μυστήριο τῆς θείας Οικονομίας, τό ὅποιο φανέρωσε ὁ Μονογενῆς Τίος καθώς τό πραγματοποιήσε μέ τή σάρκωσή Του κι ἔγινε ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης προαιώνιας βουλῆς τοῦ Θεοῦ και Πατέρα. Γίνεται ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Θεοῦ και ὁ ἄνθρωπος πού γνώρισε τό λόγο τοῦ μυστηρίου και ἀνυψώνεται μέ ἔργο και λόγο σέ κάθε περίπτωση, μέ τρόπο ἀκατανόητο, ὥσπου νά φτάσει σ' Εκείνον πού κατέβηκε τόσο πολύ πρὸς αὐτόν.

24. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατέβηκε κατ' οἰκονομία γιά χάρη μας στά κατώτερα μέρη τῆς γῆς και ἀνέβηκε πάνω ἀπό δλους τοὺς ουρανοὺς¹⁰⁷, —Αὐτός πού κατά τή φύση Του εἶναι ολότελα ἀκίνητος—, προενεργώντας κατ' οἰκονομία στόν εαυτό Του ὡς ἄνθρωπο αὐτά πού μέλλουν νά συμβοῦν. Ἄς βλέπει λοιπόν μέ μυστική χαρά εκείνος πού ἀγαπά τή φιλία τῆς γνώσεως, ποιό εἶναι τό ὑποσχεμένο τέλος εκείνων πού ἀγαποῦν τόν Κύριο.

25. Ἄν ὁ Θεός Λόγος τοῦ Θεοῦ και Πατέρα ἔγινε ἄνθρωπος και υἱός ἄνθρωπου, γιά νά κάνει τοὺς ἀνθρώπους θεοὺς και υἱούς Θεοῦ, ἄς πιστέψουμε δι ἐκεῖ θά φτάσουμε, δπου τώρα εἶναι αὐτός ὁ Χριστός, ὡς κεφαλή τοῦ δλου σώματος¹⁰⁷, πού ἔγινε γιά χάρη μας πρόδρομος μας¹⁰⁸ πρὸς τόν Πατέρα μέ τή δική μας φύση. Γιατί στή σύναξη τῶν θεῶν, δηλαδή αὐτῶν πού θά σωθοῦν, θά σταθεῖ ὁ Θεός¹⁰⁹ ἀνάμεσα τους μοιράζοντας τις ἀμοιβές τῆς ἐπουράνιας μακαριότητος, χωρίς νά ὑπάρχει καμιά ἀπόσταση μεταξύ Αὐτοῦ και τῶν ἀξίων.

26. Εκείνος πού ικανοποιεῖ ἀκόμη τις ἐμπαθεῖς ορέξεις τῆς σάρκας, σάν εἰδωλολάτρης και εἰδωλοποιός κατοικεῖ τή χώρα τῶν Χαλδαίων. Ὄταν λίγο ξεκαθαρίσει τά πράγματα και αἰσθανθεῖ τοὺς τρόπους πού ταιριάζουν στήν ἀνθρώπινη φύση, ἀφού ἐγκαταλείψει τή χώρα τῶν Χαλδαίων, ἔρχεται στή Χαρρὴν τῆς Μεσοποταμίας¹¹⁰, δηλαδή στήν κατάσταση πού βρῖσκεται μεταξύ ἀρετῆς και κακίας, ἢ ὁποία δέν καθαρίστηκε ἀκόμη ἀπό τὴν πλάνη τῆς αἰσθήσεως· γιατί αὐτό σημαίνει ἡ Χαρρὴν. Ἄν δμως υπερβεῖ και τή μέτρια κατανόηση τοῦ καλοῦ πού αποκτά μέσω τῆς αἰσθήσεως, τότε θά σπεύσει πρὸς τὴν ἀγαθὴ γῆ, δηλαδή στήν κατάσταση πού εἶναι ἐλεύθερη ἀπό κά-

104. Ἰω. 14, 6.

106. Ρωμ. 16, 25.

108. Ἐβρ. 6, 20.

110. Γεν. 11, 31.

105. Ἦσ. 9, 6.

107. Κολ. 1, 18.

109. Ψαλμ. 81, 1.

θε κακία και άγνοια· τήν οποία ό Θεός, ό Όποιος δέν ψεύδεται, δείχνει και υπόσχεται νά δώσει¹¹¹ σάν βραβείο αρετής σ' εκείνους πού Τον αγαπούν.

27. Ά ν σταυρώθηκε γιά μάς ό Λόγος τοῦ Θεοῦ ως αδύνατος άνθρωπος και αναστήθηκε μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ¹¹², αυτό σημαίνει πνευματικώς δι πάντοτε τό κάνει αυτό και πάσχει πρός χάρη μας, γιατί γίνεται τά πάντα, γιά νά σώσει τούς πάντες¹¹³. Καλώς λοιπόν ό θεϊός Απόστολος στους Κορινθίους πού ήσαν ασθενείς έκρινε δι τίποτε άλλο δέν έπρεπε νά μάθουν, παρά μόνο τόν Ιησού Χριστό, και Αυτόν σταυρωμένο¹¹⁴. Στους Έφεσίους όμως πού ήσαν τέλειοι, γράφει: «Ό Θεός μάς συνανέστησε και μάς κάθισε μαζί μέ τό Χριστό στά επουράνια»¹¹⁵. Λέει μ' αυτά δι ό Λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται στον καθένα ανάλογα μέ τά μέτρα τής δυνάμεως του. Σταυρώνεται λοιπόν γιά εκείνους πού πρωτομπαίνουν πρακτικώς στήν ευσέβεια, καρφώνοντας τις εμπαιθείς ενέργειες τους μέ τό θεϊό φόβο. Ανασταίνεται και ανεβαίνει στους ουρανοῦς γιά εκείνους πού ξεγνύθηκαν τόν «παλαιό άνθρωπο» πού φθείρεται από τις απατηλές επιθυμίες και ντύθηκαν τό νέο άνθρωπο πού κτίζεται κατ' εικόνα Θεοῦ μέ τό Πνεῦμα¹¹⁶ και έφτασαν στόν Πατέρα μέ τή χάρη πού είναι μέσα τους παραπάνω από κάθε άρχή και εξουσία και δύναμη και κυριότητα και από κάθε όνομα πού ονομάζεται διχι μόνον στόν παρόντα αιώνα, αλλά και στόν μέλλοντα¹¹⁷. Γιατί διλα τά έπειτα από τό Θεό, και πράγματα και ονόματα και αξιώματα, θά είναι κάτω από εκείνον πού μέ τή χάρη θά φτάσει στό Θεό.

28. Πριν από τή φανερή κατά σάρκα παρουσία Του, ό Λόγος τοῦ Θεοῦ ενδημούσε νοητά στους Πατριάρχες και τούς Προφήτες, προτυπώνοντας τά μυστήρια τής παρουσίας Του. Έτσι και ύστερα από αυτήν, έρχεται διχι μόνο σ' εκείνους πού είναι ακόμη νήπιοι γιά νά τούς θρέψει πνευματικά και νά τούς φέρει στήν ηλικία τής κατά Θεόν τελειότητας, αλλά και στους τέλειους επίσης, ιχνογραφώντας έκ τών προτέρων σ' αυτούς μυστικά, σάν σέ εικόνα, τά χαρακτηριστικά τής μέλλουσας παρουσίας Του.

29. Οί λόγοι τοῦ Νόμου και τών Προφητών, ως πρόδρομοι τής κατά σάρκα παρουσίας τοῦ Λόγου, παιδαγωγοῦσαν τις ψυχές νά πιστέψουν στό Χριστό¹¹⁸. Έτσι και ό δοξασμένος Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τή Σάρκωση Του έγινε πρόδρομος τής πνευματικής παρουσίας Του, παιδαγωγώντας τις ψυχές μέ τούς λόγους Του γιά νά υποδεχθούν τή φανερή θεϊκή παρουσία Του, τήν οποία κάνει πάντοτε μεταβάλλοντας *από σαρκικούς σέ πνευματικούς τούς άξιους μέ τήν αρετή. Θά τήν κάνει και στό τέλος τοῦ αιώνα, αποκαλύπτοντας ολοφάνερα τά ως τότε ανέκφραστα και μυστικά.

30. Όσο έγώ είμαι ατελής και ανυπότακτος και δέν υπακούω στό Θεό μέ τήν εργασία τών εντολών, ούτε γίνομαι τέλειος στό νοῦ¹¹⁹ ως πρός τήν

111. Γεν. 12, 1.

114. Α' Κορ. 2, 2.

117. Έφ. 1, 21.

112. Β' Κορ. 13, 4.

115. Έφ. 2, 6.

118. Γαλ. 3, 24.

113. Α' Κορ. 9, 22.

116. Έφ. 4, 22-24.

119. Α' Κορ. 14, 20.

γνώση, στό πρόσωπο μου φαίνεται ατελής και ανυπότακτος και ό Χριστός, εξαιτίας μου. Γιατί Τόν ελαττώνω και Τόν κολοβώνω, άφου δέ μεγαλώνω κι έγώ μαζί Του κατά πνεύμα, ώς σώμα πού είμαι Χριστού και ένα από τά μέλη Του¹²⁰.

31. «Ανατέλλει ό ήλιος και βασιλεύει ό ήλιος»¹²¹, λέει ή Γραφή. Λοιπόν και ό λόγος άλλοτε βλέπεται ψηλά, άλλοτε χαμηλά, σύμφωνα δηλαδή μέ τήν αξία και τήν αναλογία ή τόν τρόπο εκείνων πού εργάζονται τήν αρετή και κινούνται γύρω από τή θεία γνώση. Και είναι μακάριος εκείνος πού κρατεί άβασίλευτο μέσα του, δπως ό Ιησούς τοῦ Ναυή¹²², τόν ήλιο τής δικαιουσίνης για δλη τή διάρκεια τής ημέρας τής παρούσας ζωής, χωρίς νά περιορίζεται από τή νύχτα τής κακίας και τής άγνοιας, για νά μπορέσει νόμιμα νά κατατροπώσει τούς πονηρούς δαίμονες πού ξεσηκώνονται εναντίον του.

32. Όταν ανυψώνεται μέσα μας ό Λόγος τοῦ Θεού μέ τήν πράξη και τή θεωρία, ελκύει δλους πρός τόν εαυτό Του¹²³, και τούς λογισμούς και λόγους μας γύρω από τή σάρκα και τήν ψυχή και τή φύση τών δντων, και αυτά τά μέλη τοῦ σώματος και τις αισθήσεις, αγιάζοντας τα μέ τήν αρετή και τή γνώση και θέτοντας τα κάτω από τόν ζυγό Του. Εκείνος λοιπόν πού θεωρεί τά θεία, άς ανεβαίνει μέ μεγάλη προθυμία, ακολουθώντας τό Λόγο μέχρις δτου φτάσει τόν τόπο δπου βρίσκεται* γιατί εκεί τόν έλκει. Όπως λέει ό Εκκλησιαστής: «Και έλκει στόν τόπο Του»¹²⁴, εννοείται εκείνους πού τόν ακολουθούν ώς Μεγάλο Αρχιερέα* τούς οποίους εισάγει στά Άγια τών Αγίων δπου για χάρη μας Αυτός πρόδρομος εισήλθε φορώντας τήν ανθρωπινη φύση¹²⁵.

33. Εκείνος πού ασκείται στήν ευσέβεια και αντιπαρατάσσεται στις αδύρατες δυνάμεις, άς προσεύχεται νά παραμένουν σ' αυτόν και ή φυσική διάκριση μέ τό μέτριο φώς της, και ή φωτιστική χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατί ή μία παιδαγωγεί μέ τήν πρακτική άσκηση τή σάρκα στήν αρετή, ενώ ή άλλη καταφωτίζει τό νοῦ νά προτιμά πάνω άπ' δλα νά ζει μαζί μέ τή σοφία, μέ τήν οποία γκρεμίζει τά όχυρώματα τής κακίας και κάθε τί πού υψώνεται υπερήφανα εναντίον τής γνώσεως του θεοῦ¹²⁶. Τό φανερώνει αυτό ό Ιησούς τοῦ Ναυή πού προσευχήθηκε νά σταματήσει ό ήλιος κατά τό μέρος τής Γαβαών, δηλαδή νά μη δύσει τό φώς τής γνώσεως του Θεοῦ από τό δρος τής νοερής θεωρίας* και ή σελήνη στή φάραγγα¹²⁷, δηλαδή ή φυσική διάκριση πού εποπτεύει τή σαρκική αδυναμία, νά μένει αμετάβλητη στήν αρετή.

34. Η Γαβαών είναι ό νους ό στραμμένος πρός τά άνω. Η φάραγγα είναι ή σάρκα πού έχει ταπεινωθεί μέ τόν θάνατο. Ό ήλιος είναι ό λόγος πού φωτίζει τό νοῦ και του δίνει δύναμη για τή θεωρία και τόν ελευθερώνει

120. Α' Κορ. 12, 27. 122. Ί. Ναυή 10, 12-13. 124. Έκκλ. 1, 5. 126. Β' Κορ. 10, 5.

121. Έκκλ. 1, 5.

123. Ίω. 12, 32.

125. Έβρ. 6, 20. 127. Ί. Ναυή 10, 12-13.

από κάθε άγνοια, ενώ ή σελήνη είναι ό φυσικός νόμος, ό όποιος πείθει τή σάρκα νά υποταχθεί, δπως είναι δίκαιο, στό πνεύμα, γιά νά δεχθεί τό ζυγό τών εντολών. Ή σελήνη είναι σύμβολο τής φύσεως, γιατί είναι μεταβλητή. Στους αγίους δμως είναι αμετάβλητη, γιατί απόκτησαν τήν αμετάβλητη έξη τής αρετής.

35. Εκείνοι πού ζητούν τόν Κύριο, δέν πρέπει νά Τόν ζητούν έξω από τον εαυτό τους, αλλά μέσα τους, μέ τήν έμπρακτη πίστη. Γιατί λέει ή Γραφή: «Είναι κοντά σου ό λόγος, στό στόμα σου και στην καρδιά σου»¹²⁸, δηλαδή ό λόγος τής πίστεως, γιατί ό ζητούμενος λόγος είναι αυτός ό Χριστός.

36. Και άν σκεφτούμε τό ύψος τής θεϊκής απεραντοσύνης, άς μήν απελπιστούμε γιά τή φιλανθρωπία τοῦ Θεού, διτι τάχα είναι τόσο ψηλά, ώστε δέ φτάνει ώς εμάς· ούτε νά βάλομε στό νού μας τό άπειρο βάθος στό όποιο πέσαμε μέ τήν αμαρτία και άπιστήσομε τό άν μπορεί νά αναστηθεί ή αρετή πού νεκρώθηκε μέσα μας. Γιατί και τά δύο είναι δυνατά στό Θεό: και τό νά κατεβεί και νά φωτίσει τό νού μας μέ τή γνώση, και τό νά αναστήσει πάλι μέσα μας τήν αρετή και νά μάς ανυψώσει μαζί Του μέ τά έργα τής αρετής. Γιατί λέει: «Νά μή σου περάσει ή σκέψη, ποιος θά ανεβεί στόν ουρανό γιά νά κατεβάσει από εκεί τό Χριστό; Ή ποιος θά κατεβεί, στην άβυσσο, γιά νά αναστήσει τό Χριστό από τούς νεκρούς;»¹²⁹ Σύμφωνα μέ άλλη εκδοχή, άβυσσος είναι δλα δσα είναι έπειτα από τό θεό, δλα σέ δσα πηγαίνει κατά πρόνοιαν δλος ό λόγος τοῦ θεού, σάν ζωή πού επέρχεται στά νεκρά όντα· γιατί δλα δσα ζουν μετέχοντας στή ζωή, καθ' έαυτά είναι νεκρά. Ώς ουρανό δέ, εννόησε τή φυσική του θεοῦ κρυφιοτητα, σύμφωνα μέ τήν οποία σέ δλους είναι ακατάληπτος. Κι άν κανείς εννόησει ώς ουρανό τόν λόγο τής θεολογίας, και ώς άβυσσο τό μυστήριο τής θείας Οικονομίας, δέν θά πει κάτι ανάρμοστο κατά τήν γνώμη μου. Γιατί και τά δύο είναι δύσκολο νά τά συλλάβουν εκείνοι πού επιχειρούν νά τά εξετάσουν λογικά* ή μάλλον είναι ολότελα απρόσιτα δταν ερευνώνται χωρίς πίστη.

37. Στόν πρακτικό, παχύνεται ό Λόγος μέ τήν εξάσκηση τών αρετών και γίνεται «σάρκα»¹³⁰. στόν θεωρητικό λ'επτύνεται μέ τά πνευματικά νοήματα και γίνεται εκείνο πού ήταν από τήν άρχή, θεός Λόγος μαζί μέ τόν Πατέρα¹³¹.

38. Κάνει τό λόγο σάρκα εκείνος πού μέ παραδείγματα και λόγια ύλικότερα, ανάλογα μέ τή δυνατότητα κατανοήσεως τών ακροατών, διδάσκει τήν ηθική πλευρά του λόγου. Αντίθετα κάνει πνεύμα τόν λόγο, εκείνος πού εκθέτει μέ υψηλά θεωρήματα τή μυστική θεολογία.

39. Εκείνος πού θεολογεί καταφατικά, χρησιμοποιώντας θέσεις, κάνει τόν λόγο σάρκα, γιατί δέ γνωρίζει από άλλου τό θεό ώς αίτιο, παρά από δσα βλέπομε και ψηλαφούμε. Εκείνος δμως πού θεολογεί άποφατικά, χρη-

128. Ρωμ. 10, 8.

129. Ρωμ. 10, 6-7.

130. Γω. 1, 14.

131. Γω. 1, 1-2.

σιμοποιώντας αρνήσεις, κάνει πνεύμα τόν λόγο, επειδή από την άρχή είναι Θεός. Και γνωρίζει όρθά τόν Τπεράγνωστο, χωρίς τή χρήση κανενός απολύτως από δσα μπορούν νά γνωσθοϋν.

40. Εκείνος πού έμαθε νά ανοίγει, δπως οί Πατριάρχες, μέ πράξη και θεωρία τά πηγάδια¹³² τής αρετής και τής γνώσεως πού είναι μέσα του, θά βρει μέσα του τό Χριστό, τήν πηγή τής ζωής, από τήν οποία μάς παρακινεί ή σοφία νά πίνουμε μέ τά έξης λόγια: «Πίνε νερό από τά δικά σου δοχεία και από τήν πηγή τών πηγαδιών σου»¹³³, τό όποιο άν κάνουμε, θά βρούμε δι μέσα μας είναι οί θησαυροί της.

41. Εκείνοι πού ζουν σάν κτήνη μέ μόνη τήν αίσθηση, κάνουν σάρκα τό λόγο μέ μεγάλο τους κίνδυνο, κάνοντας κατάχρηση στά κτίσματα του Θεού για τήν ικανοποίηση τών παθών, και μή κατανοώντας τή σοφία πού βρίσκεται σέ δλα τά κτίσματα για νά γνωρίσουν και νά δοξάσουν τό Θεό από τά Έργα Του, και ν' αντιληφθούν από πού, και τί, και για ποιό σκοπό γίναμε και πού πρέπει νά οδηγούμαστε από τά βλεπόμενα, αλλά περνούν τή ζωή αυτή μέσα στό σκοτάδι, ψηλαφώντας μονάχα μέ τά δυό τους χέρια τήν άγνωσία γύρω από τό Θεό.

42. Εκείνοι πού παραμένουν στό γράμμα μόνο τής Γραφής και δεσμεύουν τό αξίωμα τής ψυχής στή σωματική λατρεία του νόμου, κάνουν στον εαυτό τους σάρκα τό λόγο μέ τρόπο άξιοκατηγόρητο και νομίζουν δι ό θεός ευχαριστείται μέ θυσίες αλόγων ζώων. Αυτοί φροντίζουν πολύ για τήν εξωτερική καθαρότητα του σώματος και παραμελούν τό κάλλος τής ψυχής πού λεικιάζεται από τις κηλίδες τών παθών, για χάρη τής οποίας προσφέρθηκε δλη ή δύναμη τών ορατών και έχει δοθεί κάθε θεός λόγος και νόμος.

43. Τό άγιο Ευαγγέλιο λέει πώς ό Κύριος θά γίνει αιτία πτώσεως και αναστάσεως πολλών μέσα στον Ισραηλιτικό λαό¹³⁴. Λοιπόν άς προσέξομε μήπως είναι αιτία πτώσεως σ' εκείνους πού μόνο μέ τήν αίσθηση παρατηρούν τήν ορατή κτίση και μόνο τό γράμμα τής Γραφής ακολουθούν, γιατί δέν μπορούν νά περάσουν και νά φτάσουν στό καινούργιο πνεύμα τής χάρης λόγω τής ανοησίας τους. Και πάλι μήπως είναι αιτία αναστάσεως σ' εκείνους πού και τά κτίσματα και τά λόγια του Θεού τά θεωρούν και τά ακούν πνευματικώς και μέ τούς κατάλληλους τρόπους φροντίζουν μόνον για τή θεία εικόνα τής "ψυχής.

44. Τό δι ό Κύριος θά γίνει αιτία πτώσεως και αναστάσεως πολλών μέσα στον Ισραήλ, όταν εννοηθεί από τή θετική μόνο άποψη, αναφέρεται στην πτώση τών παθών και τών πονηρών λογισμών μέσα σέ κάθε πιστό, και στην άνάσταση τών αρετών και κάθε θεάρεστου λογισμού.

45. Εκείνος πού θεωρεί τόν Κύριο δημιουργό μόνον εκείνων πού γεν-

132. Γεν. 26, 15-19.

133. Παροιμ. 5, 15.

134. Λουκ. 2, 34.

νιοῦνται και φθείρονται, Τόν παραγνωρίζει ως κηπουρό, δπως ή Μαγδαληνή Μαρία. Γι¹ αυτό, για να τόν ωφελήσει, αποφεύγει τό άγγιγμα του ό Κύριος, γιατί δέν μόρεσε ακόμη νά ανεβεί μαζί Του προς τόν Πατέρα, και τοῦ λέει: «Μή μέ αγγίζεις»¹³⁵. Γιατί γνωρίζει ό Κύριος δι βλάπτεται εκείνος πού έρχεται σ¹ Αυτόν μέ τέτοια χαμηλή ιδέα.

46. Εκείνοι οί όποιοι άπό τό φόβο τών Ιουδαίων κάθησαν στό υπερώο στή Γαλιλαία και έκλεισαν τις θύρες, δηλαδή εκείνοι οί όποιοι για τό φόβο τών πνευμάτων τής πονηρίας ανέβηκαν μέ ασφάλεια στό ὕψος τών θείων θεωρημάτων στή χώρα τών Αποκαλύψεων και έκλεισαν σάν θύρες τις αισθήσεις, δέχονται τό Λόγο τοῦ Θεοῦ και Θεό, πού έρχεται μέ τρόπο άγνωστο και παρουσιάζεται σ¹ αυτούς χωρίς νά μεσολαβεί ή αίσθηση. Σ¹ αυτούς, δίνοντας τους ειρήνη τούς χαρίζει απάθεια, και φυσώντας τους τούς χορηγεί τό και τό Άγιο Πνεύμα¹³⁶, παρέχει τήν εξουσία κατά τών πονηρών πνευμάτων¹³⁷ και δείχνει σ¹ αυτούς, τά σύμβολα τών μυστηρίων Του.

47. Για εκείνους πού ερευνούν σαρκικά τό λόγο περι τοῦ Θεοῦ, ό Κύριος δέν ανεβαίνει προς τόν Πατέρα. Για εκείνους όμως πού Τόν αναζητούν πνευματικά, μέ υψηλά θεωρήματα, ανεβαίνει προς τόν Πατέρα. Άς μήν κρατούμε λοιπόν κάτω για πάντα Εκείνον πού ήρθε για χάρη μας κάτω άπό φιλανθρωπία, αλλά άς πάμε μαζί Του ψηλά προς τόν Πατέρα, αφού άφήσομε τή γή και τά γήινα* για νά μήν πει και σ¹ εμάς εκείνο πού είπε στους αδιόρθωτους Ιουδαίους: «Όπου πηγαίνω έγώ, εσείς δέν μπορείτε νά 'ρθείτε»¹³⁸. Γιατί χωρίς τό Λόγο, είναι αδύνατο νά φτάσομε στον Πατέρα τοῦ Λόγου.

48. Η γή τών Χαλδαίων είναι ό εμπαθής βίος, στον όποιον φτιάχνονται και προσκυνούνται τά είδωλα τών αμαρτημάτων. Η Μεσοποταμία είναι ή ασταθής συμπεριφορά πού κυμαίνεται ανάμεσα σε αντίθετα άκρα. Η γή τής επαγγελίας είναι ή κατάσταση πού είναι γεμάτη άπό κάθε καλό. [Καθένας] λοιπόν, πού —δπως ό παλαιός Ισραήλ— αμελεί τήν έξη τοῦ άγαθοῦ, παρασύρεται πάλι στή δουλεία τών παθών και στερείται τήν ελευθερία πού τοῦ δόθηκε.

49. Πρέπει νά σημειώσομε δι κανένas άπό τούς Αγίους δέν φαίνεται νά πήγε θεληματικά στή Βαβυλώνα. Γιατί δέν είναι σωστό, ούτε φρόνιμο, νά προτιμούν άπό τά αγαθά, τά χειρότερα, εκείνοι πού αγαπούν τό θεό. Μερικούς τώρα άπό αυτούς, τούς οδήγησαν διά τής βίας εκεί μαζί μέ τό λαό¹³⁹. Μέ αυτούς νοούμε δποιους άφησαν τόν υψηλότερο λόγο τής γνώσεως δι θεληματικά, αλλά γιατί τό ζήτησε ή περίσταση, για χάρη τής σωτηρίας εκείνων πού έχουν ανάγκη καθοδηγήσεως, και καταγίνονται μέ τή διδασκαλία περι παθών. Γι αυτό τό λόγο και ό μέγας Απόστολος Παύλος

135. 1ω. 20, 15-17.

137. Μάρκ. 16, 17.

139. Δ' Βασ. 25.

136. 1ω. 20, 19-22.

138. 1ω. 8, 21.

ἐκρινε συμφερότερο νά μένει στή σάρκα, δηλαδή στήν ηθική διδασκαλία γιά χάρη των μαθητών, μολονότι εἶχε δλο τόν πόθο νά αφήσει τήν ηθική διδασκαλία και νά εἶναι μαζί μέ τό Θεό¹⁴⁰ μέ τήν ὑπερκόσμια, νοερή και ἀπλή θεωρία.

50. Ὅπως τόν Σαούλ πού τόν ἐπνιγε πονηρό πνεύμα, τόν καταπράυνε ὁ μακάριος Δαβίδ, ψάλλοντας μέ τήν κιθάρα του¹⁴¹, ἔτσι κάθε λόγος πνευματικός πού γλυκαίνεται μέ θεωρίες τῆς γνώσεως, γαληνεύει τό νοῦ πού ἐπηρεάζεται ἀπό δαίμονες και τόν ελευθερώνει ἀπό τήν πονηρή συνείδηση πού τόν πνίγει.

51. Πυρρόξανθος μέ ώραϊα μάτια εἶναι, δπως ἦταν ὁ Δαβίδ¹⁴², ἐκεῖνος πού μαζί μέ τή λαμπρότητα τῆς κατά Θεόν ζωῆς ἔχει και τήν Επιπλέον λάμψη τῆς γνώσεως, μέ τις ὁποῖες παίρνουν ὑπαρξη ἢ πράξη και ἡ θεωρία. Ἡ πράξη λαμπρύνεται μέ τούς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ἡ θεωρία φωτίζεται μέ θεία νοήματα.

52. Ἡ βασιλεία τοῦ Σαούλ εἶναι εικόνα τῆς σωματικῆς λατρείας τοῦ Νόμου, τήν ὁποία κατάργησε ὁ Κύριος γιατί τίποτε δέν ἔφερε στήν τελειότητα. Γιατί λέει: «Τίποτε δέν ἔφερε στήν τελειότητα ὁ Νόμος»¹⁴³. Ἡ βασιλεία δμως τοῦ μεγάλου Δαβίδ εἶναι προτύπωση τῆς ευαγγελικῆς λατρείας, γιατί περιέχει τέλεια τά ἐγκάρδια θελήματα τοῦ Θεοῦ.

53. Ὁ Σαούλ εἶναι ὁ φυσικός νόμος πού δόθηκε ἀπό τόν Κύριο στήν ἀρχή γιά νά ἐξουσιάζει τήν ἀνθρώπινη φύση. Αὐτός, ἐπειδή δέν τήρησε τήν ἐντολή μέ τήν παρακοή του, γιατί λυπήθηκε τόν Ἄγαγ, τόν βασιλιά τοῦ Ἄμαλήκ¹⁴⁴, δηλαδή τό σώμα, και γλίστρησε στά πάθη, διώχνεται ἀπό τή βασιλεία, γιά νά παραλάβει τόν Ἰσραήλ ὁ Δαβίδ, δηλαδή ὁ νόμος τοῦ- πνεύματος, πού γεννά τήν εἰρήνη, ἡ ὁποία κτίζει ολόλαμπρο γιά τό Θεό τό νάό τῆς θεωρίας¹⁴⁵.

54. [Σαμουήλ] ἐρμηνεύεται ὑπακοή Θεοῦ. Εφόσον λοιπόν ἱερατεύει μέσα μας ὁ λόγος τῆς ὑπακοῆς, και ἀν ἀκόμη ὁ Σαούλ λυπηθεῖ τόν Ἄγαγ, δηλαδή τό γήινο φρόνημα, ἀλλ' δμως τό σκοτώνει ὁ ἱερέας λόγος και ἐπιπλήττει καταντροπιάζοντας τό νοῦ πού ἀγαπά τήν ἀμαρτία, ὡς παραβάτη τῶν θείων δικαιωμάτων¹⁴⁶.

55. Ὅταν ὁ νους ἀπό υπερηφάνεια καταφρονήσει τό λόγο τῆς διδασκαλίας, ὁ ὅποιος τόν ἔχρισε βασιλιά ἐναντίον τῶν παθῶν, και πάψει νά τοῦ ἀπευθύνει τις κατάλληλες ἐρωτήσεις γιά τό τί πρέπει νά κάνει και τί νά μήν κάνει, κυριεύεται ὁπωσδήποτε ἀπό τά πάθη λόγω τῆς ἀγνοίας. Μέ τά πάθη χωρίζεται σταδιακά ἀπό τό Θεό, ὁπότε βαδίζει πρὸς τις ἀθέλητες θλίψεις· και τότε κάνει θεό τήν κοιλιά του πρὸς ευχαρίστηση τῶν δαιμόνων, ζητώντας ἀπό ἐκεῖ παρηγοριά τῶν δεινῶν του. Ἄς σέ πείσει σ' αὐτό, τό παρὰ-

140. Φίλιπ. 1, 23.

143. Ἐβρ. 7, 19.

145. Β' Βα. 7, 13.

141. Α' Βα. 16, 12.

144. Α' Βα. 15, 8-28.

146. Α' Βα. 15, 22 καί 33.

142. Α' Βα. 17, 42.

δείγμα τοῦ Σαούλ πού δέν εἶχε σέ ὅλα σύμβουλο τὸν Σαμουήλ και γύρισε κατὰ συνέπειαν στήν ειδωλολατρία και καταδεχόταν νά ἐρωτα σάν κάποιο θεό τήν εγγαστρίμυθο¹⁴⁷.

56. Εκείνος πού προσεύχεται νά λάβει τὸν ἐπιούσιο ἄρτο¹⁴⁸, δέν τὸν δέχεται ὀπωσδήποτε ὀλόκληρο, ὅπως εἶναι ὁ ἄρτος, ἀλλά ὅσο μπορεῖ αὐτός νά δεχτεῖ. Σέ ὄλους ὄσοι τὸν ζητοῦν δίνει τὸν εαυτό Του ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς¹⁴⁹, ὡς φιλόανθρωπος, ὄχι ὄμως μέ ὄμοιο μέτρο σέ ὄλους, ἀλλά σ' ἐκείνους πού ἔχουν κάνει μεγάλα ἔργα ἀρετῆς, περισσότερο, σ' ἐκείνους πού ἔχουν κάνει μικρότερα, λιγότερο. Στόν καθένα ἀναλόγως, ὄσο μπορεῖ νά δεχτεῖ ἢ δύναμη τοῦ νοῦ του.

57. Ὁ Κύριος ἄλλοτε λείπει μακριά, ἄλλοτε εἶναι μέσα μας. Κατὰ τή θεωρία πρόσωπο πρὸς πρόσωπο εἶναι μέσα μας· κατὰ τή θεωρία σάν σέ καθρέφτη, ὄστε νά μένουν αἰνίγματα¹⁵⁰, λείπει.

58. Στόν πρακτικό, ὁ Κύριος εἶναι παρών μέ τις ἀρετές. Ἄπό ἐκείνον πού δέν λογαριάζει διόλου τήν ἀρετή, λείπει μακριά. Και πάλι στόν θεωρητικό εἶναι παρών μέ τήν ἀληθινή γνώση τῶν δντων ἀπό ἐκείνον πού σφάλει σέ κάτι ἀπό αὐτήν, λείπει μακριά.

59. Απομακρύνεται ἀπό τήν σάρκα¹⁵¹ ἐκείνος πού ἀπό τήν πρακτική πέρασε στήν κατάσταση τῆς γνώσεως. Αὐτός ἀρπάζεται μέ τά υψηλότερα νοήματα, σάν μέ σύννεφα, στό διάφανο αέρα τῆς μυστικῆς θεωρίας, ὄπου θά μπορεῖ νά εἶναι πάντοτε μαζί μέ τὸν Κύριο¹⁵². Φεύγει ἀπό τὸν Κύριο¹⁵³ ἐκείνος πού δέν μπορεῖ ἀκόμη, χωρὶς τις ἐνέργειες τῶν αἰσθήσεων, μέ καθαρὸ νοῦ νά θεωρήσει τά νοήματα, ὄσο αὐτό εἶναι ἐφικτό, και δέν μπορεῖ νά δεχτεῖ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου ἀπλό και χωρὶς αἰνίγματα.

60. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δέ λέγεται «σάρκα»¹⁵⁴ μόνο γιατί σαρκώθηκε, ἀλλά και γιὰ ἄλλη αἰτία. Ὅταν νοεῖται ἀπλῶς ὡς Θεός Λόγος πού εἶναι ἀπό τήν ἀρχή μαζί μέ τὸ Θεό Πατέρα¹⁵⁵ και πού ἔχει σαφή και γυμνά τά πρότυπα τῆς ἀλήθειας γιὰ ὄλα, τότε δέν περιέχει παραβολές και αἰνίγματα, ὄυτε ἰστορίες πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπό ἀλληγορική ἐρμηνεία. Ὅταν ὄμως ἐρθει πρὸς ἀνθρώπους πού δέν μποροῦν μέ γυμνὸ νοῦ νά προσεγγίσουν γυμνά τά νοητά, τότε μιλώντας σ' αὐτούς μέ τὸ συνηθισμένο σ' αὐτούς τρόπο, συγκροτεῖται ἀπό τήν ποικιλία τῶν ἰστοριῶν, τῶν αἰνιγματικῶν φράσεων, τῶν παραβολῶν και τῶν δυσονήτων λόγων και γίνεται σάρκα. Γιατί στό πρῶτο πλησίασμα, δέν πλησιάζει ὁ νους μας σέ γυμνὸ λόγο, ἀλλά σέ λόγο σαρκωμένο, δηλαδή στήν ποικιλία τῶν λέξεων, πού εἶναι λόγος κατὰ τή φύση, ἀλλά σάρκα στήν ὄψη, ὄστε οἱ πολλοὶ ὄχι μονὸ νά τὸν βλέπουν, ἀλλά και νά τὸν πιστεύουν σάρκα, κι ἄς εἶναι πρᾶγματι λόγος. Ἡ ἔννοια τῆς Γραφῆς δέν εἶναι ἐκείνη πού νομίζουν οἱ πολλοὶ, ἀλλά ἄλλη ἀπό ἐκείνη πού

147. Α' Βασ. 28, 7-19.

148. Ματθ. 6, 11.

149. Ἰω. 6, 35.

150. Α' Κορ. 13, 12.

151. Β' Κορ. 5, 8.

152. Α' Θεσ. 4, 17.

153. Β' Κορ. 5, 6.

154. Ἰω. 1, 14.

155. Ἰω. 1, 1-2.

φαίνεται. Γιατί ὁ λόγος γίνεται σάρκα μέ καθένα ἀπό τά γραμμένα λόγια.

61. Ἡ ἀρχή της μαθητείας των ἀνθρώπων στήν ευσέβεια γίνεται ἀπό τη σάρκα. Γιατί κατά την πρώτη προσπάθεια μας γιά τή θεοσέβεια συναντούμε τό γράμμα και δχι τό πνεύμα. Προχωρώντας ὁμως σταδιακά στο πνεύμα και πελεκώντας τήν παχύτητα τών λέξεων μέ τά πιό λεπτά θεωρήματα, φτάνομε καθαρά στόν καθάρῳ Χριστό, δσο εἶναι δυνατό στόν ἀνθρώπο. Μπορούμε τότε νά λέμε ὅπως ὁ Ἀπόστολος: «Ἄν και γνωρίσαμε κατά σάρκα τό Χριστό, τώρα ὁμως δέν Τόν γνωρίζομε πλέον μέ τόν ἴδιο τρόπο»¹⁵⁶, λόγω δηλαδή τῆς ἀμεσης επαφῆς τοῦ νοῦ μέ τό Λόγο χωρίς τά καλύμματα πού Τόν σκεπάζουν, επειδή προκόψαμε ἀπό τή γνώση τοῦ Λόγου ὡς σάρκας, στή γνώση τῆς δόξας Του πού Ἐχει ὡς μονογενῆς ἀπό τόν Πατέρα¹⁵⁷.

62. Ἐκεῖνος πού Ἐξησε τήν ἐν Χριστώ ζωή, ξεπέρασε τή δικαιοσύνη και τοῦ νόμου και τῆς φύσεως. Αυτό δείχνοντας ὁ Ἄπόστολος, λέει: «Στήν καινούργια ζωή τῆς κοινωνίας μέ τό Χριστό οὔτε ἡ περιτομή αξίζει τίποτε, οὔτε ἡ ἀκροβυστία»¹⁵⁸. Μέ τήν περιτομή φανερώνει τή νομική δικαιοσύνη, μέ τήν ἀκροβυστία υπαινίσσεται τή φυσική ἰσότητα.

63. Ἄλλοι ἀναγεννιούνται μέ νερό και πνεύμα¹⁵⁹, ἄλλοι δέχονται τό βάπτισμα μέ Ἄγιο Πνεύμα και φωτιά¹⁶⁰. Μέ τά τέσσερα αυτά, τό νερό, τό πνεύμα, τή φωτιά και τό Πνεύμα τό Ἄγιο, νοῦ τό Ἐνα και τό αυτό Πνεύμα τοῦ θεοῦ. Σέ ἄλλους τό Ἄγιο Πνεύμα εἶναι νερό επειδή καθαρίζει τους ἐξωτερικούς σωματικούς μολυσμούς. Σέ ἄλλους εἶναι πνεύμα, γιατί ενεργεῖ τά αγαθά Ἐργα τῆς ἀρετῆς. Σέ ἄλλους εἶναι φωτιά, γιατί καθαρίζει τις ἐσωτερικές κηλίδες πού εἶναι βαθιά στήν ψυχή. Σέ ἄλλους εἶναι, ὅπως λέει ὁ μέγας Δανιήλ¹⁶¹, Πνεύμα Ἄγιο γιατί χορηγεῖ σοφία και γνώση. Ἄπό τις ἐνέργειες Του, πού εἶναι διάφορες στόν καθένα, παίρνει διάφορες ὀνομασίες τό Ἐνα και τό αυτό Πνεύμα.

64. Ὁ Νόμος Ἐδωσε τό σάββατο γιά νά ἀναπαυθεῖ, λέει, τό υποζύγιο σου και ὁ δούλος σου¹⁶². Και τά δύο αυτά υπαινίσσονται τό σῶμα. Γιατί τό σῶμα εἶναι υποζύγιο τοῦ πρακτικοῦ νοῦ πού ἀναγκάζεται διά τῆς βίας νά σηκώνει τό βάρος τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως τών ἀρετῶν. Ἐνώ τοῦ θεωρητικοῦ εἶναι δούλος τό σῶμα, γιατί Ἐγινε πλέον λογικό μέ τις θεωρίες και υπηρετεῖ λογικά στις διαταγές τοῦ νοῦ πού ξεκινοῦν ἀπό τή θεία γνώση. Και γιά τά δύο υπάρχει σάββατο, πού εἶναι ἡ περάτωση τών καλῶν πού αυτά ἐνεργοῦν, τόσο στήν πράξη δσο και τή θεωρία, και δίνει στό καθένα τήν κατάλληλη ἀνάπαυση.

65. Ἐκεῖνος πού καλλιεργεῖ τήν ἀρετή μέ τήν πρέπουσα γνώση, Ἐχει υποζύγιο τό σῶμα και τό οδηγεῖ λογικά στήν ἐνέργεια δσων πρέπει. Δούλο

156. Β' Κορ. 5, 16.

158. Γαλ. 5, 6.

160. Ματθ. 3, 11.

162. Ἐξ. 20, 10.

157. Ἰω. 1, 14.

159. Ἰω. 3, 5.

161. Δαν. 5, 11.

του έχει τον τρόπο της πρακτικής ασκήσεως της αρετής, δηλαδή αυτόν τον τρόπο μέ τον όποιο συμβαίνει να σχηματίζεται ή αρετή, πού τόν αγόρασε σάν μέ χρήματα μέ τους λογισμούς τής διακρίσεως. Σάββατο γι' αυτόν είναι ή απαθής και ειρηνική κατάσταση τής ψυχής και τού σώματος, δηλαδή ή αμετάβλητη ἔξη τής αρετής.

66. Ὁ λόγος τού Θεού, σ' εκείνους πού φροντίζουν περισσότερο γιά τά σωματικά είδη τής αρετής, γίνεται άχυρο και χορτάρι πού τρέφει τό παθητικό μέρος τής ψυχής γιά νά υπηρετεί τις αρετές. Σ' εκείνους πού έχουν υψωθεί στή θεωρία τής πραγματικής κατανοήσεως τών θείων, είναι άρτος πού τρέφει τό νοερό μέρος τής ψυχής και τήν ανεβάζει στή θεοειδή τελειότητα. Γι' αυτό βλέπομε τούς Πατριάρχες νά εφοδιάζονται γιά τό δρόμο μέ άρτους γιά τόν εαυτό τους και χορτάρι γιά τά ζώα τους¹⁶³. Και ό Λευίτης τού βιβλίου τών Κριτών πού φιλοξενήθηκε άπό τόν γέροντα στή Γαβαών, τού είπε: «Έχομε και άρτους γιά μάς και άχυρα γιά τούς δνους μας, και δέ λείπει τίποτε άπό τούς δούλους σου»¹⁶⁴.

67. Ὁ λόγος τού Θεού λέγεται και είναι δροσιά¹⁶⁵, νερό, πηγγή¹⁶⁶ και ποταμός¹⁶⁷, δπως λείι ή Γραφή, δηλαδή είναι και γίνεται αυτά αναλόγως μέ τή δύναμη εκείνων πού τόν δέχονται. Σέ άλλους είναι δροσιά, γιατί σβήνει τήν πύρωση και ενέργεια τών παθών, πού τούς έρχεται στό σώμα άπό έξω. Σ' εκείνους πού ψήνονται στά βάθη τους άπό τό φαρμάκι τής κακίας είναι νερό, δχι μόνο γιατί καταστρέφει τήν κακία ώς αντίμαχος της, αλλά και γιατί μεταδίδει ζωτική δύναμη πού οδηγεί στή μακαριότητα. Σ' εκείνους πού ή ἔξη τής θεωρίας αναβλύζει αενάως, είναι πηγγή γιατί είναι χορηγός σοφίας. Σ' εκείνους πού χύνουν σάν ποτάμι τήν ευσεβή και όρθή και σωτήρια διδασκαλία, είναι ποταμός γιατί ποτίζει άφθονα ανθρώπους και κτήνη και θηρία και φυτά. Έτσι και οί άνθρωποι θά θεωθοῦν καθώς θ' ανυψοθούν μέ τά νοήματα τών λεγομένων και εκείνοι πού άποκτηνώθηκαν μέ τά πάθη θά γίνουν πάλι άνθρωποι μέ τήν ακριβή κατόρθωση τής ενάρτης ζωής, και θά ξαναπάρουν τή φυσική λογικότητα· και εκείνοι πού έγιναν θηρία μέ τις πονηρές συνήθειες και κακές πράξεις, άφού εξημερωθούν μέ τήν ήπια και απαλή παρακίνηση, θά ξαναγυρίσουν στή φυσική ήμερότητα· και εκείνοι πού σάν φυτά είναι αναισθητοι στά αγαθά, άφού μαλακώσουν μέ τήν είσοδο τού λόγου βαθιά μέσα τους, θά δεχθούν τή γονιμότητα τού λόγου πού τούς διατρέφει, αποκτώντας αίσθηση και δύναμη πρός καρποφορία.

68. Ὁ λόγος τού Θεού είναι οδός¹⁶⁸ γιά κείνους πού κατά τήν πρακτική άσκηση τρέχουν σωστά και δυνατά στό στάδιο τής αρετής και μήτε δεξιά κλίνουν μέ τήν κενοδοξία, μήτε αριστερά μέ τή ροπή πρός τά πάθη, καθώς κατευθύνει τά βήματα τους σύμφωνα μέ τό θέλημα τού Θεού.. Αυτό δέν

163. Έξ. 42, 25-27.

165. Δευτ. 32, 2.

167. Ίω. 7, 38.

164. Κριτ. 19, 19.

166. Ίω. 4, 14.

168. Ίω. 14, 6.

τό τήρησε μέχρι τό τέλος ό Άσά ό βασιλεύς Ιουδά, γι' αυτό και λέγεται οτι στά γηρατειά του ασθένησε στά πόδια¹⁶⁹, επειδή είχε εξασθενήσει στό δρόμο του κατά Θεόν βίου.

69. Θύρα λέγεται ό Λόγος του Θεού¹⁷⁰ γιατί εισάγει στη θεία γνώση εκκείνους πού πέρασαν μ' επιτυχία τό δρόμο των αρετών κατά τήν αφεγάδιαστη πορεία τής πρακτικής ασκήσεως, και σάν φώς δείχνει τούς όλοφώτεινους θησαυρούς τής σοφίας. Ό ίδιος είναι και οδός και θύρα και κλειδί και βασιλεία. Είναι οδός, ως οδηγός· κλειδί, γιατί ανοίγει στους άξιους τά θεία και ανοίγεται και ό ίδιος· θύρα γιατί εισάγει* και βασιλεία, γιατί κληρονομείται και μετέχεται από δλους.

70. Ό Κύριος λέγεται φώς και ζωή και ανάσταση και αλήθεια¹⁷¹. Λέγεται φώς γιατί κάνει λαμπρές τις ψυχές και διώχνει τό σκοτάδι τής άγνοιας και φωτίζει τό νοϋ για νά κατανοεί τά απόρρητα και δείχνει τά μυστήρια πού μπορούν νά δουν μόνον οί καθαροί. Ζωή λέγεται, γιατί δίνει τήν κίνηση προς τά θεία πού αρμόζει στις ψυχές πού αγαπούν τον Κύριο. Ανάσταση, γιατί ανασταίνει τό νού από τή νεκρή προσκόλληση στά υλικά καθαρό από κάθε φθορά και νεκρότητα. Και αλήθεια, γιατί χαρίζει στους άξιους αμετάβλητη και σταθερή τήν έξη των αγαθών.

71. Ό Θεός και Λόγος του Θεού και Πατέρα βρίσκεται μυστικά μέσα σε κάθε μιά από τις εντολές Του. Ό Θεός και Πατέρας είναι δλος αχώριστος σε δλο τό Λόγο Του εκ φύσεως. Εκείνος λοιπόν πού δέχεται μιά θεία εντολή και τήν πράττει, δέχεται τό Λόγο του Θεού πού υπάρχει μέσα σ' αυτήν. Εκείνος πού δέχθηκε τό Λόγο διά μέσου των εντολών, διά μέσου Αυτού δέχθηκε και [τον Πατέρα πού υπάρχει εκ φύσεως μέσα σ' Αυτόν", όπως επίσης και] τό Πνεύμα πού εκ φύσεως υπάρχει μέσα σ' Αυτόν. Γιατί λέει: «Σάς λέω αλήθεια, όποιος δέχεται αυτόν πού θά στείλω, δέχεται έμενα* κι όποιος δέχεται έμενα, δέχεται αυτόν πού μ' έχει στείλει»¹⁷². Εκείνος λοιπόν πού έλαβε εντολή και τήν τήρησε, έλαβε και έχει μυστικά τήν Άγία Τριάδα.

72. Δοξάζει τό θεό στό πρόσωπο του, όχι εκείνος πού με λόγια μόνο τιμά τό θεό, αλλά εκείνος πού υπομένει για τό θεό τούς κόπους και τά παθήματα για χάρη τής αρετής. Και άντιδοξάζεται από τό θεό με τή δόξα πού βρίσκεται στο θεό, παίρνοντας σάν έπαθλο τής αρετής τή χάρη τής απάθειας κατά μέθεξη. Γιατί ό καθένας πού στο πρόσωπο του δοξάζει τό θεό με τούς κόπους τής πρακτικής ασκήσεως για χάρη τής αρετής, δοξάζεται κι ό ίδιος μέσα στο θεό με τήν απαθή έλλαμψη των θείων κατά τή θεωρία. Γιατί ό Κύριος, ερχόμενος προς τό Πάθος, έλεγε: «Τώρα δοξάστηκε ό Υιός του άνθρωπου, και σ' αυτόν δοξάστηκε ό θεός· και ό θεός θά τον δοξάσει

169. Γ Βασ. 15, 23.

170. 1ω. 10, 9.

171. 1ω. 8, 12· 11, 25· 14, 6.

172. 1ω. 13, 20.

μέ τόν éαυτό Του, και θά τόν δοξάσει αμέσως»¹⁷³. Από αυτό γίνεται φανερό διι στους κόπους γιά χάρη της αρετής ακολουθούν τα θεία χαρίσματα.

73. Όσο βλέπομε τό Λόγο τοῦ Θεοῦ σωματωμένο στο γράμμα τής αγίας Γραφής μέ τά διάφορα αινίγματα, δέν Εχομε δει ακόμη νοητώσ τόν ασώματο και άπλό και ενιαίο και μόνο Πατέρα μέσα στόν ασώματο και απλό και ενιαίο και μόνο Τίο, κατά τό ρητό: «Όποιος έχει δει έμενα, Εχει δει και τόν Πατέρα· και έγώ είμαι μέσα στόν Πατέρα, κι ό Πατέρας σ' έμενα»¹⁷⁴. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη από πολλή γνώση, ώστε, άφοῦ περάσομε προηγουμένως κάτω από τά λόγια πού καλύπτουν τό Λόγο, έτσι μέ γυμνό τό νοῦ νά δοῦμε καθαρό τόν Λόγο, δπως είναι καθ' εαυτόν, νά μάσ δείχνει καθαρά, δσο είναι εφικτό στους ανθρώπους, τόν Πατέρα πού είναι μέσα Του. Γι' αυτό, είναι ανάγκη, εκείνος πού επιζητεί μέ ευσέβεια τό Θεό, νά μήν πιάνεται από κανένα ρητό τής Γραφής, γιά νά μήν απατηθεί παίρνοντας άντί τοῦ Θεοῦ τά γύρω από τό Θεό· δηλαδή άντί τοῦ Λόγου, δεχόμενος λανθασμένα τό γράμμα τής Γραφής, ενώ ό Λόγος έχει διαφύγει από τό νοῦ, πού κρατώντας τό περίβλημα νομίζει διι κρατά τόν ασώματο Λόγο. Και συμβαίνει δπως μέ τήν Αίγυπτία, πού κράτησε διι τόν Ιωσήφ, αλλά τά ρούχα του¹⁷⁵, και δπως μέ τούς παλαιούς ανθρώπους, οί όποιοι παραμένοντας μόνο στήν ομορφιά τών ορατών, χωρίς νά καταλάβουν λάτρευαν τή κτίση και διι τόν Κτίστη¹⁷⁶.

74. Ό λόγος τής αγίας Γραφής, δταν ξετυθει μέσω τών υψηλότερων νοημάτων τή σύνθεση τών λέξεων πού είναι σωματικά διαμορφωμένες πάνω του, φανερώνεται σαν νά υπάρχει στόν ήχο λεπτής αύρας στο διορατικό νοῦ, ό όποιος μέ τήν άκρα απόθεση τών φυσικών ενεργειών του μπόρεσε νά λάβει αίσθηση μόνο τής απλότητας πού κάνει κάπως γνωστό τό λόγο, δπως ό μέγας Ηλίας πού αξιόθηκε στό σπήλαιο Χωρήβ νά δει αυτή τήν δράση¹⁷⁷. Χωρήβ εξηγείται νεοοργωμένη γή, πού σημαίνει τήν μόνιμη απόκτηση τών αρετών μέ τό νέο πνεῦμα τής χάρης. Τό σπήλαιο είναι ή κρυφίότητα τής σοφίας τοῦ νοῦ, στήν οποία δποιος φτάσει θά αισθανθεί μυστικά τή γνώση εκείνη πού υπερβαίνει τήν αίσθηση· στή γνώση αυτή λέγεται διι βρίσκεται ό Θεός. Ό καθένας λοιπόν πού ζητεί αληθινά τό Θεό, δπως ό μέγας Ηλίας, δέ θά φτάσει μόνο στό Χωρήβ, δηλαδή ως πρακτικός στήν έξη τών αρετών, αλλά και στό σπήλαιο πού είναι στό Χωρήβ, δηλαδή ως θεωρητικός θά φτάσει στήν κρυφίότητα τής σοφίας, ή οποία βρίσκεται μόνο στήν έξη τών αρετών.

75. Όταν ό νους αποτινάξει τις πολλές δοξασίες πού έχει περί τών δντων, τότε φαίνεται σ' αυτόν καθαρός ό λόγος τής αλήθειας, ό όποιος τοῦ δίνει τις υποδείξεις τής πραγματικής γνώσεως και απομακρύνει τις προηγού-

173. 1ω. 13, 31-32.

175. Γεν. 39, 12.

177. Γ Βασ. 19, 12-13.

174. 1ω. 14, 9-10.

176. Ρωμ. 1, 25.

μενες εμπαιθείς αντιλήψεις σάν λέπια από τα μάτια του, δπως έγινε στόν θεσπέσιο και μέγα "Απόστολο Παύλο"¹⁷⁸. Γιατί λέπια είναι πράγματι, πού ἐπικάθονται στό διορατικό μέρος τῆς ψυχῆς και εμποδίζουν τό πέρασμα στόν καθαρό λόγο τῆς ἀλήθειας, και οἱ γνώμες πού στηρίζονται στό γράμμα μόνο τῆς Γραφῆς, και οἱ κατά τήν αἴσθηση εμπαιθείς θεωρίες τῶν ορατῶν.

76. Ὁ θεῖος Απόστολος Παῦλος εἶπε διτ ἔχει μερικὴ γνώση τοῦ Λόγου¹⁷⁹, ἐνώ ὁ μέγας Ευαγγελιστῆς Ἰωάννης λέει διτ εἶδε τῆ δόξα Του. «Εἶδαμε, λέει, τῆ δόξα Του πού τήν ἔχει ὡς μονογενῆς ἀπό τον Πατέρα· ἦταν γεμάτος ἀπό χάρη και ἀλήθεια»¹⁸⁰. Ἴσως ὁ ἅγιος Παῦλος εἶπε διτ ἔχει μερικὴ γνώση τοῦ Λόγου ὡς Θεοῦ· γιατί ἀπό τις ἐνέργειες Του μόνο γνωρίζεται κάπως, ἐνώ ἡ γνώση τῆς οὐσίας και τῆς υποστάσεως Του εἶναι ἐξίσου ἀπλησίαστη και στους ἀγγέλους και στους ἀνθρώπους. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης πάλι, πού μυήθηκε τέλεια —δο εἶναι δυνατόν σέ ἀνθρωπο— στό λόγο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, εἶπε διτ εἶδε τῆ δόξα τοῦ ἐνσαρκου Λόγου, δηλαδή εἶδε τό λόγο, τό σκοπό, γιά τόν ὅποιο ὁ Θεός ἐγινε ἀνθρωπος γεμάτος χάρη και ἀλήθεια. Γιατί ὁ Μονογενῆς δέν χαριτώθηκε ὡς Θεός πού εἶναι κατά τήν οὐσία και ομοούσιος μέ τό Θεό Πατέρα, ἀλλά καθὼς ἐγινε φύσει ἀνθρωπος κατ¹ οικονομία και ομοούσιος μέ μάς, χαριτώθηκε γιά μάς πού ἔχομε ἀνάγκη ἀπό χάρη. Και ἀπό τήν πληρότητα τῆς δικῆς Του χάρης δεχόμαστε πάντοτε σέ κάθε προκοπή μας τήν ἀνάλογη χάρη. Ὡστε ἐκεῖνος πού φύλαξε τό λόγο τελείως καθαρό μέσα του, θά λάβει τῆ δόξα τῆ γεμάτη ἀπό χάρη και ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ Λόγου πού σαρκώθηκε γιά μάς και πού δόξασε ὡς ἀνθρωπος γιά χάρη μας και ἁγίασε τόν εαυτό Του κατά τόν καιρό τῆς ἐπίγειας παρουσίας Του. Γιατί λέει: «Ὅταν φανερωθεῖ, θά εἴμαστε δμοιοι μέ Αὐτόν»¹⁸¹.

77. Ἐως δτου ἡ ψυχὴ μεταβαίνει ἀπό δύναμη σέ δύναμη¹⁸² και ἀπό δόξα σέ δόξα¹⁸³, δηλαδή πραγματοποιεῖ μεγαλύτερη προκοπή ἀπό ἀρετὴ σέ ἀρετὴ και υψηλότερη ἀνάβαση ἀπό γνώση σέ γνώση, δέν ἐπάψε νά κατοικεῖ ἐδῶ προσωρινά, σύμφωνα μέ τό λόγο: «Εἶναι πολὺς καιρός πού παροικεῖ ἡ ψυχὴ μου»¹⁸⁴. Γιατί εἶναι πολὺ τό διάστημα και τό πλῆθος τῶν γνώσεων πού πρέπει αὐτὴ νά περάσει ὡσπου νά φτάσει στόν τόπο τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς, ὡς τόν οἶκο τοῦ Θεοῦ, μέ φωνὴ ἀγαλλιάσεως και εορταστικό ἦχο¹⁸⁵, προσθέτοντας πάντοτε φωνὴ νοερὴ στις νοερὲς φωνές μέ τήν προκοπή στις θεῖες θεωρίες, μαζί μέ τῆ μεγάλη ἀγαλλίαση τοῦ νῦ —τῆ χαρὰ δηλαδή και τήν ἀνάλογη ευχαριστία γιά ὅσα ἔχουν θεωρηθεῖ. Γιατί τέτοιες εορτές εορτάζουν ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν τό πνεῦμα τῆς χάρης στις καρδιές τους και φωνάζουν: «Ἄββά, Πατέρα»¹⁸⁶.

178. Πράξ. 9, 18.

179. Α' Κορ. 13, 9.

180. Ἰω. 1, 14.

181. Α' Ἰω. 3, 2.

182. Β' Κορ. 3, 18.

183. Ψαλμ. 83, 8.

184. Ψαλμ. 119, 6.

185. Ψαλμ. 41, 5.

186. Γαλ. 4, 6.

78. Ὁ τόπος της θαυμαστής σκηνης είναι ἡ ἀπαθής και ἀδιατάρακτη ἔξη τῶν ἀρετῶν, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καταστολίζει σάν σκηνή τὴν ψυχὴ μέ διάφορα εἶδη ἀρετῶν. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση πού ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ και διάφορα θεωρήματα, κατὰ τὴν ὁποία ἔρχεται ὁ Θεός στὴν ψυχὴ και τὴν γεμίζει ἀπὸ τον κρατήρα τῆς σοφίας. Ἡ φωνὴ τῆς ἀγαλλιᾶσεως εἶναι τό σκίρτημα τῆς ψυχῆς γιὰ τον πλοῦτο τῶν ἀρετῶν. Ἐξομολόγηση εἶναι ἡ ευχαριστία γιὰ τὴ δόξα τῆς ευωχίας τῆς σοφίας. Και ὁ ἦχος εἶναι ἡ συνεχῆς μυστικὴ δοξολογία πού παράγεται ἀπὸ τὴ σύγκραση και τῶν δύο, δηλαδὴ τῆς ἀγαλλιᾶσεως και τῆς ἐξομολογήσεως.

79. Εκείνος πού νίκησε παλεύοντας μέ γενναιότητα τὰ πάθη τοῦ σώματος και πολέμησε αρκετὰ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα και ἔδωξε τὰ νοήματα τους ἀπὸ τὴ χώρα τῆς ψυχῆς του, ἀς προσεύχεται νὰ τοῦ δοθεῖ καρδιά καθαρὴ και νὰ ἐγκατασταθεῖ στὰ βάθη Του πνεύμα ευθύτητας¹⁸⁷. Νὰ ἀδειᾶσει δηλαδὴ τελειῶς ἀπὸ τοὺς φαύλους λογισμοὺς και νὰ γεμίσει ἀπὸ τις θείες ἔννοιες μέ τὴ χάρη, ὥστε νὰ μεταβληθεῖ σὲ κόσμο νοητό τοῦ Θεοῦ, λαμπρό και μεγάλο, [αποτελούμενο] ἀπὸ ἠθικά και φυσικά και θεολογικά θεωρήματα.

80. Εκείνος πού ἔκανε καθαρὴ τὴν καρδιά του, δὲ θὰ γνωρίσει τοὺς λόγους τῶν υψηλῶν καί μετὰ τό Θεό δντων μόνο, ἀλλὰ μετὰ τὴν προσπέραση ὅλων, βλέπει κάπως καί αὐτόν τό Θεό, κι αὐτό εἶναι τό ακρότατο ὄριο ὅλων τῶν αγαθῶν. Ὅταν ὁ θεός ἔρθει σ' αὐτὴ τὴν καρδιά, τὴν αξιώνει νὰ χαράξει σ' αὐτὴ τὰ δικά Του γράμματα μέσω τοῦ Πνεύματος, σάν νὰ ἦταν οἱ πλάκες τοῦ Μωυσῆ¹⁸⁸. καί τόσο περισσότερο, ὅσο αὐτὴ ἐπιδόθηκε στὴν πράξη καί τὴ θεωρία, σύμφωνα μέ τὴν ἐντολὴ πού προστάζει μυστικά, «νὰ αυξάνεσαι»¹⁸⁹.

81. Καρδιά καθαρὴ λέγεται ἴσως ἐκείνη, πού δὲν ἔχει μέ κανένα τρόπο καμιά φυσικὴ κίνηση πρὸς ὄ,τιδήποτε· στὴν ὁποία ἔρχεται ὁ Θεός καί, σάν σὲ πίνακα καλὰ καθαρισμένο ἀπὸ τὴν ἄκρα ἀπλότητα, γράφει τοὺς δικούς Του νόμους.

82. Καρδιά καθαρὴ εἶναι ἐκείνη πού παρουσίασε στο Θεό τελειῶς ἀσημάτιστη καί ἀδιαμόρφωτη τὴ μνήμη καί ἔτοιμη νὰ σφραγισθεῖ μόνο μέ τὰ δικά Του σημεῖα, μέ τὰ ὅποια συμβαίνει νὰ φανερώνεται ὁ Θεός.

83. Ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ τὸν ὅποιο αποκτοῦν οἱ ἅγιοι σύμφωνα μέ ἐκεῖνον πού εἶπε: «Εμεῖς ἔχομε νουν Χριστοῦ»¹⁹⁰, δὲν δημιουργεῖται σ' ἐμᾶς μέ στέρηση τῆς δυνάμεως τοῦ νοῦ πού ἔχομε, οὔτε ὡς συμπλήρωμα τοῦ δικοῦ μας νοῦ, οὔτε διττὸ ἔρχεται κατὰ τὴν οὐσία καί τὴν ὑπόσταση του στό δικό μας νοῦ, ἀλλὰ μέ τὴ θεία ιδιότητα του λαμπρύνει τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας καί τὴν οδηγεῖ στὴν ἐνέργεια τὴν ἴδια μέ τὴ δική του. Ἐγὼ λέω διττὸ νουν

187. Ψαλμ. 50, 12.

189. Γεν. 35, 11.

188. Κξ. 31, 18.

190. Α' Κορ. 2, 16.

Χριστοῦ ἔχει ἐκεῖνος ὁ ὅποιος νοεῖ ὅπως ὁ Χριστός και μέσω δλων νοεῖ Αὐτόν.

84. Σώμα Χριστοῦ λεγόμαστε πῶς εἴμαστε, σύμφωνα μέ τό λόγο: «Ε-μεῖς εἴμαστε σώμα τοῦ Χριστοῦ και ἐπιμέρους μέλη Του»¹⁹¹. Και γινόμεστε ἐκεῖνο τό σώμα ὄχι γιατί στερούμαστε τα σώματα μας, οὔτε πάλι γιατί ἐκεῖνο ἐρχεται κατά τήν ὑπόσταση του σέ μάς ἢ διαμελίζεται, ἀλλά γιατί, ὁμοια μέ τήν σάρκα τοῦ Κυρίου, τινάζομε ἀπό πάνω μας τή φθορά τῆς ἀμαρτίας. Ὅπως ὁ Χριστός, νοούμενος ὡς ἄνθρωπος, ἦταν κατά φύση ἀναμάρτητος και στό σώμα και στήν ψυχή, ἔτσι κι εμεῖς πού πιστέψαμε σ' Αὐτόν μποροῦμε νά εἴμαστε χωρίς ἀμαρτία.

85. Αναφέρονται στή Γραφή και χρονικοί αἰῶνες πού περιλαμβάνουν τή συντέλεια ἄλλων αἰῶνων, σύμφωνα μέ τό: «Τώρα ὁμοια μιὰ φορά μέ τή συντέλεια τῶν αἰῶνων κτλ.»¹⁹². Επίσης και ἄλλοι αἰῶνες πού δέν ἔχουν χρονική φύση, μετά τόν παρόντα αἰῶνα πού ἀρχισε μέ τή συντέλεια τῶν αἰῶνων, κατά τό λόγο: «Γιά νά δείξει στους αἰῶνες πού ἐρχονται τόν υπερβολικό πλοῦτο κτλ.»¹⁹³. Βρίσκομε στή Γραφή πλήθος αἰῶνων, και περασμένων και τωρινῶν και μελλοντικῶν. Εἶναι και αἰῶνες αἰῶνων¹⁹⁴, και αἰῶνας τοῦ αἰῶνα¹⁹⁵, και χρόνοι αἰώνιοι¹⁹⁶, και γενεές πού συνδέονται μέ αἰῶνες¹⁹⁷. Και γιά νά μήν ἐπεκτεινόμαστε τώρα πολύ ἔξω ἀπό τό θέμα μας, λέγοντας τί θέλει νά φανερώσει ὁ λόγος μέ τούς χρονικούς αἰῶνες και τί μέ τούς αἰώνιους χρόνους και τις γενεές, και ποιοι πάλι εἶναι ἀπλῶς αἰῶνες, και ποιοι οἱ αἰῶνες τῶν αἰῶνων, και ποιος εἶναι ἀπλῶς ὁ αἰῶνας τοῦ αἰῶνα, ἄς ἐπανεέλθομε στό σκοπό γιά τόν ὅποιο τά ἀναφέραμε αὐτά, ἀφήνοντας τή μελέτη τους στους φιλομαθεῖς.

86. Γνωρίζομε τί εἶναι κατά τή Γραφή τό ὑπεραιῶνιο. Ὅτι ὑπάρχει τό δῆλωσε* τί ὁμοια εἶναι αὐτό δέν τό κατονόμασε, ὅπως στό λόγο: «Ὁ Κύριος βασιλεύει κατά τόν αἰῶνα και στον αἰῶνα και παραπέρα»¹⁹⁸. Επομένως ἡ ἀδιατάρακτη βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι πού υπερβαίνει τούς αἰῶνες- γιατί δέν ἐπιτρέπεται βέβαια νά πούμε δι ἔχει λάβει ἀρχή ἢ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἢ δι ἀναφαίνεται ἀπό τούς αἰῶνες ἢ τούς χρόνους. Πιστεύομε δι αὐτή εἶναι ἡ κληρονομία ἐκείνων πού σώζονται, και ἡ διαμονή και ὁ τόπος τους, ὅπως παραδίδει ὁ ἀληθινός λόγος, γιατί εἶναι τό τέλος ἐκείνων πού κινούνται μέ πόθο προς τό ἔσχατο ἐπιθυμητό. Ὅταν φτάσουν σ' αὐτό, δέχονται τήν παύση οποιασδήποτε κινήσεως, γιατί δέν ὑπάρχει πλέον γι' αὐτούς χρόνος ἢ αἰῶνας πού πρέπει νά τόν διανύσουν ἐφτάσαν πλέον στό Θεό πού ὑπάρχει πρό πάντων τῶν αἰῶνων και τόν Ὅποιο δέν μπορεῖ νά φτάσει ἢ φύση τῶν αἰῶνων.

87. Ὅσο χρόνο κανεῖς εἶναι στή ζωή αὐτή, και ἀν ἀκόμη στήν ἐδώ κα-

191. Α' Κορ. 12, 27.

193. Κφ. 2, 7.

195. Ψαλμ. 9, 6.

197. Γεν. 9, 12.

192. Κβρ. 9, 26.

194. Ψαλμ. 83, 5.

196. Β' Τιμ. 1, 9.

198. Κξ. 15, 18.

τάσταση φτάσει τό τέλος της πράξεως και θεωρίας, έχει μερική μόνο τή γνώση και τήν προφητεία και τόν αρραβώνα τοῦ Αγίου Πνεύματος, και όχι δλο τό πλήρωμα. Θά έρθει κάποτε μετά τήν περάτωση τών αιώνων στήν τέλεια κατάληξη πού δείχνει πρόσωπο προς πρόσωπο¹⁹⁹ στους άξιους καθ' έαυτήν τήν αλήθεια, ώστε νά μήν έχει πλέον μέρος μόνο τοῦ πληρώματος, αλλά νά παίρνει κατά μέθεξη ολόκληρο τό πλήρωμα τής χάρης. Γιατί λέει ό θεός Απόστολος δι τήν φτάσουν, εννοείται δλοι οί σωζόμενοι, νά γίνουν άνδρες τέλειοι στό μέτρο τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ²⁰⁰, στον όποιο είναι κρυμμένοι δλοι οί θησαυροί τής σοφίας και τής γνώσεως²⁰¹, δταν αυτοί φανερωθούν, θά καταργηθεί τό επιμέρους.

88. Μερικοί θέλουν νά μάθουν πώς θά είναι ή κατάσταση εκείνων πού θά αξιωθούν τήν τελειότητα τής βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ποιο από τά δύο, θά είναι κατάσταση προόδου και μεταβάσεως, ή στατικής ταυτότητας; Και πώς πρέπει νά νομίζομε δι τήν θά είναι οί ψυχές και τά σώματα; Σ' αυτό μπορεί ν' απαντήσει κανείς εύστοχα μ' ένα παράδειγμα: Στή σωματική ζωή, είναι διπλός ό λόγος τής τροφής. Ό ένας είναι για νά αυξηθεί τό σώμα και ό άλλος για νά συντηρηθεί. Μέχρις δτου ολοκληρωθεί ή σωματική μας ανάπτυξη, τρεφόμεστε για αύξηση, δταν όμως τό σώμα σταματήσει νά μεγαλώνει, δέν τρέφεται πλέον για αύξηση, αλλά για συντήρηση. Έτσι και στήν ψυχή, διπλός είναι ό λόγος τής τροφής. Γιατί καθώς προχωρεί, τρέφεται μέ τις αρετές και τις θεωρίες, μέχρις δτου, αφού περάσει δλα τά δντα, φτάσει τό μέτρο τής ηλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ²⁰⁰. Και δταν φτάσει σ' αυτό, σταματά κάθε πρόοδος προς ανάπτυξη και αύξηση μέ τά μέσα αυτά και τρέφεται κατά τρόπο άμεσο μέ αυτό πού υπερβαίνει τή νόηση. Και γι' αυτό, τό είδος τής άφθαρτης τροφής υπερβαίνει τήν αύξηση και είναι για νά συντηρηθεί ή θεοειδής τελειότητα πού δόθηκε στήν ψυχή και νά φανερωθούν οί άπειρες λαμπρότητες τής τροφής εκείνης. Μέ αυτήν ή ψυχή δέχεται τήν παντοπινή και αμετάβλητη ευδαιμονία πού ήρθε σ' αυτήν, και γίνεται θεός μέ τή μέθεξη τής θείας χάρης, παύοντας κάθε ενέργεια τοῦ νοῦ καί τής αισθήσεως της, μαζί καί τις φυσικές ενέργειες τοῦ σώματος, καθώς κι αυτό θεώθηκε μαζί μ' αυτήν κατά τή μέθεξη τής θεώσεως πού τοῦ αναλογεί. Έτσι διά μέσου καί τής ψυχής καί τοῦ σώματος φαίνεται μόνον ό Θεός, επειδή τά φυσικά τους γνωρίσματα έχουν παραμεριστεί από τήν υπερβολή τής δόξας.

89. Κάποιοι φιλομαθείς ζητούν νά μάθουν πώς θά διαφέρουν μεταξύ τους τά αιώνια καταλύματα καί αγαθά πού υποσχέθηκε ό Θεός: κατά τήν τοπική υπόσταση, ή νοητώς κατά τήν ποιότητα καί ποσότητα πού προσιδάζουν σέ κάθε πνευματικό κατάλυμα; Άλλοι πιστεύουν τό πρώτο, άλλοι τό δεύτερο. Εκείνος όμως πού γνώρισε τί θά πει «ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ είναι

199. Α' Κορ. 13, 12.

200. Έφ. 4, 13.

201. Κολ. 2, 3.

μέσα σας»²⁰², και τί θα πει «στον Πατέρα μου υπάρχουν πολλά καταλύματα»²⁰³, θά παραδεχθεί μάλλον τό δεύτερο.

90. Κάποιοι ζητούν νά μάθουν ποιά διαφορά έχει ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπό τη βασιλεία των ουρανών. Διαφέρουν μεταξύ τους ουσιαστικά ή νοητός; Σ' αυτούς πρέπει νά πούμε διτι διαφέρουν διχ ουσιαστικά, αλλά νοητός. Γιατί ή βασιλεία τών ουρανών είναι ή κατανόηση της προαιώνιας ακεραιής γνώσεως τών δντων πού βρίσκεται στο Θεό, σύμφωνα μέ τούς λόγους τους. Ένώ ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ είναι μετάδοση κατά χάρη, τών αγαθών τά όποια φύσει έχει ό Θεός. Έ πρώτη θά συμβεί κατά τό τέλος τών δντων, ενώ ή άλλη θά είναι νοερή, μετά τό τέλος τών δντων.

91. Ό λόγος «πλησίασε ή βασιλεία τών ουρανών»²⁰⁴ δέ σημαίνει, νομίζω, χρονικό περιορισμό. Γιατί αυτή δέν έρχεται κατά τρόπο πού νά παρατηρείται, ούτε θά πουν: «Νάτην εδώ, νάτην εκεί»²⁰⁵, αλλά αναφέρεται ατή σχέση τών αξίων πρός αυτήν ανάλογα μέ τήν κατάσταση τους. Γιατί λέει: «Έ βασιλεία τοῦ Θεοῦ είναι μέσα σας»²⁰².

92. Έ βασιλεία τών ουρανών βρίσκεται ως δυνατότητα σέ δλους δσοι πιστεύουν, ενεργοποιείται όμως σ' εκείνους πού απέβαλαν θεληματικά δηλητή φυσική ζωή τής ψυχής και τοῦ σώματος και απόκτησαν μόνο τή ζωή τοῦ Πνεύματος καί μπορούν νά λένε: «Δέ ζώ πιά έγώ, αλλά μέσα μου ζει ό Χριστός»²⁰⁶.

93. Μερικοί λένε διτι ή βασιλεία, τών ουρανών είναι ή ζωή τών αξίων ατούς ουρανούς. Άλλοι, διτι είναι ή δμοια μέ τών αγγέλων κατάσταση τών σωζόμενων. Άλλοι, διτι είναι αυτή ή μορφή τής θεϊκής ωραιότητας εκείνων πού φόρεσαν τήν εικόνα τοῦ επουρανίου²⁰⁷. Συμπίπτουν, νομίζω, μέ τήν αλήθεια και οί τρεις αυτές γνώμες. Γιατί σέ δλους ανάλογα μέ τήν ποιότητα και τήν ποσότητα τής δικαιοσύνης τους δίνεται ή μελλοντική χάρη.

94. Έως δτου κανείς, κατά τήν πρακτική φιλοσοφία, περνά μέ ανδρεία τούς θείους αγώνες, κατέχει κοντά του τον Λόγο, ό όποιος ήρθε στόν κόσμο από τον Πατέρα μέσω τών εντολών. Όταν όμως αφήσει τήν έμπρακτη πάλη κατά τών παθών, επειδή αποδείχθηκε νικητής τών παθών και τών δαιμόνων, και περάσει μέ τή θεωρία στή γνωστική φιλοσοφία, επιτρέπει στό Λόγο μυστικά νά αφήσει πάλι τόν κόσμο και νά πορευθεί πρός τόν Πατέρα. Γι' αυτό λέει ό Κύριος στους μαθητές: «Εσείς μέ αγαπήσατε και πιστέψατε διτι έγώ ήρθα από τό Θεό. Ξεκίνησα από τόν Πατέρα και ήρθα στόν κόσμο. Αφήνω πάλι τόν κόσμο και πορεύομαι πρός τόν Πατέρα»²⁰⁸. Κόσμο ίσως νά είπε τήν επίπονη εργασία τών αρετών κατά τήν πρακτική άσκηση, και πατέρα τήν υπερκόσμια και ελεύθερη από κάθε υλικό φρόνημα κατάσταση τοῦ νοῦ, κατά τήν οποία έρχεται μέσα μας ό Λόγος τοῦ Θεοῦ και παύει τή μάχη εναντίον τών παθών και τών δαιμόνων.

202. Λουκ. 17, 21.

204. Ματθ. 3, 2- 4, 17.

206. Γαλ. 2, 20.

208. Έω. 16, 27-28.

203. Έω. 14, 2.

205. Λουκ. 17, 20-21.

207. Α' Κορ. 15, 49.

95. Εκείνος πού μπόρεσε μέ τήν πρακτική άσκηση νά νεκρώσει τά μέλη του πού επιθυμούν τά γήινα²⁰⁹ και νά νικήσει μέ τις εντολές τόν κόσμο τών παθών πού βρίσκεται μέσα του, δέ θά έχει στό έξης καμιά θλίψη, γιατί άφησε τόν κόσμο και ενώθηγε μέ τόν Χριστό, ό όποιος νίκησε τόν κόσμο τών παθών και χορηγεί κάθε ειρήνη. Εκείνος πού δέν άφησε τήν εμπαθή προσκόλληση στά υλικά, θά έχει διαρκώς θλίψη, γιατί αλλάζει ή διάθεση του μαζί μέ τά υλικά πού αλλάζουν από τή φύση τους. Εκείνος όμως πού έφτασε στό Χριστό, δέν αισθάνεται ολότελα καμιά υλική μεταβολή. Γι' αυτό λέει ό Κύριος: «Σάς τά είπα αυτά γιά νά έχετε ειρήνη μαζί μου. Θά έχετε θλίψη μέσα στόν κόσμο* αλλά νά έχετε θάρρος, έγώ νίκησα τόν κόσμο»²¹⁰. Δηλαδή, σ' έμενα, τό Λόγο τής αρετής, έχετε ειρήνη, ελευθερι από τόν στροβιλισμό και τήν ταραχή τών υλικών παθών και πραγμάτων. Στόν κόσμο όμως, δηλαδή στήν εμπαθή προσκόλληση στά υλικά, θά έχετε θλίψη λόγω τής ακατάπαυστης μεταβολής τους. Γιατί έχουν θλίψη και οί δύο, και εκείνος πού εργάζεται τήν αρετή, γιά τόν κόπο πού τή συνοδεύει, και εκείνος πού αγαπά τόν κόσμο, γιά τήν αποτυχία τών υλικών. Ό ένας όμως έχει θλίψη σωτήρια, ένw ό δεύτερος, καταστρεπτική και ολέθρια. Και τών δύο άνάπαυση είναι ό Κύριος. Τόν πρώτο τόν αναπαύει από τούς κόπους τών αρετών μέ τήν απάθεια κατά τή θεωρία* από τόν δεύτερο αφαιρεί τήν προσκόλληση πρὸς τά υλικά μέ τή μετάνοια.

96. Η διατύπωση τής κατηγορίας εναντίον τοῦ Σωτήρα στήν επιγραφή τοῦ Σταυροῦ, δίδαξε καθαρά δι Αὐτός πού σταυρώθηκε είναι Κύριος και βασιλεύς τής πρακτικῆς και τής φυσικῆς και τής θεολογικῆς φιλοσοφίας. Γιατί λέγεται δι ἦταν γραμμένη στά Ρωμαϊκά, στά Ελληνικά και στά Εβραϊκά²¹¹. Μέ τά Ρωμαϊκά νοῶ τήν πρακτική αρετή, αφού ή ρωμαϊκή βασιλεία κατά τόν Δανιήλ ορίζεται δι είναι ή πιο ανδρεία άπ' δλες τις βασιλείες τοῦ κόσμου^{212*} και γνώρισμα τής πρακτικῆς, παραπάνω από κάθε άλλο, είναι ή ανδρεία. Μέ τά Ελληνικά, τή φυσική θεωρία, γιατί τό έθνος τών Ελλήνων περισσότερο από δλους τούς άλλους ανθρώπους ασχολήθηκε μέ τή φυσική φιλοσοφία. Μέ τά Εβραϊκά, τή θεολογική μυσταγωγία, γιατί τό έθνος αυτό προφανώς ήταν ανέκαθεν αφιερωμένο μέσω τών Πατριαρχών στό Θεό.

97. Πρέπει νά είμαστε δχι μόνο φονευτές τών σωματικῶν παθῶν, αλλά και εξολοθρευτές τών εμπαθῶν λογισμῶν τής ψυχῆς, σύμφωνα μέ τόν άγιο πού λέει: «Τά πρωινά σκότωνα δλους τούς αμαρτωλούς τής γης, γιά νά εξολοθρευσω από τήν πόλη τοῦ Κυρίου δλους δσοι κάνουν άνομα έργα»²¹³, δηλαδή τά πάθη τοῦ σώματος και τούς άνομους λογισμούς τής ψυχῆς.

98. Εκείνος πού διατήρησε αέραιη τήν οδό τών αρετῶν, μέ ευσεβή και όρθή γνώση, χωρίς νά κλίνει δεξιά ή αριστερά, αυτός θά γνωρίσει τήν

209. Κολ. 3, 5.

211. Ίω. 19, 20.

213. Ψαλμ. 100, 8.

210. Ίω. 16, 33.

212. Δαν. 2, 40.

παρουσία τοῦ Θεοῦ προς αὐτόν μέ τήν ἀπάθεια. Γιατί λέει ὁ ψαλμωδός: «Θά ψάλω χαί θά κατανοήσω μέ ἀμεμπτο τρόπο ζωῆς πότε θά έρθεις προς έμενα»²¹⁴. Μέ τόν ψαλμό φανερώνει τήν ενάρετη πράξη, ενώ μέ τήν κατανόηση τή γνωστική επιστήμη πού προξενεΐται ἀπό τήν αρετή καί πού μ' αὐτήν αισθάνεται κανείς τή θεία παρουσία. Κι εκείνος πού ξαγρυπνώντας στις αρετές περιμένει τόν Κύριο του, είναι πιστός καί αγαθός.

99. Δέν πρέπει ὁ αρχάριος στήν ευσέβεια, νά οδηγείται προς τήν πράξη τών εντολών μόνο μέ τήν αγαθότητα, ἀλλά καί μέ τή μνήμη τών δίκαιων κρίσεων τού Θεοῦ νά αγωνιστεῖ μέ βία εντονότερα, ὡστε δχι μόνο νά αγαπά τά θεία μέ πόθο, ἀλλά καί νά απέχει ἀπό τήν κακία ἀπό φόβο. Γιατί λέει: «Τήν ευσπλαχνία καί τή δικαιοσύνη Σου θά ψάλω, Κύριε»²¹⁵. Έτσι καί θά ψάλλει μ' ευχαρίστηση στό Θεό ἀπό τόν πόθο, καί θά αντέχει στήν ύμνωδία καθώς θά χαλυβδώνεται ἀπό τό φόβο.

100. Εκείνος πού μέ τήν αρετή καί τή γνώση εναρμόνισε τό σώμα προς τήν ψυχή, έγινε κιθάρα τού Θεοῦ καί ναός καί αυλός. Έγινε κιθάρα, γιατί φύλαξε καλώς τήν αρμονία τών αρετών. Αυλός, γιατί μέ τις θείες θεωρίες δέχεται τήν έμπνευση τού Αγίου Πνεύματος. Καί ναός, γιατί λόγω τής καθαρότητας τού νοῦ του έγινε κατοικητήριο τού Λόγου.

214. Ψαλμ. 100, 2.

215. Ψαλμ. 100, 1.

Διάφορα κεφάλαια περί Θεολογίας, Οικονομίας, αρετής και κακίας.

Τρίτη εκατοντάδα*

Ἔνα εἶναι τό πάνω ἀπό ἀναρχο καί πάνω ἀπό οὐσία Ἀγαθό, ἡ Ἁγία Τρισυπόστατη Μονάδα, Πατέρας, Υἱός καί Ἅγιο Πνεῦμα* μιά ἀπειρη συμφυΐα τριῶν ἀπειρῶν. Ἐχει ἐντελῶς ἀπλησίαστο ἀπ' ὄντα ὄντα τόν λόγο τοῦ εἶναι τῆς, τοῦ πῶς ὑπάρχει, τοῦ τί καί ποῖο εἶναι. Ξεφεύγει ἀπό κάθε νόηση δσων νοοῦν, ἀφοῦ δέν ἐξέρχεται διόλου ἀπό τήν κατά φύση κρύφια εσωτερικότητα τῆς, καί ἀφοῦ ἀπλώνεται πέρα ἀπό κάθε γνώση ὄντων τῶν γνώσεων.

2. Αυτό πού στήν οὐσία Του εἶναι ἀπόλυτα ἀγαθό, εἶναι ἐκεῖνο πού μήτε ἀρχή ἔχει, μήτε τέλος, μήτε αἰτία τῆς ὑπάρξεως, μήτε οἰοιαδήποτε ὡς πρὸς τήν ὑπαρξή Του κίνηση πρὸς κάποια αἰτία. Ἐκεῖνο πού δέν εἶναι ἔτσι, οὔτε ὑπάρχει ἀπόλυτα, ἀφοῦ ἔχει ἀρχή καί τέλος καί αἰτία ὑπάρξεως καί τή σχετική μέ τήν ὑπαρξή κίνηση πρὸς κάποια αἰτία. Αυτό πού δέν ὑπάρχει ἀπόλυτα, καί ἀν λέγεται διτ ὑπάρχει, κατά μέθεξη καί ἐπειδή θέλει τό ἀπόλυτο δν καί ὑπάρχει καί λέγεται.

3. Ἄν ὁ Λόγος προηγείται καί κατευθύνει τή δημιουργία τῶν δντων, τότε οὔτε υπήρχε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θά ὑπάρξει λόγος ἀνώτερος τοῦ Λόγου. Ὁ Λόγος δέν εἶναι χωρίς νοῦ ἢ χωρίς ζωή, ἀλλά μέ νοῦ καί ζωή, ἀφοῦ ἔχει τόν Πατέρα ὡς νοῦ πού υφίσταται κατ' οὐσίαν καί ὁ ὅποιος Τόν γεννά, καί τό Ἅγιο Πνεῦμα ὡς ζωή πού υφίσταται κατ' οὐσίαν καί συνυπάρχει μ' Ἀυτόν.

4. Ἐνας Θεός ὑπάρχει, Πατέρας πού γέννησε ἕναν Υἱό, καί πηγὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι Μονάδα πού δέ συγγέεται καί Τριάδα πού δέ διαίρεται* ἀναρχος Νους, μόνος γεννήτορας κατά τήν οὐσία τοῦ μόνου ἀναρχοῦ Λόγου καί πηγὴ τῆς μόνης προαιωνίας ζωῆς, δηλαδή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

5. Ὁ Θεός εἶναι ἕνας γιατί μία εἶναι ἡ θεότητα. Εἶναι Μονάδα ἀναρχη, ἀπλή, πάνω ἀπό κάθε οὐσία, ἀμέριστη καί ἀδιαίρετη. Ἡ ἴδια εἶναι καί Μονάδα καί Τριάδα κτλ.

6. Ἄν κάθε μετοχή (σέ κάποια κατάσταση) προηγείται ἀτὴ νόηση ἀπὸ ἐκεῖνα πού μετέχουν, τότε εἶναι φανερό διτ ἡ Αἰτία τῶν δντων εἶναι ἀσυγκρίτως καί μέ κάθε τρόπο πάνω ἀπὸ τὰ δντα, ἐπειδή κατά φύση προϋπάρ-

* Οἱ ἐπόμενες πέντε εκατοντάδες (τρίτη ἕως ἔβδομη), δν καί ἀτὴ Φιλοκαλία ἀκολουθοῦν στήν ἀριθμηση τῆς δύο εκατοντάδες κεφαλαίων πρὸς τό θαλάσσιο, ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητο ἔργο τοῦ ἁγίου Μαξίμου.

χει και νοείται πριν από τὰ δντα. Δέν υπάρχει δηλαδή ὡς οὐσία σέ συμβεβηκότα, γιατί τότε τό θεῖο θά αποδειχθεῖ κάτι σύνθετο, πού ἔχει γιά συμπλήρωση τῆς υπάρξεως Του τήν ύπαρξη τῶν δντων ἀλλά υπάρχει ὡς ἡ ύπερούσιότητα τῆς οὐσίας. Γιατί ἂν οἱ τέχνες εφεύραν τὰ σχήματα τῶν προϊόντων τους και ἡ φύση γενικά τις μορφές δσων περιέχει, πολύ περισσότερο ὁ Θεός ἔφερε ἀπό τήν ἀνυπαρξία στήν ύπαρξη τις οὐσίες τῶν δντων, ἀφού εἶναι ὑπερούσιος, ἡ μάλλον, εἶναι και ἀπό κάθε ἔννοια ὑπερούσιότητας ἀπείρως πῶ πάνω. Αυτός εἶναι πού συνέξευξε τις τέχνες μέ τις επιστήμες πρός ἐξεύρεση σχημάτων, και ἔδωσε στή φύση τήν ἐνέργεια μέ τήν οποία δημιουργοῦνται οἱ διάφορες μορφές, και στίς οὐσίες ἔδωσε τήν ύπαρξη, δποια εἶναι αὐτή.

7. Αυτός πού δέν εἶναι μεθεκτός ἀπό τὰ δντα κατά τήν οὐσία Του, ἀλλά θέλει νά μετέχεται μέ ἄλλο τρόπο ἀπό αὐτούς πού μποροῦν, δέν ἀπομακρύνεται διόλου ἀπό τήν κρυφίότητα τῆς οὐσίας Του. Ὅποτε και αὐτός ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιον μετέχεται θεληματικά, δπως Αὐτός γνωρίζει, εἶναι γιά πάντα σέ δλους ἀφανέρωτος. Ἐτσι και θέλοντας ἔφερε στήν ύπαρξη ἐκεῖνα πού μετέχουν, κατά τό λόγο πού Εκείνος γνωρίζει ἀπό υπερβολική δύναμη τῆς ἀγαθότητος Του. Αυτό λοιπόν πού ἐγινε μέ τή θέληση τοῦ Δημιουργοῦ του, δέν μπορεί ποτέ νά εἶναι συνάναρχο μέ Εκείνον πού θέλησε νά τό κατασκευάσει.

8. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ πού γεννήθηκε μιά φορά κατά σάρκα, γεννιέται θεληματικά πάντοτε κατά πνεῦμα ἀπό φιλανθρωπία γιά δποιους θέλουν και γίνεται βρέφος και σχηματίζει τόν εαυτό Του μέσα τους μέ τις ἀρετές. Και φαίνεται τόσο, δσο γνωρίζει διτι μπορεί νά Τόν δει εκείνος πού Τόν δέχεται. Δέν μικραίνει τή φανέρωση τοῦ μεγαλείου Του ἀπό φθόνο, ἀλλά μετρά ἀκριβῶς τή δύναμη ἐκείνων πού θέλουν νά Τόν βλέπουν. Ἐτσι πάντοτε και ἐνώ φαίνεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τούς τρόπους πού μετέχεται, μένει πάντοτε λόγω τῆς υπερβολῆς τοῦ μυστηρίου, ἀθέατος. Γι' αὐτό, ἀφού μελέτησε μέ σοφία τή δύναμη τοῦ μυστηρίου ὁ θεῖος Ἀπόστολος, λέει: "Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ ἴδιος χθες και σήμερα και στους αἰῶνες"¹, ἐπειδή γνωρίζει διτι τό μυστήριον εἶναι πάντα νέο και ποτέ δέν παλιώνει μέ τό νά περιληφθεῖ ἀπό νοῦ.

9. Ὁ Χριστός ὁ Θεός γεννιέται και γίνεται ἄνθρωπος μέ τήν πρόσληψη σάρκας πού ἔχει νοερή ψυχή, Αὐτός πού ἔδωσε στά δντα τήν ύπαρξη ἀπό τήν ἀνυπαρξία. Τόν γέννησε Παρθένος υπέρ φύση, χωρίς νά καταστρέψει κανένα ἀπό τὰ γνωρίσματα τῆς παρθενίας. Γιατί δπως Αὐτός ἐγινε ἄνθρωπος χωρίς νά μεταβάλλει τήν θεία Του φύση ἡ νά χάσει τή δύναμη Του, ἔτσι και ἐκεῖνη πού Τόν γέννησε, και Μητέρα τήν κάνει και Παρθένο τή διατηρεῖ. Ερμηνεύει θαύμα μέ θαύμα και συγχρόνως κρύβει τό ἕνα θαύμα μέ τό

1. Ἐβρ. 13, 8.

άλλο, επειδή από τόν εαυτό του ό Θεός είναι κατά τήν ουσία πάντοτε μυστήριο και βγάξει τόσο τόν εαυτό Του από τή φυσική κρυφότητα, όσο για νά τήν κάνει μέ τή φανέρωση ακόμα πιό πολύ κρύφια. Και τόσο πάλι κάνει μητέρα τήν Παρθένο πού Τόν γέννησε, όσο για νά γίνουν μέ τήν κύηση άλυτα τά δεσμά τής παρθενίας.

10. ΟΕ φύσεις καινοτομοϋνται και ό Θεός γίνεται άνθρωπος. Δέν είναι μόνο ή θεία φύση, ή σταθερή και ακίνητη, πού κινείται πρός τήν κινούμενη και άστατη ανθρώπινη φύση για νά τήν σταματήσει από τή φορά της· ούτε μόνο ή ανθρώπινη φύση πού χωρίς καταβολή σπέρματος σχηματίζει υπέρ φύση σάρκα, ή οποία τελειοποιείται μέ τό λόγο ώστε νά σταθεί από τή φορά της· αλλά είναι και τό άστρο από τήν ανατολή πού φαίνεται τήν ήμερα και οδηγεί τούς Μάγους² στόν τόπο τής Σαρκώσεως τού Λόγου, για νά δείξει μυστικά δι τόν λόγο πού υπήρχε στό Νόμο και τούς προφήτες νικά τήν αίσθηση και οδηγεί τά Έθνη πρός τό μέγιστο φώς τής επίγνώσεως. Γιατί ολοκάθαρα ό λόγος τού Νόμου και τών προφητών, όταν κατανοείται μ' ευλάβεια, σαν άστρο οδηγεί πρός τήν επίγνωση τού σαρκωμένου Λόγου δσους σύμφωνα μέ τήν προαίρεση τους είναι καλεσμένοι από τή χάρη.

11. Μέ τή θέληση μου έγώ ό άνθρωπος έχω παραβεί τήν εντολή τού Θεού και ό διάβολος, δελεάζοντας με μέ τήν ελπίδα τής θεότητας³ έσυρε τή σταθερότητα τής φύσεως μου κάτω πρός τήν ηδονή και καμάρωνα πού μ' αυτή έφερε τό θάνατο, απολαμβάνοντας τή φθορά τής φύσεως. Γι' αυτό ό Θεός γίνεται τέλειος άνθρωπος, χωρίς νά παραλείψει τίποτε από τήν ανθρώπινη φύση, έκτος από τήν αμαρτία, ή οποία έξαλλου δέν άνηκε στήν ανθρώπινη φύση. Ήθελε προβάλλοντας τή σάρκα, νά δελεάσει τόν άπληστο δράκοντα και νά τόν ερεθίσει ώστε ν' ανοίξει τό στόμα του και νά καταπιεί τή σάρκα, για νά τού γίνει δηλητήριο καταστρέφοντας τον ολότελα μέ τή δύναμη τής θεότητας πού έκρυβε μέσα της· στήν ανθρώπινη φύση όμως νά γίνει φάρμακο, επαναφέροντας την στήν αρχική χάρη μέ τή δύναμη πάλι τής θεότητας πού αυτή είχε. Γιατί δπως ό διάβολος έχυσε τό δηλητήριο του στό δένδρο τής γνώσεως και διέφθειρε τήν ανθρώπινη φύση πού γεύθηκε από αυτό, έτσι και ό ίδιος, όταν θέλησε νά φάει τή σάρκα τού Κυρίου, εξολοθρεύτηκε μέ τή δύναμη τής θεότητας πού είχε μέσα της.

12. Τό μέγα μυστήριο τής Ενανθρωπήσεως, μένει πάντοτε μυστήριο. "Όχι μόνο γιατί, καθώς φανερώνεται ανάλογα μέ τή δύναμη δσων σώζονται από αυτό, κρύβει μυστικό βάθος μεγαλύτερο άπ' δι,τι φανερώνεται, αλλά γιατί και αυτό πού φάνηκε, μένει ακόμη τελείως απόκρυφο και μέ κανένα τρόπο δέν γνωρίζεται δπως είναι. Άς μή θεωρηθεί παράδοξο τό λεγόμενο. Γιατί ό Θεός δντας υπερούσιος και πολύ πιό πάνω από κάθε υπερουσιότητα, άφού θέλησε νά λάβει ουσία, τό έκανε μέ τρόπο υπερούσιο. Γι' αυτό, ένώ

2. Ματθ. 2. 2-10.

1. Γεν. .1, 5.

ὡς φιλόανθρωπος ἔγινε ἀληθινά ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν ἀνθρώπων μὲ τρόπο πού υπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει γιὰ πάντα ἀφανέ-ρωτο τὸν τρόπο τοῦ πὼς ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατί ἔγινε ἄνθρωπος μὲ τρόπο πού υπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο.

13. Ἄς παρατηρήσουμε μὲ πίστη τὸ μυστήριο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ ἄς δοξάσουμε μόνον μὲ ἀπλότητα Ἐκεῖνον πού ευδόκησε νὰ γίνῃ αὐτὸ γιὰ μᾶς. Γιατί ποῖος μπορεῖ, θαρρῶντας σὲ λογικὲς ἀποδείξεις, νὰ πεῖ πὼς γίνεται σύλληψη τοῦ Θεοῦ Λόγου; Πὼς γίνεται σχηματισμὸς σάρκας χωρὶς σπορά; Πὼς γίνεται γέννηση χωρὶς φθορά τῆς παρθενίας; Πὼς εἶναι μητέρα ἐκείνη πού καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ ἔμεινε παρθένος; Πὼς ὁ ὑπερτέλειος πρό-δευε καὶ μεγάλωνε στο σῶμα⁴; Πὼς ὁ καθαρὸς βαπτιζόταν⁵; Πὼς ἐκεῖνος πού πεινοῦσε ἔτρεφε τοὺς ἄλλους⁶; Πὼς ἐκεῖνος πού κοπίαζε χάριζε δύνα-μη⁷; Πὼς ἐκεῖνος πού ἔπασχε ἔκανε θεραπείες; Πὼς ἐκεῖνος πού πέθαινε ἔ-δινε ζωὴ⁸; Καὶ γιὰ νὰ πῶ τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο, πὼς ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος; Καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ μυστηριώδες, πὼς βρίσκεται νὰ ἔχει ὑπόσταση οὐσιωδῶς στὴ σάρκα αὐτὸς πού κατὰ τὴν οὐσία εἶναι ὑποστατικῶς ὄλος στον Πατέρα; Πὼς ὁ ἴδιος, καὶ ὄλος εἶναι Θεὸς κατὰ φύση, καὶ ὄλος ἔγινε κατὰ φύση ἄνθρωπος, χωρὶς ν' ἀπαρνηθεῖ καθόλου καμμία φύση, οὔτε τὴ θεία κατὰ τὴν ὁποία εἶναι Θεός, οὔτε τὴ δική μας κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἄν-θρωπος; Μόνον ἢ πίστη χωρεῖ αὐτὰ τὰ μυστήρια, γιατί αὐτὴ κάνει χειροπια-στά τὰ πράγματα πού υπερβαίνουν τὸ νοῦ καὶ τὴ λογικὴ⁹.

14. Παραβαίνοντας τὴν ἐντολὴ ὁ Ἀδὰμ, προξένησε τὸ νὰ περιέχει ἡδο-νὴ ὁ τρόπος δημιουργίας τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἐξορίζοντας ἀπὸ τὴ φύση τὴν ἡδονὴ ὁ Κύριος, δὲ δέχτηκε τὴ σύλληψη μέσω σπέρματος. Παραβαίνον-τας τὴν ἐντολὴ ἢ γυναίκα, ἐπέφερε τὸ νὰ ἀρχίζει μὲ οδύνη ἢ ἐμφάνιση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἀποτινάζοντας τὴν οδύνη ἀπὸ τὴν φύση ὁ Κύριος, δὲν ἐπέτρεψε κατὰ τὴ γέννηση Του νὰ υποστῇ ἢ Παρθένος καμμία φθορά. Μ' αυ-τὰ ἤθελε νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὴ θεληματικὴ ἡδονή, καὶ τὴν ἀθέ-λητη οδύνη πού προήλθε ἀπὸ τὴν ἡδονή, ὥστε νὰ γίνῃ ἐξολοθρευτὴς αὐτῶν πού δὲ δημιούργησε, καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ μυστικά ν' ἀρχίσουμε μὲ τὴ βούληση μας ἄλλη ζωὴ, ἢ ὁποία ξεκινᾷ ἴσως μὲ οδύνη καὶ κόπους, καταλήγει ὁμοῦ οπωσδήποτε σὲ θεία ἡδονὴ καὶ ἀπέραντη ευφροσύνη. Γι' αὐτὸ γίνεται ἄν-θρωπος καὶ γεννιέται ὡς ἄνθρωπος ὁ Δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο· καὶ γιατρεύοντας τὰ πάθη μας μὲ τὰ πάθη Του, νὰ δει-χθεῖ ὅτι Αὐτὸς εἶναι «πάθος» τῶν δικῶν μας παθῶν, πού ἀνακαινίζει ὑπὲρ φύση ἀπὸ φιλόανθρωπία τις πνευματικὲς μας ἔξεις μέσω τῶν κατὰ σάρκα στερήσεων Του.

1. Λουκ. 2, 52.

5. Ματθ. 3, 16.

6. Ματθ. 1, 2· Μ, 16-20· 15, 36-37.

7. Ἰω. 1, 6- Λουκ. 6, 19.

8. Ματθ. 9, 25- Λουκ. 7, 14-15· Ἰω. 11, 43-44.

9. Ἰβρ. 11, 1.

15. Εκείνος πού μέ τό θείο πόθο νίκησε τήν κλίση της ψυχής προς τό σώμα, δέν περιορίζεται πλέον από τίποτε, αν και βρίσκεται στό σώμα. Γιατί ό Θεός ό Όποιος ελκύει τήν επιθυμία εκείνου πού Τόν ποθει, είναι ασύγκριτα πιο υψηλός άπ' δλα και δέν αφήνει νά προσηλώσει τήν επιθυμία του εκείνος πού Τόν ποθει σέ κάτι πού είναι μετά τό Θεό. Άς ποθήσομε λοιπόν τό Θεό μέ δλη τή δύναμη τής φύσεως μας και άς μή δεσμεύσομε τήν προαίρεση μας σέ κανένα άπό τά σωματικά. Άς ανεβούμε μέ τήν προαίρεση μας πάνω άπό δλα τά δντα, αισθητά και νοητά, και καθόλου άς μή μειώσει ό φυσικός μας περιορισμός τή θέληση νά είμαστε μαζί μέ τό Θεό, τόν κατά φύση απεριόριστο.

16. Ή κακοπάθεια τών αγίων είναι αγώνας μεταξύ φθόνου και αρετής. Ό φθόνος αγωνίζεται νά επικρατήσει, ενώ ή αρετή αγωνίζεται νά μείνει ανίκητη υπομένοντας τά πάντα. Ό φθόνος αγωνίζεται νά ευοδωθεί ή κακία μέ τό νά κάνει κακό στους ενάρετους, ενώ ή αρετή αγωνίζεται νά κρατήσει τούς αγαθούς, ακόμη και άν δέχονται αλλεπάλληλες συμφορές.

17. Ή πάλη τής αρετής είναι τό νά αγωνίζεται μέσα σέ κόπους. Έπαθλο τής νίκης για δσους υπομένουν είναι ή απάθεια τής ψυχής. Στην κατάσταση αυτή ή ψυχή ενώνεται μέσω τής αγάπης μέ τό Θεό και χωρίζεται αύτοπροαίρετα άπό τό σώμα και τόν κόσμο. Γιατί ή κακοπάθεια τού σώματος, σέ δσους υπομένουν, είναι ευρωστία τής ψυχής.

18. Άφού εξαπατηθήκαμε άπό τήν ηδονή εξαρχής, προτιμήσαμε τόν θάνατο άπό τήν αληθινή ζωή. Άς ύπομένομε λοιπόν ευχαρίστως τήν κακοπάθεια τού σώματος πού σκοτώνει τήν ηδονή, κι έτσι, άφού αφανίσει ό θάνατος τής ηδονής τόν θάνατο πού προήλθε άπ' αυτήν, νά λάβομε πάλι πίσω, αγορασμένη μέ μικρούς σωματικούς κόπους, τή ζωή πού τήν πουλήσαμε για τήν ηδονή.

19. Άν μέ τήν καλοπέραση τής σάρκας συμβαίνει ν' αυξάνει ή δύναμη τής αμαρτίας, είναι φανερό διι δταν αυτή κακοπαθεϊ, ξανανιώνει ή δύναμη τής αρετής. Άς ύπομένομε λοιπόν μέ γενναιότητα τήν κακοπάθεια τού σώματος, ή οποία καθαρίζει τούς μολυσμούς τής ψυχής και προξενεί τήν μέλλουσα δόξα. Γιατί τά παθήματα τού καιρού αυτού δέν είναι άξια νά συγκριθούν μέ τή δόξα πού μέλλει ν' αποκαλυφθεί σ' εμάς¹⁰.

20. Οί γιατροί πού θεραπεύουν τά σώματα δέ δίνουν ένα και τό αυτό φάρμακο σέ δλους. Έτσι και ό Θεός πού γιατρεύει τις ασθένειες τών ψυχών, δέ γνωρίζει ένα μόνο τρόπο θεραπείας πού νά ταιριάζει σέ δλες, αλλά δίνοντας στην κάθε ασθένεια τό κατάλληλο φάρμακο, προξενεί τή θεραπεία. Άς εύχαριστήσομε λοιπόν, δταν θεραπευόμαστε, έστω κι άν έχει ταλαιπωρία ή θεραπεία. Γιατί τό τέλος είναι μακάριο.

21. Τίποτε άλλο δέ φανερώνει τήν κατάσταση τής ψυχής, δσο οί έπα-

ναστάσεις τοῦ σώματος πού κακοπαθεῖ, στις ὅποιες αν υποχωρήσει, θά φανεί οτι προτιμά τή σάρκα ἀπό τό Θεό. Ἄν δμως στά τινάγματα τους μείνει ακλόνητη, τότε θά δειχθεῖ οτι ἀπό τή σάρκα προτιμά τήν αρετή, μέ τήν οποία θά ἔρθει νά κατοικήσει μέσα της ὁ Θεός πού γι' αὐτήν καταδέχθηκε νά πάθει ὡς ἄνθρωπος και πού λέει, δπως παλιά στους μαθητές: «Ἐχετε θάρρος, ἐγὼ ἔχω νικήσει τόν κόσμο»¹¹.

22. Ἄν δλοι οἱ ἅγιοι παιδαγωγήθηκαν μέ κακοπάθειες, ἄς εὐχαριστήσομε κι εμεῖς δταν παιδαγωγούμαστε μαζί τους, γιά νά αξιωθούμε νά μετασχομε καί στή δόξα τους. Γιατί δποιον αγαπά ὁ Κύριος, τόν παιδαγωγεῖ, και χτυπά μέ μαστίγιο δποιον παραδέχεται σάν γιό Του¹².

23. Ὁ Ἀδάμ, ἀφού συγκατατέθηκε στήν πλευρά του πού τοῦ πρότεινε τήν ἠδονή, ἐβγαλε ἔξω ἀπό τόν Παράδεισο τό ἀνθρώπινο γένος¹³. Καί ὁ Κύριος πού ὑπόμεινε τόν πόνο ἀπό τό κέντημα της, ἐβαλε τόν ληστή μέσα στον Παράδεισο¹⁴. Ἄς ἀγαπήσομε λοιπόν τήν κακοπάθεια τοῦ σώματος, καί ἄς μισήσομε τήν ἠδονή του. Γιατί ἡ πρώτη εισάγει στόν Παράδεισο καί μάς ἀποκαθιστά στά αγαθά, ἐνώ ἡ ἄλλη βγάζει ἔξω καί χωρίζει ἀπό τά αγαθά.

24. Ἄν ὁ Θεός πάσχει κατά τή σάρκα ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ποιος δταν υποφέρει, δέν χαίρεται πού ἔχει τό Θεό συμμέτοχο τών παθημάτων του; Τό νά συμπάσχει κανεῖς μ' Αὐτόν προξενεῖ τή βασιλεία. Γιατί λέει ἀλήθεια ἐκεῖνος πού εἶπε: «Εφόνσον συμπάσχομε, θά δοξαστοῦμε καί μαζί Του»¹⁵.

25. Ἄν οπωσδήποτε πρέπει νά κακοπαθήσομε, επειδή ἀναμείχθηκε μέ τήν ἀνθρώπινη φύση μέσω τοῦ προπάτορά μας ἡ ἠδονή, ἄς ὑποφέρομε μέ γενναιότητα καί καρτερία τις πρόσκαιρες κακοπάθειες, οἱ ὅποιες καί τό κεντρί τῆς ἠδονῆς τό ἀμβλύνουν μέσα μας καί μάς ἐλευθερώνουν ἀπό τις αἰώνιες κολάσεις πού μάς περιμένουν ἐξαιτίας της.

26. Ὅλων τών αγαθών τό τέρμα εἶναι ἡ ἀγάπη, γιατί οδηγεῖ ἐκεῖνους πού ζουν σύμφωνα μ' αὐτή καί τούς προσφέρει καί τούς συγκεντρώνει στό Θεό, ὁ Ὅποιος εἶναι τό ἀκρότατο αγαθό καί αἴτιος κάθε αγαθοῦ, καί γιατί ἡ ἀγάπη εἶναι πιστή καί δέν θά πάψει ποτέ νά ὑπάρχει¹⁶. Ἡ πίστη εἶναι βάση τών ἐπομένων, ἐννοώ τῆς ἐλπίδας καί τῆς ἀγάπης, καθὼς κάνει βέβαιη τήν ἀλήθεια. Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἡ δύναμη τών ἄκρων, ἐννοώ τῆς ἀγάπης καί τῆς πίστεως, γιατί διά μέσου του εαυτοῦ της κάνει νά φανεῖ καί στις δύο Αὐτό πού πιστεύομε καί αγαπούμε, καί γιατί διδάσκει νά πορευόμαστε μέσω αὐτῆς προς Αὐτό. Ἡ ἀγάπη τέλος εἶναι ἡ συμπλήρωση τών δύο, καθὼς δλη ἀγκαλιάζει δλο τό ἀκρότατο Ἐπιθυμητό καί δίνει σ' αὐτές τήν παύση τῆς κινήσεως προς Αὐτό, ἀντικαθιστώντας τήν πίστη στήν ὑπαρξη Του καί τήν ἐλπίδα στόν ἐρχομό Του μέ τήν ἀπόλαυση τῆς παρουσίας Του διά μέσου της.

11. 1ω. 16, 33.

13. Γεν. 3, 21.

15. Γ'ωμ. 8, 17.

12. Παροιμ. 3, 12.

11. Λουκ. 23, 13.

16. Α' Κορ. 13, 8.

27. Τό τελειότατο έργο της αγάπης και τό πέρας τής ενέργειας της είναι τό νά κάνει νά ταιριάξουν τά γνωρίσματα και οί ονομασίες μέ σχετικό αντίδοσιμο και στά δύο πού αυτή έχει ενώσει. Έτσι κάνει τον άνθρωπο θεό, και τό Θεό νά γίνεται και νά φαίνεται άνθρωπος, εξαιτίας τής μιάς και απaráλλακτης βουλήσεως και κινήσεως τού θελήματος και τών δύο.

28. Αφού είμαστε πλασμένοι κατ' εικόνα Θεού¹⁷, άς γίνουμε πραγματικά κατά τήν εικόνα μας και τού Θεού. Ή μάλλον μόνου και δλου του Θεού, και ολόκληροι, χωρίς νά έχομε μέσα μας τίποτε τό επίγειο, γιά νά πλησιάσoμε τό Θεό και νά γίνoμε θεοί, παίρνοντας από τό Θεό τό νά γίνoμε θεοί. Γιατί έτσι αποδίδεται τιμή στά θεία δώρα και δείχνεται ή αγάπη μας στήν παρουσία τής θείας ειρήνης.

29. Είναι μέγα αγαθό ή αγάπη, και αγαθό άπ' δλα τά αγαθά τό πρώτο και ανώτερο, γιατί ενώνει τό Θεό και τούς ανθρώπους γύρω άπό εκείνον πού τήν έχει. Και κάνει τό Δημιουργό τών ανθρώπων νά φανεί ώς άνθρωπος, επειδή δσο είναι δυνατό στους ανθρώπους δέν παραλλάζει άπό τό Θεό σχετικά μέ τό αγαθό αυτός πού θεώνεται. Αυτό νομίζω δτι τό ενεργεί τό «νά αγαπήσομε τό Θεό μ' δλη τήν καρδιά και τήν ψυχή και τή δύναμη μας, και τόν πλησίον δπως τον εαυτό μας»¹⁸.

30. Πρέπει νά γνωρίζομε δτι ό διάβολος μάς εξαπάτησε μέ δόλο κατά τρόπο κακούργο και πανούργο διά μέσου τής φιλαυτίας προσβάλοντάς μας μέ τήν ηδονή¹⁹, και έτσι μάς χώρισε κατά τήν προαίρεση τόν ένα άπό τόν άλλο και άπό τό Θεό. Διέστρεψε τήν ευθύτητα μας και μέ τόν τρόπο αυτό διαίρεσε τήν ανθρώπινη φύση και τήν κατακομμάτιασε σέ πολλές γνώμες και φαντασίες.

31. Τρία είναι τά πιο μεγάλα πού γίνονται άρχή τού κακού και πού γεννούν κάθε κακία: ή άγνοια, ή φιλαυτία και ή τυραννική συμπεριφορά. Τό καθένα εξαρτάται και υποστηρίζεται άπό τά άλλα δύο. Άπό τήν άγνοια τού Θεού προέρχεται ή φιλαυτία, ενώ άπό αυτήν, ή τυραννική συμπεριφορά προς τούς συνανθρώπους. Και δέν θά υπάρξει αντίρρηση γιά τό δτι αυτές τις εγκατέστησε μέσα μας ό πονηρός κατά τή σφαλερή χρήση τών δυνάμεων τής ψυχής, δηλαδή τού λογιστικού, τού έπιθυμητικού και τού θυμοειδούς.

32. Πρέπει μέ τό λογικό αντίθετο στήν άγνοια, νά κινούμαστε μέσω τής γνώσεως προς τό Θεό, αναζητώντας Αυτόν και μόνο. Μέ επιθυμία καθαρή άπό τό πάθος τής φιλαυτίας, νά κατευθυνόμαστε μέ πόθο προς μόνο τό Θεό. Και μέ θυμό χωρισμένο άπό τήν τυραννική διάθεση, νά αγωνιζόμαστε νά έπιτύχομε μόνο τό Θεό. Και άπό αυτά νά δημιουργήσομε τή θεία και μακάρια αγάπη, γιά τήν οποία και υπάρχουν αυτά, και ή οποία ενώνει μέ τό Θεό και κάνει θεό εκείνον πού αγαπά τό Θεό.

33. Όταν ξεριζωθεί ή φιλαυτία πού είναι άρχή και μητέρα δλων τών

17. Γεν. 1. 27.

18. Ματθ. 22, 37-39.

19. Γεν. 3, 1-6.

κακών, δπως είπα, συνήθως ξεριζώνονται μαζί και δλα δσα προέρχονται από αυτήν κι δσα τήν ακολουθούν. Γιατί δταν δέν υπάρχει αυτή, μέ κανένα ολότελα τρόπο, ούτε τό παραμικρό ίχνος ή είδος κακίας δέν μπορεί νά υπάρχει.

34. Είναι ανάγκη νά φροντίζομε σέ τέτοιο βαθμό για τόν εαυτό μας και για τούς άλλους, δσο ό ίδιος ό Χριστός έδειξε πρώτος μέ τόν εαυτό Του καταδεχόμενος νά πάθει για χάρη μας.

35. Για χάρη τής αγάπης δλοι οι άγιοι αντιστάθηκαν στην αμαρτία, χωρίς νά λογαριάσουν καθόλου τήν παρούσα ζωή. Και υπέφεραν τούς πολύμορφους τρόπους τοῦ θανάτου, για νά μαζευτούν από τόν κόσμο στον εαυτό τους και στο Θεό, και νά ενώσουν πάνω τους τά ρήγματα τής φύσεως. Αυτή είναι ή αληθινή και χωρίς ψεγάδι θεία σοφία τών πιστών αυτής τό τέλος είναι τό αγαθό και ή αλήθεια, άν βέβαια αγαθό είναι ή φιλανθρωπία, και αλήθεια είναι ή από τήν πίστη φιλοθεία, τά όποια είναι γνωρίσματα τής αγάπης, γιατί ενώνει τούς ανθρώπους μέ τό Θεό και μεταξύ τους, και γι' αυτό έχει αδιάπτωτη τήν παραμονή τών αγαθών.

36. Ενέργεια και απόδειξη τής τέλει αγάπης προς τό Θεό είναι ή ειλικρινής διάθεση μέ εκούσια συμπάθεια προς τόν πλησίον. «Γιατί εκείνος πού δέν αγαπά τόν αδελφό του πού τόν βλέπει —λέει ό θείος Ιωάννης—, δέ μπορεί νά αγαπά τό Θεό, τόν όποιο δέν βλέπει»²⁰.

37. Η οδός τής αλήθειας είναι ή αγάπη. Δίνοντας στον εαυτό Του αυτό τό δνομα ό Λόγος τοῦ Θεού²¹, παρουσιάζει στο Θεό και Πατέρα εκείνους πού βαδίζουν αυτή τήν όδό καθαρούς από κάθε κακία.

38. Η αγάπη είναι ή θύρα από τήν οποία δποιοι περνά, φτάνει στα "Άγια τών Αγίων και γίνεται θεατής τοῦ απλησίαστου κάλλος τής αγίας και βασιλικής Τριάδας.

39. Είναι πραγματικά φοβερό πράγμα και υπερβαίνει κάθε υπολογισμό ή καταδίκη πού επισύρει, τό νά νεκρώσομε θεληματικά τή ζωή πού μάς έδωσε ό Θεός μέ τή δωρεά τοῦ Αγίου Πνεύματος, αγαπώντας τά πράγματα πού φθείρονται. Και τόν γνωρίζουν οπωσδήποτε αυτό τό φόβο εκείνοι πού προτίμησαν συνειδητά άντί για τή φιλαυτία τήν αλήθεια.

40. "Άς χρησιμοποιήσομε κατάλληλα τήν ειρήνη, και αφού άθετήσομε τή φιλία προς τόν κόσμο και τόν κοσμοκράτορα διάβολο, ή οποία κακώς υπάρχει μέσα μας, άς καταργήσομε έστω και άργά τόν πόλεμο πού κάνομε μέ τά πάθη μας εναντίον τοῦ Θεού. Και αφού κάνομε μέ τό Θεό άδιάλυτη συνθήκη ειρήνης μαζί Του, νεκρώνοντας τό άμαρτητικό μέρος τού σώματος²², άς τερματίσομε τήν έχθρα μας προς Αυτόν.

41. Είναι αδύνατο νά φιλιωθούμε μέ τό Θεό, εφόσον μέ τά πάθη μας επαναστατούμε εναντίον Του και ανεχόμεστε νά πληρώνομε φόρο μέ τήν

20. Α' Ιω. 1, 20.

21. Ιω. 11, 6.

22. Ρωμ. 6, 6.

κακία μας στό διάβολο, τον κακό τύραννο και φονευτή των ψυχών μας, αν δέ βγούμε πρωτύτερα σέ ολοκληρωτικό πόλεμο εναντίον του πονηρού. Γιατί μέχρι τότε είμαστε εχθροί και αντίπαλοι τού Θεού, και ας πλάθουμε γιά τον εαυτό μας τό δνομα τών πιστών, έως δτου δηλαδή θέλομε νά δουλεύομε στά πάθη τής ατιμίας. Και καμιά ωφέλεια δέν θά έχομε από τήν ειρήνη στόν κόσμο, εφόσον ή ψυχή έχει κακή κατάσταση και επαναστατεί εναντίον τού Δημιουργού της και δέ δέχεται νά ταχθεί κάτω από τήν εξουσία τής βασιλείας Του, και είναι αγορασμένη από χίλιους-δυό ωμούς αφέντες πού τή σπρώχνουν μέ βία στήν κακία και τήν ετοιμάζουν απατηλά νά προτιμήσει τήν όδό πού οδηγεί στήν απώλεια, παρά τήν όδό πού σώζει.

42. Ό Θεός μάς έπλασε γιά νά γίνομε κοινωνοί τής θείας φύσεως²³ και μέτοχοι τής αιωνιότητας Του, και νά φανούμε όμοιοι μέ Αυτόν²⁴, θεούμενοι μέσω τής θείας χάρις. Γιά τή θέωση αυτή συστάθηκαν και εξακολουθούν νά υπάρχουν τά δντα, και γι' αυτήν τά μή δντα καρποφόρησαν και γέννησαν τά δντα.

43. Άν επιθυμούμε νά ονομαζόμαστε και νά είμαστε τού Θεού, άς αγωνιστούμε νά μήν προδώσομε τό Λόγο μέ τά πάθη, δπως ό Ιούδας, ή νά Τον αρνηθούμε δπως ό Πέτρος²⁵. "Άρνηση τού Λόγου είναι νά άποφύγομε νά κάνομε τό καλό από φόβο, και προδοσία είναι ή έμπρακτη θεληματική αμαρτία, καθώς και ή όρμη προς τήν αμαρτία.

44. Κάθε θλίψη καταλήγει σέ χαρά, και κάθε κόπος σέ ανάπαυση, και κάθε ατιμία σέ δόξα. Και γενικά, τό τέλος δλων τών θλίψεων γιά τήν αρετή είναι τό νά βρεθεί κανείς μαζί μέ τό Θεό και νά μείνει μ' Αυτόν γιά πάντα και νά απολαύσει τήν αιώνια ανάπαυση πού δέν έχει πέρας.

45. Ό Θεός θέλοντας νά μάς ενώσει μεταξύ μας δχι μόνο κατά τή φύση, αλλά και κατά τή γνώση, και παρακινώνοντας ώς αγαθός προς αυτό δλους τούς ανθρώπους, χάραξε τις σωτήριες και φιλόανθρωπες εντολές γιά μάς, και ένεκα τούτου νομοθέτησε νά ελεούμε και νά ελεούμαστε²⁶.

46. Ή φιλαντία και ή εξυπνάδα τών ανθρώπων, άφού και τούς συνανθρώπους και τό Νόμο είτε τούς παραμέρισε, είτε τούς σοφιστεύθηκε, κατακομματίασε σέ πολλά μέρη τή μία ανθρώπινη φύση και άφού εισήγαγε και εξάπλωσε τήν αναισθησία πού επικρατεί τώρα σ' αυτή, δπλισε μέ τήν προαίρεση τήν φύση εναντίον τού εαυτού της. Γι' αυτό, όποιος μέ σόφρονα λογισμό και γενναίο φρόνημα μπόρεσε νά διαλύσει αυτή τήν αντίφαση τής φύσεως, ελέησε πρώτα-πρώτα τον εαυτό του, γιατί συμμόρφωσε τήν προαίρεση του σύμφωνα μέ τή φύση, και κατέφυγε στό Θεό κατά τήν προαίρεση λόγω τής φύσεως. Και έδειξε στόν εαυτό του τί σημαίνει τό «κατ' εικόνα» και πώς ό Θεός στήν άρχή, δημιουργώντας τή δική μας φύση δπως έπρεπε, δμοια μέ τον εαυτό Του και ολοκάθαρα άπεικόνισμα τής αγαθότητας Του,

23. Β' Μετρ. 1, 1. 21. Α' Ίω. 3, 2. 25. Μαθ. 26, Μ-16 και 69-75. 26. Μαθ. 5, 7.

τῆς εξασφάλισε τὴν ταυτότητα μὲ τον εαυτὸ τῆς σέ δλα, νά εἶναι ἀμαχη, εἰρηνική, χωρὶς ἐναντιότητες, δεμένη σφικτὰ μὲ τὸ Θεό και τόν εαυτὸ τῆς μέσω τῆς αγάπης, ἢ ὁποῖα μᾶς εξαρτὰ μὲ τόν πόθο ἀπὸ τόν Θεό και μᾶς συνδέει μεταξύ μας μὲ τὴ συμπάθεια.

47. Ὁ φιλόανθρωπος Θεός ἐγίνε ἀνθρωπος γιὰ νά συγκεντρώσει τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸν εαυτὸ Του και νά τὴ σταματήσῃ ἀπὸ τὸ νά φέρεται ἀσχημα στον εαυτὸ τῆς, ἢ μᾶλλον νά επαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ εαυτοῦ τῆς και νά ἔχει κομματιαστεῖ και νά μὴ σταματᾷ πουθενά ἐξαιτίας τῆς ἀστατῆς κινήσεως τῆς προαιρέσεως τῆς γύρω ἀπὸ τὸ κάθε πρᾶγμα.

48. Τίποτε ἀπ' ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό, δέν εἶναι πολυτιμότερο γιὰ ὅσους ἔχουν νοῦ, ἢ μᾶλλον προσφιλέστερο στὸ Θεό, ἀπὸ τὴν αγάπη. Γιατί ἐκείνους πού εἶναι χωρισμένοι τοὺς μαζεύει σέ ἓνα, και μπορεῖ νά δημιουργήσῃ ταυτότητα γνώμης γιὰ τοὺς πολλοὺς ἢ γιὰ δλους, χωρὶς ἐναντιότητες. Γιατί ἰδίωμα τῆς αγάπης εἶναι νά κάνει μία τὴ γνώμη ὅσων τὴν ἐπιζητοῦν.

49. "Ἄν ἀπὸ τὴ φύση του τὸ αγαθὸ ἐνοποιεῖ και συγκρατεῖ τὰ διαιρεμένα, εἶναι φανερό ὅτι τὸ κακὸ διαιρεῖ και καταστρέφει τὰ ἐνωμένα. Γιατί ἀπὸ τὴ φύση του τὸ κακὸ εἶναι κάτι πού διασκορπίζεται, εἶναι ἀστατο, πολυμορφο και διαιρετικό.

50. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ δλα τὰ κακὰ καί σύντομος δρόμος σωτηρίας εἶναι ἡ ἀληθινή, ἢ μὲ ἐπίγνωση αγάπης τοῦ Θεοῦ και ἡ τέλεια ἀπάρνηση τῆς στοργῆς τῆς ψυχῆς προς τὸ σῶμα και τόν κόσμο. Σύμφωνα μ' αὐτὴν, ἀφοῦ ἀποβάλομε τὴν ἐπιθυμία τῆς ἡδονῆς και τὸ φόβο τῆς οδύνης, ἐλευθερωνόμαστε ἀπὸ τὴν κακὴ φιλαυτία και ἀνεβαίνομε στὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ. Και ἀφοῦ πάρομε στὴ θέση τῆς κακῆς τὴν αγαθὴ νοερὴ φιλαυτία, τὴ χωρισμένη ἀπὸ σωματικὴ στοργή, δέν παύομε νά λατρεύομε τὸ Θεό μὲ αὐτὴν τὴν καλὴ φιλαυτία, ζητώντας πάντοτε ἀπὸ τὸ Θεό τόν καταρτισμὸ τῆς ψυχῆς. Γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ λατρεία ἢ ἀληθινὴ και πραγματικὰ θεάρεστη, ἢ ἀκριβῆς ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς μέσω τῶν ἀρετῶν.

51. Εκείνος πού δέν ἐπιθυμεῖ σωματικὴ ἡδονὴ και καθόλου δέ φοβάται οδύνη, ἐγίνε ἀπαθής. Γιατί μαζί μ' αὐτὲς και τὴ μητέρα τους φιλαυτία σκότωσε και δλα τὰ πάθη πού γι' αὐτὲς υπάρχουν και ἀπὸ αὐτὲς προέρχονται, ὅπως και τὴν ἀγνοια, τὴν ἀρχηγὸ τῶν κακῶν. Και ἔτσι ολόκληρος δόθηκε στὸ φύσει Καλό, τὸ ὅποιο εἶναι σταθερὸ και μόνιμο και ἀναλλοίωτο, μένοντας μαζί μ' Αὐτὸ τελείως ἀκίνητος νά ἀντανακλά μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ δόξα τοῦ Κυρίου²⁷ και ἀπὸ τὴν φωτοειδῆ δόξα πού ἔχει μέσα του νά βλέπει τὴ θεϊκὴ και ἀπλησίαστη δόξα.

52. Ἄς ἀρνηθοῦμε τὴν ἡδονὴ και τὴν οδύνη τῆς ζωῆς αὐτῆς μὲ δλη μας τὴ δύναμη, και τότε θά ἀπαλλαγούμε ἀπὸ κάθε ἐπινόηση τῶν παθῶν και κάθε δαιμονικὴ κακουργία. Γιατί αγαπούμε τὰ πάθη γιὰ τὴν ἡδονὴ και ἐξαιτίας τοῦ πόνου ἀποφεύγομε τὴν ἀρετὴ.

27. Β' Κορ. 3, 18.

53. Επειδή κάθε κακία εκ φύσεως καταστρέφεται μαζί με τούς τρόπους πού τή δημιούργησαν, βρίσκοντας ό άνθρωπος μέ τή πείρα του δι καθε ηδονή τή διαδέχεται ή οδύνη, κατεύθυνε δη τήν όρμή του προς τήν ηδονή και δη τήν αποστροφή του προς τήν οδύνη. Τήν πρώτη τήν υπερασπίζεται μέ δη του τή δύναμη, ενώ τήν άλλη τήν καταπολεμά μέ δλο του τό ζήλο, πιστεύοντας κάτι αδύνατο, δι μέ τή μέθοδο αυτή θά διαχωρίσει τή μιá από τήν άλλη και μόνη τή φιλαυτία θά έχει ενωμένη μέ τήν ηδονή χωρίς νά τής βάζει τέλος ή οδύνη· τό πάθος όμως φαίνεται τον κάνει ν' αγνοεί δι σέ καμιά περίπτωση δέν υπάρχει ηδονή χωρίς οδύνη. Γιατί είναι ανακατεμένος μέ τήν ηδονή ό πόνος, κι άς μοιάζει νά μή γίνεται αντιληπτός άπ' δσους τον έχουν, καθώς στο πάθος επικρατεί ή ηδονή. Και είναι φυσικό νά προβάλλει πάντοτε εκείνο πού επικρατεί, και νά σκεπάζει δι,τι συνυπάρχει. Όταν λοιπόν διεκδικούμε τήν ηδονή εξαιτίας τής φιλαυτίας μας και φροντίζουμε νά άποφεύγομε τήν οδύνη, πάλι για τήν ίδια αιτία, τότε έφευρίσκομε τά απερίγραπτα καταστρεπτικά πάθη.

54. Αγνοεί ό άνθρωπος και δέν αισθάνεται τήν ηδονή και τήν οδύνη, όταν στο Θεό, πού είναι τό δντως αγαπητό και άξιέραστο και επιθυμητό, δέσει ή μάλλον κολλήσει τό νού του, οπότε γίνεται ελεύθερος άπό τή σωματική σχέση.

55. Όπως δέν μπορεί νά λατρεύει κανείς τό Θεό καθαρά, άν δέν καθαρίζει άπό τά βάθη τήν ψυχή του, έτσι δέν μπορεί νά λατρεύει τήν κτίση άν δέν περιποιείται τό σώμα. Επιτελώντας σ' αυτό τό σώμα ό άνθρωπος τή φθοροποιό αυτή λατρεία και καταντώντας φίλαυτος, είχε ακατάπαυστα ενεργούμενη μέσα του τήν ηδονή και τήν οδύνη, τρώγοντας διαρκώς άπό τό δένδρο τής παρακοής πού παρείχε ανακατωμένη τή γνώση τοϋ καλού και τού κακού²⁸ μέ τήν πείρα μέσω τής αίσθήσεως. Και άν κανείς πει δι τό δένδρο τής γνώσεως τού καλού και τού κακού είναι ή ορατή κτίση, δέ θά σφάλει. Γιατί ή απόλαυση της εκ φύσεως προξενεί ηδονή και οδύνη.

56. Όπου δέν επικρατεί τό λογικό, εκεί είναι φυσικό νά επικρατεί ή δύναμη τής αίσθήσεως, στην οποία έχει αναμειχθεί κατά κάποιο τρόπο ή δύναμη τής αμαρτίας. Αυτή κρυφοσέρνει τήν ψυχή μέ τήν ηδονή σέ οίκτο τάχα προς τή συγγενή κατά τήν υπόσταση σάρκα, και άφου τής αναθέσει σαν φυσικό της έργο τήν εμπαθή και ηδονική επιμέλεια τής σάρκας, τήν [απομακρύνει] άπό τή ζωή πού ταιριάζει στη φύση της και τήν πείθει νά γίνει δημιουργός τής κακίας, ή οποία καθ' έαυτήν είναι ανυπόστατη.

57. Κακία τής νοερής ψυχής είναι ή λησμοσύνη τών φυσικών καλών, και προέρχεται άπό τήν εμπαθή σχέση προς τή σάρκα και τον κόσμο. Τή λησμοσύνη αυτή τήν αφανίζει τό λογικό, όταν ενεργεί στρατηγικά σύμφωνα μέ τήν πνευματική επιστήμη, διερευνώντας τή φύση τού κόσμου και τής σάρκας και οδηγώντας τήν ψυχή στη συγγενική της χώρα τών νοητών.

Ἐκεῖ δὲν ἔχει κανένα πέρασμα ὁ νόμος τῆς αμαρτίας, γιατί δὲν ἔχει πια τὴν αἴσθηση νὰ τον περνᾷ ἐκεῖ σὰν γέφυρα, ἀφοῦ ἡ αἴσθηση ἔχει ἤδη χωριστεῖ κατὰ τὴ σχέση τῆς μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ἔχει απορριφθεῖ στὰ αἰσθητὰ θεάματα, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ἀφοῦ ξεπέρασε τὴ σχέση καὶ τὴ φύση, δὲν τὰ αἰσθάνεται ὀλότελα.

58. Ὅταν τὸ λογικὸ κυριαρχεῖ στὰ πάθη, κάνει τις αἰσθήσεις ὄργανο τῶν αρετῶν. Ἔτσι ἀντίθετα, δταν τὰ πάθη κυριαρχοῦν πάνω στο λογικὸ, διαμορφώνουν τις αἰσθήσεις σύμφωνα μὲ τὴν αμαρτία. Πρέπει λοιπὸν μὲ νήψη νὰ ξετάξομε καὶ νὰ μελετοῦμε μὲ ποιο τρόπο ἡ ψυχὴ θὰ κάνει τὴν καλὴ ἀντιστροφή ὅπως πρέπει, ὥστε ἐκεῖνα μὲ τὰ ὅποια πρωτύτερα ἀμάρτανε, νὰ τὰ μεταχειριστεῖ τώρα γιὰ τὴν πραγματοποίηση καὶ στερέωση τῶν αρετῶν.

59. Τὸ ἅγιο Ευαγγέλιο διδάσκει τὴν ἀπάρνηση τῆς σαρκικῆς ζωῆς καὶ τὴν ὑπόσχεση τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Μιλῶ γι' αὐτοὺς οἱ ὅποιοι, ἐνῶ συνεχῶς πεθαίνουν κατὰ ἄνθρωπον, ἐννοῶ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ στὴ σάρκα κατὰ τον αἰῶνα τούτο, ζοῦνε ὁμοῦ κατὰ Θεὸν μόνο πνευματικά²⁹, ὅπως ἦταν ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ οἱ ὁμοιοὶ του, οἱ ὅποιοι δὲν ζοῦν διόλου δικὴ τους ζωὴ, ἀλλὰ ἔχουν τὸ Χριστὸ μέσα τους νὰ ζεῖ στὴν ψυχὴ τους³⁰. Ἔτσι ἐκεῖνοι πού εἶναι νεκροὶ γιὰ τὸ Θεὸ στον αἰῶνα τούτο, δοκιμάζονται στὴ σάρκα²⁹ ἔχοντας θλίψεις καὶ βάσανα πολλὰ καὶ στενοχώριες καὶ υπομένοντας διωγμοὺς καὶ χίλια-δυσὸ εἶδη πειρασμῶν μὲ χαρὰ.

60. Κάθε πάθος σχηματίζεται ὁποσδήποτε μὲ τὸ συνδυασμὸ κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος καὶ μιάς αἰσθήσεως καὶ μιάς φυσικῆς δυνάμεως, τοῦ θυμοῦ π.χ. ἡ τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία ἔχει ἐκτραπεῖ ἀπὸ τὴ φυσικὴ λειτουργία τῆς. Ἄν λοιπὸν ὁ νοῦς ξετάσει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνθέσεως τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς φυσικῆς δυνάμεως καὶ μπορέσει, ἀφοῦ τὰ ξεχωρίσει, νὰ ἐπαναφέρει στο φυσικὸ του λόγο τὸ καθένα καὶ νὰ θεωρήσει τὸ αἰσθητὸ καθ' ἑαυτὸ, χωρὶς τὴ σχέση τῆς αἰσθήσεως πρὸς αὐτὸ, καὶ τὴν αἴσθηση χωρὶς τὴν οἰκειότητα τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτὴν, καὶ τὴν ἐπιθυμία, γιὰ παράδειγμα, ἡ μιὰ ἄλλη φυσικὴ δύναμη χωρὶς τὴν ἐμπαθὴ διάθεση πρὸς τὴν αἴσθηση καὶ τὸ αἰσθητὸ, ὅπως ἡ συγκεκριμένη κίνηση τοῦ πάθους καθορίζει νὰ γίνετα ἡ θεωρία, τότε διέλυσε καὶ ἔκανε σκόνη τὴ σύσταση τοῦ ὁποιοῦδήποτε πάθους καὶ τὴ σκόρπισε κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς γνώσεως, ὅπως ἔκανε παλιά ὁ Μωσῆς στο χρυσὸ μοσχάρι³¹, καὶ ἐξαφάνισε ὀλότελα καὶ αὐτὴ τὴν ψιλὴ φαντασία τῶν παθῶν, μὲ τὴν ἀποκατάσταση τῶν στοιχείων πού συνθέτουν τὰ πάθη, χωριστὰ τὸ καθένα, στὴ φυσικὴ τους κατάσταση.

61. Ὁ βίος πού ἔχει κηλιδωθεῖ ἀπὸ πολλὰ αμαρτήματα τῶν σαρκικῶν παθῶν, εἶναι σὰν ἓνα κατασπιλωμένο φόρεμα· γιατί ὁ καθένας εἶναι φυσικὸ

29. Ἀ' Μετρ. ·1, 6.

30. Γαλ. 2, 20.

31. Ἐξ. 32, 20.

νά φαίνεται από τή διαγωγή του σαν από Ενα φόρεμα αν είναι δίκαιος ή άδικος. Ό Ενας Εχει φόρεμα καθαρό, τόν ενάρετο βίο. Ό άλλος Εχει τήν ζωή του κηλιδωμένη μέ πονηρά Εργα. Ή μάλλον, φόρεμα λερωμένο από τή σάρκα³² είναι ή συνειδητή Εξη και διάθεση πού διαμορφώνει τήν ψυχή μέ τή μνήμη τών πονηρών κινήσεων και ενεργημάτων τής σάρκας. Βλέποντας συνεχώς ή ψυχή νά τήν τυλίγει ή Εξη και διάθεση αυτή σαν φόρεμα, γεμίζει από τή δυσωδία τών παθών. Γιατί δπως από τό Πνεύμα μέ τις αρετές πού συνυφαίνονται κατά λόγο μεταξύ τους, γίνεται φόρεμα για τήν ψυχή, πού όταν τό φορεί γίνεται ωραία και δοξασμένη, Ετσι και από τή σάρκα, όταν συνυφαίνονται μεταξύ τους κατ' αναλογίαν τά πάθη, γίνεται Ενα ακάθαυτο και λεκιασμένο φόρεμα πού δείχνει από τή δική του κατάσταση τί λογής είναι ή ψυχή, αφού τής Εδωσε άλλη μορφή και εικόνα διαφορετική από τή θεία.

62. Βέβαιη εγγύηση τής ελπίδας δι τή θά θεωθῆ ή ανθρώπινη φύση αποτελεί ή ενανθρώπηση τοῦ Θεοῦ, ή οποία κάνει τόν άνθρωπο θεό στο βαθμό πού Εκείνος Εγινε άνθρωπος. Γιατί Εκείνος πού έγινε άνθρωπος χωρίς αμαρτία³³ είναι φανερό δι τή θεοποίησι τήν ανθρώπινη φύση χωρίς νά τή μεταβάλλει σέ θεότητα· και τόσο θά τήν ανεβάσει για τόν εαυτό Του, όσο Αυτός κατέβασε χαμηλά για τόν άνθρωπο τόν εαυτό Του. Αυτά διδάσκοντας μυστικά και ό μέγας Απόστολος, λέει δι τή φανερωθεί στους επερχόμενους αιώνες ό υπερβολικός πλούτος τής αγαθότητας του Θεού προς εμάς³⁴.

63. "Όταν τό λογικό έπισταταῖ στό θυμό και τήν επιθυμία, δημιουργεί τις αρετές· όταν ό νους συλλαμβάνει τούς λόγους τών δημιουργημάτων, συλλέγει τήν αλάνθαστη γνώση. Όταν λοιπόν τό λογικό, αφού απομακρύνει δσα του είναι αντίθετα, βρει τό σύμφωνα μέ τή φύση του αξιαγάπητο, και ό νους, ξεπερνώντας δσα μπορούν νά γνωσθοῦν, φτάσει στήν Αιτία τών δντων πού ξεπερνά κάθε ουσία και γνώση, τότε πραγματώνεται κατά χάρη τό πάθος τής θεώσεως. Αυτό μεταφέρει τό λογικό από τή φυσική διάκριση εκεί όπου δέν υπάρχει αντικείμενο τής διακρίσεως, και οδηγεί τό νοῦ νά αναπαυθεί από τό φυσικό τρόπο νοήσεως εκεί όπου δέν υπάρχει κάτι νά τό γνωρίσει, και κάνει θεό, μέσα στήν ταυτότητα πού δίνει ή στάση, εκείνον πού αξιώνεται τή θεία μέθεξη.

64. Τήν ψυχή πού σκούριασε τελείως από τήν ακαθαρσία τής ηδονής, τήν καθαρίζει ή κακοπάθεια και τής αφαιρεί ολότελα τούς δεσμούς μέ τά υλικά, καθώς ή ψυχή μαθαίνει τή ζημία πού ακολουθεί τή φιλία μέ αυτά. Γι' αυτό τό λόγο ό Θεός, σύμφωνα μέ τή δίκαιη κρίση Του, επιτρέπει στον διάβολο νά καταπιέζει μέ δοκιμασίες τούς ανθρώπους.

65. Ή ηδονή και ή λύπη, ή επιθυμία και ό φόβος και τά επακόλουθα τους, δέ δημιουργήθηκαν από τήν αρχή μαζί μέ τήν ανθρώπινη φύση, γιατί

32. Ιουδα 23.

33. 'Κβρ. 1, 15.

34. 'Κφ. 2, 7.

τότε θά συντελοῦσαν και στο σκοπό της φύσεως. Υποστηρίζω κάτι πού έμαθα από τον μεγάλο Γρηγόριο Νύσσης, διι αυτά μπήκαν αργότερα λόγω τής εκπτώσεως από τήν τελειότητα και συνδέθηκαν μέ τό πιό άλογο μέρος τής φύσεως. Μέ αυτά, στή θέση τής μακάριας και θείας εικόνας, ευθύς μόλις έγινε ή παράβαση τοῦ Αδάμ, έγινε φανερή και καθαρή στον άνθρωπο ή ομοίωση μέ τά άλογα ζώα. Γιατί έπρεπε, άφού σκεπάστηκε ή αξία του λογικού, νά τιμωρηθεί δικαίως ή φύση των ανθρώπων μέ τά γνωρίσματα τής άλογίας πού μόνη της διάλεξε. Έτσι οικονόμησε μέ τή σοφία Του ὁ Θεός για νά έρθει ὁ άνθρωπος σέ συναίσθηση τής λογικής μεγαλοσύνης του νου του.

66. Στους πνευματικούς αγωνιστές γίνονται καλά και τά πάθη οταν, απομακρύνοντας τα μέ σοφία από τά σωματικά, τά χρησιμοποιούμε για νά άποκτήσομε τά ουράνια. Όταν δηλαδή μετατρέψομε τήν επιθυμία σέ κίνηση πού ορέγεται τή νοερή πόθηση των θείων τήν ηδονή, σέ γαλήνια ευφροσύνη τής θελητικής ενέργειας του νου για τά θεία χαρίσματα- τό φόβο, σέ επιμέλεια προφυλάξεως από τή μέλλουσα τιμωρία λόγω των αμαρτιών τή λύπη τέλος, σέ μεταμέλεια για τή διόρθωση κάποιου τωρινού κακού. Και μ' ένα λόγο, δπως κάνουν οί σοφότεροι γιατροί πού μέ τό σώμα τής φαρμακερής έχιδνας εξουδετερώνουν τή βλάβη πού αυτή προκάλεσε, ή προξενούν ανοσία για ενδεχόμενη, κι έμεϊς νά χρησιμοποιούμε τά πάθη αυτά για εξόντωση κακίας πού υπάρχει ή πού τήν περιμένομε, και γι' άπόκτηση και φύλαξη αρετής και γνώσεως.

67. Ὁ νόμος τής Παλαιάς Διαθήκης, μέ τήν πρακτική φιλοσοφία καθαρίζει τήν ανθρώπινη φύση από κάθε μολυσμό. Ὁ νόμος τής Καινής Διαθήκης, μέ τή θεωρητική μυσταγωγία ανεβάξει τό νου μέ τή θεία γνώση από τά σωματικά στά θεάματα τά συγγενή μέ τά νοητά.

68. Ἡ αγία Γραφή τούς αρχαίους πού βρίσκονται κάπου στά προπύλαια τής θείας αυλής των αρετών³⁵, τούς ονομάζει «φοβούμενους»³⁶. Εκείνους πού άπόκτησαν μία ορισμένη έξη των λόγων και των τρόπων τής αρετής, τούς ονομάζει «προκόπτοντες». Κι εκείνους πού μέ τήν εξάσκηση τής αρετής έφτασαν ήδη μέ τή γνώση στήν κορυφή τής αποκαλυπτικής αλήθειας των αρετών, τούς αποκαλεί «τελείους». Εκείνος λοιπόν πού άποστράφηκε τήν παλιά του αναστροφή μέ τά πάθη και παρέδωσε δλη του τή διάθεση στα θεία πράγματα λόγω του φόβου, δέν υπολείπεται σέ κανένα καλό άπ' δσα αρμόζουν στους αρχαίους, και άν ακόμη δέν άπόκτησε τήν έξη των αρετών ούτε έγινε μέτοχος τής σοφίας πού διδάσκεται στους τελείους³⁷. Άλλα ούτε και ένας από τούς «προκόπτοντες» υστερεί σέ κάποιο από τά καλά πού ανήκουν στο βαθμό του, και άν δέν άπόκτησε ακόμη τήν υψηλότετη γνώση των θείων πού έχουν οί τέλειοι. Γιατί οί τέλειοι, άφού αξιώθηκαν ήδη νά λάβουν μυστικά τή θεωρητική θεολογία και άφού καθάρισαν τό νου

:(.). 'Κξ. 27, 9.

36. Πράξ. 13, 16.

::7. Α' Κορ. 2, 6.

τους από κάθε υλική φαντασία και τόν Εκαναν εικόνα πού φέρει ακέραιο τόμοίωμα τής θείας ωραιότητας χωρίς καμιά έλλειψη, αποδεικνύονται δι Εχουν εγκαταστήσει μέσα τους τή θεία αγάπη.

69. Δύο ειδών είναι ό φόβος· αγνός και μή αγνός. Ό φόβος τής κολάσεως πού δημιουργείται κυρίως γιά τά αμαρτήματα μας, επειδή αίτία τής δημιουργίας του Εχει τήν αμαρτία, δέν είναι αγνός, ούτε και θά υπάρχει γιά πάντα, γιατί εξαφανίζεται μέ τή μετάνοια μαζί μέ τήν αμαρτία. Εκείνος όμως πού πάντοτε υπάρχει χωρίς τή λύπη γιά αμαρτήματα, αυτός είναι ό αγνός φόβος, ό όποιος δέ θά λείψει ποτέ. Γιατί είναι σάν φυτεμένος από τό θεό στήν κτίση και κάνει ολοφάνερη σέ δλους τή φυσική σεβασμιότητα τοῦ θεού και τήν υπεροχή Του, πού είναι πάνω από κάθε βασιλεία και δύναμη.

70. Εκείνος πού δέν φοβάται τό θεό ως κριτή, άλλα Τόν σέβεται γιά τό υπερβολικό μεγαλείο τής άπειρης δυνάμεως Του, δικαίως δέν υστερεί, άλλα είναι τέλειος στήν αγάπη, και αγαπά τό θεό μέ συστολή και τόν πρόποντα σεβασμό. Αυτός είναι εκείνος πού απόκτησε τό φόβο πού παραμένει στόν αιώνα τοῦ αιώνος³⁸, και δέν υστερεί καθόλου³⁹ ούτε στό παραμικρό.

71. Άπό τά δντα γνωρίζομε τόν Αίτιο τών δντων. Άπό τή διαφορά τών δντων διδασκόμαστε τήν ένυπόστατη Σοφία τοῦ θεοῦ. Και από τή φυσική κίνηση τών δντων μαθαίνομε τήν ένυπόστατη Ζωή τοῦ θεοῦ, τή δύναμη πού ζωοποιεῖ τά δντα, δηλαδή τό Άγιο Πνεύμα.

72. Τό Άγιο Πνεύμα δέν απουσιάζει από κανένα από τά δντα και μάλιστα από εκείνα πού Εχουν οπωσδήποτε λογικό. Γιατί αυτό συγκρατεί τή γνώση καθενός, επειδή είναι θεός και Πνεύμα θεού, και μέ τή δύναμη Του προχωρεί προνοητικά ανάμεσα άπ' δλα τά δντα· ανακινεί τό κατά φύση λογικό πού Εχει τό καθένα και μέσω αυτού φέρνει σέ συναίσθηση δσων Εχουν γίνει εσφαλμένα πέρα άπ' δι, τι ορίζει ή φύση εκείνον πού αισθάνεται και Εχει τήν προαίρεση του υπάκουη στό νά δέχεται τους ορθούς και σύμφωνους μέ τή φύση λογισμούς. Γι' αυτό και βρίσκομε πολλούς ανθρώπους από τούς πολύ βαρβάρους και νομάδες, όί όποιοι αλλάζουν και γίνονται καλοκάγαθοι και απορρίπτουν τούς θηριώδεις νόμους πού ίσχυαν ανέκαθεν σ' αυτούς.

73. Τό Άγιο Πνεύμα είναι βέβαια παρόν σέ δλα γενικώς τά δντα, καθώς δλα τά συγκρατεί και ανακινεί τά φυσικά τους σπέρματα. Ιδιαίτερα όμως υπάρχει σ' δλους, δσοι υπακούουν στό Νόμο, γιατί υποδεικνύει σ' αυτούς τήν παράβαση τών εντολών και τούς φωτίζει σχετικά μέ τήν υπόσχεση τοῦ ερχομού τοῦ Χριστού* και επιπλέον δσων είπαμε, υπάρχει σ' δλους τούς χριστιανούς γιατί τούς χαρίζει τήν υιοθεσία. Μέ τήν ιδιότητά Του όμως νά προξενεί σοφία, σέ κανένα από τούς παραπάνω δέν υπάρχει αναγκαστικά, έκτος σ' εκείνους πού Εχουν φανεί συνετοί και πού μέ τήν Ενηθι ζωή τους Εκαναν τούς εαυτούς των άξιους τής θεοποιητικής κατοικήσεως Του μέσα

38. Ψαλμ. 18, 10.

39. Ψαλμ. 33, 10.

τους. Γιατί καθένas πού δέν κάνει τά θεία θελήματα, ἀκόμη και ἂν εἶναι πιστός, ἔχει καρδιά ασύνετη, καθώς εἶναι ἐργαστήριον πονηρῶν λογισμῶν, και σῶμα βυθισμένο στις αμαρτίες, καθώς περιπλέκεται συνεχῶς σέ μολυσμοῦς παθῶν.

74. Ὁ θεός, ὁ Ὅποιος ἐπιθυμεῖ τή σωτηρία δλων τῶν ἀνθρώπων και πεινά για τή θεοποίηση τους, ξεραίνει τήν οἴηση τους σάν τήν ἀκαρπη συκιά⁴⁰, μέ τό σκοπό, ἀφού προτιμήσουν νά εἶναι δίκαιοι ἀπό τό νά νομίζονται τέτοιοι, και ἀφού ξεντυθοῦν τό υποκριτικό φόρεμα τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεως, νά περάσουν εὐσεβῶς τή ζωή τους, δπως θέλει ὁ θεῖος λόγος, ἐπιδιῶκοντας ἀνόθευτα τις ἀρετές και ἐπιδεικνύοντας στό θεό μάλλον τήν κατάσταση της ψυχῆς τους, παρά στους ἀνθρώπους τό ψεύτικο ἐξωτερικό σχήμα τῶν ἠθῶν.

75. Ἄλλη εἶναι ἡ αἰτία τοῦ νά πράττομε, και ἄλλη τοῦ νά πάσχομε. Ἡ αἰτία τοῦ νά πράττομε εἶναι ἡ φυσική δύναμη προς ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, ἐνώ ἡ αἰτία τοῦ νά πάσχομε εἶναι εἴτε δωρεά δσων εἶναι ὑπέρ τή φύση, εἴτε ἀναγκαῖο ἐπακολούθημα τῆς ροπῆς μας στά παρά φύση· γιατί δπως δέν ἔχομε φυσική τή δύναμη για δσα υπερβαίνουν τά δντα, ἐτσι [δέν] ἔχομε φυσική τή δύναμη για δσα εἶναι μή δντα. Πάσχομε λοιπόν τή θέωση κατά χάρη, ἐπειδή εἶναι ὑπέρ φύση, και δέν τήν προξενούμε, γιατί δέν ἔχομε ἀπό τή φύση μας δύναμη δεκτική τῆς θεώσεως. Και πάσχομε πάλι, ὡς ἀντίθετη στή φύση μας, μέ τήν προαίρεση μας κατά σύμπτωση τήν κακία, γιατί δέν ἔχομε φυσική δύναμη πρὸς δημιουργία κακίας. Πράττομε λοιπόν δντας ἐδώ κατά τή φύση μας τις ἀρετές, γιατί ἔχομε φυσική τή δύναμη νά τις πράττομε· ἐνώ πάσχομε για τό μέλλον τή θέωση, δεχόμενοι τή χάρη πρὸς τούτο ὡς δωρεά.

76. Πράττομε εμεῖς, δσο ἔχομε ἐνεργό τή λογική δύναμη μέ τήν ὁποία ἐκ φύσεως μπορούμε νά πράττομε τις ἀρετές, και δσο ἡ νοερή μας δύναμη, ἡ δεκτική κάθε γνώσεως, προσπερνά ἀκατάσχετα τή φύση δλων δσα ὑπάρχουν και ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώσεως και ἀφήνει πίσω της δλους τούς αἰῶνες. Πάσχομε δταν, ἔχοντας περάσει τελείως τούς λόγους τῶν δντων, φτάσομε —μέ τρόπο πού ξεπερνά τή γνώση— στήν Αἰτία τῶν δντων, και ἐκεῖ καταπαύσομε τήν ἐνέργεια τῶν δυνάμεων μας μαζί μέ δσα ἐκ φύσεως εἶναι πεπερασμένα. Γινόμαστε τότε ἐκεῖνο, τό ὅποιο καθόλου δέν ἀποτελεῖ κατόρθωμα τῆς φυσικῆς δυνάμεως, ἀφού ἡ φύση δέν ἔχει τή δύναμη νά φτάσει τό ὑπέρ φύση. Γιατί κανένα δημιούργημα δέν μπορεῖ ἀπό τή φύση του νά προξενήσει τή θέωση, ἀφού οὔτε μπορεῖ νά φτάσει τό θεό. Μόνον ἡ θεία χάρη ἔχει φυσικό ἰδίωμα νά χαρίζει μέ ἀναλογία στά δντα τή θέωση, καθώς λαμπρύνει τή φύση μέ τό υπερφυσικό φῶς και τήν ἀνεβάξει πάνω ἀπό τά δριά της μέ τήν υπερβολική δόξα.

40. Ματθ. 21, 19.

77. Έπειτ' από αυτή τή ζωή παύομε νά πράττομε τις αρετές· δέν παύομε δμως νά πάσχομε κατά χάρη τή θέωση πού παρέχεται Ενεκα των αρετών. Γιατί τό υπερφυσικό πάθος είναι απεριόριστο δσο και δραστικό, ενώ τό παρά φύση πάθος είναι ανύπαρκτο και ανενεργό.

78. Τύποι τών θείων αγαθών είναι οί τρόποι τών αρετών και οί λόγοι τών δντων, μέ τούς οποίους ό θεός γίνεται συνεχώς άνθρωπος. Και ώς σώμα Εχει τούς τρόπους τών αρετών, ενώ ώς ψυχή τούς πνευματικούς λόγους της γνώσεως· μέσω αυτών θεοποιεί τούς άξιους δίνοντας τους ένυπόστατη μορφή αρετής και χαρίζοντας ουσιαστική ύπαρξη γνώσεως χωρίς πλάνη.

79. Ό πιστός και πρακτικός νους μοιάζει μέ τον απόστολο Πέτρο, πού φυλακίστηκε από τόν Ηρώδη —δνομα πού ερμηνεύεται «δερμάτινος». Έτσι και αυτός, δταν κρατηθεί από τόν δερμάτινο νόμο, δηλαδή από τό σαρκικό φρόνημα, τότε κλείνεται στή φυλακή μέ δύο φρουρούς και μιá σιδερένια πύλη. Πολεμείται δηλαδή και από τήν ενέργεια τών παθών και από τή συγκατάθεση τής διάνοιας στά πάθη· δταν περάσει ανάμεσα άπ' αυτές σάν από δύο φρουρές ή φυλακές, μέσω του λόγου τής πρακτικής φιλοσοφίας σάν μέ βοήθεια αγγέλου, φτάνει στή σιδερένια πύλη πού οδηγεί στήν πόλη, δηλαδή στή στερεά και απότομη και δυσκολοπολέμητη σχέση τών αισθήσεων πρός τά αισθητά. Τήν πύλη αυτή ανοίγει αυτόματα ό λόγος τής πνευματικής θεωρίας τής φύσεως και άφοβα πλέον παραπέμπει τό νοϋ στά συγγενή νοητά, ελεύθερο από τή λύσσα του Ηρώδη⁴¹.

80. Ό διάβολος είναι και εχθρός του θεού και εκδικητής⁴². Εχθρός του θεού είναι δταν, από μίσος πρός Αυτόν, παρουσιάζεται ό ολέθριος σάν νά Εχει αγάπη πρός εμάς τούς ανθρώπους, και πείθει τήν προαίρεση μας μέ τά εκούσια πάθη μέσω τής ηδονής νά προτιμά από τά αιώνια αγαθά τά πρόσκαιρα, μέ τά όποια κλέβει δλη τήν επιθυμία τής ψυχής και μάς απομακρύνει τελείως από τή θεία αγάπη, κάνοντας μας θεληματικούς εχθρούς του Δημιουργού. Εκδικητής πάλι είναι δταν, δείχνοντας γυμνό τό μίσος του εναντίον μας, αφού πλέον γίναμε μέ τήν αμαρτία ύποχείριοί του, ζητεί τήν τιμωρία μας. Γιατί τίποτε άλλο δέν είναι τόσο ευχάριστο στο διάβολο, δσο άνθρωπος πού τιμωρείται. Όταν του επιτραπεί αυτό, τότε εφευρίσκει τά αλληπάλληλα κύματα τών αθέλητων παθημάτων και τά επιφέρει σάν λαίλαπα ανελέητα εναντίον εκείνων πού Ελαβε τήν άδεια κατά παραχώρηση θεού. Και αυτό δχι γιατί θέλει νά εκπληρώσει τό θείο πρόσταγμα, αλλά γιατί επιθυμεί νά κορέσει τό πάθος του μίσους του εναντίον μας, ώστε ή ψυχή, ατονώντας και γονατίζοντας από τό πολύ βάρος τών οδυνηρών συμφορών, νά περικόψει τή δύναμη της θείας ελπίδας της μετατρέποντας σέ αιτία άθείας τά κύματα τών δεινών πού επέρχονται σ' αυτήν γιά σωφρονισμό.

81. "Όταν εκείνοι πού απόκτησαν τήν πρακτική Εξη και τή θεωρητική

41. Πράξ. 12, 3-11.

42. Ψαλμ. 8, 3.

γνώση τις μεταχειρίζονται γιά δόξα ανθρώπινη, και μέ τό φέρισμο τους ι-
 χνογραφούν εξωτερικά τις αρετές και λένε λόγια μόνο σοφίας και γνώσεως,
 χωρίς νά έχουν έργα δικαιοσύνης, και γιά τή φαινομενική αρετή και γνώση
 τους δείχνουν αλαζονεία απέναντι τών άλλων, τότε εύλογα παραδίνονται
 στά δεινά πού τούς αρμόζουν, και μαθαίνουν έκ τών υστέρων τήν ταπεινο-
 φροσύνη, τήν οποία αγνόησαν από τή μάταιη οίηση τους.

82. Καθένας από τούς δαίμονες, ανάλογα μέ τήν ιδιαίτερη του ικανότη-
 τα συμβαίνει νά προκαλεί αυτή ή τήν άλλη έπιφορά τών πειρασμών. Γιατί
 καθένας προξενεί διαφορετική κακία, και ὁ ένας είναι σαφώς πιό ακάθαρτος
 από τόν άλλον και ικανότερος σέ ορισμένο μάλλον είδος κακίας.

83. Χωρίς τήν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, κι αυτοί οί δαίμονες δέν μπο-
 ρούν νά υπηρετοῦν τόν διάβολο. Γιατί αυτός ὁ ίδιος ὁ Θεός επιτρέπει μέ τήν
 πρόπουσα φιλόανθρωπη και αγαθή πρόνοια στό διάβολο νά επιφέρει μέ τούς
 υπηρέτες του δαίμονες διάφορες τιμωρίες. Αυτό τό φανερώνει καθαρά ή ι-
 στορία τοῦ Ἰώβ, πού γράφει διτι δέν μπορούσε διόλου ὁ διάβολος νά πλη-
 σιάσει τόν Ἰώβ, χωρίς τή θέληση τοῦ Θεοῦ⁴³.

84. Πραγματική πίστη είναι ή φανερή και έμπρακτη, κατά τήν οποία ὁ
 Λόγος τοῦ θεοῦ φανερώνεται στους πρακτικούς παίρνοντας σώμα μέ τις εν-
 τολές. Μέσω αυτών, ὡς Λόγος, ανεβάζει ὅσους τις πράττουν πρός τόν Πα-
 τέρα, στόν ὅποιο βρίσκεται Αυτός κατά φύση.

85. Τό μυστήριο τής Νέας Διαθήκης κηρύττει τήν αλλαγή ζωής, τήν
 αγγελική λατρεία, τή θεληματική αποξένωση τής ψυχής από τό σώμα και
 τήν έναρξη τής θεϊκής μεταμορφώσεως μέ τή χάρη ιού Πνεύματος. Πνευμα-
 τική περιτομή⁴⁴ εννοεί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ τήν αποκοπή τής εμπαθοῦς σχέ-
 σεως τής ψυχής πρός τό σώμα.

86. Επειδή ὁ Θεός είναι αγαθός και θέλει νά ξεριζώσει ολότελα από
 μέσα μας τό σπόρο τής κακίας, δηλαδή τήν ηδονή, ή οποία σύλησε από τόν
 νοῦ τή θεία αγάπη, επιτρέπει στόν διάβολο νά μάς προξενήσει πόνους και
 τιμωρίες. Ἐτσι ξύνει από τήν ψυχή μέ τούς πόνους τή σκουριά τής προη-
 γούμενης ηδονής και συγχρόνως θέλει νά μάς προξενήσει μίσος και τέλεια
 αποστροφή πρός τά παρόντα, τά ὅποια θωπεύουν μόνο τήν αίσθηση, επειδή
 χρησιμοποιώντας τα δέν ἔχομε πέρα από τήν τιμωρία κανένα κέρδος. Και
 θέλει ακόμα, τήν εκδικητική και μισάνθρωπη δύναμη τοῦ διαβόλου νά τήν
 κάνει αφορμή επιστροφής στήν αρετή, γιά ὅσους θεληματικά έφυγαν από
 αυτήν.

87. Είναι πρόπον και δίκαιο νά τιμωροῦνται από τόν διάβολο εκείνοι οί
 ὅποιοι δέχθηκαν ευχαρίστως τις κακές συμβουλές του γιά εκούσια αμαρτή-
 ματα. Γιατί ὁ διάβολος και τήν ηδονή σπέρνει, μέ τά εκούσια πάθη, και τήν
 οδύνη προξενεί, μέ τά ακούσια παθήματα.

43. Ἰώβ 1, 11-12.

44. Ρωμ. 2, 29.

88. Ὁ λόγος πού ὁ θεωρητικός και γνωστικός νους παραδίνεται πολλές φορές πρὸς τιμωρία στό διάβολο, ὁ ὅποιος δικαίως τοῦ προξενεῖ πόνους και συμφορές, εἶναι γιά νά μάθει υποφέροντας νά φιλοσοφεῖ μάλλον περί καρτερίας και υπομονῆς στους πόνους, παρά νά ματαιολογεῖ ἀνώφελα μέ υπερηφάνεια γιά ἀνύπαρκτα πράγματα.

89. Εκείνος πού υποφέρει γιατί ἔχει παραβεί κάποια θεία ἐντολή, ἀν ἐννοήσει τήν αἰτία τῆς θείας πρόνοιας πού τόν τιμωρεῖ γιά νά τόν θεραπεύσει, και τή συμφορά δέχεται ευχαρίστως και τό σφάλμα γιά τό ὅποιο τιμωρεῖται διορθώνεται μέ χαρά. Εκείνος δμως πού μένει ἀναίσθητος σ' αὐτή τή θεραπεία, δίκαια χωρίζεται ἀπό τή χάρη πού τοῦ δόθηκε και παραδίνεται στή σύγχυση τῶν παθῶν, και ἀφήνεται νά καταλήξει στήν διάπραξη ἐκείνων τῶν ἀμαρτημάτων πού ἐπιθυμοῦσε ἐσωτερικά.

90. Εκείνος πού θεληματικά, ἀπό συναίσθηση τῶν ἀμαρτιῶν του δείχνει υπομονή καθὼς δέχεται τις ἐπίπονες ἐπιθέσεις τῶν ἀθέλτων πειρασμῶν, μαζί μέ τήν πρέπουσα ευχαριστία, δέν ἐκδιώκεται ἀπό τήν Ἐξῆ τῆς ἀρετῆς και τή χάρη, γιατί υποτάχθηκε μέ τή θέληση του στό ζυγὸ τοῦ βασιλιά τῆς Βαβυλώνας⁴⁵ και δέχεται τις δοκιμασίες σάν νά πληρώνει χρέος. Ἀλλά παραμένοντας σ' αὐτές, στό βασιλιά τῆς Βαβυλώνας καταβάλλει ὡς φόρο τους βίαιους πόνους πού προξενήθηκαν ἀπό τό παθητικὸ μέρος τῆς φύσεως του, και τήν κατά διάνοια συγκατάθεση γι' αὐτούς, ὡς χρεώστης τους γιά τις προηγούμενες ἀμαρτίες· στό θεὸ δμως προσφέρει τή διόρθωση τῶν σφαλμάτων μέσω τῆς ἀληθινῆς λατρείας, δηλαδή τῆς ταπεινῆς διαθέσεως.

91. Εκείνος πού δέ δέχεται μέ ευχαριστία τή συμφορά πού μέ ἀκούσιους πειρασμούς ἐπιτρέπει ὁ θεὸς πρὸς διόρθωση του, και δέν ἀποβάλλει μετανοώντας τήν οἴηση πού ἔχει γιατί τάχα εἶναι δίκαιος, αὐτός, ἐπειδὴ ἀντιτάσσεται στις διαταγές τῆς δίκαιης κρίσεως τοῦ θεοῦ και δέν καταδέχεται νά υποταχθεῖ θεληματικά στό ζυγὸ τοῦ βασιλιά τῆς Βαβυλώνας, παραδίνεται σύμφωνα μέ θεία διαταγή σέ αἰχμαλωσία και κλοιούς και δεσμά και ἀρρώστια και θάνατο και μαχαίρι και ἐξορίζεται ἐντελῶς ἀπό τήν πατρίδα του⁴⁶. Γιατί δλα αὐτά, και περισσότερο ἀκόμη, παθαίνει ἐκείνος πού ἐξορίζεται ἀπό τήν Ἐξῆ τῆς ἀρετῆς και τῆς γνώσεως σάν ἀπό τήν πατρίδα του. Και ὁ λόγος εἶναι πού δέν θέλει ἀπό υπερηφάνεια και μάταιη οἴηση νά ἐκτίσει τις ποινές πού τοῦ ἐπιβάλλονται γιά τις ἀμαρτίες του και νά χαίρεται στις θλίψεις, στις ἀνάγκες και στις στενοχώριες δπως ὁ θεὸς Ἀπόστολος⁴⁷. Γιατί γνώριζε ὁ μέγας Ἀπόστολος δι τὴν ταπείνωση πού προέρχεται ἀπό τοὺς σωματικούς πόνους φυλάγει τους θεῖους θησαυροὺς τῆς ψυχῆς· γι' αὐτό και ευχαρίστως ἔκανε υπομονή και γιά τόν εαυτό του και γιά ὄσους ἦταν τύπος ἀρετῆς και πίστεως, ὡστε και ἀν ὡς υπεύθυνοι πάσχουν —δπως ὁ

45. Ἱερ. 34, 11.

46. Ἱερ. 34, 8· 35, 14.

47. Β' Κορ. 12, 10.

Κορίνθιος πού επιτιμήθηκε⁴⁸—, νά ἔχουν παρηγοριά και παράδειγμα υπομονῆς αὐτόν πού υπέφερε χωρίς νά φταίει.

92. Εκείνος πού δέ στέκεται εξαιτίας τῆς αἰσθήσεως στά σχήματα των ορατῶν, ἀλλά μέ τό νοῦ αναζητά τούς λόγους τους ὡς ὑποτυπώσεις τῶν νοητῶν ἢ παρατηρεῖ τούς λόγους τῶν αισθητῶν κτισμάτων, διδάσκεται δι κανένα ἀπό ὅσα βλέπομε δέν εἶναι ἀκάθαρτο. Γιατί δλα ἔχουν γίνεи ἐκ φύσεως πολὺ καλά⁴⁹.

93. Εκείνος πού δέν μεταβάλλεται μαζί μέ τὴν κίνηση τῶν αισθητῶν, εργάζεται ἀνόθευτα τις ἀρετές. Εκείνος πού δέν ἀφήσε τὰ αισθητὰ νά ἀποτυπώσουν στό νοῦ του τὰ σχήματα τους, αὐτός ἔχει λάβει τὴν ἀληθινὴ ἰδέα τῶν ὄντων. Εκείνος πάλι πού μέ τὴ διάνοια του προσπέρασε και αὐτὴ τὴν οὐσία τῶν δντων, αὐτός ὡς ἀριστος θεολόγος, ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὴν, εἶδε μέ τρόπο ἀγνωστο τὴ Μονάδα.

94. Κάθε θεωρητικὸς νους πού ἔχει τό μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ⁵⁰, ἀφού θανάτωσε μέσα του τὴν κίνηση τῆς ορατῆς κτίσεως, κατόρθωσε τὴν ἀρετὴ. Και ἀφού ἀπόκοψε ἀπὸ τὸν εαυτὸ Του τὴ φαντασία τῶν αισθητῶν σχημάτων, βρῆκε τὴν ἀλήθεια πού ὑπάρχει μέσα στους λόγους τῶν δντων, πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ φυσικὴ θεωρία. Και ἀφού ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν δντων, δέχεται τό φωτισμὸ τῆς θείας και ἀναρχῆς Μονάδας, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τό μυστήριο τῆς ἀληθινῆς θεολογίας.

95. Στόν καθένα φανερώνεται ὁ Θεὸς ἀνάλογα μέ τὴν ἰδέα πού ἔχει περὶ Αὐτοῦ. Σ' ἐκείνους πού μέ τὴν ἐπιθυμία τους ξεπέρασαν τὴν υλικὴ σύνθεση και οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους κινούνται μέ ἰση δύναμη γύρω ἀπὸ τό θεὸ σέ μία και τὴν αὐτὴ ἀεικίνησία, φανερώνεται ὡς Μονάδα και Τριάδα, τόσο γιὰ νά δεῖξει τὴν ὑπαρξὴ Του, δσο και νά διδάξει μυστικά τὸν τρόπο τῆς υπάρξεως Του. Σ' ἐκείνους πού ἡ ἐπιθυμία τους κινεῖται μόνο γύρω ἀπὸ τὰ υλικά και οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους δέν συνδέονται μεταξύ τους, δέν φανερώνεται ὅπως εἶναι Αὐτός, ἀλλά ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι, δείχνοντας τους δι και μέ τὰ δύο τους χέρια ἔχουν ἀγκαλιάσει τὴν υλικὴ δυάδα, κατὰ τὴν ὁποία συγκροτήθηκε δλος ὁ σωματικὸς κόσμος, ἀπὸ ὕλη δηλαδὴ και μορφῆ.

96. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος τις διάφορες ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τις ονομάζει διάφορα χαρίσματα⁵¹, τὰ ὁποῖα ενεργοῦνται ἀπὸ ἓνα και τό αὐτὸ Πνεῦμα⁵². Ἄν λοιπὸν κατὰ τό μέτρο τῆς πίστεως καθενὸς δίνεται ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος⁵³ μέ τὴ μετοχὴ στό τὰδε χάρισμα, εἶναι φανερό δι καθέναν πιστὸς δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος στό βαθμὸ πού ἀναλογεῖ μέ τὴν πίστη και τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς του. Και ἡ ἐνέργεια αὐ-

48. Α' Κορ. 5, 1-5.

50. Ἐφ. 6, 17.

52. Α' Κορ. 12, 11.

49. Γεν. 1, 31.

51. Ρωμ. 12, 6.

53. Α' Κορ. 12, 7.

τή τοῦ χαρίζει τήν κατάλληλη ἔξη γιά τήν εργασία αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἐντολῆς.

97. Ἐνας δέχεται λόγο σοφίας, ἄλλος λόγο γνώσεως, ἄλλος λόγο πίστεως καί ἄλλος ἄλλο ἀπό τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος πού ἀπαριθμεῖ ὁ μέγας Ἀπόστολος⁵⁴. Ἐτσι, ἕνας δέχεται μέσω τοῦ Πνεύματος τό χάρισμα τῆς τέλειαις καί ἀμεσης ἀγάπης πρὸς τό Θεό, ἢ ὁποῖα δέν ἔχει τίποτε υλικό, ἀνάλογα μέ τήν πίστη του* ἄλλος τό χάρισμα τῆς τέλειαις ἀγάπης πρὸς τόν πλησίον μέσω τοῦ ἰδίου Πνεύματος· καί ἄλλος κάποιον ἄλλο χάρισμα. Καί ὁ καθένας ἔχει τό χάρισμα του ἐνεργοποιούμενο ἀπό τό ἴδιο Πνεῦμα, ὡπως εἶπα· γιατί εἶναι χάρισμα τοῦ Πνεύματος κάθε ἔξη πού ἐνεργοποιεῖται πρὸς ἐργασίαν ἐντολῆς, λέει ὁ Ἀπόστολος.

98. Τό βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἢ τέλεια νέκρωση τῆς προαιρέσεως μας πρὸς τόν αἰσθητό κόσμον. Ἐνώ τό ποτήρι⁵⁵, εἶναι ἢ ἀρνηση καί αὐτῆς τῆς παρούσας ζωῆς μας υπέρ τῆς ἀλήθειας.

99. Τό βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι τύπος τῶν δικῶν μας αὐτοπροαίρετων κόπων πού κάνομε γιά χάρη τῆς ἀρετῆς, μέ τούς ὁποῖους ἀφού καθάρισομε τούς μολυσμούς τῆς συνειδήσεως μας, δεχόμεστε τόν ἐκούσιο θάνατον τῆς προαιρέσεως πρὸς τὰ ὀρατά. Τό ποτήρι εἶναι τύπος τῶν περιστασιακῶν ἀκούσιων πειρασμῶν πού ἐπέρχονται σέ μάς [παρά] τήν προαίρεση μας γιά χάρη τῆς ἀλήθειας. Μέ αὐτούς, προτιμώντας τό θεῖο πόθον περισσότερο καί ἀπό τήν ἴδια τή φύση μας, δεχόμεστε θεληματικά τό βίαιον θάνατον τῆς φύσεως.

100. Αὐτή εἶναι ἢ διαφορὰ ἀνάμεσα στό βάπτισμα καί τό ποτήρι: τό βάπτισμα νεκρώνει τήν προαίρεση πρὸς τὰ εὐχάριστα τοῦ βίου, γιά χάρη τῆς ἀρετῆς, ἐνώ τό ποτήρι κάνει τούς εὐσεβεῖς νά προτιμοῦν τήν ἀλήθεια καί ἀπό αὐτή τή φύση.

54. Α' Κορ. 12, 8-10.

55. Ματθ. 20, 22.

Τέταρτη εκατοντάδα

Ο Κύριος ανέφερε τό ποτήρι πριν από τό βάπτισμα⁵⁶, επειδή ή αρετή είναι για τήν αλήθεια και δχι ή αλήθεια για τήν αρετή. Γι' αυτό εκείνος πού πράττει τήν αρετή για τήν αλήθεια, είναι άτρωτος από τά βέλη τής κενοδοξίας. Εκείνος όμως πού άσκει τήν αλήθεια ένεκα τής αρετής, έχει σύνοικο τής κενοδοξίας τήν οίηση.

2. Αλήθεια, λέει, είναι ή θεία γνώση· αρετή, οί αγώνες για χάρη τής αλήθειας εκείνων πού τήν επιθυμούν. Εκείνος λοιπόν πού για χάρη τής γνώσεως υποφέρει κόπους, δέν κενοδοξεΐ, γιατί γνωρίζει διτ από τή φύση τής ή αλήθεια δέν αποτελεί κατόρθωμα κόπων επειδή έκ φύσεως τό πρώτο δέν περιορίζεται από τά δεύτερα. Εκείνος όμως πού εμφανίζεται νά έχει γνώση επειδή αγωνίστηκε γι' αυτήν, είναι οπωσδήποτε κενόδοξος γιατί νομίζει διτ έλαβε τά στεφάνια πριν από τούς ιδρώτες, μή γνωρίζοντας διτ οί κόποι είναι για τά στεφάνια, αλλά δχι τά στεφάνια για τούς κόπους. Γιατί έκ φύσεως παύει νά ενεργείται κάθε μέθοδος, δταν ό σκοπός τής κατορθωθεί ή νομιστεί διτ κατορθώθηκε.

3. Εκείνος πού καταγίνεται, είτε μέ τή μορφή μόνο τής γνώσεως, πού είναι ό απογυμνωμένος λόγος, είτε μέ τήν εικόνα τής αρετής, πού είναι απογυμνωμένο ήθος, είναι Ιουδαίος και αυτός, ύπερηφανευόμενος για τούς τύπους τής αλήθειας.

4. Όποιος δέ βλέπει τή φαινόμενη λατρεία τού Νόμου μέ τήν αίσθηση του, αλλά άφού ξετάσει κάθε ορατό σύμβολο μέ τό νού του διδασκόμενος τό θεϊκό λόγο πού κρύβεται στό καθένα, βρίσκει μέσα στό Νόμο τό Θεό, ερευνώντας όρθά μέ τή νοερή δύναμη του μέσα στήν ύλη των νομικών διατάξεων, σάν μέσα σέ σωρό από άχρηστα, μήπως βρει κάπου κρυμμένο στή σάρκα τού Νόμου τό μαργαριτάρι⁵⁷, δηλαδή τό λόγο πού διαφεύγει ολότελα τήν αίσθηση.

5. Κι εκείνος πού δέν προσδιορίζει τή φύση των δντων μόνο μέ τήν αίσθηση, αλλά έρευνα σοφά μέ τό νού τό λόγο πού υπάρχει σέ κάθε κτίσμα, βρίσκει τό θεό, διδασκόμενος τήν Αίτία των δντων από τήν μεγαλοπρέπεια πού παρουσιάζουν τά δντα.

6. Ιδίωμα αυτού πού έρευνα είναι ή διάκριση. Όποιος λοιπόν έρευνα μέ γνώση τά σύμβολα τού Νόμου και θεωρεί μ' επιστήμη τή φύση των δντων, διακρίνει τή Γραφή, τήν κτίση και τόν εαυτό του. Τή Γραφή τή χωρίζει σέ γράμμα και πνεύμα, τήν κτίση σέ λόγο και έξωτερικό φαινόμενο και τόν εαυτό του σέ νού και αίσθηση. Και άφού πάρει από τή Γραφή τό πνεύμα, από τήν κτίση τό λόγο και από τόν εαυτό του τό νού και άφού τά ένώ-

56. Ματθ. 20, 22.

57. Ματθ. 13, 45-46.

σει αδιάρρηκτα, βρήκε τό Θεό. Τούτο γιατί γνώρισε δπως πρέπει και οσο είναι δυνατόν τό θεό πού βρίσκεται ώς Νούς και Λόγος και Πνεύμα. Απαλλάχθηκε έτσι από δλα δσα πλανούν και παρασέρνουν σέ μύριες δοξασίες, εννώ από τό γράμμα, τό φαινόμενο και τήν αίσθηση, δπου υπάρχουν οί διαφορές τής ποσότητας και αποτελούν αντίθεση στή μονάδα. Άν δμως κάποιος συμπλέξει και ανακατώσει τό γράμμα τού Νόμου, τό εξωτερικό φαινόμενο τών ορατών και τήν αίσθηση του, αυτός είναι τυφλός και βλέπει θαμπά δπως οί μύωπες, και είναι άρρωστος από τήν άγνοια τής Αιτίας τών δντων.

7. Ό θεός και μέγας Απόστολος ορίζει τήν πίστη ώς έξης: «Πίστη σημαίνει πεποίθηση γι' αυτά πού έλπίζομε, και βεβαιότητα γι' αυτά πού δέ βλέπομε»⁵⁸. Άν τώρα κανείς τήν ορίσει και ώς ένα εσωτερικό αγαθό τής διαθέσεως μας, ή ώς αληθινή γνώση πού αποκαλύπτει τά απόρρητα αγαθά, δέν αστοχεί τήν αλήθεια.

8. Η πίστη είναι μιá δύναμη πού φέρνει σέ σχέση, ή μιá σχέση πού πραγματοποιεί τήν υπέρ φύση άμεση και τέλεια ένωση τού πιστεύοντος μέ τόν πιστευόμενο θεό.

9. Επειδή ό άνθρωπος αποτελείται από σώμα και ψυχή, υπόκειται σέ δύο νόμους, τής σάρκας και τού Πνεύματος⁵⁹. Ό νόμος τής σάρκας ενεργεί στις αισθήσεις, ενώ ό νόμος τού Πνεύματος στό νού. Ό νόμος τής σάρκας, δταν ενεργεί στήν αίσθηση, συνήθως συνδέει μέ τήν ύλη, ενώ ό νόμος τού Πνεύματος, δταν ενεργεί στό νού, προξενεί τήν άμεση ένωση μέ τό θεό. Εύλογα λοιπόν εκείνος πού δέ θά διστάσει μέσα στήν καρδιά του, πού δέ θά κάνει δηλαδή διάκριση μέσα στό νού του και δέ θά διακόψει έτσι τήν άμεση ένωση μέ τό θεό πού προκλήθηκε από τήν πίστη, καθώς είναι απαθής, ή μάλλον καθώς έγινε ήδη θεός μέ τήν ένωση μέσω τής πίστεως, θά πει σ' αυτό τό βουνό νά πάει άλλου, και αυτό θά πάει⁶⁰. Μέ τό παράδειγμα αυτό δηλώνεται τό φρόνημα και ό νόμος τής σάρκας πού είναι πράγματι βαρύς και δυσκολομετακίνητος, και δσο εξαρτάται από φυσική δύναμη, τελείως ακίνητος και ασάλευτος.

10. Τόσο πολύ έχει μέ τήν αίσθηση ριζώσει στήν ανθρώπινη φύση ή δύναμη τής αλογίας, ώστε οί πολλοί νά νομίζουν δι δέν είναι τίποτε άλλο ό άνθρωπος, παρά μόνο σάρκα πού έχει τήν αίσθηση ώς μέσο άπολαύσεως τής παρούσας ζωής.

11. «Όλα, λέει, είναι δυνατά σ' δποιον πιστεύει»⁶¹ και δέν «διακρίνεται», δηλαδή δέν χωρίζεται από τή νοερή ένωση μέ τό θεό, πού έχει επιτευχθεί σ' αυτόν μέ τήν πίστη, εξαιτίας της σχέσεως τής ψυχής μέ τό σώμα μέσω τής αισθήσεως. Όλα δσα αλλοτριώνουν τό νού από τόν κόσμο και τή σάρκα και τόν προσοικειώνουν στό θεό τέλειο στά κατορθώματα, δλα αυτά

58. Έβρ. 11, 1. 59. Ρωμ. 7, 23. 60. Ματθ. 17, 20· Μάρκ. 11, 23. 61. Μάρκ. 9, 23.

έξυπακούονται με τό λόγο «δλα είναι δυνατά σ' οποιόν πιστεύει».

12. Ἡ πίστη είναι γνώση πού δέν μπορεί νά αποδειχθεῖ. Κι αφού είναι γνώση πού δέ δέχεται ἀπόδειξη, ἀρα είναι μιὰ υπερφυσική σχέση, μέ τήν οποία ἐνωνόμαστε μέ τό Θεό μέ τρόπο ἀγνωστο και χωρίς ἀποδείξεις σε μιὰ Ἐνωση πού ξεπερνά τή νόηση.

13. Ὅταν ὁ νους λάβει τήν ἀμεση Ἐνωση μέ τό Θεό, τότε ἡ δύναμη του νά νοεῖ και νά νοεῖται μένει ολότελα ἀργή. Ὅταν δμως ἐνεργοποιήσει αὐτή τή δύναμη και σκεφτεῖ κάτι μετά τό Θεό, τότε χωρίστηκε και διέκοψε τήν Ἐνωση αὐτή πού ξεπερνά τή νόηση. Ὅσο είναι Ἐπι ἐνωμένος μέ τό Θεό, ἐπειδή Ἐχει ξεπεράσει τή φύση και Ἐγινε κατά μέθεξη θεός, μεταθέτει ἀπό πάνω του σάν κάποιο βουνό ἀμετακίνητο, τό νόμο τῆς φύσεως.

14. Ὁ ἀρχάριος στήν ευσέβεια πού διδάσκεται τά Ἐργα τῆς δικαιοσύνης, ἐπιτελεῖ τήν πρακτική μόνο ἀρετή, μέ κάθε υπακοή και πίστη, τρώγοντας — σάν νά ἦταν σάρκες— τις ἐξωτερικές διψεις τών ἀρετῶν, δηλαδή τήν ἠθική παιδαγωγία. Τούς λόγους δμως τών ἐντολών, στους οποιούς βρίσκεται ἡ γνώση τών τελείων, τούς ἀφήνει στό Θεό μέ τήν πίστη, γιατί δέν μπορεί ἀκόμη νά ἀπλωθεῖ σ' ἄλο τό μήκος τῆς πίστεως.

15. Ὁ τέλειος, αφού πέρασε διχί μόνο τών ἀρχαρίων τήν τάξη, ἀλλά και ἐκείνων πού προοδεύουν, δέν ἀγνοεῖ τούς λόγους δσων πράττει τηρώντας τις ἐντολές, ἀλλά Ἐχοντας πει πρώτα αὐτούς μέ τό πνεῦμα, τρώει μέ τά Ἐργα δλη τή σάρκα τών ἀρετῶν, ἀνεβάζοντας στή νοερή γνώση τήν κατ' αἴσθηση κίνηση δσων γίνονται.

16. Ὁ Κύριος εἶπε: «Νά ζητεῖτε πρώτα τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ και τήν δικαιοσύνη Του»⁶², δηλαδή πρὶν ἀπ' ἄλα τήν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας και Ἐπειτα τήν ἐξάσκηση δσων ἀρμόζουν σ' αὐτή· μέ αὐτό, Ἐδεῖξε καθαρά, δι οἱ πιστοὶ πρέπει νά ἐπιζητοῦν μόνο τή θεία γνώση και τήν ἀρετή πού τή στολίζει μέ τά Ἐργα.

17. Εἶναι πολλά ἐκεῖνα πού ζητοῦνται ἀπό τούς πιστούς γιά τή γνώση τοῦ θεοῦ και τήν ἀρετή, δπως ἀπαλλαγὴ ἀπό τά πάθη, ὑπομονή στους πειρασμούς, λόγοι τών ἀρετῶν, πραγματοποίηση τών τρόπων σωτηρίας, ἀποσύνδεση τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τή σάρκα, ἀποξένωση τῆς αἰσθήσεως ἀπό τή σχέση της μέ τά αἰσθητά, τέλεια ἀναχώρηση τοῦ νοῦ ἀπό ἄλα τά δημιουργήματα, και γενικῶς χίλια-δυό ἄλλα, τά ὅποια δλα συντελοῦν στήν ἀποχή τῆς κακίας και τῆς ἀγνοίας και στήν κατόρθωση τῆς γνώσεως και τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτό ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅλα δσα θά ζητάτε μέ πίστη, θά τά λάβετε»⁶³, ἐννοώντας δι οἱ εὐσεβεῖς πρέπει και νά ἐπιδιώκουν και νά ζητοῦν μόνον δλα δσα συντελοῦν στήν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ και τήν ἀρετή, μέ συναίσθηση και πίστη. Γιατί αὐτά δλα είναι γιά τό συμφέρον μας και τά δίνει οπωσδήποτε ὁ Θεός σ' ἐκείνους πού τά ζητοῦν.

62. Ματθ. 6, 33.

63. Ματθ. 21, 22.

18. Εκείνος λοιπόν πού μόνο για τήν πίστη, δηλαδή για τήν άμεση ένωση μέ τό Θεό, ζητεί δλα δσα οδηγούν στην ένωση, οπωσδήποτε θά τά λάβει. Εκείνος πού ζητεί χωρίς τήν αιτία αυτή, είτε άλλα, είτε τά προηγούμενα, δέν θά τά λάβει, γιατί δέν πιστεύει, αλλά ώς άπιστος επιδιώκει διά μέσου τών θείων τή δική του δόξα.

19. Εκείνος πού μέ τήν προαίρεση του διατηρείται καθαρός από τή φθορά τής αμαρτίας, φθείρει τή φθορά εκείνων πού έκ φύσεως φθείρουν. Γιατί ή αφθαρσία τής προαιρέσεως από φυσικού της διατηρεί άφθαρτη τή φθαρτή φύση μας κατά θεία πρόνοια, μέ τή χάρη τοῦ Πνεύματος πού έχει, και δέν τήν αφήνει νά διαφθείρεται μέ τις αντίθετες ιδιότητες.

20. Επειδή ό λόγος τής φύσεως και τής χάρης δέν είναι ένας και ό αυτός, γι' αυτό δέν είναι άξιο απορίας, πώς μερικοί άγιοι άλλοτε νικούσαν τά πάθη και άλλοτε μάλλον έπεφταν σ' αυτά, αφού έμεϊς γνωρίζομε διτι τό θαύμα άνηκε στή χάρη, ενώ τό πάθος στή φύση.

21. Εκείνος πού θυμάται τή ζωή τών αγίων μέ τό νά τούς μιμείται, βγάξει από πάνω του τή νέκρωση τών παθών και δέχεται τή ζωή τών αρετών.

22. Ό Θεός, ό Όποιος δρισε πριν από τούς αιώνες τή ζωή κάθε άνθρωπου, οδηγεί τόν καθένα, είτε δίκαιο, είτε άδικο, μέ τον τρόπο πού θέλει, στό τέλος τής ζωής πού τοῦ αρμόζει.

23. Η όλοσκοτεινη κακοκαιρία πού συνάντησε ό μακάριος Παύλος⁶⁴, συμπεραίνω πώς είναι τό βάρος τών αθέλτων πειρασμών. Τό νησί είναι ή σταθερή και άσειστη κατοχή τής θείας ελπίδας, και ή πυρά, ή έξη τής γνώσεως. Τά φρύγανα είναι ή φύση τών ορατών, πού τή μάζεψε μέ τό χέρι του, δηλαδή μέ τήν ερευνητική δύναμη τοῦ νοῦ κατά τή θεωρία, και μέ τά νοήματα πού προέρχονται άπ' αυτή τροφοδοτούσε σάν πυρά τήν έξη τής γνώσεως, ή οποία θεραπεύει τή σκυθρωπότητα πού προκάλεσε στό νοῦ ή κακοκαιρία τών πειρασμών. Η έχιδνα είναι ή πονηρή και καταστρεπτική δύναμη πού κρύβεται αόρατη στά αισθητά- αυτή τοῦ δάγκωσε τό χέρι, δηλαδή τή νοερή ερευνητική ενέργεια τής θεωρίας, δέν έβλαψε δμως τόν διορατικό νοῦ, γιατί μέ τό φώς τής γνώσεως αμέσως σάν μέσα σέ φωτιά τήν αφάνισε⁶⁵, αυτή τήν καταστρεπτική δύναμη πού ή θεωρία τών αισθητών είχε κολλήσει στην πρακτική κίνηση τοῦ νοῦ.

24. Ό Απόστολος ήταν όσμή πού οδηγούσε από ζωή σέ ζωή⁶⁶, γιατί μέ τό παράδειγμα του έκανε τούς πιστούς νά κινούνται μέ τήν πράξη πρός τήν εύωδία τών αρετών, ή γιατί, ώς κήρυκας, μετέφερε δσους πείθονταν στό λόγο τής χάρης από τή ζωή τών αισθήσεων στην πνευματική ζωή. Και ήταν όσμή θανάτου πού οδηγεί σέ θάνατο, για εκείνους οί όποιοι από τό θάνατο τής άγνοιας, προχώρησαν στό θάνατο τής απιστίας, μέ τό νά τούς κάνει νά

64. Πράξ. 27, 20.

65. Πράξ. 28, 1-4.

66. Β' Κορ. 2, 16.

αισθάνονται τή μέλλουσα κατάκριση τους. Ἡ πάλι ἦταν ὁσμή ἀπό ζωή σέ ζωή γιά εκείνους πού ανεβαίνουν ἀπό τήν πράξη στή θεωρία· και ὁσμή θανάτου πού οδηγεί σέ θάνατο γιά εκείνους οἱ ὅποιοι, ἀφού μέ τήν αργία τῆς αμαρτίας νεκρῶσουν τά μέλη τους πού επιθυμούν τά γήινα⁶⁷, φτάνουν και στήν αξιέπαινη νέκρωση τῶν εμπαθῶν νοημάτων και φαντασιῶν.

25. Τρεις εἶναι οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τό λογικό, ὁ θυμός και ἡ επιθυμία. Μέ τό λογικό ζητούμε, μέ τήν επιθυμία ποθοῦμε τό αγαθό πού ζητήσαμε, μέ τό θυμό αγωνιζόμαστε γι' αὐτό. Ὅσοι αγαπούν τό Θεό, μέ αὐτές τις δυνάμεις παραμένουν κοντά στό θεῖο λόγο τῆς αρετῆς και τῆς γνώσεως· μέ τή μιὰ τόν ζητοῦν, μέ τήν ἄλλη τόν ποθοῦν και μέ τήν τρίτη αγωνίζονται γι' αὐτόν. Ἐτσι δέχονται τροφή ἀφθαρτη πού χορταίνει⁶⁸ τό νοῦ μέ τή γνώση τῶν δημιουργημάτων.

26. Τήν ἀνθρώπινη φύση, πού [κενώθηκε] ἀπό τή γνώση πού τῆς δόθηκε, δταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος τή γέμισε πάλι μέ γνώση. Και ἀφού τήν ἰσχυροποίησε ὥστε νά εἶναι ἀμετάτρεπτη, τή θεοποίησε, δχι κατά τή φύση, ἀλλά κατά τήν ιδιότητα. Και τή σφράγισε ολοκληρωτικά μέ τό Πνεῦμα Του, δπως μετέβαλε τό νερό στή δυνατή φύση τοῦ κρασιοῦ. Γιατί γι' αὐτό ἔγινε ἀληθινά ἄνθρωπος, γιά νά μάς κάνει κατά χάρη Θεοῦς.

27. Ὁ Θεός πού δημιούργησε τήν ἀνθρώπινη φύση, μόλις τῆς ἔδωσε τό εἶναι κατά τή θέληση Του, συνένωσε μ' αὐτή και τή δύναμη νά κάνει δσα πρέπει. Δύναμη ἐννοῶ τήν κίνηση πού εἶναι ουσιοδῶς σπαρμένη στήν ἀνθρώπινη φύση γιά τήν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, και ἡ ὁποία ἐμφανίζεται στήν πράξη σύμφωνη μέ τή γνώμη και τή βούληση αὐτοῦ πού τήν ἔχει.

28. Φυσικό κριτήριο ἔχομε τό νόμο τῆς φύσεως, ὁ ὅποιος μάς διδάσκει δτι πρὶν ἀπό τήν κατάκτηση τῆς σοφίας τῶν δλων, ἔπρεπε νά κινεῖ τήν ἐπιθυμία μας ἡ μυσταγωγία στή γνώση τοῦ Δημιουργοῦ τῶν δλων.

29. Τό πηγάδι τοῦ Ἰακώβ⁶⁹ εἶναι ἡ Γραφή. Τό νερό εἶναι ἡ θεῖα γνώση πού περιέχει ἡ Γραφή. Τό βάθος εἶναι τό δυσκολοπλησίαστο νόημα τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων. Τό δοχεῖο γιά τήν ἀντληση εἶναι ἡ μάθηση τοῦ Θεοῦ λόγου μέσω ἀναγνώσεως, τήν ὁποία δέν εἶχε ὁ Κύριος, γιατί Λόγος εἶναι ὁ ἴδιος και δέν παρέχει σ' ὄσους πιστεύουν τή γνώση πού προέρχεται ἀπό μάθηση και μελέτη, ἀλλά δωρίζει στους ἀξιους τή σοφία πού πηγάζει ἀπό τήν πνευματική χάρη και πού ρεεῖ ἀσταμάτητα και ἀστεῖρευτα. Γιατί τό δοχεῖο τῆς ἀντλήσεως, δηλαδή ἡ μάθηση, παίρνει ἕνα ελάχιστο μέρος τῆς γνώσεως και ἀφήνει τό δλον πού μέ κανένα λόγο δέν πιάνεται· ἐνώ ἡ κατά χάρη γνώση ἔχει τό σύνολο — και μάλιστα χωρίς μελέτη — τῆς δυνατῆς γιά ἀνθρώπους σοφίας, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἀνάλογα μέ τις ἀνάγκες.

30. Υπάρχει μεγάλη και ἀπερίγραπτη διαφορά ἀνάμεσα στό δέντρο τῆς ζωῆς και στό ἄλλο πού δέν εἶναι τέτοιο, ἡ ὁποία φαίνεται και μόνο ἀπό τό

67. Κολ. 3, 5.

68. Ματθ. 15, 32-37.

69. Ἰω. 4, 5-14.

δτι τό ένα ονομάστηκε δένδρο της ζωής, ενώ τό άλλο δχι τής ζωής, αλλά τής γνώσεως του καλού και τοῦ κακού⁷⁰. Γιατί τό δένδρο τής ζωής οπωσδήποτε προξενεί ζωή, ενώ αυτό πού δέν είναι τής ζωής, είναι φανερό δτι προξενεί θάνατο. Αυτό πού δέν προξενεί ζωή —γιατί δέν ονομάστηκε δένδρο τής ζωής— σαφώς προξενεί τό θάνατο· γιατί τίποτε άλλο δέν αντιδιαστέλλεται κατ' ἐναντίωση πρὸς τή ζωή.

31. Τό δένδρο τής ζωής, και ὡς σοφία πού είναι, ἔχει πολύ μεγάλη διαφορά ἀπό τό δένδρο τής γνώσεως τοῦ καλού και τοῦ κακού, τό ὅποιο μήτε σοφία ἦταν, μήτε ονομάστηκε ἔτσι. Γιατί ἰδίωμα τής σοφίας είναι ὁ νους και τό λογικό, ἐνώ ἰδίωμα τής καταστάσεως τής ἀντίθετης πρὸς τή σοφία είναι ἡ ἀλογία και ἡ αἴσθηση.

32. Επειδὴ ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε αποτελούμενος ἀπό ψυχή νοερή και σώμα μέ αισθήσεις, ἀς δεχτούμε, σύμφωνα μέ μία ἀποψη, δτι «δένδρο τής ζωής» είναι ὁ νους τής ψυχῆς, δπου υπάρχει ἡ σοφία, και «δένδρο τής γνώσεως τοῦ καλοῦ και τοῦ κακού» ἡ σωματική αἴσθηση, δπου υπάρχει ξεκάθαρη ἡ κίνηση τής ἀλογίας. Ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε θεία ἐντολή νά μή λάβει πείρα αὐτῆς μέσω κάποιας ἐνέργειας του, ἀλλά δέν τή φύλαξε.

33. Και τά δύο δένδρα πού λέει ἡ Γραφή, δηλαδή ὁ νους και ἡ αἴσθηση, ἔχουν τήν ἰκανότητα νά χαρακτηρίζουν. Ὁ νους ἔχει τή δύναμη νά διακρίνει τά νοητά και τά αισθητά, τά πρόσκαιρα και τά αἰώνια. Ἡ μάλλον, επειδὴ είναι ἡ διακριτική δύναμη τής ψυχῆς, τήν πείθει σέ ἄλλα νά προσηλώνεται και ἄλλα νά τά ξεπερνά. Ἡ αἴσθηση ἔχει τή δύναμη νά διακρίνει τήν ἠδονή των σωμάτων και τήν οδύνη. Ἡ μάλλον, επειδὴ είναι δύναμη σωμάτων ἐμψυχων και μέ αἴσθηση, τά πείθει νά ἐπιδιώκουν τήν ἠδονή και νά ἀποδιώχνουν τήν οδύνη.

34. Ἄν ὁ ἄνθρωπος περιοριστεί στήν ἐνέργεια τής αἰσθήσεως νά διακρίνει ἀνάμεσα στήν ἠδονή και τήν οδύνη των σωμάτων, τότε, παραβαίνοντας τή θεία ἐντολή, τρώει ἀπό τό δένδρο τής γνώσεως τοῦ καλού και τοῦ κακοῦ, δηλαδή τήν ἀλογία τής αἰσθήσεως. Και τοῦτο, γιατί ἔχει μόνο τή διάκριση πού φροντίζει γιά τό σώμα, σύμφωνα μέ τήν ὁποία θεωρεῖ καλό τήν ἠδονή καί τήν ἐπιδιώκει, ἐνώ θεωρεῖ κακό τήν οδύνη και τήν ἀποφεύγει. Ἄν δμως περιοριστεί τελείως στή διάκριση τοῦ νοῦ πού διακρίνει τά πρόσκαιρα ἀπό τά αἰώνια, τότε, ἔχοντας φυλάξει τή θεία ἐντολή, τρώει ἀπό τό δένδρο τής ζωής, δηλαδή τή σοφία πού ἐρχεται στό νοῦ. Καί τοῦτο, γιατί ἔχει μόνο τή διάκριση πού φροντίζει γιά τήν ψυχή, σύμφωνα μέ τήν ὁποία θεωρεῖ καλό τή δόξα των αἰωνίων καί τήν ἐπιδιώκει, ἐνώ θεωρεῖ κακό τή φθορά των πρόσκαιρων καί τήν ἀποφεύγει.

35. Καλό τοῦ νοῦ είναι ἡ ἀπαθῆς διάθεση πρὸς τό πνεῦμα καί κακό ἡ ἐμπαθῆς σγέση πρὸς τήν αἴσθηση. Καλό γιά τήν αἴσθηση είναι ἡ ἔνεκα ἡδο-

νῆς εμπαθῆς κίνηση πρὸς σῶμα, και κακό ἢ διάθεση πού δημιουργεῖται ὅταν τὴν στερηθεῖ.

36. Εκείνος πού ἐπέισε τὴ συνείδηση του νά θεωρεῖ τό κάκιστο πού κάνει διτι εἶναι ἐκ φύσεως καλό, αὐτός αφού ἀπλωσε τὴν πρακτικὴ του σάν νά ἦταν χέρι, πήρε ἀξιοκατηγορητα ἀπὸ τό δένδρο τῆς ζωῆς, νομίζοντας διτι τό κάκιστο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀθάνατο. Γι' αὐτό ὁ Θεός, θέτοντας φυσικά στή συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου τὴν καταδίκη τοῦ κακοῦ, τὸν ξεχώρισε ἀπὸ τὴ ζωῆ, γιατί ἐγινε κακός κατὰ τὴν προαίρεση* ἔτσι ἂν κάνει τό κακό, νά μὴν μπορεῖ νά πείσει τὴ συνείδηση του διτι τό κάκιστο εἶναι ἐκ φύσεως καλό.

37. Τό κλήμα κάνει τό κρασί" τό κρασί τὴ μέθη· ἢ μέθη τὴν ἐκσταση. Λοιπόν, τό καλοφυτεμένο λογικό, πού εἶναι τό κλήμα, δταν καλλιεργεῖται μέ τις ἀρετές, γεννά τὴ γνώση· ἢ γνώση γεννά τὴν καλὴ ἐκσταση, ἢ ὁποία ἀποσπά τό νοῦ ἀπὸ τὴ σχέση μέ τὴν αἴσθηση.

38. Μέσα στά νοήματα τῶν αισθητῶν ὁ διάβολος συνηθίζει μέ κακουργία νά συμπλέκει τις μορφές και τὰ σχήματα τῶν αισθητῶν, μέ τὰ ὅποια δημιουργοῦνται τὰ πάθη γύρω ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά φαινόμενα τῶν ορατῶν. Σταματά τότε ἡ λογικὴ ἐνέργεια μέσα μας διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως τὴν ἀνοδο τῆς πρὸς τὰ νοητά. Γι' αὐτό και υπερισχύοντας ὁ διάβολος, λεηλατεῖ τὴν ψυχὴ και τὴ σέρνει στή σύγχυση τῶν παθῶν.

39. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι λυχνάρι και συγχρόνως φῶς⁷¹, και γιατί φωτίζει τούς κατὰ φύση λογισμούς τῶν πιστῶν, και γιατί καίει τούς παρά φύση, και γιατί διαλύει τό σκοτάδι τῆς ζωῆς τῶν αισθήσεων γιὰ ὄσους βιάζονται μέσω τῶν ἐντολῶν νά προχωροῦν στήν ἐλπιδόμονη ζωῆ, και γιατί τιμωρεῖ μέ τό κάψιμο τῆς κρίσεως εκείνους οἱ ὅποιοι εἶναι θεληματικά προσηλωμένοι στή σκοτεινὴ αὐτὴ νύκτα τοῦ βίου ἀπὸ φιλία πρὸς τὴ σάρκα.

40. Ὅποιος δὲν ἀνέβηκε, λέει, πρὸς τὸν εαυτὸ του πρῶτα μέ τὴν ἀπόρριψη τῶν παρά φύση παθῶν, δὲ θά ανεβεῖ πρὸς τὴν Αἰτία του, δηλαδή τό θεό, μέσω τῆς ἀποκτήσεως τῶν υπερφυσικῶν ἀγαθῶν μέ τὴ βοήθεια τῆς θείας χάρις. Γιατί πρέπει νά χωριστεῖ κατὰ διάνοια ἀπὸ τὰ δημιουργήματα εκείνος πού θέλει νά ενωθεῖ ἀληθινά μέ τό θεό.

41. Ἔργο τοῦ γραπτοῦ νόμου εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνώ τοῦ φυσικοῦ ἢ ἀπόδοση ἴσης τιμῆς πρὸς ὄλους τούς ἀνθρώπους σύμφωνα μέ τό δίκαιο. Τοῦ πνευματικοῦ νόμου ολοκλήρωση εἶναι ἡ ἐξομοίωση πρὸς τό θεό —δο εἶναι δυνατό στὸν ἀνθρωπο.

42. Τὴ γνώση τῶν σωμάτων και ἀσωμάτων εἶναι ικανὴ ἀπὸ τὴ φύση τῆς νά τὴν δεχτεῖ ἡ δύναμη τοῦ νοῦ. Τῆς "Ἁγίας Τριάδος δμως μόνον κατὰ χάρι δέχεται τις φανερώσεις, πιστευόντας μόνον διτι ὑπάρχει, χωρὶς νά ἀυθαδιάζει γιὰ τό τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία Τῆς, δπως ὁ δαιμονικὸς νους. Γιατί ἐκεῖνος πού στερεῖται τὴ γνώση, καθόλου δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο καθάρσεως ἀπὸ τὴν κακία μέσω τῆς ἀρετῆς.

71. Ψαλμ. 118, 105.

43. Εκείνος πού αγαπά τό ψεύδος, παραδίνεται σ' αυτό γιά νά άπωλε-
σθεῖ, ὥστε παθαίνοντας ν' αντιληφθεῖ τί ἦταν εκείνο πού θεληματικά περι-
ποιόταν και νά μάθει μέ προσωπική πείρα δι χωρίς νά τό καταλαβαίνει
αγκάλιαζε ἀντί τή ζωή τόν θάνατο.

44. Ὁ Θεός ἔχει τή γνώση μόνο τοῦ καλοῦ, γιατί εἶναι κατά τήν ουσία
Του φύση και γνώση τοῦ καλοῦ. Τό κακό τό αγνοεῖ, γιατί αδυνατεῖ νά τό
πράξει. Γιατί γιά εκείνα πού ἔχει ἐκ φύσεως τή δύναμη, γι' αὐτά ἔχει ου-
σιωδῶς τή γνώση.

45. Τό «στηθύνιο» πού αναφέρεται στό Λευϊτικό⁷² φανερώνει τήν καλύ-
τερη και υψηλή θεωρία, ἐνώ ὁ «βραχίων» τήν πράξη, δηλαδή τήν ἔξη και
τήν ενέργεια τῆς διάνοιας, ἢ τή γνώση και τήν ἀρετή. Γιατί ἡ γνώση οδηγεῖ
αμέσως τό νοῦ στόν ἴδιο τό Θεό, ἐνώ ἡ ἀρετή κατά τήν άσκηση της τόν
βγάζει μέσα ἀπό τήν ἐπίδραση τών ὄντων. Αὐτά τά δύο ὁ Λόγος τά ξεχώ-
ρισε γιά τούς ἱερεῖς, επειδή αὐτοί τό Θεό μόνον εἶχαν λάβει ὡς κληρονο-
μία⁷³ και δέν εἶχαν τίποτε ολότελα τό ἐπίγειο.

46. Εκείνοι πού τό πνεῦμα τους ἔχει ολότελα διαμορφωθεῖ ἀπό τή
γνώση και τήν ἀρετή, κάνουν μέ τή διδαχή τους τις καρδιές τών άλλων ι-
κανές νά δεχτοῦν τήν ευσέβεια και τήν πίστη, και απομακρύνοντας τήν
πρακτική ἔξη και τή δύναμη τους ἀπό τις ἐπιδιώξεις τις σχετικές μέ τή
φθαρτή φύση, τις μεταφέρουν πρὸς τήν ενέργεια τών υπέρ φύση ἀφθαρτων
αγαθών. Εὐλόγα λοιπόν ὁ λόγος πρόσταξε, τό στηθύνιο τοῦ σφαγίου, δηλα-
δή ἡ καρδιά τών προσφερομένων νά θυσιαστοῦν στό θεό, και ὁ βραχίονας,
δηλαδή ἡ πράξη τών ἰδίων, νά αφιερώνονται στους ἱερεῖς.

47. Ὅλη ἡ ἐδώ δικαιοσύνη, δταν συγκριθεῖ μέ τή μέλλουσα, εἶναι σάν
καθρέφτης πού περιέχει τήν εικόνα τών ἀρχετύπων και δχι τά ἴδια τά πράγ-
ματα δπως υπάρχει τό καθένα. Και κάθε γνώση ἐδώ τών ουρανίων, δταν
συγκριθεῖ μέ τή μέλλουσα, εἶναι ἓνα σκοτεινό αἶνιγμα πού περιέχει μόνο εἰ-
κόνα τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' δχι τήν ἴδια τήν πραγματική ἀλήθεια πού μέλλει
νά φανεί.

48. Επειδή τά θεία συγκρατοῦνται μέ ἀρετή και γνώση, ὁ καθρέφτης
δειχνει τά πρωτότυπα τῆς ἀρετῆς, ἐνώ τό αἶνιγμα⁷⁴ θέλει νά φανερώσει τά
αρχέτυπα τῆς γνώσεως.

49. Εκείνος πού μέ τήν πρακτική άσκηση εὐαρέστησε στό θεό, μέ τή
θεωρία εἶναι φανερό δι μεταθέτει τό νοῦ του στή χώρα τών νοητών. Και
αὐτό γιά νά μήν υποστει ἐξαίτιας κάποιας φαντασίας τό θάνατο⁷⁵ πού προ-
ξενούν τά πάθη μέσω τῆς αἰσθήσεως, καθώς δέ θά βρῖσκεται διόλου ἀπό
κανένα ἀπ' δσα θέλουν νά τόν συλλάβουν.

50. Εκείνος πού μέ τό καθαρό μάτι τῆς πίστεως εἶδε τήν ωραιότητα
τών μελλόντων αγαθών, υπακούει στή διαταγή νά βγει μέ προθυμία ἀπό τή

72. Λευϊτ. 7, 31-34.

73. Ἀριθ. 18, 20.

74. Α' Κορ. 13, 12.

75. Ἐβρ. 11, 5.

γή του και τούς συγγενείς του και τό πατρικό του σπίτι⁷⁶, εγκαταλείποντας τή σάρκα, τήν αίσθηση και τά αισθητά, ὅπως και τή σχέση καί τήν εμπειρία κλίση πρὸς αὐτά. Καί σέ καιρό πειρασμοῦ καί αγώνων εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τή φύση, προτιμώντας ἀπὸ τή φύση τήν Αἰτία της, ὅπως ὁ μέγας Αβραάμ προτίμησε ἀντί τόν Ισαάκ τό θεό⁷⁷.

51. Εκείνος πού δέν επιδιώκει νά ασκήσει τήν ἀρετή ἢ τή μελέτη τῶν θείων λόγων γιά δόξα ἢ ὡς κάλυμμα τῆς πλεονεξίας ἢ γιά κολακεία καί ἀνθρωπαρέσκεια καί ἐπίδειξη⁷⁸, ἀλλά γιά τό θεό κάνει καί λέει καί σκέφτεται τά πάντα, αὐτός βαδίζει μέ γνώση τό δρόμο τῆς ἀλήθειας. Γιατί σέ μή ἴσιους δρόμους δέν συνηθίζει νά περπατεῖ ὁ θεῖος λόγος, ἀκόμη καί ἂν βρεῖ σέ μερικά σημεῖα ἐτοιμη τήν ὁδό⁷⁹.

52. Νηστεύει κανεῖς καί ἀπέχει ἀπό δίαιτα πού φλογίζει τά πάθη, καί πράττει ὅλα τά ἄλλα, ὅσα βοηθοῦν νά ἀπαλλαγθεῖ ἀπὸ τήν κακία· αὐτός ἐτοίμασε ἐκεῖνο πού λέγεται «ὁδός». Ἄν ὅμως ὅλα αὐτά τά κάνει ἀπὸ κενοδοξία ἢ πλεονεξία ἢ κολακεία ἢ ἄλλη αἰτία, καί ὀχι γιά τήν εὐαρέστηση τοῦ θεοῦ, τότε δέν ἔκανε ἴσιους τούς δρόμους τοῦ Κυρίου⁷⁹. Ἐτσι τόν κόπο τῆς ἐτοιμασίας τῆς ὁδοῦ τόν υπέφερε, δέν εἶχε ὅμως τό θεό νά περπατά στους δρόμους του.

53. Κάθε χαράδρα θά γεμίσει⁸⁰. ὀχι ὅμως ὅλες οἱ χαράδρες γενικῶς, οὔτε ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή ὀχι καί ἐκείνων πού δέν ἐτοίμασαν τήν ὁδό τοῦ Κυρίου καί δέν ἔκαναν ἴσιους τούς δρόμους Του. Ὅταν λοιπόν ἢ χαράδρα, δηλαδή ἢ σάρκα ἢ ἡ ψυχὴ ἐκείνων πού ἐτοίμασαν ὅπως εἶπα τήν ὁδό τοῦ Κυρίου καί ἔκαναν ἴσιους τούς δρόμους Του, γεμίσει ἀπὸ γνώση καί ἀρετή μέ τήν παρουσία τοῦ θεοῦ Λόγου πού περπατά σ' αὐτούς διὰ τῶν ἐντολῶν, τότε ὅλα τά πνεύματα τῆς κίβδηλης γνώσεως καί κακίας χαμηλώνουν καθὼς τά πατεῖ ὁ Λόγος καί τά υποτάσσει καί σωριάζει τό κράτος τῆς κακίας πού υψώνεται κατὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καί κατασκάπτει κατὰ κάποιον τρόπο τό μέγεθος καί τό ὕψος τῶν ὀρέων καί τῶν βουνῶν καί γεμίζει μ' αὐτό τις χαράδρες. Γιατί ἢ ἀποβολὴ τῶν παρὰ φύση παθῶν καί ἢ ἐγκατάσταση τῶν κατὰ φύση ἀρετῶν ἐξομαλύνει τις χαραδρώσεις τῆς ψυχῆς καί ταπεινώνει τήν ἐξουσία τῶν πονηρῶν πνευμάτων πού υψώνεται σάν βουνό.

54. Οἱ κακοτράχαλοι δρόμοι, δηλαδή οἱ ἀθέλητες συμφορές, θά γίνουν ομαλοῖ, καί μάλιστα ὅταν ὁ νοῦς νιώθοντας χαρὰ καί ευφροσύνη δέχεται ευχαρίστως τις ἀσθένειες, τις θλίψεις καί τις ἀνάγκες⁸¹, ἐξουδετερώνοντας μέ τις ἀθέλητες συμφορές ὅλη τήν ἐξουσία τῶν ἐκούσιων παθῶν. Γιατί κακοτράχαλους δρόμους ὀνομάζει τις ἀθέλητες συμφορές, πού ὅμως μεταβάλλονται σέ ομαλοῦς μέ τήν υπομονή καί τήν ευχαριστία.

76. Γεν. 12, 1.

78. Α' Θεο. 2, 4-6.

80. Ἦσ. 40, 4- Λουκ. 3, 5.

77. Γεν. 22, 12.

79. Ἦσ. 40, 3· Λουκ. 3, 4.

81. Β' Κορ. 12, 10.

55. Εκείνος πού επιθυμεί τήν αληθινή ζωή, επειδή γνωρίζει 8τι κάθε πόνος είτε θεληματικός είτε αθέλητος γίνεται ό θάνατος τής μητέρας τοῦ θανάτου, τής ηδονής, θά δεχτεί μέ πολλή χαρά όλες τις σκληρές συμφορές των αθέλητων πειρασμών. Μέ τήν υπομονή του μετατρέπει τις θλίψεις σέ δρόμους εύκολους και ομαλούς πού τόν οδηγούν άλάθευτα στό βραβείο τής ουράνιας κλήσεως του⁸² όταν κάνει μ' ευσέβεια τή θεία πορεία σ' αυτούς. Γιατί βέβαια, μητέρα τοῦ θανάτου είναι ή ηδονή, αλλά θάνατος τής ηδονής είναι ό πόνος, και ό προαιρετικός και ό αθέλητος.

56. Καθένας λοιπόν πού μέ τήν εγκράτεια διέλυσε τήν πολύστροφη και πολύπλοκη ηδονή, ή οποία είναι πλεγμένη μέ δλα γενικώς τά αισθητά, αυτός έκανε τά στραβά ίσια. Κι εκείνος πού μέ τήν υπομονή καταπάτησε τή δύσβατη και τραχιά έπιφορά τών πόνων, αυτός τούς κακοτράχαλους δρόμους τούς έκανε ίσιους. Γι' αυτό σάν βραβείο τής αρετής και τών κόπων γι' αυτή, επειδή αγωνίστηκε νόμιμα και σωστά και νίκησε τήν ηδονή μέ τόν πόθο τής αρετής, ένώ καταπάτησε τήν οδύνη μέ τόν έρωτα τής γνώσεως και διεξήγαγε και στά δύο πεδία μέ γενναιότητα τούς θείους αγώνες, αυτός θά δει, όπως λέει ή Γραφή⁸³, τή σωτηρία τοῦ Θεού.

57. Εκείνος πού αγαπά τήν αρετή, κατευνάξει θεληματικά τό καμίνι τών ηδονών. Εκείνος πού ό νους του έχει διαποτιστεί από τή γνώση τής αλήθειας, δέν εμποδίζεται από τούς αθέλητους πόνους στην άεικινησία τής επιθυμίας του πού τόν οδηγεί πρós τόν θεό.

58. Εκείνος πού μέ τήν εγκράτεια ίσωσε τή στρεβλότητα τών θεληματικών παθών, δηλαδή τά κινήματα τής ηδονής, και μέ τήν υπομονή εξομάλυνε τήν τραχύτητα τών συμφορών τών αθέλητων πειρασμών, δηλαδή τις διάφορες περιπτώσεις τής οδύνης, και τις έκανε δρόμους λείους, αυτός εύλογα θά δει τή σωτηρία πού στέλνει ό θεός, γιατί έγινε καθαρός στην καρδιά. Μ' αυτή μέσω τών αρετών και τών ευσεβών θεωριών, βλέπει τό θεό στό τέλος τών αγώνων, σύμφωνα μέ τό λόγο: «Μακάριοι όσοι είναι καθαροί στην καρδιά, γιατί αυτοί θά δούν τό θεό».⁸⁴ Γιά τούς κόπους του υπέρ τής αρετής έλαβε τή χάρη τής απάθειας, περισσότερο από τήν οποία τίποτε άλλο δέ φανερώνει τό θεό σ' όσους τήν έχουν.

59. Λάγκους ονομάζει ή Γραφή τις καρδιές πού είναι κατάλληλες νά δέχονται τά ουράνια χαρίσματα τής αγίας γνώσεως, καρδιές πού είναι πελεκημένες μέ τόν δυνατό λόγο τών εντολών και έχουν αφαιρέσει σάν πετρωμένο πουρί τή φιληδονία πρós τά πάθη και τή σχέση τής φύσεως πρós τά αισθητά και γεμίζουν από τήν πνευματική γνώση πού έρχεται από ψηλά και καθαρίζει τά πάθη και ζωοποιεί και τρέφει τις αρετές.

60. Ο Κύριος ανοίγει λάγκους στην έρημο⁸⁵, θέλω νά πώ στον κόσμο και στην ανθρώπινη φύση, βγάζοντας τό χώμα από τις καρδιές τών αξίων

και καθαρίζοντας τες από τό υλικό βάρος και φρόνημα και κάνοντας τες ευρύχωρες, ώστε νά δέχονται τις θείες βροχές της σοφίας και της γνώσεως για νά ποτίζουν τά κτήνη τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή εκείνους πού λόγω νηπιότητας τής ψυχῆς ἔχουν ανάγκη από ηθική διδασκαλία.

61. Ὁρεινή⁸⁵ ονομάζει ἡ Γραφή τήν υψηλή πνευματική θεωρία τής φύσεως, τήν οποία καλλιεργούν εκείνοι πού νεκρώθηκαν ὡς πρός τις φαντασίες τών αισθητῶν και πέρασαν διά μέσου τών αρετῶν στους νοητούς λόγους τους.

62. Ὁ νους, δσον καιρό διατηρεῖ μέσα του ζωντανή τή μνήμη τοῦ Θεοῦ, ζητεῖ μέσω τής θεωρίας μ' επιμονή τόν Κύριο, δχι Ἐτσι απλῶς, ἀλλά μέ φόβο Κυρίου⁸⁶, δηλαδή μέ τήν εργασία τών εντολῶν. Εκείνος πού ζητεῖ μέ τή θεωρία μόνο τόν Κύριο, χωρίς εργασία τών εντολῶν, δέν Τόν βρίσκει, γιατί δέν ζήτησε τόν Κύριο μέ φόβο Κυρίου, για νά τόν βοηθήσει ό Κύριος. Γιατί στόν καθένα πού συνδυάζει τή γνώση μέ τήν πράξη, ό Κύριος ανοίγει τό δρόμο, διδάσκοντας σ' αυτόν τούς τρόπους τών εντολῶν και αποκαλύπτοντας τους αληθινούς λόγους τών δντων.

63. Ὁ υψηλός λόγος περί τής θεότητας είναι πύργος τής ψυχῆς οχυρωμένος μέ τήν εργασία τών εντολῶν. Και αυτό είναι πού λέει ἡ Γραφή διτι ό Ὁξίας Εκπισε πύργους στήν Ιερουσαλήμ⁸⁷. Γιατί εκείνος πού προχωρεῖ καλά στήν επίμονη αναζήτηση τοῦ Κυρίου μέσω τής θεωρίας μέ τόν πρέποντα φόβο, δηλαδή μέ τήν εργασία τών εντολῶν, αυτός οικοδομεῖ πύργους στήν Ιερουσαλήμ- μέ ἄλλα λόγια ανυψώνει τούς περί θεότητας λόγους ἐπάνω στήν ἀπλή και ἡρεμη κατάσταση τής ψυχῆς.

64. Οἱ μερικοί λόγοι, δταν προχωροῦν πρός τούς καθολικούς, επιφέρουν τήν Ἐνωση τών διαιρεμένων. Γιατί οἱ καθολικότεροι λόγοι περικλείουν συνοπτικά και τούς πιό μερικούς, και σ' αυτούς αναφέρονται φυσικῶς τά επιμέρους. Ἀλλά υπάρχει και κάποιος πνευματικός λόγος πού συσχετίζει τό νοῦ μέ τήν αἴσθηση, τόν ουρανό μέ τή γή, τά αισθητά μέ τά νοητά, τή φύση μέ τό λόγο, και ό οποίος τά ενώνει μεταξύ τους.

65. Εκείνος πού μπόρεσε ν' απαγιστρῶσει τις αισθήσεις από τά πάθη και ν' αποσυνδέσει τήν ψυχή από τή σχέση πρός τις αισθήσεις, κατόρθωσε νά αποκλείσει τήν εἰσοδο τοῦ διαβόλου στό νού πού γίνεται διά μέσου τών αισθήσεων. Γι' αυτό και μέσα στήν Ἐρημο, εννώ τή φυσική θεωρία, οικοδόμησε σάν πύργους ἀπόρθητους⁸⁵ τις ευσεβεῖς αντιλήψεις περί τών δντων. Ὅποιος καταφεύγει σ' αυτές, δέν φοβάται τούς δαίμονες πού ληστεύουν σ' αυτή τήν Ἐρημο, δηλαδή τή φύση τών ορατῶν, και πλανοῦν τό νού μέ τήν αἴσθηση, σέρνοντας τον στό σκοτάδι τής ἀγνοίας. Ἐτσι και αυτός πού λέγαμε, δέ φοβάται τούς δαίμονες πού πλανοῦν τούς ανθρώπους μέσω τών ορατῶν.

86. Β' Παρ. 26, 5.

87. Β' Παρ. 26, 9.

66. Κάθε νους πού έχει δύναμη θεωρίας, είναι αληθινός γεωργός, και μέ τή φροντίδα και τήν επιμέλεια του φυλάει καθαρά από ζιζάνια τά θεία σπέρματα τών αγαθών, όσο τόν συγκρατεί ή μνήμη τοῦ Θεοῦ. Λέει ή Γραφή: «Και ζητούσε επίμονα τόν Κύριο, στον καιρό τοῦ Ζαχαρία, μέ φόβο Κυρίου»⁸⁶. Γνωρίζομε διτ Ζαχαρίας στήν Ελληνική γλώσσα μεταφράζεται μνήμη Θεοῦ. Γι' αυτό άς παρακαλέσομε τόν Κύριο νά διατηρείται πάντοτε μέσα μας ή σωτήρια μνήμη Του, για νά μή διαφθαρεί ή ψυχή από τά κατωρθώματα της και αποτολήσει από υπερηφάνεια νά κάνει πράγματα πάνω από τή φύση της, δπως ό Όξίας⁸⁸.

67. Ή χωρίς πλάνη θεωρία τών δντων χρειάζεται ψυχή απαλλαγμένη από τά πάθη. Μιά τέτοια ψυχή λέγεται Ιερουσαλήμ, τόσο για τήν ολοκληρωμένη αρετή της, όσο και για τήν άυλη γνώση της, ή οποία έρχεται διχί μέ τήν απουσία τών παθών μόνο, αλλά ακόμη και τών φαντασιών τών αισθητών.

68. Χωρίς πίστη, ελπίδα και αγάπη, ούτε κανένα κακό καταργείται εντελώς, ούτε κανένα καλό κατορθώνεται. Ή πίστη πείθει τό νοῦ πού πολεμείται νά προσφεύγει στό Θεό και τοῦ ετοιμάζει δλα τά πνευματικά δπλα για θάρρος και ενίσχυση. Ή ελπίδα τοῦ γίνεται άψευδής εγγυητής τής θείας βοήθειας και τοῦ υπόσχεται τήν κατανίκηση τών δαιμονικών δυνάμεων. Ή αγάπη τόν κάνει δύσκολο μετακίνητο, ή μάλλον τελείως ακίνητο από τή στοργή τοῦ Θεοῦ κι δταν πολεμείται, προσηλώνοντας στό θείο πόθο δλη του τή φυσική δύναμη.

69. Ή πίστη παρηγορεί τό νοῦ πού πολεμείται, δυναμώνοντας τον μέ τήν ελπίδα τής θείας βοήθειας. Ή ελπίδα, φέρνοντας μπροστά του τή βοήθεια πού πίστεψε, αποκρούει τήν επίθεση τών έχθρων. Ή αγάπη νεκρώνει, για τό νοῦ πού αγαπά τό Θεό, τήν επίθεση τών έχθρων, ή οποία εξασθενίζει τελείως από τή μεγάλη επιθυμία τοῦ Θεοῦ.

70. Πρώτο και μοναδικό γέννημα τής θείας δντως μερίδας, δηλαδή τής αληθινής γνώσεως, είναι ό λόγος τής θείας αναστάσεως μέσα μας μέσω τής πίστεως, πού μαζί μέ τήν απαραίτητη οικονομία τής προαιρέσεως —δηλαδή τή διάκριση— εξουδετερώνει μ' επιτυχία τις επαναστάσεις τών εκουσίων [και ακουσίων] πειρασμών. Γιατί ή πίστη πού οικονομείται σωστά μέ τά έργα τών εντολών αποτελεί τήν πρώτη ανάσταση μέσα μας τοῦ Θεοῦ, πού μέ τήν άγνοια είχε νεκρωθεί σ' εμάς.

71. Ή στροφή πρὸς τό Θεό φανερώνει καθαρά τήν πλήρη ελπίδα σ' Αυτόν, χωρίς τήν οποία δέν μπορεί κανένας μέ κανένα τρόπο νά συγκατατεθεί σ' ό,τιδήποτε στό Θεό" γιατί ή ελπίδα έχει ιδίωμα νά φέρνει μπροστά τά μέλλοντα ως παρόντα και νά πείθει διτ, εκείνους πού πολεμούνται από τις δαιμονικές δυνάμεις, καθόλου δέν πύ<- αφήνει ό Θεός πού τούς ύπερα-

88. Β' Παρ. 26, 16.

σπίζεται, ἀφοῦ για χάρη Αὐτοῦ και ἐξαιτίας Αὐτοῦ γίνεται ὁ πόλεμος των Ἀγίων. Χωρίς προσδοκία, ἢ ευχάριστη ἢ δυσάρεστη, δέ γίνεται ποτέ στροφή πρὸς τὸ καλό.

72. Πράγματι, τίποτε ἄλλο ἔκτος ἀπὸ τὴν ἀγάπη δέ μαζεῦει τοὺς διασκορπισμένους και δέ δημιουργεῖ μιὰ γνώμη μεταξὺ τους πού συγκρατεῖται μὲ τὴ σύμπνοια. Γνώρισμα της εἶναι τὸ κάλλος τοῦ νά ἀπονέμει κανεὶς τὴν ἴδια τιμὴ σ' ἄλλους. Ἄλλὰ και ἡ ἀγάπη εἶναι γέννημα τῆς συγκεντρώσεως και ἐνώσεως γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δηλαδή τῆς λογικῆς, τῆς θυμικῆς και τῆς ἐπιθυμητικῆς. Στὴν κατάσταση αὐτή, ὁσοὶ ἔλαβαν ἤδη μέσω τῆς χάρης τὸ νά θεωροῦν ἄλλους ἴσους ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, χαράζουν στὴ μνήμη τὸ κάλλος τῆς θείας ωραιότητος και δέ λησμονοῦν ποτέ τὴν ἐπιθυμία τῆς θείας ἀγάπης, ἢ ὁποία γράφει και ἐντυπώνει αὐτὸ τὸ καθαρό κάλλος στό νοῦ, τὸ ηγεμονικό μέρος τῆς ψυχῆς.

73. Κάθε νοῦς πού ἔχει περιβληθεῖ θεῖα ἐξουσία, κατέχει σάν συμβούλους και ἀρχοντες τὴ λογικὴ δύναμη, τὴν ἐπιθυμητικὴ και τὴ θυμικὴ. Ἀπὸ τὴν πρώτη γεννιέται ἡ πίστη μὲ γνώση, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ νοῦς διδάσκεται ἀνέκφραστα διὰ τὸ Θεὸς εἶναι πάντοτε παρών, και ἐνώνεται μέσω τῆς ἐλπίδος μὲ τὰ μέλλοντα σάν νά εἶναι παρόντα. Ἀπὸ τὴ δεύτερη δύναμη συγκροτεῖται ἡ θεῖα ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς, προσηλωμένος θεληματικά στόν πόθο τῆς ἀχραντῆς θεότητος, ἔχει ἀκατάπαυστη τὴν ἐπιθυμία τοῦ ποθομένου. Μὲ τὴν τρίτη, κρατᾶ ἀχώριστα τὴ θεῖα εἰρήνη και διεγείρει πρὸς τὸ θεῖο ἔρωτα τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας. Αὐτὲς τις δυνάμεις τις ἔχει κάθε νοῦς και τὸν βοηθοῦν στὴν ἐξουδετέρωση τῆς κακίας και στὴν ἀπόκτηση και διατήρηση τῆς ἀρετῆς.

74. Χωρίς τὴ λογικὴ δύναμη δέν ὑπάρχει ἀκριβῆς γνώση- και χωρίς γνώση δέν ὑπάρχει πίστη, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ καλὸ γέννημα, ἢ ἐλπίδα, μὲ τὴν ὁποία ἐνώνεται ὁ πιστός μὲ τὰ μέλλοντα σάν νά εἶναι παρόντα. Χωρίς τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας δέν ὑπάρχει πόθος, τέλος τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀγάπη- γιατί τὸ νά ἔχει κανεὶς ἔρωτα γιὰ κάτι, εἶναι ἰδίωμα τῆς ἐπιθυμίας. Και χωρίς τὴ θυμικὴ δύναμη, ἢ ὁποία δυναμώνει τὴν ἐπιθυμία στό νά ἐνωθεῖ μὲ δ,τι τὴν ευχαριστεῖ, δέν μπορεῖ καθόλου νά γίνει εἰρήνη—αν βέβαια εἰρήνη εἶναι ἀληθινὰ ἢ ἀνενόχλητη και τέλεια κατοχὴ τοῦ ἐπιθυμητοῦ.

75. Εκείνος πού δέν καθαρίστηκε πρωτύτερα ἀπὸ τὰ πάθη, δέν πρέπει νά ἐγγίξει τὴ φυσικὴ θεωρία- γιατί μπορεῖ οἱ εἰκόνες τῶν αἰσθητῶν νά κινήσουν σέ πάθος τὸ νοῦ ἐκείνου πού δέν ἐλευθερώθηκε τελείως ἀπὸ τὰ πάθη. Γιατί ὁ νοῦς πού μὲ τὴ φαντασία μένει στὴν ἐξωτερικὴ δψη τῶν ορατῶν ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως, γίνεται δημιουργὸς ἀκάθαρτων παθῶν, ἀδυνατώντας νά διαβῆ μὲ τὴ θεωρία πρὸς τὰ συγγενῆ νοητὰ.

76. Εκείνος ὁ ὅποιος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παθῶν ἐ-

κλείσε μέ ανδρεία τις αισθήσεις και έδωξε τελείως τή φαντασία και τή μνήμη τών αισθητών και περιόρισε τελείως τις φυσικές κινήσεις τοῦ νοῦ σχετικά μέ τήν έρευνα τών εξωτερικών πραγμάτων, αυτός ταπεινώσε τήν πονηρή και τυραννική δύναμη πού επαναστάτησε εναντίον του και τή νίκησε μέ τό χέρι τοῦ Θεοῦ.

77. Όταν τό λογικό καταντήσει χωρίς νοῦ και ό θυμός ακράτητος και παράλογη ή επιθυμία, και κυριαρχούν στην ψυχή ή άγνοια, ή τυραννική διάθεση και ή ακολασία, τότε ή έξη της κακίας γίνεται ενεργητική, καθώς ενώθηκε μέ τή βλαβερή ηδονή τών αισθήσεων.

78. Πρέπει ό νους πού ξέρει νά διαλύει μέ γνώση τις αόρατες συμπλοκές τών δαιμόνων, μήτε τή φυσική θεωρία νά άσκει, μήτε άλλο τίποτε νά κάνει στόν καιρό τής επιθέσεως τών πονηρών δυνάμεων μόνο νά προσεύχεται, νά δαμάζει μέ κόπους τό σώμα και μέ όλο τό ζήλο του νά ταπεινώνει τό χοϊκό φρόνημα και νά φυλάει τά τείχη τής πόλεως, δηλαδή τις αρετές πού είναι φρουροί τής ψυχής και τις μεθόδους πού φυλάγουν τις αρετές, εννοώ τήν εγκράτεια και τήν υπομονή. Αλλιώς μπορεί ό διάβολος, ό όποιος θολώνει και ανατρέπει⁸⁹ τήν ψυχή, νά τόν απατήσει από τά δεξιά και νά τοῦ ύποκλέψει τήν επιθυμία αποκρύνοντάς την από τό θεό, και μέ αυτά πού θεωρούνται καλά νά παρασύρει πρós τά χειρότερα τή διάνοια πού ζητεί τά καλά.

79. Εκείνος ό όποιος αποφασιστικά μέ τή μετρημένη και γενική εγκράτεια και υπομονή έκλεισε τις αισθήσεις του και αποκλείσε μέ τις ψυχικές του δυνάμεις τήν είσοδο στό νοῦ τών αισθητών σχημάτων, καταστρέφει εύκολα τις πονηρές μηχανές τοῦ διαβόλου και τόν στέλνει ντροπιασμένο πίσω από εκεί πού ήρθε. Και δρόμος άπ' δπου έρχεται ό διάβολος είναι τά υλικά πράγματα πού νομίζομε διτ χρειάζονται για τήν ύπαρξη τοῦ σώματος.

80. Ό νους πού ένωσε μέ τόν εαυτό του κατά φύση διά μέσου τοῦ λογικού τήν αίσθηση, πορίζεται τήν αληθινή γνώση από τή φυσική θεωρία.

81. Οί πηγές έξω από τήν πόλη, δηλαδή τήν ψυχή, τις όποιες φράζει ό Έξεκίας⁹⁰, είναι δλα τά αισθητά. Τά νερά τών πηγών αυτών είναι τά νοήματα τών αισθητών. Ποταμός πού περνά από τό μέσον τής πόλεως είναι ή γνώση πού συνάγεται μέ τή φυσική θεωρία από τά νοήματα τών αισθητών και πού περνάει από τό μέσο τής ψυχής, αφού αυτή είναι ή μεθόριος ανάμεσα στό νοῦ και τήν αίσθηση. Γιατί ή γνώση τών αισθητών ούτε εντελώς ξένη είναι από τή νοερή δύναμη, ουτε ανήκει έξ ολοκλήρου στην ενέργεια τής αίσθήσεως, αλλά επειδή συμβαίνει νά είναι τό ενδιάμεσο σημείο δπου συναντιέται ό νους μέ τήν αίσθηση και ή αίσθηση μέ τό νοῦ, γίνεται τό μέσο πού φέρνει sé συνάφεια μεταξύ τους αυτά τά δύο. Από τήν πλευρά τής αίσθήσεως μέ τό νά εντυπώνεται μέ τά σχήματα τών αισθητών από τήν

89. Άββ«ν 2. 15.

90. Β' Παρ. 32, 3-4.

πλευρά τοῦ νοῦ, μέ τό νά ανάγει σέ λόγους τούς τύπους των σχημάτων. Γι' αὐτό ἡ γνώση τῶν ορατῶν ευλόγα ονομάστηκε ποταμός πού περνά μέσα ἀπό τήν πόλη, ἐπειδή εἶναι στό μεταίχμιο τῶν ἀκρῶν, δηλαδή τοῦ νοῦ καί τῆς αἰσθήσεως.

82. Εκείνος ὁ ὅποιος κατά τόν καιρό τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παθῶν ἀπέχει ἀπό τή φυσική θεωρία, εἶναι ὅπως προσηλωμένος στήν προσευχή μέ συγκέντρωση τοῦ νοῦ του ἀπό ὅλα τά πράγματα πρὸς τόν εαυτό του μόνο καί τό Θεό, αὐτός σκοτώνει τήν ἔξη πού προκαλεῖ τήν κακία καί διώχνει πίσω ντροπιασμένο τόν διάβολο πού υποβάλλει τήν ἔξη πού εἶπαμε καί πού σ' αὐτήν βασιζόμενος ἦρθε μέ τή γνωστή του ἀλαζονεία στήν ψυχή μέσω τῶν υπερήφανων λογισμῶν, ὑψηλοφρονώντας ἀέναντι στήν ἀλήθεια. Αὐτό φαίνεται ἀφού ἔμαθε καί ἔπαθε καί ἔπραξε ὁ μέγας Δαβίδ πού εἶχε μεγάλη πείρα ἀπό τήν τακτική τῶν νοητῶν πολέμων, λέει: «Ὅσο εἶχα ν' ἀντιμετωπίσω τόν αμαρτωλό, γινόμεν ὡς κωφάλαλος, ταπεινωθῶ καί σιγούσα ἀκόμη καί γιά τά καλά»⁹¹. Καί ὁ θεῖος Ἰερεμίας ἔκανε τό ἴδιο μ' αὐτόν, προστάζοντας τό λαό νά μή βγουν ἀπό τήν πόλη, γιατί τό σπαθί τῶν ἐχθρῶν εἶναι κρυμμένο παντοῦ γύρω⁹².

83. Ἄν λοιπόν καί ὁ μακάριος Ἄβελ φυλαγόταν καί δέν ἐβγαίνει μαζί μέ τόν Κάιν στήν πεδιάδα, δηλαδή στό πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας πρὶν ἀποκτήσει τήν ἀπάθεια, δέ θά τόν σκότωνε ὀρμώντας πάνω του⁹³ ὁ νόμος τῆς σάρκας — πού εἶναι καί λέγεται Κάιν—, ξεγελώντας τον μέ δόλο πρωτύτερα ἀπό τά δεξιά, μέ τή θεωρία δηλαδή τῶν δντων πρὶν ἀπό τήν τέλεια ἔξη τῆς ἀρετῆς.

84. Ὁμοίως καί ἡ Δείνα, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου Ἰακώβ, ἀν δέν ἐβγαίνει ἔξω μαζί μέ τις κόρες τῶν ἐντοπιῶν, δηλαδή μέ τις αἰσθητές φαντασίες, δέν θά τήν ἐβλεπε ὁ Συχέμ, ὁ γιός τοῦ Ἐμμώρ, καί δέν θά τήν ἀτίμαζε⁹⁴.

85. Καλό εἶναι, πρὶν ἀπό τήν τέλεια ἔξη τῆς ἀρετῆς νά μήν ἐπιχειροῦμε τή φυσική θεωρία, γιά νά μή μαζέψομε πάθη χωρίς νά τό καταλάβομε, ἐνώ ζητοῦμε λόγους πνευματικούς ἀπό τά βλεπόμενα κτίσματα. Γιατί στους ἀτελεῖς, τά ἐξωτερικά σχήματα τῶν ορατῶν ἔχουν μεγαλύτερη ἰσχύ πάνω στήν αἴσθηση ἀπ' ὅ,τι ἔχουν πάνω στήν ψυχή οἱ λόγοι τῶν κτισμάτων, οἱ κρυμμένοι στό σχήματα. Εκείνοι λοιπόν πού ἔδωσαν τή διάνοια τους μέ ἰουδαϊκό τρόπο μόνο στό γράμμα, περιμένουν στόν τωρινό αἰῶνα τις υποσχέσεις τῶν θείων ἀγαθῶν καί δέ γνωρίζουν ποιὰ εἶναι τά ἀγαθὰ τά σύμφωνα μέ τή φύση τῆς ψυχῆς.

86. Εκείνος πού φόρεσε τήν «εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου»⁹⁵, προσπαθεῖ μέ ὅλα τά μέσα νά ἀκολουθεῖ τό πνεῦμα τῆς ἀγίας Γραφῆς, μέσα στό ὅποιο ἐπιτυγχάνεται ἡ συντήρηση τῆς ψυχῆς μέ τήν ἀρετή καί τή γνώση. Ἐνῶ ἐ-

91. Ψαλμ. 38, 2-3.

93. Γεν. 4, 8.

95. Α Κορ. 15, 49.

92. Ἰερ. 6, 25.

94. Γεν. 34, 1-2.

κείνος πού φορεί τήν «εικόνα τοῦ χοϊκοῦ», προσέχει μόνο στο γράμμα και ἔτσι οδηγείται στήν υπηρεσία τοῦ σώματος μέσω της αίσθήσεως, ἡ οποία δημιουργεῖ τά πάθη.

87. Δύναμη Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρετή πού ἀφανίζει τά πάθη και περιφρουρεῖ τούς ευσεβεῖς λογισμούς. Τήν ἀρετή γεννά ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν, μέ τήν οποία καταστρέφομε τις πονηρές δυνάμεις πού ἐναντιώνονται στό ἀγαθό, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἡ μάλλον μέ μόνη τή δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὑψος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση της ἀλήθειας, τήν οποία γεννά ὁ κόπος γιά χάρη τῆς θεωρίας τῶν δημιουργημάτων και οἱ ἰδρώτες τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, οἱ ὅποιοι ἐγίναν πατέρες αὐτοῦ τοῦ κόπου. Μέ τή γνώση αὐτή ἐξαφανίζομε τελείως τή δύναμη τοῦ ψεύδους πού εἶναι ἀντίθετη στήν ἀλήθεια, ταπεινώνονται και καταβάλλοντας κάθε ἐπαρση τῶν πονηρῶν πνευμάτων πού ξεσηκώνονται κατά τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ⁹⁶. Γιατί ὅπως ἡ πράξη γεννά τήν ἀρετή, ἔτσι καί ἡ θεωρία γεννά τή γνώση.

88. Ἡ ἀνεξάλειπτη γνώση, τῆς ὁποίας ἡ νοερή κίνηση γύρω ἀπό τήν ἀπειρία τοῦ Θεοῦ εἶναι χωρίς ὄρια καί πάνω ἀπό τή νόηση, εἰκονίζει μέ τήν ἀπεριοριστία της τήν ὑπεράπειρη δόξα τῆς ἀλήθειας. Ἡ αὐτοπροαίρετη μίμηση τῆς σοφῆς ἀγαθότητος πού ἔχει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἔχει ὡς βραβεῖο τήν ολοφάνερη ἐξομῶση, κατά τή διάθεση τοῦ νοῦ, μέ τό Θεό, ὅσο αὐτό εἶναι δυνατό.

89. Ἡ γλώσσα εἶναι τό σύμβολο τῆς γνωστικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Ὁ λάρυγγας εἶναι σημάδι τῆς φυσικῆς φιλίας προς τό σῶμα. Εκείνος λοιπόν πού ἀξιοκατηγόρητα κόλλησε αὐτά μεταξύ τους, δέν μπορεί νά θυμηθεῖ τήν εἰρηνική κατάσταση⁹⁷ τῆς ἀρετῆς καί τῆς γνώσεως, γιατί ευχαριστεῖται μέ πολλή προθυμία ατῆ σύγχυση τῶν σωματικῶν παθῶν.

90. Οἱ κατά φύση ορέξεις καί ἠδονές πού εἶναι ἀδιάβλητες, εἶναι ἀναγκαῖο παρακολούθημα τῆς φυσικῆς ορέξεως. Γιατί ἐκ φύσεως προκαλεῖ ἠδονή, ἀκόμη καί χωρίς νά θέλομε, και ἡ ὁποια τροφή πού ικανοποιεῖ τή σχετική ἀνάγκη, καί τό νερό πού ἀπομακρύνει τήν ἐνόχληση τῆς δίψας, καί ὁ ὕπνος πού ἀνανεώνει τις δυνάμεις πού ξεδεύονται κατά τήν ἐργήγορση. Τό ἴδιο καί μέ ὅσα ἄλλα τυχαίνει νά εἶναι φυσικές μας κλίσεις, τά ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα γιά τή σύσταση τῆς φύσεως μας καί χρήσιμα στους ἀγωνιστές πρὸς ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Αὐτά τά υπερβαίνει κάθε νους κατά τήν ἐξόδο του ἀπό τή σύγχυση τῆς ἀμαρτίας, γιά νά μή μείνει ἐξαιτίας τους υποδουλωμένος στά διαβλητά καί παρά φύση πάθη, τά ἐξαρτώμενα ἀπό μάς, πού δέν ἔχουν μέσα μας ἄλλη ἀπό τήν κίνηση τῶν κατά φύση παθῶν καί τά ὅποια ἐξἄλλου οὔτε ἔχουν στή φύση τους νά μάς ἀκολουθοῦν στήν ἀθάνατη καί αἰώνια ζωή.

91. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, δταν προφέρονται μόνο ὡς γυμνά λόγια, δέν ἀ-

96. Β' Κορ. 10, 5.

97. Ψαλμ. 136, 6.

χούγονται, γιατί δέν ἔχουν ὡς ἤχο τήν πράξη αὐτῶν πού τούς λένε. Ἄν ὁμῶς λέγονται μέ τή φωνή τῆς πράξεως τῶν εντολῶν, τότε κάνουν και τούς δαίμονες νά λιώνουν μέ τήν φωνή αὐτή, και τούς ανθρώπους νά οικοδομοῦν πρόθυμα τό θεῖο ναό τῆς καρδιάς μέ τήν προκοπή στά Ἔργα τῆς δικαιοσύνης.

92. Ὅπως ὁ Θεός δέν υπόκειται σέ γνώση τῆς οὐσίας Του, Ἐτσι οὔτε ὁ λόγος Του περιλαμβάνεται στήν ἀνθρώπινη γνώση. Γιατί ὁ λόγος τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἄν και δέχεται περιορισμό κατά τό γράμμα, ἀφού τελειώνει κι αὐτός μαζί μέ τό χρόνο τῶν γεγονότων πού ἐξιστορεῖ, κατά τό πνεῦμα ὁμῶς, ὅσον ἄφορα στις θεωρίες τῶν νοημάτων, μένει παντοτινά ἀπεριόριστος.

93. Εκείνος πού μέ γνώση νοεῖ τήν ἀγία Γραφή κατά Χριστόν, ἐφαρμόζοντας τό νόημα στήν ψυχή, πρέπει νά ἐξασκηθεῖ φιλόπονα και στήν ἐρμηνεία τῶν ονομάτων, γιατί Ἐτσι μπορεῖ νά διασαφηνίσει δλη τήν Ἔννοια τῶν γραφομένων, ἄν πράγματι φροντίζει γιά τήν ἀκριβή κατανόηση τῆς Γραφῆς. Ὅχι μέ τρόπο ἰουδαϊκό νά κατεβάξει στή γῆ και στό σῶμα τό ὕφος τοῦ Πνεύματος, και τις θείες και ἀψευδεῖς υποσχέσεις γιά τά νοητά ἀγαθά νά τις περιορίζει μέσα στή φθορά τῶν περαστικῶν πραγμάτων.

94. Ὅπως ευχή εἶναι ὑπόσχεση τῶν ἀγαθῶν πού προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι στό Θεό, Ἐτσι προσευχή εἶναι ἡ αἴτηση τῶν ἀγαθῶν πού χορηγοῦνται ἀπό τό Θεό στους ἀνθρώπους γιά τή σωτηρία τους, ὡς ἀνταμοιβή τῆς καλῆς διαθέσεως πού ἔχουν. Βοή εἶναι, στόν καιρό τῆς ἐπιδρομῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ἡ ἐπίταση και ἐπαύξηση τῶν πρακτικῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς και τῶν γνωστικῶν συλλήψεων τῆς θεωρίας· αὐτή τή βοή προπαντός ἀκούει φυσικά ὁ Θεός, σάν δυνατή φωνή, ἀπ' ὄλους ἐκείνους πού ἐπιμελοῦνται τήν κατάσταση τῆς ἀρετῆς και τῆς γνώσεως.

95. Ἡ κακή και ολέθρια βασιλεία τοῦ διαβόλου, πού συμβολίζεται μέ τή βασιλεία τῶν Ἀσσυρίων⁹⁸, ἀφοῦ ξεσήκωσε πόλεμο ἐναντίον τῆς ἀρετῆς και τῆς γνώσεως, μηχανεύεται νά κατατροπώσει τήν ψυχή μέ τις Ἐμφυτες δυνάμεις της. Ἐρεθίζει πρῶτα τήν ἐπιθυμία νά ορέγεται τά παρά φύση και προσπαθεῖ νά τήν πείσει νά προτιμᾷ τά αἰσθητά ἀπό τά νοητά. Διεγείρει Ἐπειτα τό θυμό νά ἀγωνίζεται νά κατακτήσει τό αἰσθητό πού διάλεξε ἡ ἐπιθυμία, και τέλος διδάσκει τό λογικό νά ἐπινοεῖ τρόπους ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν τῆς αἰσθήσεως.

96. Τῆς ἀκρας Ἀγαθότητος ἰδίωμα δέν εἶναι μόνο τό νά κάνει τις θείες και ἀσώματες οὐσίες τῶν νοητῶν ἀπεικονίσεις τῆς ἀνέκφραστης θείας δόξας πού νά δέχονται ὅσο ἐπιτρέπεται, ἀνάλογα μέ τή δυνατότητα τους, δλη τήν ἀκατάληπτη ωραιότητα τοῦ ἀπλησίαστου θείου κάλλους. Εἶναι και τοῦτο· μέσα στά αἰσθητά, πού εἶναι πολύ κατώτερα ἀπό τις νοητές οὐσίες, νά ἀναμείξει ἀντανεκλάσεις τῆς θείας μεγαλειότητος, οἱ ὅποιες, ὅταν χρησιμο-

98. Β' Παρ. 32, 1.

ποιούνται σάν δχημα από τόν ανθρώπινο νοῦ, μπορούν νά τόν μεταφέρουν κατευθείαν στό Θεό, ξεπερνώντας δλα τα ορατά και φτάνοντας στήν άκρα μακαριότητα.

97. Κάθε νους στεφανωμένος μέ αρετή και γνώση, πού τοῦ δόθηκε δπως στόν μέγα Έξεκία νά βασιλεύει στήν Ιερουσαλήμ" (ή οποία σημαίνει τήν έξη πού βλέπει μόνο τήν ειρήνη, δηλαδή τήν κατάσταση άπ' δπου λείπει κάθε πάθος, επειδή Ιερουσαλήμ ερμηνεύεται δράση ειρήνης), έχει δλη τήν κτίση υποχείρια του μέσω δλων τών μορφών πού τή γεμίζουν. Έτσι ή κτίση προσφέρει μέσω τοῦ νοῦ σάν δώρα στό Θεό τούς πνευματικούς λόγους τής γνώσεως πού βρίσκονται σ' αυτήν, ενώ στό νοῦ παρέχει σάν εισφορές τούς τρόπους πού κατά τό φυσικό νόμο υπάρχουν μέσα της και πού οδηγούν στήν αρετή. Καί μέ αυτά τά δύο τιμά εκείνον πού μπορεί μέ πολλή δύναμη νά ευδοκιμεί και στά δύο, εννοώ τόν φιλόσοφο νοῦ, ό όποιος μέσω τής πράξεως και τής θεωρίας έφτασε στήν τελειότητα κατά τό λόγο και τό βίο.

98. Εκείνος πού κατόρθωσε μέ τήν πράξη και τή θεωρία νά φτάσει στήν κορυφή τής αρετής και τής γνώσεως, εύλογα υψώνεται πάνω άπό κάθε σαρκικό και διαβλητό πάθος. Γιατί μέ τήν πρακτική αρετή του έφτασε παραπάνω και άπό τά φυσικά λεγόμενα σώματα, δηλαδή άπό τά δντα πού υπόκεινται σέ γένεση και φθορά. Καί γενικά, για νά μιλήσω συνοπτικά, αυτός αφού κατά τή θεωρία δλων τών αισθητών ειδών ξεπέρασε μέ τή γνώση δλους τούς λόγους πού αυτά περιέχουν, ανύψωσε τό νοῦ του πρός τά συγγενικά μέ αυτόν και θεία.

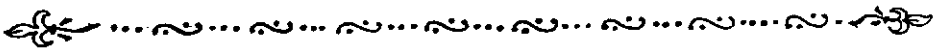
99. Εκείνος πού μέ τούς κόπους τής πρακτικής αρετής έλαβε τό νά κατοικεί στήν απάθεια σάν σέ κάποια Ιερουσαλήμ, και έχει απαλλαχθεί άπό κάθε ενόχληση τής αμαρτίας, και μόνο τήν ειρήνη και πράττει και λέει και ακούει και συλλογίζεται, αυτός, αφού δεχτεί διά τής φυσικής θεωρίας τή φύση τών ορατών νά προσκομίζει διά μέσου του σάν δώρα στόν Κύριο τούς πιό θείους λόγους πού αυτή έχει, και στόν ίδιο νά προσφέρει σάν εισφορές σέ βασιλιά τούς νόμους πού υπάρχουν σ' αυτήν, υψώνεται μπροστά σέ δλα τά έθνη¹⁰⁰. Γιατί τότε έχει υπερβεί τά πάντα· μέ τήν πράξη έχει υπερβεί τά πάθη τής σάρκας και τά φυσικά σώματα, ενώ μέ τή θεωρία δλα τά αισθητά είδη, ξεπερνώντας τούς πνευματικούς λόγους και τρόπους πού κρύβονται σ' αυτά.

100. Έη πρακτική φιλοσοφία ανεβάξει τόν πρακτικό πάνω άπό τά πάθη. Έη θεωρία οδηγεί τόν γνωστικό πάνω άπό τά ορατά, ανεβάζοντας τό νοῦ στά συγγενή νοητά.

99. Β' Παρ. 29, 1.

100. Β' Παρ. 32, 23.

Πέμπτη εκατοντάδα

Ἐκείνος πού τή γνώση του συνοδεύει ἡ πράξη καί τήν πράξη του ἡ γνώση, εἶναι θρόνος καί υποπόδιο τού Θεοῦ¹⁰¹. Θρόνος εἶναι γιά τή γνώση πού ἔχει, καί υποπόδιο γιά τήν πρακτική του αρετή. Ἄν τώρα κανεῖς υποστηρίξει δι τὸ καί ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι ουρανός, καθαρὸς ἀπὸ κάθε υλικὴ φαντασία καί ασχολούμενος, ἢ μάλλον καταστολισμένος με τοὺς θεοὺς λόγους τῶν νοητῶν, νομίζω δι δὲ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τήν ἀλήθεια.

2. Κάθε φιλόσοφος καί ευσεβῆς πού φρουρεῖται ἀπὸ τήν αρετή καί τή γνώση, ἢ τήν πράξη καί τή θεωρία, δταν δεῖ νά ἔχει ἐξεγερθεῖ ἐναντίον του μέ τὰ πάθη ἢ πονηρὴ δύναμη, δπως ἐναντίον τού Ἐζεκία ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων¹⁰², μία μόνο βοήθεια ἔχει γιά τή διάλυση τῶν δεινῶν, τὸ Θεό, πού Τόν ἐξιλεώνει μέ ἀλάλητη κραυγὴ, μέ τήν ἐπίταση δηλαδή τῆς αρετῆς καί τῆς γνώσεως. Καί τότε δέχεται σέ συμμαχία, ἢ μάλλον πρὸς σωτηρία, ἄγγελο, δηλαδή λόγο ἀνώτερης σοφίας καί γνώσεως, πού συντρίβει κάθε δυνατό πολεμιστὴ καί ἄρχοντα καί στρατηγὸ στό ἐχθρικό στρατόπεδο¹⁰³.

3. Ἀρχὴ κάθε πάθους εἶναι τὸ ἀντίστοιχο αἰσθητό. Χωρὶς νά ὑπάρχει κάτι πού νά κινεῖ πρὸς τὸν εαυτό του τις δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ μέσου κάποιας αἰσθήσεως, πάθος δὲ δημιουργεῖται ποτέ. Γιατί χωρὶς αἰσθητό πρᾶγμα δὲ σχηματίζεται πάθος. Ἄν δὲν ὑπάρχει π.χ. γυναίκα, δὲν ὑπάρχει πορνεία· χωρὶς φαγητά, δὲν ὑπάρχει γαστριμαργία* καί ἂν δὲν ὑπάρχει χρυσάφι, δὲν ὑπάρχει φιλαργυρία. Λοιπὸν σέ κάθε ἐμπαθὴ κίνηση τῶν φυσικῶν μας δυνάμεων δεσπόζει κάποιο αἰσθητό, δηλαδή διὰ μέσου αὐτοῦ ἐρεθίζει ὁ δαίμονας τήν ψυχὴ νά ἀμαρτήσῃ.

4. Ἡ τριβὴ εξαφανίζει μόνο τήν ἐνέργεια, ἐνὼ ἡ ἐκτριβὴ καί αὐτὴ τὴ θύμηση τῆς κακίας. Γιατί ἡ τριβὴ καταργεῖ μόνο τήν ἐνεργητικὴ ἐμπαθὴ πράξη, ἐνὼ ἡ ἐκτριβὴ εξαφανίζει ἐντελῶς καί τις πονηρὲς κινήσεις τῆς διανοίας.

5. Ἀνάμεσα στό θεό καί στους ἀνθρώπους εἶναι τὰ αἰσθητά καί τὰ νοητά, τὰ ὅποια υπερβαίνει ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πού κινεῖται πρὸς τὸ θεό. Αὐτὸ συμβαίνει δταν ὁ νοῦς κατὰ τήν πράξη δὲν υποδουλώνεται στὰ αἰσθητά, καί κατὰ τὴ θεωρία δὲν ἀνακόπτεται καθόλου ἀπὸ τὰ νοητά.

6. Ἡ κτίση γίνεται κατῆγορος τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Γιατί μέ τοὺς λόγους πού βρίσκονται μέσα σ' αὐτήν, κηρύττει τὸν Ποιητὴ τῆς, ἐνὼ μέ τοὺς φυσικοὺς νόμους πού ἀφοροῦν καθένα εἶδος, παιδαγωγεῖ τὸν ἀνθρώπο πρὸς τήν αρετή. Οἱ λόγοι λοιπὸν ἀναγνωρίζονται στὴ συνοχὴ τῆς μονιμότητος καθενός εἶδους, ἐνὼ οἱ νόμοι φαίνονται στὴν ταυτότητα τῆς φυσικῆς ἐ-

101. Ἦσ. 66, 1.

102. Β' Παρ. 32, 1.

103. Β' Παρ. 32, 20-21.

νέργειας του κάθε είδους. Όταν όμως δέ μελετάμε αυτά με τη νοερή δύναμη πού έχουμε μέσα μας, τότε και την Αιτία των όντων αγνοούμε και είμαστε προσκολλημένοι σε όλα παρά φύση πάθη.

7. Ο θεός λόγος μάς συμβουλεύει να προσφέρουμε δώρα στο θεό, για να μάς δείξει πόσο άπειρη είναι ή θεία αγαθότητα, και σαν να μή μάς έχει δώσει τίποτα εκ των προτέρων, δέχεται τις εισφορές από εμάς σαν δώρα και αποδίδει την εισφορά ολόκληρη σ' εμάς. Μέ αυτό δείχνει ότι είναι μεγάλη και ανέκφραστη ή αγαθότητα του θεού προς εμάς, αφού δέχεται ως δικά μας τα δικά Του πού έμείς του προσφέρουμε και ομολογεί ότι μάς τα οφείλει, σαν να μήν είναι δικά Του.

8. Ο άνθρωπος κατανοώντας τους πνευματικούς λόγους των ορατών, μαθαίνει ότι υπάρχει κάποιος Δημιουργός δσων βλέπομε, δέν εξετάζει όμως πώς είναι Αυτός, γιατί τούτο είναι ανέφικτο. Γιατί ή κτίση, όπως τή βλέπομε, μάς δίνει να καταλάβομε ότι υπάρχει Δημιουργός, όχι όμως και πώς είναι.

9. Όργή θεού είναι ή οδυνηρή αίσθηση εκείνων πού παιδαγωγούνται από τό θεό. Και γίνεται οδυνηρή αίσθηση όταν έρχονται αθέλητοι πόνοι, με τους οποίους ό θεός οδηγεί πολλές φορές τό νού, πού φουσκώνει για τήν αρετή και τή γνώση του, σε συστολή και ταπείνωση· έτσι παραχωρεί ν' αποκτήσει επίγνωση του ίδιου του εαυτού του και συναίσθηση τής ασθένειας του. Κι όταν τή συναισθανθεί, αποβάλλει τή μάταιη έπαρση τής καρδιάς του.

10. Όργή Κυρίου είναι τό σταμάτημα τής χορηγίας των θείων χαρισμάτων, ή οποία γίνεται σε κάθε νού πού μετεωρίζεται στά ύψη και καυχιέται για τά καλά πού του έδωσε ό θεός, σαν να είναι δικά του.

11. Ο κάθε γνωστικός και φιλόσοφος νούς κατέχει και τήν Ιουδαία και τήν Ιερουσαλήμ* τήν Ιουδαία ως πρακτική φιλοσοφία, ενώ τήν Ιερουσαλήμ ως θεωρητική μυσταγωγία. Όταν λοιπόν με τή θεία χάρη ό φιλόθεος νους αποκρούει στήν πράξη και τή θεωρία κάθε δύναμη πού είναι ενάντια στήν αρετή και τή γνώση και αναδειχθεί τέλειος νικητής των πονηρών πνευμάτων, δέν αποδώσει όμως τήν πρέπουσα ευχαριστία στο θεό πού είναι αίτιος τής νίκης, αλλά υπερηφανευτεί και νομίσει τον εαυτό του αίτιο του όλου κατορθώματος, τότε επειδή δέν ανταπέδωσε στο θεό τις ευεργεσίες πού του έκανε, δέχεται όχι μόνον αυτός τήν όργή τής εγκαταλείψεως από τό θεό, να ξεσπά επάνω του, αλλά και ή Ιουδαία και ή Ιερουσαλήμ¹⁰⁴, δηλαδή ή έξη τής πράξεως και τής θεωρίας. Και αμέσως, κατά παραχώρηση θεού, από τή μιά επαναστατούν εναντίον τής πρακτικής αρετής τά πάθη τής ατιμίας και μολύνουν τήν μέχρι τότε καθαρή συνείδηση* κι από τήν άλλη, συμπλέκονται με τή θεωρία των δντων οί ψεύτικες έννοιες και

104. Β' Παρ. 32, 25.

διαστρέφουν τή μέχρι τότε σωστή γνώση. Γιατί εκείνον πού υπερηφανεύεται για τήν πρακτική αρετή, τόν περιμένει ἡ ατιμία τών παθών κι εκείνον πού επαίρεται για τή γνώση, τόν αφήνει ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ να σφάλει γύρω ἀπό τήν αληθινή θεωρία.

12. Υπάρχει μέσα στά δντα κατά θεία πρόνοια θεϊκός αληθινά κανόνας και νόμος πού επιτρέπει, εκείνοι πού φάνηκαν αγνώμονες γιά τά καλά πού Ἰλαβαν, νά τιμωροῦνται μέ τά αντίθετα τους, γιά νά γίνουν ευγνώμονες και τήν πείρα ἀπό αὐτά νά τήν κάνουν επίγνωση τῆς θείας δυνάμεως πού κατορθώνει τά καλά. Τούτο γιά νά μήν παραχωρηθεῖ ἀπό τήν πρόνοια νά ἔχομε ἀνίκητη τήν οἴηση γιά τά κατορθώματα και γλιστρήσομε στήν ἀντίθετη υπερηφάνεια, νομίζοντας διτι ἡ αρετή και ἡ γνώση εἶναι κτήμα δικό μας ἀπό τή φύση μας και διχι μεταγενέστερο ἀπόκτημα μέ τή δύναμη τῆς χάρης. "Οπότε θά φανεῖ διτι μεταχειριζόμαστε τό καλό γιά τή δημιουργία τοῦ κακοῦ, κι ἀκόμα διτι αὐτά, μέ τά ὅποια ἔπρεπε νά συσφιχθεῖ περισσότερο και νά μείνει ασάλευτη μέσα μας ἡ θεία επίγνωση, νά γίνονται —δπως δέν ἔπρεπε— αἰτία νά περιπέσομε στήν ἀγνοια της.

13. Γνωρίζομε διτι ἡ πρόνοια πού συγκρατεῖ τά δντα ενυπάρχει σ¹ αὐτά ὡς θεῖος κανόνας και νόμος. Αὐτή, κατά δίκαιη κρίση, εκείνους πού φάνηκαν ἀχάριστοι ἀπέναντι στό θεό γιά τά ἀφθονα ἀγαθά πού τούς ἔδωσε, τούς παιδαγωγεῖ μέ τή στέρηση τών ἀγαθών ὥστε νά γίνουν ευγνώμονες, και μέ τά αντίθετα τούς οδηγεῖ σέ συναίσθηση και ἀναγνώριση Αὐτοῦ πού χαρίζει τά καλά. Γιατί ἡ οἴηση γιά τήν αρετή, δταν μένει ατιμώρητη, γεννά τό νόσημα τῆς υπερηφάνειας πού κάνει τήν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου νά εἶναι ἀντίθετη μέ τό θεό.

14. Εκείνος πού νομίζει διτι ἔφτασε στό ἀκρο τῆς αρετῆς, δέν θά ζητήσει διόλου πλέον τήν πηγαία Αἰτία πού παρέχει τά καλά, γιατί περιορίσε τή δύναμη τῆς ἐπιθυμίας στόν εαυτό του μόνο, και τόν δρο τῆς σωτηρίας του, ἐνωῶ τό θεό, τόν χάνει ἀπό τόν εαυτό του. Εκείνος δμως πού συναισθάνεται τή φυσική φτώχεια του στά καλά, δέ σταματά νά τρέχει βιαστικά προς Εκείνον πού μπορεί νά ἀναπληρώσει τις ἐλλείψεις του.

15. Εκείνος πού κατάλαβε διτι ἡ αρετή εἶναι ἀπεριόριστη, δέν παύει ποτέ νά τρέχει πρὸς αὐτή, πρῶτα γιά νά μή χάσει τήν ἀρχή και τό τέλος τῆς αρετῆς, δηλαδή τό θεό, περιορίζοντας τήν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας του γύρω ἀπό τόν εαυτό του, και δεύτερο, μήν τυχόν, χωρίς νά τό ἀντιληφθεῖ, νομίσει διτι ἔφτασε στήν τελειότητα και ξεπέσει ἀπό τό ἀληθῶς Ὄν, πρὸς τό "Ὅποιο βιάζεται νά φτάσει κάθε ἀγωνιστής.

16. Στό νοῦ πού ὑψηλοφρονεῖ, δίκαια ἐπέρχεται ὀργή, δηλαδή ἐγκατάλειψη, δπως ἐιπώθηκε· παραχώρηση δηλαδή νά ἐνοχλεῖται ἀπό τούς δαίμονες κατά τή θεωρία, γιά νά συναισθανθεῖ τήν φυσική ἀσθένεια του και νά γνωρίσει καλά τή θεία δύναμη και χάρη πού τόν σκεπάζει και κατορθώνει

κάθε αγαθό, και τέλος νά ταπεινωθεί και νά απομακρύνει εντελώς τό αλλόκοτο και παρά φύση υπερήφανο φρόνημα, ώστε νά μήν επέλθει σ' αυτόν ή άλλη όργή, ή αφαίρεση δηλαδή τών χαρισμάτων πού τού δόθηκαν, αφού θά έχει ταπεινωθεί και θά έχει έρθει σέ συναίσθηση Εκείνου πού χορηγεί τά καλά.

17. Εκείνος πού μέ τό πρώτο είδος τής οργής, δηλαδή τής εγκαταλείψεως, δέ σωφρονίστηκε, ώστε νά έρθει σέ ταπείνωση, θεωρώντας την δάσκαλο τής θεογνωσίας, αυτός δέχεται τό δεύτερο είδος τής οργής, ή οποία τού αφαιρεί τήν ενέργεια τών χαρισμάτων και τόν αφήνει έρημο από τή δύναμη πού τόν φρουρούσε πρωτύτερα. Γιατί λέει ό Θεός για τόν αχάριστο Ισραήλ: «Θά αφαιρέσω τό περίφραγμα του και θά παραδοθεί στή διαρπαγή, θά χαλάσω τόν τοίχο του και θά καταπατηθεί* θά εγκαταλείψω τό αμπέλι μου και δέ θά κλαδευτεί ούτε θά σκαφτεί* θά μείνει χέρσο και θά γεμίσει αγκάθια και θά δώσω διαταγή στά σύννεφα νά μή βρέξουν πάνω του»¹⁰⁵.

18. Η αναισθησία για τή στέρηση τών αρετών είναι κατήφορος πρός τήν ασέβεια. Γιατί εκείνος πού συνήθισε για τις ηδονές τής σάρκας νά παρακούει τό Θεό, θά φτάσει και νά Τόν αρνηθεί οταν δοθεί αφορμή, και θά προτιμήσει τή ζωή τής σάρκας άντί τό θεό, τις ηδονές τής οποίας θεωρεί καλύτερες από τά θελήματα τού θεού.

19. "Όταν νομίσουμε μέ οποιοδήποτε τρόπο διτι κάτι έπαθε ό νους, τότε νά πιστέψουμε ότι μέ τό νοῦ αυτό, σύμφωνα μέ τό φυσικό τους λόγο, συμπάσχουν οπωσδήποτε τόσο ή πρακτική, όσο και ή θεωρητική του δύναμη. Γιατί δέν μπορεί νά πάθει κάτι τό υποκείμενο και νά μήν πάσχουν εκείνα πού βρίσκονται μέσα σ' αυτό. Υποκείμενο εννοώ τό νοῦ, γιατί αυτός δέχεται τήν αρετή και τή γνώση. Μέσα σ' αυτό εννοώ διτι βρίσκεται ή πράξη και ή θεωρία, οι όποιες ακολουθούν τό νοῦ. Γι' αυτό και δταν πάσχει ό νους, συμπάσχουν οπωσδήποτε και αυτές, έχοντας τήν δποια κίνηση του ως αρχή τής δικής τους μεταβολής.

20. Κάθε θεοφιλής και ενάρητος άνθρωπος, όπως ό Έζεκίας, πού μέ τή γνώση έχει ζωστεί δύναμη κατά τών δαιμόνων, μπορεί ν' αντιμετωπίσει επίθεση τών πονηρών πνευμάτων πού διεξάγουν άοράτως εναντίον του νοερό πόλεμο, και νά δεχτεί μέ τήν προσευχή του άγγελο σταλμένο από τό Θεό, εννοώ λόγο ανώτερης σοφίας, και νά συντρίψει και νά διασκορπίσει δλο τό στράτευμα τού διαβόλου¹⁰⁶. Αν αυτός δέν αναγνωρίσει τό Θεό ως αίτιο αυτής τής νίκης και σωτηρίας, αλλά αποδώσει δηλ τή νίκη στόν εαυτό του, τότε δέν ανταπέδωσε στο Θεό σύμφωνα μέ τή δωρεά Του¹⁰⁷, και δέν εξίσωσε τις ευχαριστίες μέ τό μέγεθος τής σωτηρίας, ούτε έδειξε ευγνωμοσύνη ανάλογη μέ τήν ευεργεσία Εκείνου πού τόν έσωσε.

105. Ησ. 5, 5-6.

106. Β' Παρ. 32, 20-21.

107. Β' Παρ. 32, 25.

21. Ἄς φωτίσουμε τό νοῦ μέ τά θεία νοήματα και ας λαμπρύνουμε τό σώμα μέ τους τρόπους τών πιό θείων λόγων πού νοήσαμε, κάνοντας το λογικό εργαστήριο αρετής μέ τήν αποβολή τών παθών. Γιατί τά έμφυτα πάθη τοῦ σώματος, δταν τά κυβερνά τό λογικό, είναι αδιάβλητα· δταν δμως κινούνται χωρίς τό λογικό, γίνονται διαβλητά. Πρέπει λοιπόν νά ἀποβάλομε τά πάθη πού έχουν έμφυτη κίνηση, ἀλλά πού δέ γίνεται πολλές φορές σύμφωνα μέ τή φύση ή χρήση τους, γιατί δέν τήν κυβερνά τό λογικό.

22. Καθένας πού υπερηφανεύτηκε γιά τά χαρίσματα πού έλαβε, και ύψηλοφρόνησε σάν νά μήν τά έλαβε ἀπό τό Θεό¹⁰⁸, δέχεται δίκαια επάνω του τήν όργή, μέ τό νά παραχωρεί ό Θεός στο διάβολο νά τον πολεμήσει νοερά και νά ταραξει κατά τήν πράξη τους τρόπους τής αρετής, και νά θολώσει κατά τή θεωρία τους διαυγείς λόγους τής γνώσεως. Ἐτσι θά μάθει τήν ασθένεια του και θά αναγνωρίσει τή μόνη δύναμη πού καταπολεμεῖ μέσα μας τά πάθη. Κι αφού μετανοήσει και ταπεινωθεί, απορρίπτοντας τον κομπασμό τής οίήσεως, και τό Θεό θά εξιλιώσει, και τήν όργή πού έρχεται ατους αμετανόητους θ' αποφύγει, ή οποία αφαιρεί τή χάρη πού φρουρεί τήν ψυχή και αφήνει έρημο τόν αχάριστο νοῦ.

23. Ὁργή σωτήρια είναι ή παραχώρηση ἀπό τό Θεό νά πολεμείται ό υπερήφανος νους μέ τά πάθη ἀπό τους δαίμονες. Ἐτσι μαθαίνει, καθώς πάσχει μέ ατιμία επειδή κόμπαζε γιά τις αρετές του, ποιος είναι εκείνος πού τις δίνει, ή απογυμνώνεται ἀπό αυτές πού δέν είναι δικές του, ἀλλά πού νόμιζε διτι τις έχει ό ίδιος χωρίς νά τις λάβει ἀπό τό Θεό.

24. Μακάριος πράγματι είναι εκείνος ό νους πού πέθανε μέ τρόπο αξιέπαινο γιά δλα τά δντα. Για τά αισθητά μέ τήν απόθεση τής ενέργειας τών αισθήσεων, ενώ γιά τά νοητά μέ τήν παύση τής νοερής κινήσεως. Σημείωσε διτι επαινετό θάνατο τοῦ νοῦ εννοεί τήν προαιρετική αποδέσμευση ἀπό δλα τά δντα, ύστερα ἀπό τήν οποία ό νους δέχεται τή ζωή τής θείας χάρης, δπου παίρνει ως ανταπόδοση ἀντί τών δντων, τόν Αίτιο τών δντων μέ τρόπο πού δέν μπορεί νά εννοηθεί.

25. Μακάριος είναι εκείνος πού ένωσε τήν πράξη μέ τό κατά φύση αγαθό, και τή θεωρία μέ τήν κατά φύση αλήθεια. Γιατί κάθε πράξη γίνεται γιά τό αγαθό, και κάθε θεωρία επιζητεί τή γνώση γιά χάρη τής αλήθειας μόνο. Ὄταν αυτά ολοκληρωθούν, τίποτε απολύτως δέ θά υπάρχει πιά πού νά επηρεάζει τήν πρακτική ικανότητα τής ψυχής, ούτε νά τραυματίζει οδυνηρά τή θεωρητική της ικανότητα μέ άσχετα θεωρήματα. Ἡ ψυχή θά έχει πάει πιά πολύ πέρα ἀπό διτι υπάρχει και ἀπό διτι νοείται και θά έχει εισδύσει στόν ίδιο τό Θεό, τόν μόνο πού είναι αγαθός και αληθινός και βρίσκεται πάνω ἀπό κάθε ουσία και κάθε νόηση.

26. Τέλος της πρακτικής αρετής είναι, λένε, τό αγαθό. Ἡ ολοκλήρωση

108. Α' Κορ. 4, 7.

του οφείλεται στη θεία ενέργεια πού οδηγεί προς αυτή τό λογικό τής ψυχής μέ τή σύμφωνη μέ τή φύση χρήση τοῦ θυμού και τής επιθυμίας· σ' αυτήν συνηθίζει να φανερώνεται τό «καθ' ὁμοίωσιν» κάλλος. Ἡ δέ ἀλήθεια εἶναι, λένε, τό τέλος τής θεωρητικῆς φιλοσοφίας. Αυτή εἶναι ἡ ἀδιαίρετη και ε-νιαία γνώση ὁλων δσα ἀφοροῦν τό Θεό, πρὸς τήν ὁποία κατευθύνεται ὁ καθαρὸς νους, ἀφοῦ σβήσει ἀπό τόν εαυτό του εντελῶς τήν κρίση πού βασιζέ-ται στήν αἴσθηση. Στή γνώση αυτή φανερώνεται ἀπαραποίητα τό αξίωμα τής θείας εικόνας.

27. Κανείς δέν μπορεί νά δοξάζει ἀληθινά τό Θεό, ἀν δέν αγιάσει τό σώμα του μέ τις ἀρετές και δέν κατα φωτίσει τήν ψυχή του μέ τις γνώσεις. Γιατί ἡ ἐνάρετη διάθεση εἶναι τό πρόσωπο τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ, τό ὅποιο στρέφεται σάν σέ ουρανὸ πρὸς τό ὕψος τής ἀληθινῆς γνώσεως.

28. Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος πού γνωρίζει διτι μέ δλους ἐμάς ὡς δργανα, ὁ Θεὸς πραγματοποιεῖ τήν πράξη και τή θεωρία, τήν ἀρετή και τή γνώση, τή νίκη και τή σοφία, τήν ἀγαθότητα και τήν ἀλήθεια, χωρίς ἐμεῖς νά προσ-φέρομε τίποτε, ἐκτος ἀπό τήν καλή μας προαίρεση. Αυτήν εἶχε ὁ μέγας Ζο-ροβάβελ σχετικὰ μέ τά πῖό πάνω, κι ἔλεγε πρὸς τό Θεό: «Εὐλογημένος εἶ-σαι, πού μοῦ ἔδωσες σοφία, και ὁμολογῶ, Θεέ τῶν πατέρων μας, διτι ἀπό Σένα προέρχεται ἡ νίκη, και ἀπό Σένα ἡ σοφία· σέ Σένα ἀνήκει ἡ δόξα κι ἐγὼ εἶμαι δικός Σου δούλος»¹⁰⁹. Πράγματι, ὡς ευγνώμων δούλος ἀνέθεσε τά πάντα στό Θεό πού τοῦ χάρισε τά πάντα, ἀπό τόν Ὅποιο εἶχε λάβει τή σοφία, και σέ Αυτόν πού ἦταν Θεός τῶν πατέρων ὁμολογοῦσε τή δύναμη τῶν ἀγαθῶν πού τοῦ χάρισε, τά ὅποια δπως εἶπαμε, εἶναι ἐνωση νίκης και σοφίας, ἀρετῆς και γνώσεως, πράξεως και θεωρίας, ἀγαθότητας και ἀλή-θειας. Γιατί αυτές οἱ ἀρετές ἐνωμένες μαζί ἀστραποβολοῦν μιά δόξα και λάμψη Θεοῦ.

29. Ὅλα τά κατορθώματα τῶν Ἁγίων ἦταν ὀλοφάνερα χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, και κανένας δέν εἶχε ἀπολύτως τίποτε, παρά μόνο αυτό τό ἀγαθὸ πού τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπό τόν Κύριο τό Θεό, και πού ἦταν ἀνάλογο μέ τό μέτρο τής ευγνωμοσύνης και ἀγάπης ἐκεῖνου πού τό δεχόταν. Και εἶχε ἐκεῖνα μόν-ο, δσα θέλησε νά τοῦ δωρίσει ὁ Κύριος.

30. Ὁ νους πού κατευθύνει τήν ἀρετή και τή γνώση και εἶναι ἀποφασι-σμένος νά ἀπαλλάξει τήν ψυχή ἀπό τήν κακή δουλεία τῶν παθῶν, λέει: «Ὑπερισχύουν οἱ γυναῖκες, υπερνικά δμως ἡ ἀλήθεια»¹¹⁰. Γυναῖκες ἐννοεῖ τις θεοποιητικῆς ἀρετές, ἀπό τις ὁποῖες ἀποτελεῖται ἡ ἀγάπη πού ἐνώνει τούς ἀνθρώπους μέ τό Θεό και μεταξύ τους· αυτή ἀρπάζει τήν ψυχή μακριά ἀπ' δλα δσα ἐξουσιάζονται ἀπό τή γένεση και τή φθορά, ἀκόμη και ἀπό τις νοητές πάνω ἀπ' αυτά ουσίες, και τήν συνδέει σέ μιά ἐρωτική ἐνωση μέ τό Θεό. δσο εἶναι δυνατὸ στήν ἀνθρώπινη φύση, και δημιουργεῖ μυστικά τήν ἀ-

μόλυντη και θεία συμβίωση. Αλήθεια πάλι εννοεί τή μόνη καί μία Αιτία τών δντων, τήν ἀρχή καί τή βασιλεία καί τή δύναμη καί τή δόξα, ἀπό τήν οποία καί γιά τήν οποία δλα ἐγιναν καί γίνονται, καί ἀπό τήν οποία καί μέσω τῆς οποίας δλα συγκρατούνται στό εἶναι, καί γιά χάρη τῆς οποίας ἐκδηλώνεται ἀπό τούς φιλόθεους κάθε ἐπιμέλεια καί κίνηση.

31. Λέγοντας παραπάνω, «οἱ γυναίκες», υποδήλωσε τό τέλος τών αρετῶν, τήν ἀγάπη, ἡ οποία εἶναι ἡ ἀμείωτη ἠδονή δσων μετέχουν στό φύσει ἀγαθό πού ἐπιθυμοῦν, καί ἡ ἀδιάσπαστη ἐνωση μέ αὐτό. Λέγοντας «ἀλήθεια» υποδήλωσε τό πέρας κάθε γνώσεως καί κάθε ἀντικειμένου γνώσεως, πρὸς τό ὅποιο, σάν ἀρχή καί τέλος δλων τών δντων, ἐλκονται γενικῶς δλες οἱ φυσικῆς κινήσεις. Γιατί ἡ Ἀρχή καί Αἰτία τών δλων, ὡς Αλήθεια, τά νικά δλα ἀπό τή φύση τῆς καί ἐλκει πρὸς τόν εαυτό τῆς τήν κίνηση τών δντων.

32. Ἡ ἀλήθεια ἀπό τή φύση τῆς ἐμφανίζεται ὡς ἓνα καί μόνο, κατά τήν ἀπόλυτη ἀπουσία τών πολλῶν, καλύπτοντας τις γνωστικές δυνάμεις δλων δσα μποροῦν νά νοήσουν καί νά νοηθοῦν, ἐπειδὴ ἡ ὑπερούσια ὑπαρξη τῆς εἶναι πάνω ἀπ' δσα νοοῦν καί δσα νοοῦνται. Καί ἐπειδὴ περικλείει μέ ἀπειρη δύναμη τά ἄκρα τῆς ἀρχῆς καί τοῦ τέλους τών δντων, ἐλκει πρὸς τόν εαυτό τῆς κάθε κίνηση δλων. Καί σέ ἄλλους παρέχει ολοφάνερη γνώση τῆς χάρης πού στερήθηκαν, ἐνώ σέ ἄλλους δωρίζει μέ ἀνέκφραστη αἴσθηση τήν ἐπίγνωση τῆς ἀγαθότητος πού ἐπιθυμοῦσαν, ολοκάθαρα μέ τή μετοχή σ' αὐτήν.

33. Ὁ νοῦς εἶναι ὄργανο τῆς σοφίας, ἐνώ τό λογικό, τῆς γνώσεως. Ἡ φυσική εσωτερική βεβαιότητα τοῦ νοῦ καί τοῦ λογικοῦ εἶναι ὄργανο τῆς πίστεως πού συγκροτεῖται μέ τή σοφία καί τή γνώση. Ἡ φυσική φιλανθρωπία εἶναι ὄργανο τοῦ χαρίσματος τών ἱαμάτων. Γιατί κάθε χάρισμα θεϊκό, ἔχει μέσα μας τό ἐπιτήδαιο καί κατάλληλο δεκτικό του ὄργανο σάν δύναμη ἢ ἐξῆ ἢ διάθεση. Παράδειγμα· ἐκεῖνος πού καθάρισε τό νοῦ του ἀπό κάθε φαντασία αἰσθητῶν, δέχεται σοφία. Εκείνος πού ἔκανε τό λογικό κύριο τών ἐμφυτων παθῶν, ἐννοῶ τοῦ θυμοῦ καί τῆς ἐπιθυμίας, δέχεται γνώση. Εκείνος πού ἔχει τήν ἀκλόνητη βεβαιότητα μέ τό νοῦ καί τό λογικό σχετικῶς μέ τά θεία, δέχεται τήν πίστη πού μπορεῖ νά κάνει τά πάντα. Κι ἐκεῖνος πού κατόρθωσε τή φυσική φιλανθρωπία, ἀφοῦ ξερίζωσε τελείως τή φιλαυτία του, δέχεται χαρίσματα ἱαμάτων.

34. Ὁ καθένας ἀπό ἐμᾶς ἀνάλογα μέ τήν πίστη του¹¹¹ ἔχει καί τις ἐκδηλώσεις τῆς ἐνέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. "Ὡστε ὁ καθένας εἶναι ταμίας τῆς χάρης γιά τόν εαυτό του. Καί ποτέ —ἀν σκέφτεται σωστά— δέ θά φθονήσει ἄλλον πού προοδεύει στά χαρίσματα, ἀφοῦ ἀπό αὐτόν ἐξαρτάται ἡ διάθεση πού δέχεται τά θεϊκά ἀγαθά.

111. Ρωμ. 12, 6.

35. Αιτία της διανομής των θεικών αγαθών είναι τό μέτρο τής πίστεως τοῦ καθενός. Γιατί ανάλογος μέ τήν πίστη μας είναι ὁ βαθμός τής προθυμίας μας νά πράττομε. Εκείνος λοιπόν πού πράττει, ανάλογα μέ τήν πράξη δείχνει και τό μέτρο τής πίστεως του, και δέχεται δσο πίστεψε τό μέτρο τής χάρης. Εκείνος πού δέν πράττει, ανάλογα μέ τήν απραξία του φανερώνει και τό μέτρο της απιστίας του και δέχεται, δσο ἀπίστησε, τή στέρση τής χάρης. Επομένως δέν κάνει καλά ὁ φθονερός νά φθονεῖ εκείνους πού κατορθώνουν τήν αρετή, αφού σαφώς ἀπό αὐτόν εξαρτάται, κι δχι ἀπό ἄλλον, ἡ ἐπιλογή μέσω της πίστεως και τών ἔργων του, νά δεχτεῖ τή χάρη πού ἐρχεται κατά τό μέτρο τής πίστεως.

36. Εκείνος πού ἔχει ἔρωτα πρὸς τά καλά, κατά θεία πρόνοια σπεύδει θεληματικά πρὸς τή χάρη τής θεώσεως μέσω τών λόγων τής σοφίας. Εκείνος πού δέν ἔχει τέτοιο ἔρωτα, κατά δίκαιη κρίση του Θεοῦ απομακρύνεται χωρίς νά θέλει ἀπό τήν κακία μέσω τρόπων παιδαγωγίας. Ὁ πρῶτος, ὡς φιλόθεος, θεώνεται ἀπό τήν πρόνοια· ὁ δεύτερος δέν αφήνεται μέ τήν παιδαγωγική τιμωρία νά ἐρθει ὡς φιλόυλος σέ καταδίκη. Γιατί ὁ θεός, ὡς αγαθός, μέ λόγους σοφίας περιποιεῖται τούς πρόθυμους, ἐνώ μέ παιδαγωγικούς τρόπους θεραπεύει εκείνους πού εἶναι δυσκίνητοι στήν ἀρετή.

37. Ἡ πραγματική πίστη εἶναι ἀλήθεια πού συνέχει και συγκρατεῖ δλα και δέν περιέχει ψεῦδος. Ἡ αγαθή συνείδηση φέρνει τή δύναμη τής αγάπης, γιατί δέν τή βαρύνει καμιά παράβαση ἐντολής.

38. «Καί θά αναπαιτούν —λέει— σ' αὐτόν ἑπτὰ πνεύματα: τό πνεῦμα τής σοφίας, τό πνεῦμα τής συνέσεως, τό πνεῦμα τής γνώσεως, τό πνεῦμα τής επιστήμης, τό πνεῦμα τής βουλῆς, τό πνεῦμα της ἰσχύος, τό πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ»¹¹². Ἰδιαίτερα γνωρίσματα αὐτῶν τών πνευματικῶν χαρισμάτων εἶναι: τοῦ φόβου, ἡ ἀποβολή τών κακῶν τής ἰσχύος, ἡ πραγμάτωση τών αγαθῶν τής βουλῆς, ἡ διάκριση τών ἀντιθέτων τής επιστήμης, ἡ ἀνόθευτη πληροφορία γιά δ,τι ὀφείλομε· τής γνώσεως, ἡ ἐνεργητική κατανόηση τών θείων λόγων τών ἀρετῶν τής συνέσεως, ἡ καθολική συγκατάθεση τής ψυχῆς πρὸς δσα κατανοήθηκαν τής σοφίας, ἡ ἀκατανόητη ἔνωση μέ τό θεό. Κατ' αὐτή, ἡ ἐπιθυμία τοῦ θεοῦ γίνεται γιά τούς ἀξιους ἀπόλαυση τοῦ θεοῦ, ἡ ὁποία μέ τή μετοχή στό θεό θεώνει αὐτόν πού μετέχει καί τόν κάνει ἐξηγητή τής θείας μακαριότητος κατά τήν ἀέναη καί μυστική προβολή καί κοινοποίηση τών θείων μυστηρίων σέ δσους ἔχουν ἀνάγκη.

39. Τό πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ εἶναι ἀποχή ἀπό τή διάπραξη τών κακῶν τό πνεῦμα τής ἰσχυος εἶναι ἡ πρόθυμη ὁρμή καί κίνηση πρὸς ἐργασία τών ἐντολῶν τό πνεῦμα τής βουλῆς εἶναι ἡ ἔξη της διακρίσεως σύμφωνα μέ τήν ὁποία πράττομε μέ λόγο τις θείες ἐντολές καί ἀποχωρίζομε τά καλύτερα ἀπό τά χειρότερα· τό πνεῦμα τής επιστήμης εἶναι ἡ σωστή πληρο-
 ἰ 12. Ἦσ. 11, 2-3.

φορία των τρόπων πού πράττομε τις αρετές, πού δταν ενεργούμε σύμφωνα μ' αυτή, δέν πέφτομε έξω στήν ὀρθή κρίση τού λογικου· τό πνεύμα τῆς γνώσεως είναι ἡ κατανόηση τῶν εντολῶν και τῶν λόγων τους, σύμφωνα μέ τους οποίους υπάρχουν οἱ τρόποι τῶν αρετῶν τό πνεύμα τῆς συνέσεως είναι ἡ συγκατάθεση στους τρόπους και στους λόγους τῶν αρετῶν, ἡ κυριολεκτικότερα, ἡ μεταβολή μέ τήν οποία γίνεται ανάμιξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων μέ τούς τρόπους καί τους λόγους τῶν εντολῶν τό πνεύμα τῆς σοφίας είναι ἡ ανάβαση πρὸς τήν Αἰτία τῶν πῖό πνευματικῶν λόγων τῶν εντολῶν καί ἡ ἔνωση μ' Αὐτή. Κατά τήν ἔνωση αὐτή, μέ τρόπο ἄγνωστο, εἰσαγόμαστε γενικά στους λόγους τῶν δντων πού υπάρχουν στό Θεό —δσο είναι δυνατό στους ανθρώπους—, καί ἀπό τήν καρδιά μας, σάν ἀπό πηγὴ πού αναβλύζει, προσφέρομε μέ διάφορους τρόπους στους ανθρώπους τήν ἀλήθεια πού ὑπάρχει στά πάντα.

40. Ἀπό εκείνα πού είναι στό Θεό μακριά καί σ' εμάς κοντά, ἀνεβαίνομε διαδοχικά καί μέ τάξη στά πρώτα, πού είναι μακριά ἀπό μάς καί κοντά στό θεό. Ἀπό τήν ἀποχή τῶν κακῶν λόγω φόβου, προχωρούμε μέ τήν ἰσχύ στήν εργασία τῶν αρετῶν ἀπό αὐτήν, στή διάκριση τῆς βουλῆς· ἀπό τή διάκριση, στήν ἔξη τῶν αρετῶν, δηλαδή τήν ἐπιστήμη· ἀπό τήν ἔξη τῶν αρετῶν, στή γνώση τῶν λόγων αὐτῶν τῶν αρετῶν ἀπό αὐτή, στήν ἔξη πού μάς μεταβάλλει σύμφωνα μέ τούς λόγους τῶν αρετῶν πού γνωρίσαμε, δηλαδή τή σύνεση· ἀπό αὐτήν τέλος, στήν ἀπλή καί ακριβῆ θεωρία τῆς ἀληθείας πού βρίσκεται σέ δλα. Ἀπό αὐτήν ξεκινώντας, θά προσφέρομε πολλούς καί ποικίλους ευσεβεῖς λόγους γιά τήν ἀλήθεια ἀπό τή σοφή θεωρία τῶν αἰσθητῶν δντων καί τῶν νοητῶν οὐσιῶν.

41. Τό καλό πού είναι πρῶτο κατά τήν ἐνέργεια του σ' εμάς, δηλαδή τό φόβο, ὁ λόγος τῆς Γραφῆς τό ἀπαρίθμησε τελευταῖο, ἐπειδή είναι ἀρχὴ τῆς σοφίας¹¹³. Ἀπό τόν φόβο ξεκινούμε καί ἀνεβαίνομε στό τέλος τῆς σοφίας, τή σύνεση, ὕστερα ἀπό τήν οποία πλησιάζομε τό Θεό, ἔχοντας μόνο τή σοφία νά μεσιτεύει γιά τήν ἔνωση μας μ' Αὐτόν. Γιατί δέν είναι δυνατό νά ἐπιτύχει τή σοφία εκείνος πού διὰ μέσου τού φόβου καί τῶν λοιπῶν ἐνδιαμέσων χαρισμάτων δέν ἀποτίναξε τελείως ἀπό πάνω του τό μόλυσμα τῆς ἀγνοίας καί τῆ σκόνῃ τῆς κακίας. Γι' αὐτό ἡ τάξη τῆς Γραφῆς τοποθέτησε τή σοφία κοντά στό θεό καί τό φόβο κοντά σ' εμάς, γιά νά μάθομε τόν κανόνα καί τό νόμο τῆς σωστής τάξεως.

42. Ἀνεβαίνοντας λοιπόν μ' αὐτά τά μάτια τῆς πίστεως, δηλαδή μέ τούς φωτισμούς, συναγόμαστε στή θεία μονάδα τῆς σοφίας. Αποκαθιστούμε τή διαίρεση τῶν χαρισμάτων πού ἐγινε γιά χάρη μας, μέσα στήν Αἰτία τους, μέ τις ἐπιμέρους κατακτήσεις τῶν αρετῶν. Δέν παραλείπομε τίποτε ἀπό εκείνα πού εἶπαμε —μέ τή βοήθεια τού θεοῦ— γιά νά μὴν κάνομε τήν

113. Ψαλμ. 110, 10· Παροιμ. 1, 7· 9, 10.

πίστη μας, -αμελώντας σιγά-σιγά, τυφλή και αόμματη, χωρίς δηλαδή τους φωτισμούς τοῦ Πνεύματος μέσω τῶν έργων, και κολαστούμε δίκαια στους άπειρους αιώνες, γιατί τυφλώσαμε μέσα μας, δυο εξαρτιόταν από μας, τα θεία μάτια τῆς πίστεως.

43. Καθένας πού μέ τήν απραξία τῶν εντολῶν τύφλωσε μέσα του αυτά τά μάτια τῆς πίστεως, είναι οπωσδήποτε άξιος καταδίκης, και δέν έχει πλέον τό Θεό νά τόν επιβλέπει. Άν δηλαδή ό θείος λόγος αποκαλεί «οφθαλμούς Κυρίου»¹¹⁴ τις ενέργειες τοῦ Πνεύματος, εκείνος πού δέν ανοίγει αυτά τά μάτια μέ τήν εργασία τῶν εντολῶν, δέν έχει τό θεό νά τόν επιβλέπει. Γιατί ό Θεός, δπως είναι εύλογο, από τή φύση Του δέν επιβλέπει μέ άλλα μάτια τούς ανθρώπους, άφοῦ βέβαια ακτίνα τῆς θείας οράσεως είναι ό φωτισμός μας πού συνοδεύει τήν αρετή.

44. Ἡ σοφία είναι μονάδα, και φαίνεται αδιαίρετη στις αρετές πού πηγάζουν από αυτή. Γίνεται νοητή μέ τις ενέργειες τῶν αρετῶν σάν ένα, και πάλι μέ τις αποκαταστάσεις σ' αυτήν τῶν αρετῶν πού άπ' αυτήν προέρχονται, αποδεικνύεται άπλή μονάδα, όταν έμεῖς πού για χάρη μας προοδεύει μέ τήν επιτυχία κάθε μιάς αρετῆς, άνεβαίνομε μέ κάθε αρετή και συναγόμαστε σ' αυτήν.

45. Εκείνος πού δέν εργάζεται τά θεία προστάγματα τῆς πίστεως, έχει πίστη τυφλή. Γιατί άν τά προστάγματα τοῦ Θεοῦ είναι φώς¹¹⁵, γίνεται φανερό δι είναι χωρίς θεϊκό φώς εκείνος πού δέν πράττει τά θεία προστάγματα, αλλά περιφέρει κούφια και χωρίς περιεχόμενο τή θεία κλήση.

46. Κανένας από δσους άμαρτάνουν δέν μπορεί νά έχει συνήγορο τῆς αμαρτίας τήν ασθένεια τῆς σάρκας. Ἡ ένωση μέ τό θεό Λόγο θεράπευσε δλη τήν ανθρώπινη φύση μέ τήν κατάργηση τῆς κατάρας, στερώντας από δικαιολογία τήν προσκόλληση τῆς προαιρέσεως μας στά πάθη. Γιατί ή θεότητα τοῦ Λόγου μέ τήν παντοτινή κατά χάρη παρουσία της σέ δσους πιστεύουν σ' Αυτόν, μαραίνει ολωσδιόλου τό νόμο τῆς αμαρτίας πού βρίσκεται στή σάρκα.

47. Εκείνος πού μέ τήν πίστη και τήν αγάπη στό θεό νίκησε τις παράλογες επιθυμίες ή κινήσεις τῶν παρά φύση παθῶν, βγαίνει έξω από τήν περιοχή κι αυτού τοῦ φυσικού νόμου και μεταφέρεται ολόκληρος στή χώρα τῶν νοητῶν, συνελευθερώνοντας και τό συγγενικό κατά φύση μαζί μέ δλα δσα έχει αποκτήσει, από τή δουλεία στόν εχθρό.

48. "Όταν ή γνώση δέν χαλιναγωγείται κατά τήν πράξη από τό φόβο τοῦ θεοῦ, προκαλεί έπαρση, πείθοντας αυτόν πού επαιρείται γι' αυτήν νά παρουσιάζει σάν δικό του δ,τι έχει δανειστεί και νά συλλέγει τή λογική γνώση μέ στόχο τόν έπαινο του. Κι όταν ή πράξη πού αυξάνει μαζί μέ τό θείο πόθο δέν ενδιαφέρεται για τή γνώση πού είναι πέρα άπ' δ,τι πρέπει νά

πραχθεϊ, κάνει ταπεινόφρονα τόν πρακτικό, γιατί τόν συμμαζεύει στά δρια των λόγων τής δυνάμεως του.

49. Ουράνια κατοικία είναι ή απαθής Εξη τής αρετής και ή γνώση πού δέν περιέχει κανένα στοιχείο πλάνης πού νά τήν υπονομεύει.

50. Τέλος τής μονάδας πού κινήθηκε είναι ή μυριάδα, και άρχή μυριάδας πού δέν κινήθηκε, ή μονάδα· γιατί άρχή κάθε τέλους είναι ή ακινησία του, και τέλος κάθε αρχής είναι ή συμπλήρωση τής κινήσεως της. Έτσι και ή πίστη είναι φυσική άρχή τών αρετών, και τέλος Εχει τήν συμπλήρωση τού αγαθού μέσω τών αρετών. Και τό κατά φύση αγαθό, ως τέλος τών αρετών, Εχοντας άρχή τήν πίστη, πρός αυτήν συνάγεται μέ ένδιάθετη κίνηση. Γιατί ή πίστη είναι ένδιάθετο αγαθό, ενώ τό αγαθό είναι πραγματοποιημένη πίστη. Πιστός από τή φύση Του και αγαθός είναι ό θεός¹¹⁶. Πιστός, ως πρώτο αγαθό· αγαθός, ως Εσχατο επιθυμητό. Αυτά από κάθε άποψη είναι μεταξύ τους τό ίδιο, και μέ κανένα τρόπο, παρά μόνο θεωρητικά, δέ διαιρούνται τό Ενα από τό άλλο λόγω τής κινήσεως δσων αρχίζουν από Αυτόν και καταλήγουν σ' Αυτόν. Άρα ή μυριάδα, πού συμβολίζει τό Εσχατο επιθυμητό, περικλείει τέλεια τήν επιθυμία εκείνων πού κινούνται πρός αυτό. Και ή μονάδα, πού είναι σύμβολο τού πρώτου αγαθού, δίνει τήν τέλεια βάση εκείνων πού ξεκινούν από αυτό.

51. Πρώτη απάθεια είναι ή τέλεια αποχή από τά Εμπρακτα κακά, ή οποία παρατηρείται στους αρχαρίους. Δεύτερη, ή τέλεια αποβολή από τή διάνοια τών λογισμών τής συγκαταθέσεως στά κακά, ή οποία γίνεται σ' εκείνους πού επιδιώκουν Ελλογα τήν αρετή. Τρίτη, ή τέλεια ακινησία τής επιθυμίας πρός τά πάθη· αυτή υπάρχει σ' εκείνους πού βλέπουν νοερά μέσω τών σχημάτων τών ορατών τους λόγους τους. Τέταρτη απάθεια είναι ή πλήρης κάθαρση και αυτής της ψιλής φαντασίας, ή οποία γίνεται σ' εκείνους πού μέ τή γνώση και τή θεωρία Εκαναν τό νοϋ τους καθαρό και διαφανή καθρέφτη τού θεού. Εκείνος λοιπόν πού καθάρισε τόν εαυτό του από τήν ενέργεια τών παθών, ελευθερώθηκε από τή διανοητική συγκατάθεση σ' αυτά, σταμάτησε νά κινείται πρός τά πάθη μέ τήν επιθυμία του, και Εκανε τό νοϋ του αμόλυντο και από τήν ψιλή φαντασία τών παθών, Εχοντας και τις τέσσερις γενικές απάθειες, βγήκε Εξω από τήν ύλη και τά υλικά και τρέχει νά φτάσει τό νοερό και θεϊκό και ειρηνικό τέρμα τών νοητών.

52. Πρώτη απάθεια εννοεί τήν κίνηση τού σώματος πού μένει ανέπαφη από τήν ενεργητική αμαρτία. Δεύτερη, τήν τέλεια αποβολή από τήν ψυχή τών εμπασών λογισμών, μέ τήν οποία μαραίνεται ολωσδιόλου ή κίνηση τών παθών τής πρώτης απάθειας, καθώς δέν Εχει νά τή διεγείρουν σέ ενέργεια οί εμπασείς λογισμοί. Τρίτη, τήν τέλεια ακινησία τής επιθυμίας πρός τά πάθη, για τήν οποία συμβαίνει και ή δεύτερη απάθεια πού συνίσταται

στήν καθαρότητα των λογισμών. Τέταρτη απάθεια εννοεί τήν τέλεια απόθεση από τή διάνοια όλων των αισθητών φαντασιών, από τήν οποία δημιουργήθηκε ή τρίτη πού δέν έχει τις φαντασίες των αισθητών νά μορφοποιούν σ' αυτή τίς εικόνες των παθών.

53. Σέ κάθε πρακτικό, τό λογικό και ή διάνοια μοχθούν σάν υπηρέτης και υπηρέτρια, επινοώντας και δημιουργώντας τούς τρόπους της πρακτικής αρετής και αντιπαρατάσσοντας κατά κάποιο τρόπο δη τους τή δύναμη κατά των πονηρών πνευμάτων πού αντιστρατεύονται στήν πρακτική άσκηση. "Όταν όμως ολοκληρώσουν τήν πρακτική φιλοσοφία, τήν οποία υποδήλωσε ό αριθμός των έξι ετών —γιατί έχει λεχθεί ότι ό αριθμός έξι σημαίνει τήν πρακτική φιλοσοφία—, τότε αφήνονται ελεύθεροι¹¹⁷, και τό λογικό και ή διάνοια, για νά πάνε στήν πνευματική φιλοσοφία, δηλαδή ν' ασχολούνται μέ τή θεωρία των λόγων των δντων πού είναι συγγενικοί τους.

54. Αλλοεθνής υπηρέτης και υπηρέτρια είναι ό θυμός και ή επιθυμία, τούς οποίους βάζει για πάντα κάτω από τό ζυγό¹¹⁸ τοῦ λογικού ό θεωρητικός νους μέ τή δύναμη τής ανδρείας και τής σωφροσύνης, για νά υπηρετούν τις αρετές· και δέ δίνει καθόλου σ' αυτούς ελευθερία, μέχρις ότου ό νόμος τοῦ πνεύματος απορροφήσει τό νόμο τής φύσεως, όπως καταπίνεται ό θάνατος τής δύστυχης σάρκας από τήν άπειρη ζωή¹¹⁹, θά φανερωθεί έτσι καθαρά ολόκληρη ή εικόνα τής άναρχης Βασιλείας, ή οποία θά έχει μέ τή μίμηση δη τή μορφή τοῦ Πρωτοτύπου. "Όταν φτάσει εκεί ό θεωρητικός νους, αφήνει ελεύθερο τό θυμό και τήν επιθυμία, μεταβάλλοντας τήν μέν επιθυμία στήν άδόλη ηδονή τοῦ θείου έρωτα και στό αμόλυντο θέληματρο, τό δέ θυμό σέ πνευματικό ζήλο και φλογερή ακατάπαυστη κίνηση και σέ μανία γεμάτη σωφροσύνη.

55. Εικόνα τής άναρχης βασιλείας είναι ή σταθερότητα τοῦ νοῦ σχετικά μέ τήν αληθινή γνώση και ή αφθαρσία τής αίσθήσεως σχετικά μέ τήν αρετή, όταν ή ψυχή και τό σώμα είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους μόνο μέ τό θείο νόμο τοῦ Πνεύματος κατά τήν πνευματική μεταβολή τής αίσθήσεως σέ νοῦ. Στήν κατάσταση αυτή τά διαπερνά συνεχώς ή αεικίνητη και ζωντανή ενεργεια τοῦ λόγου και απουσιάζει ολότελα κάθε ανομοιότητα πρός τό θείο.

56. Η ηδονή λένε πως είναι επιθυμία πού ενεργείται, άν βέβαια είναι παρόν αυτό πού αυτή θεώρησε αγαθό. Ό θυμός είναι μιá κίνηση μανίας πού μελετούμε, ενώ ή μανία είναι θυμός πού ενεργείται. Εκείνος λοιπόν πού υπόταξε στό λογικό αυτές τίς δυνάμεις, θά δει νά μεταβάλλεται ή επιθυμία του σέ ηδονή κατά τήν άχραντη ένωση τής ψυχής μέ τό θείο μέσω τής χάρις, ενώ ό θυμός σέ καθαρή φλόγα πού θά φρουρεί αυτή τήν ηδονή και σέ μανία φρόνιμη πού θά αποσπά τελείως από τά δντα τή δύναμη πού θέλγει τήν έφεση τής ψυχής. Έως ότου λοιπόν ζει μέσα μας ό κόσμος και ή έκού-

117. Δευτ. 15, 12.

118. Λευιτ. 25, 44-46.

119. Β' Κορ. 5, 4.

σια σχέση της ψυχής προς τά υλικά, δέν πρέπει νά δίνομε ελευθερία σ' αυτές τις δύο δυνάμεις, μήν τυχόν αναμιχθούν μέ τά αισθητά σάν όμόφυλοι τους, πολεμήσουν τήν ψυχή και τή συλλάβουν, αιχμαλωτισμένη από τά πάθη, δπως κατέλαβαν παλιά τήν Ιερουσαλήμ οί Βαβυλώνιοι¹²⁰. Γιατί ό λόγος τής Γραφής, μέ τον αιώνα κατά τόν όποιο ό Νόμος δριξε νά μένουν στή δουλεία οί αλλόφυλοι υπηρέτες¹²¹, υποδήλωσε τήν προαιρετική σχέση τής ψυχής προς τόν κόσμο τούτο, δηλαδή προς τήν παρούσα ζωή, φανερώνοντας τά νοούμενα μέ τήν ιστορική διήγηση.

57. Τό κακό Εχει αρχή* άρχή του είναι ή παρά φύση κίνηση έκ μέρους μας. Τό αγαθό όμως δέν Εχει άρχή· γιατί υπάρχει πριν από κάθε αιώνα και χρόνο τό αγαθό από τή φύση του. Τό αγαθό είναι νοητό, τό όποιο μόνο πρέπει νά νοούμε. Τό κακό δέν είναι νοητό, τό όποιο μόνο δέν πρέπει νά νοούμε. Τό αγαθό μπορεί νά εκφραστεί, και αυτό μόνο πρέπει νά λέμε. Επίσης τό αγαθό γίνεται* γιατί άν και από τή φύση του είναι άγέννητο, ανέχεται από φιλανθρωπία νά γίνεται από μάς κατά χάρη, γιά νά οδηγεί στή θέωση δσους τό πράττομε και τό λέμε. Τό αγαθό τό κάνομε, και μάλιστα αυτό μόνο πρέπει νά γίνεται. Τό κακό δέν τό κάνομε, και αυτό μόνο πρέπει νά μή γίνεται. Τό κακό είναι φθαρτό, γιατί ακριβώς ή φύση τού κακού είναι φθορά, και δέν Εχει καθόλου και καμιά ύπαρξη. Τό αγαθό είναι άφθαρτο, γιατί υπάρχει πάντοτε και δέν παύει ποτέ νά υπάρχει, και φρουρεί δλους δσοι τό αποκτούν. Αυτό λοιπόν τό αγαθό, τό ζητούμε μέ τό λογιστικό* τό ποθούμε μέ τό έπιθυμητικό* μέ τό θυμικό τό φυλάγομε ασύλητο* μέ τήν αίσθηση τό κρατούμε μέ γνώση καθαρό και χωριστό από τά αντίθετα του* μέ τή φωνή τό λέμε και τό κάνομε φανερό σ' δσους τό αγνοούν και μέ τήν παραγωγή τό αυξανόμε, ή καλλίτερα, έμεις αυξανόμαστε μ' αυτό.

58. Ό θεωρητικός νούς πού βασιλεύει πάνω στά νοήματα και θεάματα τών δντων και πάνω στις κινήσεις τους, πρέπει νά είναι σέ μιά κατάσταση άγνη ως προς τήν κακία, δηλαδή μήτε νά συλλαμβάνει καθόλου, μήτε νά γεννά τήν κακία. Στηριγμένος σ' αυτά πρέπει νά κινείται γύρω από τή θεωρία, μή τυχόν, κάνοντας πνευματικά τήν εξέταση τών δντων, πέσει ασυναίσθητα στήν εξουσία κάποιου πονηρού πνεύματος από εκείνα πού νοθεύουν τήν άγνή μελέτη τής καρδιάς μέ κάποιο αισθητό πράγμα.

59. Εκείνος πού Εχει προσβληθεί από κενοδοξία γιά τήν αρετή του ή τή γνώση του, αυτός τρέφοντας μάταια σάν τόν 'Αβεσαλώμ τά μαλλιά τής οίήσεως, επιδεικνύει τόν ηθικό βίο του επιτηδευμένο και μεικτό, σάν διπλής καταγωγής ήμίονο, γιά νά εξαπατά δσους τόν βλέπουν. Και πετώντας εξαιτίας του στά σύννεφα, πιστεύει διτ θά υποτάξει τόν πνευματικό του πατέρα πού τόν γέννησε μέ τή διδασκαλία τού λόγου, θέλοντας, δη τή δόξα τής αρετής και τής γνώσεως πού Εχει ό πνευματικός του πατέρας από τό Θεό,

120. Δ' Βασ. 25, 4.

121. Λευϊτ. 25, 44-46.

σαν υπερήφανος πού είναι να τήν τραβήξει μέ τυραννικό τρόπο στόν εαυτό του. Βγαίνοντας όμως αυτός στο πλάτος της πνευματικής θεωρίας τής φύσεως για τόν λογικό πόλεμο υπέρ τής αλήθειας, και επειδή ή αίσθηση του είναι ακόμη ζωντανή, πιάνεται στο δάσος από τήν κοσμική βελανιδιά των υλικών θεαμάτων, Έχοντας τήν ίδια τήν κούφια οίηση σάν δεσμό θανάτου νά τόν κρεμάει ανάμεσα στόν ουρανό και στή γή¹²². Γιατί ό κενόδοξος δεν Έχει γνώση πού νά τόν Έλκει σάν ουρανός από τήν οίηση πού τόν σέρνει πρός τά κάτω· ούτε πάλι Έχει γή, εννοώ τή βάση τής πράξεως πού στηρίζεται στήν ταπείνωση, ή οποία νά τόν Έλκει κάτω από κει πού τόν ανεβάζει ή Επαρση. Αυτόν, από φιλανθρωπία, τόν πενθεί και πεθαμένο ό διδάσκαλος πού τόν γέννησε¹²³ πνευματικά, ως φιλόθεος και μιμούμενος τό Θεό, γιατί δέ θέλει τόν θάνατο τοῦ αμαρτωλού, δσο τό νά μετανοήσει και νά ζήσει¹²⁴.

60. Άρχή και τέλος τής σωτηρίας τοῦ καθενός είναι ή σοφία, ή οποία αρχίζει γεννώντας πρώτα τό φόβο¹²⁵, και Επειτα, καθώς τελειοποιείται, δημιουργώντας τόν πόθο. Ή μάλλον, αυτή γίνεται για μας κατ' οικονομία στήν αρχή φόβος για νά κόψει από τήν κακία τόν εραστή της· και στό τέλος γίνεται για τόν εαυτό της πόθος, για νά γεμίσει μέ χαρά εκείνους πού αντάλλαξαν τά πάντα μέ τή συμβίωση μαζί της.

61. Ή σοφία είναι και φόβος για εκείνους πού δέν τήν επιθυμούν, πού γίνεται μέ τήν αποφυγή στέρηση· είναι και πόθος πού τόν βρίσκομε σάν Ήξη απολαυστικής ενέργειας σ' εκείνους πού τήν αγαπούν. Γιατί ή σοφία, ελευθερώνοντας μέ τήν απειλή τής κολάσεως τόν άνθρωπο από τά πάθη, προκαλεί φόβο, άλλα δημιουργεί και πόθο, μέ τήν απόκτηση τών αρετών συνηθίζοντας τό νοῦ νά βλέπει τά μέλλοντα.

62. Κάθε εξομολόγηση κάνει ταπεινή τήν ψυχή. Ή μία εξομολόγηση τή διδάσκει διτ δικαιώθηκε μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, και ή άλλη διτ είναι Ενοχη ενώπιον τοῦ Θεοῦ για αμαρτίες από τή ράθυμη προαίρεση της.

63. Δύο σκοπούς Έχει ή εξομολόγηση. Ό Ενας είναι νά εύχαριστήσομε τό Θεό για τά αγαθά πού μάς Έχει χαρίσει. Ό άλλος γίνεται για Ελεγχο και εξέταση εκείνων πού κακώς πράξαμε. Γιατί εξομολόγηση λέγεται και ή απαρίθμηση τών θείων ευεργεσιών μ' ευχαριστία άπ' δσους ευεργετήθηκαν, αλλά και ή φανέρωση τών σφαλμάτων τους από τούς ένοχους. Και οί δύο τρόποι φέρνουν ταπείνωση. Γιατί και εκείνος πού ευχαριστεί για τά καλά και εκείνος πού ξετάζει τόν εαυτό του για τά κακά πού Επραξε, ταπεινώνονται. Ό πρώτος κρίνει τόν εαυτό του ανάξιο για τά καλά πού τοῦ Έδωσε ό Θεός· ό δεύτερος παρακαλεί νά λάβει τήν άφεση τών αμαρτιών του.

64. Τό πάθος τής υπερηφάνειας αποτελείται από δύο άγνοιες, και δύο άγνοιες ενωμένες μαζί αποτελούν μία φρόνηση συγκεχυμένη. Γιατί υπερήφανος είναι μόνο εκείνος πού αγνόησε και τή θεία βοήθεια και τήν ανθρώπι-

122. Β' Βασ. 18, 9.

12.1. Β' Βασ. 18, 33.

124. Ίεζ. 33, 11.

125. Παροιμ. 9, 10.

νη ασθένεια. "Αρα λοιπόν υπερηφάνεια είναι στέρηση θείας και ανθρώπινης γνώσεως. Γιατί μέ δύο αρνήσεις των αληθινών άκρων, γίνεται μία και ψεύτικη κατάφαση.

65. Ἡ κενοδοξία είναι απομάκρυνση από τό θείο σκοπό και μετάβαση σέ άλλο σκοπό, διαφορετικό από τό θείο. Κενόδοξος δηλαδή είναι εκείνος πού εργάζεται τήν αρετή γιά χάρη της δικής του δόξας και όχι τοῦ Θεοῦ, και μέ τούς κόπους του εξαγοράζει τους ανυπόστατους επαίνους τών ανθρώπων.

66. Ὁ άνθρωπάρεσκος ενδιαφέρεται μόνο γιά τήν εξωτερική συμπεριφορά, και βέβαια και γιά τούς λόγους τοῦ κόλακα. Θέλει μέ τή συμπεριφορά νά κλέβει τήν δράση, και μέ τόν κόλακα τήν ἀκοή εκείνων πού ευχαριστούνται ή και καταπλήσσονται μόνο άπ' δσα ακούνε και δσα βλέπουν και πού μόνον μέ τήν αίσθηση ορίζουν τήν αρετή. Λέμε λοιπόν διτι άνθρωπάρεσκεια είναι ή επίδειξη πού κάνει κάποιος της δήθεν αρετής του μέ πράξεις και λόγους.

67. Υποκρισία είναι ή προσποίηση φιλίας· ή τό μίσος πού καλύπτεται μέ ψεύτικο σχήμα φιλίας· ή ή Εχθρα πού εκδηλώνεται μέ μορφή συμπάθειας· ή ὁ φθόνος πού μιμείται τήν αγάπη· ή ὁ βίος πού στολίζεται μέ πλαστή κι όχι αληθινή αρετή· ή είναι προσποίηση δικαιοσύνης πού διατηρείται μόνο από τήν ἰδέα διτι υπάρχει· ή άπατη πού φαίνεται σάν αλήθεια, τήν οποία μεταχειρίζονται εκείνοι πού μιμούνται τήν πανουργία τοῦ φιδιού μέ τούς ύπουλους τρόπους τους.

68. Ἡ αἰτία τών δντων και τών αγαθών πού υπάρχουν σ' αυτά είναι ὁ θεός. Εκείνος λοιπόν πού epαίρεται γιά τήν αρετή του ή τή γνώση του και δέν επεκτείνει τήν επίγνωση τής ασθένειας του σ' ὄλο τό μήκος της κατά χάρη αρετής και προκοπής του, αυτός οπωσδήποτε δέν ξέφυγε τό κακό τής υπερηφάνειας. Εκείνος πού γιά δική του δόξα κάνει τό καλό, αυτός προτιμά τόν εαυτό του από τό θεό και Εχει διαπεραστεί από τό καρφί τής κενοδοξίας. Εκείνος πού πράττει ή μιλάει γιά τήν αρετή γιά νά τόν δουν οί άνθρωποι, αυτός θεώρησε ανώτερη τήν ανθρώπινη αναγνώριση από τή θεϊκή και ασθενει από τό πάθος τής άνθρωπάρεσκειας. Εκείνος πού μόνο χρωμάτισε ύπουλα τά ήθη του μέ τή σεμνότητα τής αρετής γιά νά εξαπατήσει τούς άλλους και σκεπάξει τήν πονηρή του προαίρεση μέ τό φαινομενικό σχήμα τής ευλάβειας, αυτός εξαγοράζει τήν αρετή μέ τό δόλο τής υποκρισίας. Αυτός λοιπόν σέ άλλα πράγματα Εστρεψε τό σκοπό τών Εργων του, και όχι πρὸς τήν Αἰτία τους.

69. Κανέννας από τούς πονηρούς δαίμονες δέν εμποδίζει ποτέ τήν προθυμία τοῦ ενάρετου, αλλά μάλλον περιορίζει μέ δόλο τις ελλείψεις τών αρετών και υπαγορεύει τήν επίταση τους προθυμούμενος μαζί μέ τόν αγωνιστή· θέλει νά κάνει τόν ασκητή νά στρέψει δλη του τήν Εγνοια στόν εαυτό του

και άφοῦ χάσει τό σωστό μέτρο της μεσότητος, χωρίς νά καταλάβει να βαδίζει σέ άλλο τέρμα από εκείνο πού σκόπευε.

70. Οί δαίμονες ούτε τή σωφροσύνη μισούν, ούτε τή νηστεία αποστρέφονται, ούτε τή διανομή τών χρημάτων, ούτε τή φιλοξενία, ούτε τήν ψαλμωδία, ούτε τήν ιερή ανάγνωση, ούτε τόν ήσυχαστικό βίο, ούτε τήν πιο υψηλή διδασκαλία, ούτε τή χαμαικοιτία, ούτε τήν αγρυπνία, ούτε δλα δσα χαρακτηρίζουν τόν κατά Θεόν βίο, Εως δτου συγκλίνουν σ' αυτούς ό σκοπός και ή αίτία τών αγαθών αυτών πράξεων.

71. Τούς άλλους δαίμονες, άφοῦ ό ασκητής τούς νικήσει ίσως γρηγορότερα, αποφεύγει τή βλάβη πού προέρχεται από αυτούς. Εκείνους όμως τούς δαίμονες πού φαίνονται διτ συνεργάζονται στο δρόμο τής αρετής και διτ θέλουν νά κτίζουν μαζί του και αυτόν τό ναό τοῦ Κυρίου, ποιος άραγε νους από τούς πολύ υψηλούς μπορεί νά τούς καταλάβει, χωρίς τό λόγο πού είναι ζωντανός και δραστικός και εισχωρεί βαθιά ως τό σημείο νά διαχωρίζει τήν ψυχή από τό πνεύμα¹²⁶, δηλαδή νά διακρίνει ποιά Εργα και ποιά νοήματα είναι ψυχικά, δηλαδή φυσικές εκδηλώσεις και κινήσεις τής αρετής, και ποιά είναι πνευματικά, δηλαδή είναι υπέρ φύση και αποτελούν γνωρίσματα τού θεού, δίνονται όμως στήν ανθρώπινη φύση κατά χάρη από τό θεό; Ό Λόγος μπορεί ν' αναγνωρίζει αν οἱ αρθρώσεις και οί μυελοί, δηλαδή οί πνευματικοί λόγοι και οί τρόποι τής αρετής, είναι συνταιριασμένοι αρμονικά ή διχ αρμονικά· και διακρίνει τις ενθυμήσεις και τις Εννοίες τών καρδιών, δηλαδή τις αφανείς μέσα στό βάθος σχέσεις μέ δσα αναφέρθηκαν, και τις άόρατες αιτίες τους μέσα στήν ψυχή. Για τόν Λόγο δέν υπάρχει κάτι κρυφό μέσα μας, πού νομίζομε διτ του διαφεύγομε· είναι δλα ανεξαιρέτως φανερά, και δσα πράξαμε και δσα σκεφτήκαμε, ακόμη κι εκείνα πού θά πράξομε και θά σκεφτούμε.

72. Διαχωρισμό τής ψυχής από τό πνεύμα εννοεί τή διαφορά τής προελεύσεως τών αρετών είναι εκείνες τών οποίων τούς λόγους Εχομε έκ φύσεως μέσα μας, και εκείνες πού δίνει τό Πνεύμα, τών οποίων δεχόμαστε δωρεάν τή χάρη. Αυτές, κρίνοντας τις, τις διαστέλλει καθαρά ό Λόγος.

73. Ενθυμήσεις και Εννοίες τις οποίες διακρίνει ό Λόγος, λέει διτ είναι οί σχέσεις τις ψυχής πρός τούς θείους λόγους και λογισμούς, και οί αιτίες αυτών τών σχέσεων. Γιατί ή ενθύμηση κινεί τή μνήμη, στοιχείο τής οποίας είναι ή σχέση· ενώ ή Εννοια αποβλέπει στό τέρμα, τό όποιο χαρακτηρίζει ως αίτία.

74. "Αν ό θεός ουσιαστικά είναι γνώση, και πριν από κάθε γνώση προηγείται νους, στόν όποιο και υπόκειται αυτή έκ φύσεως, άρα ό θεός είναι πάνω από τή γνώση, γιατί και από κάθε νοῦ —στόν όποιο υπόκειται έκ φύσεως οποιαδήποτε γνώση— είναι ανώτερος υπεράπειρες φορές.

126. Έβρ. 4, 12-13.

75. Ποιος άραγε είναι εκείνος ὁ ὅποιος, άν δέν Εχει Ενοικο τό θείο λόγο στο βάθος της καρδιάς του, θά μπορέσει νά αποφύγει τις κρυφές πανουργίες της υποκρισίας των δαιμόνων εναντίον μας; Πώς θά μπορέσει νά σταθεί ο-λομόναχος μέ τόν εαυτό του, χωρίς καμιά σχέση μέ αυτούς, και νά οικοδομήσει τό ναό τοῦ Κυρίου, δπως ὁ μέγας Ζοροβάβελ και ὁ Ιησούς και οἱ άρχοντες τών φυλών¹²⁷, πού φώναζαν ξεκάθαρα και μέ μεγάλη φωνή στους απατεώνες δαίμονες τής υπερηφάνειας και τής κενοδοξίας και τής άνθρωπαρέσκειας και τής υποκρισίας: «Δέν θά οίκοδομήσουμε έμεῖς και σεις άπό κοινού τό ναό στόν Κύριο τό Θεό μας· έμεῖς μόνοι μας θά οίκοδομήσουμε στον Κύριο τού Ισραήλ»; Γιατί πρέπει νά ξέρει οτι ή σχέση μέ αυτούς επιφέρει τήν καταστροφή και τόν αφανισμό δλης τής οικοδομής και σωριάζει κάτω δλη τή χάρη τής ευπρέπειας τών θείων αφιερωμάτων.

76. Κανένας δέν μπορεί, δν Εχει κάποιον άπό τούς δαίμονες πού είπαμε ὡς συνεργάτη στήν αρετή, νά οικοδομήσει ναό στόν Κύριο. Γιατί δέν Εχει σάν σκοπό τών Εργων του τό Θεό, στόν Ὅποιο ατενίζοντας τή φέρνει σέ πέ-ρας, αλλά τό πάθος πού μέσω αυτής προκαλεί.

77. Οἱ δαίμονες πού μάς πολεμοῦν μέ τήν Ελλειψη, είναι αυτοί πού διδάσκουν τήν πορνεία, τή μέθη, τή φιλαργυρία και τό φθόνο. Εκείνοι πού μάς πολεμοῦν μέ τήν υπερβολή, είναι εκείνοι πού διδάσκουν τήν οίηση, τήν κενοδοξία και τήν υπερηφάνεια, και μέσω τών δεξιών μάς παραδίνουν κρυφά στά αριστερά.

78. Στά πονηρά πνεύματα, τά ὅποια μάς προσβάλλουν άοράτως μέ πλαστή πνευματική φιλία και κρυφά θέλουν νά μάς προκαλέσουν διά μέσου τού αγαθού τό θάνατο τής αμαρτίας, και γι' αυτό μάς λένε: «"Άς οίκοδομή-σουμε μαζί σας τό ναό τού Κυρίου σας», μακάρι έμεῖς νά απαντούσαμε πάν-τοτε: «Δέ θά οίκοδομήσουμε έμεῖς και σεις άπό κοινού τό ναό στόν Κύριο τό Θεό μας· έμεῖς μόνοι μας θά οίκοδομήσουμε στόν Κύριο τού Ισραήλ»¹²⁷. Έμεῖς μόνοι μας, γιατί άφοῦ ελευθερωθήκαμε και ξεφύγαμε άπό τά πονηρά πνεύματα πού μάς πολεμοῦν μέ τήν Ελλειψη τής αρετής, δέν θέλομε φου-σκώνοντας μέ τις υπερβολές μας νά ξαναπιαστούμε και νά πέσομε μιά πτώ-ση πολύ χειρότερη άπό τήν πρώτη. Στήν πρώτη είχαμε εύκολη ελπίδα επι-στροφής μας, άφού συγχωρεθούμε λόγω τής αδυναμίας μας· στή δεύτερη ὁ-μως, ή δέν Εχομε καθόλου ελπίδα, ή θά είναι δύσκολη, γιατί γινόμαστε μι-σητοί μέ τήν υπερηφάνεια μας και προσπαθώντας άπό τό δεξιό νά κάνομε κάτι ακόμη δεξιότερο. Και πάλι δμως δέν είμαστε μόνοι μας* Εχομε τούς α-γίους αγγέλους βοηθούς στό καλό, ή μάλλον τόν ιδιο τό Θεό, πού μάς φα-νερώνει τόν εαυτό Του μέ τά Εργα τής δικαιοσύνης και οικοδομεί εμάς ναό άγιο γιά τόν εαυτό Του, ελεύθερο άπό κάθε πάθος.

127. Α' Έσδ. 5, 67-68.

79. Όρος της αρετής είναι ή κατ' επίγνωση Ένωση τής ανθρώπινης ασθένειας μέ τή θεία δύναμη. Εκείνος λοιπόν πού περιορίζει τόν εαυτό του στήν ασθένεια τής φύσεως του, δέν Εφτασε στον δρο τής αρετής και γι' αυτό πέφτει σέ αμαρτίες, αφού δέν Ελαβε τή δύναμη πού ενισχύει τήν ασθένεια τής φύσεως. Εκείνος πάλι πού αντί για τή θεία δύναμη παρουσιάζει μέ αϋθάδεια τήν ασθένεια του σαν δύναμη, αυτός προσπέρασε τόν δρο τής αρετής και γι' αυτό δέ συναισθάνεται διττό αμαρτάνει, αφού τό κατώτερο τό Εκανε γι' αυτόν ανώτερο. Γιατί νομίζει αρετή τό αμαρτήμα. Συγχωρείται λοιπόν πιο πολύ εκείνος πού περιορίσε τόν εαυτό του μέσα στήν ανθρώπινη ασθένεια και από αμέλεια του ξέπεσε από τήν αρετή, παρά εκείνος πού αντί για τή θεία δύναμη προβάλλει τή δική του ασθένεια σαν δύναμη για τήν εκτέλεση δσων πρέπει νά γίνουν, κι Ετσι προκάλεσε τήν Εκπτώση του από τήν αρετή μάλλον από αϋθάδεια.

80. Επειδή Εχει γραφεί: «Η δέηση του δικαίου, δταν ενεργοποιείται, Εχει μεγάλη δύναμη»¹²⁸, γνωρίζω διττό αυτή ενεργοποιείται κατά δύο τρόπους. Ό Ενας τρόπος είναι δταν εκείνος πού Ερχεται στο Θεό προσφέρει τή δέηση μαζί μέ τά Εργα των εντολών, ώστε νά μήν ξεπέφτει ή δέηση μέ κούφιο λόγο μόνο και αδειανό ήχο τής φωνής και νά μένει άπραγη και ανυπόστατη, αλλά νά εμψυχώνεται και νά γίνεται ενεργός και ζωντανή μέ τά Εργα των θείων εντολών. Γιατί υπόσταση τής προσευχής και τής δεήσεως είναι ολοφάνερα ή εκπλήρωση των εντολών μέ τις αρετές· τότε ή δέηση του δικαίου είναι ισχυρή και κατορθώνει τά πάντα, καθώς ενεργοποιείται μέ τις εντολές. Ό άλλος τρόπος είναι δταν εκείνος πού Εχει ανάγκη από τήν προσευχή του δικαίου, πράττει τά Εργα τής προσευχής, διορθώνοντας τόν προηγούμενο βίο του και κάνοντας ισχυρή τή δέηση του δικαίου, καθώς θά τήν δυναμώνει μέ τήν καλή πολιτεία του.

81. Κανένα όφελος δέν Εχει από τή δέηση του δικαίου εκείνος πού Εχει τήν ανάγκη της, εφόσον ευχαριστείται περισσότερο ατά αμαρτήματα παρά στις αρετές. Γιατί και ό μέγας Σαμουήλ λυπόταν για τόν Σαούλ πού άμαρτανε, αλλά δέν μπόρεσε νά εξιλιώσει τό Θεό, καθώς δέν είχε σύμμαχο τής λύπης του τήν πρέπουσα διόρθωση του Σαούλ. Γι' αυτό ό Θεός σταματώντας τό δούλο Του από τό [ανώφελο] αυτό πένθος, του είπε: «Ός πότε θά πενθείς για τόν Σαούλ; Εγώ τόν Εκρινα ανάξιο νά βασιλεύει πλέον στον Ισραήλ»¹²⁹.

82. Και πάλι ό συμπαθέστατος Ιερεμίας δέν εισακούεται, δταν προσεύχεται για χάρη του λαού των Ιουδαίων πού Εμενε στήν πλάνη των δαιμόνων δέν ενίσχυε τήν προσευχή του ή επιστροφή των άθεων Ιουδαίων από τήν πλάνη τους. Γι' αυτό και ό Θεός τόν εμπόδισε νά προσεύχεται μάταια

128. 1αζ. 5. 16

129. Α' Βασ. 15, 35- 16, 1.